T.C.
GENELKURMAY BAŞKANLIĞI
ANKARA

ATATÜRK'ÜN NOT DEFTERLERİ-III

Genelkurmay ATASE ve Genelkurmay Denetleme Başkanlığı Yayınları

ANKARA
GENELKURMAY BASIM EVİ
2005

T.C.
GENELKURMAY BAŞKANLIĞI
ANKARA

ATATÜRK'ÜN NOT DEFTERLERİ-III

MUSTAFA KEMAL'İN OSMANLI-RUS SEFER VE MUHAREBELERİ (İkinci Viyana Kuşatması Öncesi), AVUSTURYA-MACARİSTAN (1683 İkinci Viyana Kuşatması) SEFERİ VE OSMANLI-RUS (1768-1774) SEFERİ HAKKINDA TUTTUĞU NOTLAR

Genelkurmay ATASE ve Genelkurmay Denetleme Başkanlığı Yayınları

ANKARA
GENELKURMAY BASIM EVİ
2005

TÜRK SİLÂHLI KUVVETLERİ
ATATÜRK ARAŞTIRMA VE EĞİTİM MERKEZİ (ATAREM)
BİLİM KURULU BAŞKANI
Dr. Hv. Plt. Korg. Erdoğan KARAKUŞ

ATAREM BİLİM KURULU ÜYELERİ
Dr. Em. Tümg. Güngör CEBECİOĞLU
Prof. Dr. Gülnihal BOZKURT
Prof. Dr. M. Cihat ÖZÖNDER
Doç .Dr. Ömer TURAN
Doç. Dr. Yusuf SARINAY
Dr. Öğ. Yb. Ali GÜLER
Dr. Öğ. Yb. Zekeriya TÜRKMEN

YAYIN KURULU
Dr. Öğ. Yb. Zekeriya TÜRKMEN
J. Yzb. Necdet KOPARAN
Tar. Uz. Z.Gülru ÇELEN
Tar. Uz. Aydın ÖZGÖREN
Tar. Uz. Dilek ÇAVUŞ

SUNUŞ

Tarihe yön veren, toplumsal değişimi gerçekleştiren büyük önderler, köklü bir tarihe sahip büyük milletlerin bağrından çıkarlar. Fikir ve düşünceleri ile Türk milletine yön vermiş olan ATATÜRK, kurduğu çağdaş Türkiye Cumhuriyeti ile Türk tarihinde en büyük yenilikleri gerçekleştirmiş, ulusuyla bütünleşmiş bir önderdir.

ATATÜRK, kalıplaşmış fikirlerden uzak duran, milletini bir arada tutarak harekete geçirmesini ve elde tuttuğu kuvveti yararlı kılmasını bilen, gerçekçilikten asla ödün vermeyen, önderlik ettiği ulusun ruh ve vicdanındaki eğilimleri gören ve onu eyleme dönüştüren büyük bir inkılâpçıdır.

ATATÜRK ulusuna, Cumhuriyet'in sonsuza kadar, yaşaması için bağlı kalması gereken ilkeler kadar gerçekleştirmeye mecbur olduğu hedefleri ve dünya üzerinde lâyık olduğu şekilde var olmasının yollarını göstermiştir. Onu anlamanın en güzel yolu; göstermiş olduğu hedeflere her geçen gün biraz daha yaklaşmak, ilkelerine sahip çıkmaktır. Büyük ATATÜRK'ü anlamak kadar anlatmak için en bilimsel yol, onu yine onun eserleriyle, çevresiyle, milletiyle, kendine özgü yanlarıyla anlamaya ve anlatmaya çalışmaktır. ATATÜRK'ü gerçek yönleriyle anlamakta takip edilecek en akılcı yol, onun yazdıklarını okumaktır.

ATATÜRK, okuyan, okuduğunu başöğretmen olarak Türk milletine öğretmeye çalışan, milletiyle bütünleşmiş bir önderdir. Önder şahsiyetler milletlerin kaderine yön veren kişilerdir. Onlar söyledikleri, yazdıkları ve uygulamaları ile milletlerin hafızalarında derin izler bırakan insanlardır.

Nutuk, Türk hitabet sanatının şaheserlerinden biridir. Bu eser, Türk İstiklâl Mücadelesi'ni veciz bir şekilde anlatır. ATATÜRK'ün Nutuk adlı eserinin dışında, özellikle askerlik konusunda yazmış olduğu eserler, onun genç subaylık döneminde meslekî bilgisinin gücünü ortaya koymaktadır. ATATÜRK ve dönemi ile ilgili araştırmalarda en önemli kaynaklardan birisi, kuşkusuz onun kendi düşüncelerini yansıtan, bizzat kendi kaleminden çıkan notlarıdır. ATATÜRK tarafından kaleme alınan, fakat, bugün çeşitli kişi ve kurumlarda bulunan eserlerin bilimsel olarak incelenip yayımlanması hiç şüphe yok ki yakın dönem Türk tarihinin aydınlatılmasına önemli katkı sağlayacaktır. ATATÜRK'ün Gnkur. Askerî Tarih ve Stratejik Etüt (ATASE) ve Gnkur. Denetleme (Dent.) Başkanlığı Arşivinde bulunan not defterlerinin de bu bağlamda ayrıca değerlendirilmesi ve bilim dünyasına kazandırılması; Osmanlı tarihinin son dönemi ile Kurtuluş Savaşı ve Cumhuriyet dönemi tarihimize ışık tutması bakımından özel bir önem arz etmektedir.

ATATÜRK'ün Osmanlıca ve Lâtin harfleri ile kaleme aldığı notları içeren defterler, Türk Silâhlı Kuvvetleri ATATÜRK Araştırma ve Eğitim Merkezi (ATAREM) uzmanları tarafından titiz bir çalışma ile bugünkü yazıya aktarıldıktan sonra değerlendirmeye tâbi tutularak yayıma hazırlanmıştır. Defterlerin bir kısmı onun askerî konularla ilgili değerlendirmelerini ve kısa kısa notlarını içerirken diğerleri de bunları yazdığı dönemin (1900-1933) önemli siyasî, toplumsal, iktisadî olaylarına ışık tutabilecek değerlendirmeleri

içine almaktadır. İç ve dış siyasî, askerî ve toplumsal olaylarla ilgili değerlendirmeler defterlerde ağırlıklı olarak göze çarpan konulardandır. Bu defterler incelendiğinde, ATATÜRK'ün bir önder olarak kişiliği, kararlılığı, olaylar karşısındaki tutum ve davranışı daha açık bir şekilde karşımıza çıkmaktadır. Defterler arasında yer alan bir kısım notlar, onun insanî yönünü yani bizlerden biri olduğunu, bizler gibi düşündüğünü ortaya koymaktadır. Bu not defterlerinde ATATÜRK'ün verdiği çok önemli bilgilerin yanında, yaşadığı dönemdeki ruh dünyasının yansımalarını da gözlemlemek mümkündür. Özellikle Kurtuluş Savaşı dönemine ait defterlerde yer alan şiirler ve şarkı sözleri onun, Kurtuluş Savaşı'nın sıkıntılı ortamına rağmen, özel yaşantısını ve ruh dünyasını göstermesi bakımından oldukça ilgi çekicidir. Nitekim ATATÜRK'ün not defterlerinin tamamı incelendiğinde de dünya görüşü, olaylar karşısındaki tutum ve davranışı, olayları yorumlayışı ve düşünceleri daha açık ortaya çıkmaktadır.

ATATÜRK'ün not defterleri tarihî açıdan bir sıralamaya tâbi tutulursa; Harp Okulu öğrencilik döneminden başlayıp, yüksek okul devrimini gerçekleştirdiği 1933 yılına kadar uzanan zamanı kapsamaktadır. Defterlerin bir kısmında XVII.-XIX. yüzyıllarda yapılan önemli savaşlara ait bilgiler, Osmanlı-Rus Savaşları (1768-1774; 1877-1878), Osmanlı-Yunan Savaşı (1897), Alman-Fransız Savaşı (1870) ve bunların askerî yönden değerlendirmeleri yer almaktadır. Bu defterlerde yer alan notlar harp tarihini ilgilendiren bilgileri içermektedir.

Devletimizin kurucusu, Ulu Önder Mustafa Kemal ATATÜRK'ün bizzat kendi kaleminden çıkmış olan not defterleri kısmen de olsa kimi araştırmacılar tarafından kullanılmıştır. Ancak Gnkur. ATASE ve Gnkur. Dent. Başkanlığınca yeniden ele alınan bu eserlerin tam metinleri ile birlikte yayımlanması plânlanmıştır. Bilimsel olarak değerlendirilen bu eserlerin yayımlanması bu alandaki boşluğu dolduracağı gibi, konuyla ilgili çalışma yapanlara önemli bir kaynak eser, bilim dünyasına da büyük katkı sağlayacaktır. Bu eser, Cumhuriyet'in 80. yıl dönümü münasebetiyle Gnkur. ATASE ve Gnkur. Dent. Başkanlığının değerli bilim kurulu üyelerinin de katkılarıyla yayıma hazırlanmıştır.

Gnkur. ATASE ve Gnkur. Dent. Başkanlığı Arşivinde muhafaza edilen bu defterlerden; Avusturya-Macaristan Seferi hakkında tutulan notlar, ağırlıklı olarak İkinci Viyana Kuşatması'na ait bilgileri içermektedir. 1768-1774 Osmanlı-Rus Seferi'ne ait not defteri ise Küçük Kaynarca Anlaşması'na uzanan süreci değerlendiren bilgileri kapsamaktadır. Başkanlığımız Arşivinde (K: 44, G: 9) numarada kayıtlı bulunan defter ise XVII. yüzyılda, İkinci Viyana Kuşatması öncesinde Osmanlı Devleti'nin Rusya ve Lehistan ile yaptığı savaşlara ait bilgileri kapsamaktadır. (K: 44, G: 10) numarada kayıtlı bulunan ve İkinci Viyana Kuşatması'nın sebepleri, Osmanlı ordusunun sefere gidişi, seferin sonuçları kaydedilmiş, (K: 44, G: 11) numarada kayıtlı bulunan Osmanlı-Rus Seferi'ne (1768-1774) ait notları içeren defterde ise seferin açılması ve buna bağlı gelişmeler incelenmiştir. ATATÜRK'ün bu defterleri kısa bir değerlendirme ile yayıma hazırlanmıştır.

“ATATÜRK’ün Not Defterleri-III” [Mustafa Kemal’in Osmanlı-Rus Sefer ve Muharabeleri (İkinci Viyana Kuşatması Öncesi), Avusturya-Macaristan (1683 İkinci Viyana Kuşatması) Seferi ve Osmanlı-Rus (1768-1774) Seferi Hakkında Tuttuğu Notlar] adlı bilimsel çalışmayı yayıma hazırlayan ATAREM Genel Sekreter Vekili Dr. Öğ. Yb. Zekeriya TÜRKMEN’e teşekkür ederim. ATAREM Yayın Danışma Kurulu tarafından da incelemeye tâbi tutulan bu çalışma; ATATÜRK’le ilgili yapılan bilimsel çalışmalar için önemli bir kaynak eser olarak bilim dünyasına da önemli bir katkı sağlayacaktır.

Erdoğan KARAKUŞ
Dr. Hv. Korgeneral
ATASE ve Dent. Başkanı

İÇİNDEKİLER

SUNUŞ

İÇİNDEKİLER..... V

ÖN SÖZ..... VII

KISALTMALAR..... XI

AÇIKLAMALAR..... XIII

BİRİNCİ BÖLÜM

MUSTAFA KEMAL'İN OSMANLI-RUS SEFER VE MUHAREBELERİ (İkinci Viyana Kuşatması Öncesi), AVUSTURYA-MACARİSTAN (1683 İkinci Viyana Kuşatması) SEFERİ ve OSMANLI-RUS (1768-1774) SEFERİ HAKKINDA TUTTUĞU NOTLARIN DEĞERLENDİRİLMESİ (K: 44 G: 9, K: 44 G: 10, K: 44 G: 11)

A. Mustafa Kemal'in Osmanlı-Rus Sefer ve Muharebeleri (İkinci Viyana Kuşatması Öncesi) Hakkında Tuttuğu Notların Değerlendirilmesi..... 1

B. Mustafa Kemal'in Avusturya-Macaristan (1683 İkinci Viyana Kuşatması) Seferi Hakkında Tuttuğu Notların Değerlendirilmesi..... 3

C. Mustafa Kemal'in Osmanlı-Rus Seferi (1768-1774) Hakkında Tuttuğu Notların Değerlendirilmesi 7

İKİNCİ BÖLÜM

MUSTAFA KEMAL'İN OSMANLI-RUS SEFER VE MUHAREBELERİ (İkinci Viyana Kuşatması Öncesi), AVUSTURYA-MACARİSTAN (1683 İkinci Viyana Kuşatması) SEFERİ ve OSMANLI-RUS (1768-1774) SEFERİ HAKKINDA TUTTUĞU NOTLARIN GÜNÜMÜZ TÜRKÇESİNE AKTARIMI

A. Mustafa Kemal'in Osmanlı-Rus Sefer ve Muharebeleri (İkinci Viyana Kuşatması Öncesi) Hakkında Tuttuğu Notların Günümüz Türkçesine Aktarımı (K: 44 G: 9) 11

B. Mustafa Kemal'in Avusturya-Macaristan (1683 İkinci Viyana Kuşatması) Seferi Hakkında Tuttuğu Notların Günümüz Türkçesine Aktarımı (K: 44 G: 10)..... 20

C. Mustafa Kemal'in Osmanlı-Rus (1768-1774) Seferi Hakkında Tuttuğu Notların Günümüz Türkçesine Aktarımı (K: 44 G: 11)..... 29

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

MUSTAFA KEMAL'İN OSMANLI-RUS SEFER VE MUHAREBELERİ (İkinci Viyana Kuşatması Öncesi), AVUSTURYA-MACARİSTAN (1683 İkinci Viyana Kuşatması) SEFERİ ve OSMANLI-RUS (1768-1774) SEFERİ HAKKINDA TUTTUĞU NOTLARIN ÖZGÜN METİNLERİ VE ÇEVİRİM YAZILARI

A. Mustafa Kemal'in Osmanlı-Rus Sefer ve Muharebeleri (İkinci Viyana Kuşatması Öncesi) Hakkında Tuttuğu Notların Özgün Metinleri ve Çevirim Yazıları (K: 44 G: 9) 41

B. Mustafa Kemal'in Avusturya-Macaristan (1683 İkinci Viyana Kuşatması) Seferi Hakkında Tuttuğu Notların Özgün Metinleri ve Çevirim Yazıları (K: 44 G: 10)..... 91

C. Mustafa Kemal'in Osmanlı-Rus (1768-1774) Seferi Hakkında Tuttuğu Notların Özgün Metinleri ve Çevirim Yazıları (K: 44 G: 11).... 147

ZAMAN DİZİNİ..... 193

DİZİN (Şahıs, yer adları)..... 197

HARİTALAR..... 201

ÖN SÖZ

Devletimizin kurucusu Mustafa Kemal ATATÜRK'ün okuduğu okullarda aldığı eğitim hiç şüphe yok ki onun kişiliğinin oluşumunda önemli etkiler bırakmıştır. Harp Okulu öğrenciliği döneminde okulun başarılı öğrencileri arasında yer alan Mustafa Kemal, 1901-1902 eğitim öğretim yılında 459 arkadaşı arasında sekizinci dereceyle mezun olunca kurmaylık stajı için Harp Akademisine aday öğrenciler arasında yer almıştır.

Mustafa Kemal'in Harp Okulu ve Harp Akademisindeki öğrencilik döneminde, yani XX. yüzyıl başlarında Osmanlı Devleti, siyasî, askerî, iktisadî ve toplumsal bakımdan bir çözülmenin eşiğinde idi. Mustafa Kemal'in doğduğu ve ilk eğitimini aldığı mekânlarda, (Balkanlar bölgesi) ortaya çıkan isyan ve kargaşalar Osmanlı Devleti'ni bir zaman sonra büyük bir karışıklığa doğru sürüklemiştir. Uzun yıllar Türklerin idaresinde yaşamış bulunan gayrimüslim unsurların milliyetçilik duygularıyla harekete geçmeleri Balkanlar'da devlet hâkimiyetinin zamanla gücünü yitirmesine sebep olmuştur.

Mustafa Kemal tarafından yazılan not defterlerinden (K: 44 G: 9) No.lu defter XVII. yüzyılda Osmanlı Devleti'nin Ruslarla yaptığı savaşları konu alan notları içermektedir. Bu defter, (K: 44 G: 10) No.lu defteri tamamlamaktadır. Defterde özellikle bugünkü Kırım ve Romanya'nın kuzeyindeki topraklar üzerinde o yüzyıllarda (XVII. yüzyıl) yapılan savaşlar; Osmanlı Devleti'nin bu savaşlarda takip ettiği strateji ve bununla ilgili hususlar anlatılmaktadır.

İncelenen bu notların Mustafa Kemal'in Harp Okulu öğrencilik dönemine ait olması kuvvetle muhtemeldir. Not defterindeki yazılı bilgiler Osmanlı tarihinin belirli bir dönemini İkinci Viyana Kuşatması'nı içine almaktadır. 1683 Yılında IV. Mehmet döneminde Merzifonlu Kara Mustafa Paşanın ordu komutanlığı sırasında gerçekleştirilen İkinci Viyana Kuşatması, Osmanlı tarihinde önemli bir dönüm noktasını oluşturmaktadır. İkinci Viyana Kuşatması'nı takip eden yıllardaki yenilgiler, Osmanlı sınırlarının Orta Avrupa kesiminden Balkanlar'a doğru geri çekilmesiyle sonuçlanmıştır. Batı dünyasının ulaşmış olduğu teknik ve taktik üstünlük İkinci Viyana Kuşatması'nda Türklere karşı başarı kazanmalarına neden olmuştur. Bundan sonra Türkler yaklaşık üç asra yakın bir zaman savunmada kalacaklardı.

Mustafa Kemal'in bu not defterinde yer alan bilgiler, muhtemelen Harp Okulu yıllarında okutulan "Osmanlı Seferleri Tarihi" ile ilgili derslerde tutulan

notlar olabileceği gibi, dersle ilgili bir konuda yapılan öğrenci takdimlerinin kısa notları şeklinde de değerlendirilebilir. Notlar belirli bir konu ve belirli bir tarih sürecini içine almakta; İkinci Viyana Seferi'nin açılması, Osmanlı ordusunun İstanbul'dan Edirne-Belgrad-Budin yolu ile Viyana önlerine hareketi, kuşatmanın başlaması ve kısaca sonuçlarını içermektedir. Kimi yerlerde sayfa numaraları hakkında kayıtlara yer verilmesi bunun o dönemin meşhur kitaplarından olan Tarihi Devleti Aliye (Osmanlı Devleti Tarihi) kitabından alıntılar şeklinde yazılmış olma ihtimalini kuvvetlendirmektedir.

İncelenen defterlerden diğeri ise, yine Mustafa Kemal'in Osmanlı-Rus Seferi (1768-1774) hakkındaki notlarını içermektedir. Osmanlı Tarihi'nde III. Mustafa dönemi olayları arasında yer alan Osmanlı-Rus Seferi, sonuçları itibarıyla önemli gelişmeleri başlatan bir savaştır. (K: 44 G: 11) numarada kayıtlı bulunan defterde belirtilen sefer için yapılan hazırlıklara kısaca yer verildikten sonra, seferin açılması, Osmanlı Devleti'nin Lehistan Krallığı'nı himaye konusunda yaptığı girişimler, Kırım Hanlığı'nın tutumu, Rusların Tuna'nın güneyine uzanmaları konusunda yapmış oldukları mücadeleler, bu mücadeleler sırasında Osmanlı ordularının içinde bulundukları durum özetlenmiştir. Bu notlar da diğerleri gibi o dönem askerî okullarında okutulmakta olan Osmanlı tarihi kitaplarından derlenmiş bilgilerdir.

ATATÜRK ve dönemiyle ilgili olarak yapılan araştırmalarda en önemli kaynaklardan birinin şüphesiz ki bizzat ATATÜRK'ün kendi düşüncelerini yansıtan, kendi kaleminden çıkmış kaynaklar olduğu bilinen bir gerçektir. Nitekim, ATATÜRK'ün Kurtuluş Savaşı dönemindeki düşüncelerini yansıtan en önemli kaynak eser Nutuk'tur. Onun düşüncelerini ortaya koyan kaynaklardan birisi de hiç kuşkusuz bizzat kendi kaleminden çıkan not defterleridir. Nutuk ve diğer temel nitelikteki hatırat türü eserler ile birlikte bu not defterleri okunduğunda, ilginç ve bir o kadar da önemli gerçekler ortaya çıkmaktadır.

ATATÜRK'e ait not defterlerinin 34 tanesi ATASE ve Dent. Başkanlığı Arşivinde bulunmaktadır. Defterlerin bir bölümü, günlük olarak, bir bölümü de askerî, siyasî, kültürel ortam hakkında meydana gelen gelişmeleri yansıtan ve yorumlayan notlar hâlinde tutulmuştur. Bu bakımdan defterler belirli bir tarihsel sıra takip etmemektedir. Yayıma hazırladığımız bu defter, Mustafa Kemal'in Harp Okulunda öğrenci iken Osmanlı seferleri tarihi hakkında askerî ve siyasî konuları kaydettiği Osmanlı tarihinde dönüm noktasını teşkil eden olaylara ait bilgileri içermektedir. Üç bölüm hâlinde ele alınan eserin birinci bölümünde defterlerin kısa bir değerlendirilmesi yapılmış; ikinci bölümde defterlerin günümüz Türkçesine çevirisi; üçüncü

bölümde ise defterlerin özgün metinleri ve çevirim yazıları konulmuştur. Çalışmanın sonuna, dizin ve zaman dizini de ilâve edilmiştir.

ATATÜRK'ün not defterleri ATASE ve Dent. Başkanlığı bünyesinde faaliyetlerini sürdüren TSK ATATÜRK Araştırma ve Eğitim Merkezi (ATAREM) tarafından yürütülen titiz çalışmalar sonrası yayıma hazırlanmıştır. ATASE ve Dent. Başkanlığı Arşivi ATATÜRK Koleksiyonları bölümünde yer alan bu defterlerin bilimsel bir şekilde işlenerek yayımlanması, ATATÜRK ve dönemiyle ilgili bilimsel çalışma yapanlara yeni bir ufuk açacaktır.

Zekeriya TÜRKMEN
Dr. Öğ. Yb.
ATAREM Gensek. Vek.

KISALTMALAR

a.g.a.	: Adı geçen arşiv
a.g.e	: Adı geçen eser
ATAREM	: Atatürk Araştırma ve Eğitim Merkezi
ATAZB.	: Atatürk Koleksiyonu (Ziraat Bankasından Gelen Evrak)
Bk.	: Bakınız, bak
Ds.	: Dosya
F.	: Fihrist
G.	: Gömlek
Gnkur. ATASE ve Dent. Bşk.lığı Arşivi	: Genelkurmay Askerî Tarih ve Stratejik Etüt ve Genelkurmay Denetleme Başkanlığı Arşivi
Hz.	: Hazırlayan
K.	: Kutu
Kls.	: Klâsör
No.	: Numara
s.	: Sayfa
TSK	: Türk Silâhlı Kuvvetleri

AÇIKLAMALAR

Cebel Topçusu : Dağ Topçusu
Dairei Mebusan : Meclis Dairesi
Enderunu Hümayun : Saray, mabeyn karşılığı olarak kullanılır. Devletin idaresine memur olanlara da denilir.
Erkânıharbiye Kolağası : Kurmay Yüzbaşı
Fırka : Tümen
Harbiye Nezareti : Savunma Bakanlığı
Harbiye Mektebi : Harp Okulu
Hatman : Ukrayna Kazakların önderi
Kalyon : Buharlı gemilerin icadından evvel kullanılan yelkenli ve kürekli savaş gemilerinden biri
Kaptanıderya : Deniz Kuvvetleri Genel Komutanı
Kaymakam : Yarbay
Liva : Tugay
Menzil : Kervanların ve posta tatarlarının indikleri ve at değiştirdikleri yahut geceyi geçirmek üzere konakladıkları bina veya han
Metris : Savaş alanında askerin muhafazası için yığılan toprak, siper
Palanga : Etrafı hendekle çevrilmiş ağaç ve topraktan yapılan istihkâma verilen ad
Tombaz : Nehirlerde nakliyatta ve köprü dubası yerine kullanılır, altları düz bir nevi kayık adı

BİRİNCİ BÖLÜM

MUSTAFA KEMAL'İN OSMANLI-RUS SEFER VE MUHAREBELERİ (İkinci Viyana Kuşatması Öncesi), AVUSTURYA-MACARİSTAN (1683 İkinci Viyana Kuşatması) SEFERİ ve OSMANLI-RUS (1768-1774) SEFERİ HAKKINDA TUTTUĞU NOTLARIN DEĞERLENDİRİLMESİ (K: 44 G: 9, K: 44 G: 10, K: 44 G: 11)

A. MUSTAFA KEMAL'İN OSMANLI-RUS SEFER VE MUHAREBELERİ (İkinci Viyana Kuşatması Öncesi) HAKKINDA TUTTUĞU NOTLARIN DEĞERLENDİRİLMESİ (K: 44 G: 9)

Değerlendirmeye Alınan Defterin Tanıtımı:

Mustafa Kemal'in muhtemelen Harp Okulu veya Harp Akademisinde gördüğü tarih eğitimi esnasında tutmuş olduğu notları içeren defter, Gnkur. ATASE ve Dent. Başkanlığı Arşivinde, ATATÜRK Koleksiyonları Bölümünde Kutu: 44 Gömlek: 9 numarada kayıtlı bulunmaktadır.

Kutu: 44 Gömlek: 9 numaralı defter:

11 x 15 cm ebadında, mavi kaplı karton kapaklı, küçük boy, çizgili bir defterdir. Mürekkepli kalemle el yazısı olarak Osmanlıca rik'a tarzı yazı ile 25 sayfa olarak kaleme alınmıştır. Cep not defteri şeklinde küçük boy bir defterdir. Defterin tamamında notlar çok düzgün bir şekilde tutulmuştur. Başlıklar genellikle belirgin bir şekilde yazılmıştır. Osmanlı ordusu tarafından, İkinci Viyana Kuşatması öncesinde Ruslarla ve Lehistan'a karşı açılan seferlere ait kısa bilgiler yer almaktadır. Bundan başka, Kırım Hanlığı ile birlikte Osmanlı Devleti'nin Ruslara karşı takip ettiği askerî harekâtın incelendiği defterin K: 44 G: 9 No.lu ilk sayfasında: "Osmanlıların Ruslarla olan sefer ve muharebeleri Nizamı Cedid dönemine kadar olan (1089, 1122, 1148, 1182, 1201, 1221, 1224) Seferlerin Esas Nedenleri",

Defterin 44-9 sayfasında;

"Osmanlı Devleti'nin Avrupa siyaset sahnesine girişi olan Hicrî (1000) tarihinden sonra en kuvvetli hasmı Rusya olmuştur." cümlesi yer almaktadır.[1]

Defterin en sonunda yer alan 9 al sayfasında ise; "Düşman üzerine yürümüş bilahare Kırım hanının oğlu ve biraz sonra da kendisi yetiştiğinden Konuska, Boğdan'a firar etti. Nihayet Boğdan voyvodasıyla beraber ortadan kaldırıldılar."[2] cümlesi yer almaktadır.

Defterin İçerik Açısından Değerlendirilmesi

ATATÜRK'ün öğrencilik hayatına dair bugüne kadar çeşitli araştırmalar yapılmış olmakla birlikte, elimizdeki bu defter, onun Harp Okulunda tarih eğitimi esnasında tuttuğu XVII. yüzyılda Osmanlı ordusu

[1] Gnkur. ATASE ve Dent. Bşk.lığı Arşivi, ATAZB, K:44 G: 9.
[2] a.g.a.; G: 9 al.

tarafından Rusya ve Lehistan üzerine düzenlenen seferleri konu alan notları içermektedir. Dönemin Osmanlı tarihi ile ilgili genel tarih kitaplarında yer alan bilgiler burada tekrarlanmıştır. Defterin başında veya sonunda herhangi bir şekilde yazılış tarihi ile ilgili bir kayıt bulunmamaktadır. Bu notların da Mustafa Kemal'in dersler esnasında tutmuş olduğu notlar olabileceği gibi, derslerde yapmış olduğu takdim ile ilgili yazmış olduğu notlara ait olması ihtimali de bulunmaktadır.

Kutu: 44 Gömlek: 9 numaralı defter

Mustafa Kemal'in bu not defteri Osmanlı Devleti'nin XVII. yüzyılda Rusya ve Lehistan üzerine yaptığı askerî harekâtı konu almaktadır. Not defterinde Kırım Hanlığı'nın Osmanlı Devleti ile olan ilişkileri, Rus Çarlığı'na karşı takip ettiği strateji; Lehistan Krallığı'nın bölgede varlığını sürdürmek için uygulamaya koyduğu siyaseti anlatılmıştır. Bu notlar Mustafa Kemal'in K: 44 G: 10 numaralı defterinde yer alan bilgileri tamamlayıcı niteliktedir. Bahse konu not defterinde; İkinci Viyana Kuşatması ve bu dönemi takip eden konular anlatılmışken, K: 44 G: 9 No.lu defterde de İkinci Viyana Kuşatması öncesinde Osmanlı Devleti'nin Rusya ile olan savaşları, ülkesi ile olan ilişkiler anlatılmıştır.

Mustafa Kemal, not defterinin K: 44 G: 9 No.lu ilk sayfasında "Osmanlıların Ruslarla olan Sefer ve Muharebeleri (1678-1809)" başlığını kullanmasına rağmen, sadece 1678 yılında gerçekleştirilen sefer hakkında bilgi vermektedir. Bu durumda, başlıkta belirtilen hususların devamı defterde eksik bulunmaktadır. İlk sayfada XVII. yüzyıl başlarından itibaren Osmanlı Devleti hakkında genel bilgiler verilirken Osmanlı-Avrupa ilişkileri yönü ağırlıklı olarak ele alınmıştır. Defterin 9a, 9aa ve 9aaa sayfalarında İkinci Viyana Kuşatması'na uzanan süreç, Avrupa'daki mezhep ve veraset savaşları, Lehistan'a yönelik uyguladıkları siyaset, Avusturya'daki iç karışıklıklar, Prusya Devleti'nin Avrupa siyaset sahnesine çıkması konuları kısa bilgiler hâlinde özetlenmiştir.[3]

Not defterinin K: 44 G: 9ab sayfasından itibaren bugünkü Ukrayna topraklarında XVII. yüzyılda Rusya'nın egemen olma yolunda başlattığı mücadeleler, Lehistan Krallığı'nın genel siyaseti, Osmanlı Devleti'nin Lehistan ile olan ilişkileri, Lehistan'ın vergiye bağlanıp himayeye alınması konuları işlenmiştir.[4] Osmanlı Devleti, Lehistan ve Rusya ile olan anlaşmazlıklarda Kırım Hanlığı'nın desteği ile siyasetini belirlemiştir. Nitekim, notlarda da bu hususlar açıkça görülmektedir. Leh Kralı Jan Sobiyevski'nin mevcut antlaşmayı bozması üzerine Osmanlı Devleti, 1674 Seferi'ni düzenlemiş ve Hotin Kalesi üzerine ordu göndermiştir. O zamanki adıyla Podolya arazisi olarak bilinen coğrafyadaki nehirlerin çokluğu ordunun yol

[3] a.g.a.; G: 9a, 9aa, 9aaa.
[4] a.g.a.; G: 9ab, aba.

güzergâhında büyük sıkıntılar çekmesine neden olmuştur. Mustafa Kemal'in notlarında bu sıkıntılar dile getirilmektedir.[5]

Belirtilen yüzyılda bölgede sık sık taraf değiştiren toplumlardan biri de Rus Kazaklarıdır. Kazaklar, kimi zaman Osmanlı Devleti, kimi zaman Lehistan, kimi zaman da Rusya tarafına meyletmişlerdir. Kazakların Osmanlı egemenliğinden uzaklaşmaları, Kırım Hanlığı'nın bunlar üzerine sefer düzenlemesine yol açmıştır. 1677-1678 tarihlerinde yapılan Cehrin Seferi'nin sebepleri arasında Kazakların bölgedeki faaliyetleri önemli yer tutmaktadır. Ukrayna arazisinde bulunan Kamaniçe ve Cehrin kaleleri bu bakımdan önemli sayılmış; Osmanlı Devleti bu kalelerin ele geçirilmesi için sefer düzenlemiştir.[6] Not defterinde Cehrin Seferi'nin açılmasından sonra yapılan psikolojik harp, ordunun bölgedeki nehirlerden geçerken karşılaştığı güçlükler, Rusya'nın veya Rus yanlısı Kazak ve Kalmukların seyyar ordular hâlinde Osmanlı ordusuna yönelik saldırıları, Osmanlı ordusunun karşılaştığı iaşe ve ikmal sıkıntıları, Kırım kuvvetlerinin ele geçen fırsatları değerlendiremeyişi ve Osmanlı ordusuna gereken desteği tam olarak yapamamaları konuları açıklanmıştır.[7]

Mustafa Kemal'in K: 44 G: 9 No.lu not defteri, K: 44 G: 10 numaralı defteri tamamlayıcı içerikte bilgilere sahiptir. Özellikle İkinci Viyana Kuşatması öncesinde Podolya arazisi üzerinde sık sık taraf değiştiren Rus Kazakları ve Lehistan'a yönelik olarak açılan bu seferlerde asıl hedef Rus seyyar ordusudur. Gerçi, Kırım Hanlığı yoluyla Osmanlı Devleti bölgedeki egemenliğini sürdürmeye ve korumaya devam etmişse de Kırım hanları da çoğu zaman istenen başarıyı gösterememiştir.

B. MUSTAFA KEMAL'İN AVUSTURYA - MACARİSTAN (1683 İkinci Viyana Kuşatması) SEFERİ HAKKINDA TUTTUĞU NOTLARIN DEĞERLENDİRİLMESİ (K: 44 G: 10)

Değerlendirmeye Alınan Defterin Tanıtımı:

Mustafa Kemal'in muhtemelen Harp Okulunda gördüğü tarih eğitimi esnasında tutmuş olduğu notları içeren defter, Gnkur. ATASE ve Dent. Başkanlığı Arşivinde, ATATÜRK Koleksiyonları bölümünde Kutu: 44 Gömlek: 10 numarada kayıtlı bulunmaktadır.

Kutu: 44 Gömlek: 10 numaralı defter:

10 x 15 cm ebadında, siyah bez ciltli, küçük boy, çizgili bir defterdir. Mürekkepli kalemle el yazısı olarak Osmanlıca rik'a tarzı yazı ile 14 sayfa olarak kaleme alınmıştır. Cep not defteri şeklinde küçük boy bir defterdir. Defterin tamamında notlar çok düzgün bir şekilde tutulmuştur. Başlıklar bazen kırmızı kalemle yazılmıştır. Osmanlı ordusunun İkinci Viyana

[5] Bk., a.g.a.; G: 9ac, 9aca, 9ad, 9ada.
[6] a.g.a.; G: 9ae, 9aea, 9af, 9afa.
[7] a.g.a.; G: 9afa-9al.

Kuşatması hakkında tarihî kayıtların yer aldığı defter, 1683 yılında Merzifonlu Kara Mustafa Paşa komutasındaki ordunun faaliyetlerini incelemektedir.

Defterin K: 44 G: 10 numaralı ilk sayfası:

"Avusturya-Macaristan Uzun Seferi'nin gerekçeleri: Uzun Sefer adıyla meşhur olan bu sefer, Avcı Sultan Mehmet zamanından Sultan II. Mustafa zamanına kadar 16 seneden fazla devam etmiş." cümlesiyle başlamaktadır.

Defterin en sonunda yer alan 10 ama sayfasında ise;

"n- Yakın çevresindekilerle, halkın hukukuna saygı göstermediğinden ilâhî gazaba uğradı. 1123 (Milâdî 1711) Seferi defteri", cümlesi yer almaktadır.

Defterin İçerik Açısından Değerlendirilmesi:

Harp Okuluna 1 Mart 1899 tarihinde 1283 yaka numarası ile kaydolan Mustafa Kemal o zamanın usulüne göre üç yıl Harbiye Mektebinde eğitim görmüştür.[8] 1901-1902 Eğitim öğretim yılında 459 Harbiye öğrencisi arasından sekizinci olarak mezun olan Mustafa Kemal, Harp Akademisine 10 Şubat 1902 tarihinde üsteğmen rütbesi ile kaydolmuş ve iki yıl eğitim gördükten sonra 11 Ocak 1905 tarihinde kurmay yüzbaşı rütbesi ile mezun olmuştur.[9]

ATATÜRK'ün öğrencilik hayatı ile ilgili bugüne kadar çeşitli araştırmalar yapılmış olmakla birlikte bu defter, onun Harp Okulu veya Harp Akademisi döneminde aldığı tarih eğitim esnasında tuttuğu İkinci Viyana Kuşatması ile ilgili notları içermektedir. Dönemin Osmanlı tarihi ile ilgili genel tarih kitaplarında yer alan bilgiler burada tekrarlanmıştır. Defterin başında veya sonunda herhangi bir şekilde tarih kaydının olmaması, yazılış tarihinin bilinmemesine yol açmaktadır. Yalnız Harp Okulu ve Harp Akademisi eğitiminde Osmanlı tarihi ayrıntılı olarak okutulmaktadır. Elimizdeki bu defterde yer alan bilgiler Mustafa Kemal'in dersler esnasında tutmuş olduğu notlar olabileceği gibi, öğrencilerin derslerde yapmış oldukları ders sunumu şeklinde olması ihtimali de bulunabilir.

Kutu: 44 Gömlek: 10 numaralı defter:

Mustafa Kemal'in bu not defteri sadece bir konuya ayrılmıştır. Not defterinde, Osmanlı tarihinde bir dönüm noktası olarak değerlendirilebilecek olan 1683 tarihli İkinci Viyana Kuşatması yer almaktadır.

Avusturyalıların Osmanlı sınır boylarında hududu geçerek yaptıkları saldırılar, Macarların ve Erdel kralının yardım talepleri ve diğer sebepler

[8] Mustafa Kemal'in Harp Okulu dönemine ait bilgi için bk., Ali Güler; Mustafa Kemal'in Harp Okulu ve Harp Akademisi Öğrenimi, Kara Harp Okulu Yay., Ankara, 2000.
[9] Ali Güler; Askerî Öğrenci Mustafa Kemal'in Notları (Arşiv Belgeleri Işığında), Ankara, 2001, s. 19-39.

birleşince Osmanlı Devleti, önde gelen devlet adamlarının da padişahı yönlendirmeleri üzerine İkinci Viyana Seferi düzenlenmiştir. Bu maksatla hazırlanan ordu Nisan 1683'te gerekli hazırlıkları tamamlamış ve İstanbul'dan Edirne'ye hareket etmiştir. 13 Mayıs 1683'te Merzifonlu Kara Mustafa Paşa, Viyana üzerine gönderilecek orduya komutan olarak atanmıştır. Orta Macaristan Kralı Tökeli İmre de 10 Haziran 1683'te Belgrad'da Osmanlı ordusuna katılmıştır.

14 Temmuz 1683 tarihinde Viyana önlerine gelen Osmanlı ordusu kuşatmayı başlatmış; şehrin dış kalesinde aylar sürecek savaşların ilk ateşi yakılmıştır. Türkler tarafından epeyce zorlanmasına rağmen Viyana Kalesi'ni teslim almak mümkün olmamıştır. 7 Eylülde Leh kuvvetleri Jan Sobieski komutasında Viyana'ya yardıma yetişmiştir. Eylül ayı sonlarına doğru Osmanlı ordusunda çözülme başlamış; kaleden yapılan huruç harekâtıyla Türk ordusu geri püskürtülmüştür. 16 Ekim 1683'te Belgrad'a gelen Merzifonlu Kara Mustafa Paşa, başarısızlığından dolayı idam edilmiştir. Ardından Macaristan sınır boyundaki Osmanlı kaleleri Avusturyalıların eline geçmeye başlamıştır. İkinci Viyana başarısızlığı beraberinde uzun yıllar sürecek olan Osmanlı-Avusturya, Osmanlı-Venedik, Osmanlı-Rus savaşlarını beraberinde getirmiş ve 1699 Karlofça ve 1700 İstanbul Antlaşmaları'yla Osmanlı Devleti aleyhine sonuçlanmıştır.

ATATÜRK'ün K: 44-10 numaralı defteri Osmanlı tarihinde bir dönüm noktası olan İkinci Viyana Kuşatması'ndan bahsetmektedir. Defterin K: 44-10 sayfasında uzun süren İkinci Viyana Kuşatması hakkında bir girişten sonra, Avusturya'da cereyan eden 30 sene savaşlarından sonra Osmanlı Devleti ile sürdürülen ilişkilerden, Merzifonlu Kara Mustafa Paşanın sefer için yaptığı hazırlıklardan bahsetmektedir. Macar Kralı Tökeli İmre ile Erdel kralının Osmanlı Devleti'nden Avusturya'ya karşı yardım talepleri dile getirilmiştir.[10] Ayrıca İkinci Viyana Seferi'nin açılmasında Merzifonlu Kara Mustafa Paşanın çok hırslı davrandığı anlatılmaktadır.[11]

Not defterinin 10 aaa sayfasından itibaren; Osmanlı ordusunun İstanbul'dan Edirne'ye hareketi, ordunun Edirne'den Belgrad'a gidişi, orduya katılan eyalet valileri, ordunun menzil güzergâhında uygulamaya konulan savaş vergilerinden bahsedilmektedir.[12] Müteakip sayfalarda ordunun Viyana şehrine uzanan yolculuğu esnasında meydana gelen gelişmeler, Merzifonlu Kara Mustafa Paşanın başkomutan ta'yin edilmesi, Temmuz 1683 tarihinde Osmanlı ordusunun Viyana önlerine uzanan yolculuğu ve civardaki şehirlerin denetim altına alınması, Kırım Hanlığı'na bağlı kuvvetlerin Viyana yakınındaki şehirlere yönelik harekâtı, 13 Temmuz 1683 tarihinde ordunun Viyana şehrini kuşatmak üzere gerekli tertipler almasından bahsedilmektedir.[13]

---

[10] a.g.a.; G: 10, 10a.
[11] a.g.a.; G: 10aa.
[12] a.g.a.; G: 10aaa.
[13] a.g.a.; G: 10ab, 10aba, 10ac, 10aca, 10ad, 10ada, 10ae, 10aea.

Defterde ayrıca Viyana'nın kuşatılmasında Tuna nehri yoluyla donanmanın da getirildiği, fakat bundan yeterince yararlanılamadığına dair görüşler yer almaktadır. Viyana'yı savunanların şehrin Osmanlıların eline geçişine engel olmak için ellerinden gelen bütün gayreti harcadıkları belirtilmektedir. Özellikle Temmuz-Ağustos (1683) aylarında gerçekleştirilen savaşlarda Osmanlı ordusunun her yönden saldırıya geçmesine rağmen, istenilen başarıyı gösteremediği ifade edilmektedir.[14]

Osmanlı ordusu 1683 Eylül ayı başından itibaren Viyana önlerinde çözülmeye başlamıştır. Bu husus not defterinin 10 ai sayfasından itibaren yazılan notlarda da görülmektedir. Muhasaranın üzerinden yaklaşık 40 gün geçtikten sonra Osmanlı ordusu Viyana önlerinden geri çekilmeye başlayınca Merzifonlu Kara Mustafa Paşa askerin moralini düzeltmek için gerekli girişimlerde bulunmuşsa da başarılı olamamıştır. Askerde disiplinsizlik giderek artmıştır.

Not defterinin 10 aia sayfasında, Osmanlılara esir düşen Avusturyalı asilzade Kont Dumarsili'nin görüşlerine yer verilmiştir. Dumarsili'nin görüşlerine göre Osmanlı ordusunun kendisine aşırı güvendiği, Merzifonlu Kara Mustafa Paşanın da şöhret peşinde koştuğu, yanlış harekât plânlarından dolayı üstün olmalarına rağmen başarısızlığa uğradıkları ifadelerine yer verilmektedir. Ayrıca Merzifonlu'nun Viyana'ya dışarıdan gelebilecek yardım ve desteği kestirememe hatasına düştüğü de belirtilmektedir.[15]

Mustafa Kemal'in notlarında yer alan bilgilere göre, kuşatmanın tüm şiddetiyle devam ettiği sırada Avusturya Kralı Leopold'un girişimleriyle Papalığın yaptığı propagandalar etkili olmuş ve yüz binlerin üzerinde bir yardım kuvveti Viyanalıların imdadına yetişmiştir. Avusturyalıların yaptıkları genel hazırlıklardan sonra yapılan taarruzla 12 Eylül 1683 tarihinde cereyan eden Viyana Meydan Muharebesi'nde Osmanlı ordusu 10.000'in üzerinde şehit vererek silâh ve diğer erzakını bırakarak geri çekilmiştir. Başarısızlığa Kırım hanı ile Merzifonlu Kara Mustafa Paşa arasındaki anlaşmazlığın da neden olduğu belirtilmektedir.[16] Viyana önlerinde başarısızlığa uğrayan Osmanlı ordusu daha sonra Budin'e geri çekilmiştir. Seferde gerekli gayreti göstermediği gerekçesiyle Budin Muhafızı İbrahim Paşa idam edilmiştir.

Mustafa Kemal notlarında zaman zaman sayfa numarası anlamına gelen s. harfini kullanmaktadır. Not defterinde yer alan bilgilerin Tarihi Devleti Aliye (Osmanlı Devleti Tarihi) isimli kitaptan alındığına dair kayıtlar bulunmaktadır.[17] Not defterinin 10 ala sayfasında III. Ahmet dönemi silâhtarlarından Fındıklılı Mehmet Ağanın yazdıklarına da atıflar yapılarak

[14] a.g.a.; G: 10afa, 10ag, 10aga, 10ah, 10aha.
[15] a.g.a.; G: 10aia.
[16] a.g.a.; G: 10ak, 10aka, 10al,.
[17] a.g.a.; G: 10am.

Osmanlı ordusunun İkinci Viyana Seferi'ndeki başarısızlığı hakkında bilgiler madde madde sıralanmaktadır.[18]

Son sayfada yer alan son cümledeki 1123 Seferi, 1711 yılında Rusya ile Osmanlı Devleti arasında cereyan eden Prut Seferi'nin tarihidir. Yazılan notlarla bu tarih arasında bir bağlantı bulunmamaktadır.

Mustafa Kemal'in bu not defterinde yer alan bilgiler, Harp Okulu ve Harp Akademisi öğrenciliği döneminde okutulan genel Osmanlı tarihi kitaplarında yer alan bilgilerdir. Muhtemelen ders esnasında tutulmuş notlar olabileceği gibi, bunların derslerde yapılacak olan takdimler için hazırlanmış notlar olabileceği ihtimalini de akla getirmektedir.

C. MUSTAFA KEMAL'İN OSMANLI-RUS (1768-1774) SEFERİ HAKKINDA TUTTUĞU NOTLARIN DEĞERLENDİRİLMESİ (K: 44 G: 11)

Değerlendirmeye Alınan Defterin Tanıtımı:

Mustafa Kemal'in muhtemelen Harp Okulunda gördüğü tarih eğitimi esnasında tutmuş olduğu notları içeren bu defter, Gnkur. ATASE ve Dent. Başkanlığı Arşivinde, ATATÜRK Koleksiyonları bölümünde Kutu: 44, Gömlek: 11 numarada kayıtlı bulunmaktadır.

Kutu: 44 Gömlek: 11 numaralı defter:

9,5 x 15 cm ebadında, siyah bez ciltli, küçük boy, çizgili bir defterdir. Mürekkepli kalemle el yazısı olarak Osmanlıca rik'a tarzı yazı ile 23 sayfa olarak kaleme alınmıştır. Defter, cep not defteri şeklinde küçük ebattadır. Defterin tamamında notlar çok düzgün bir şekilde tutulmuştur. Başlıklar kimi yerlerde belirgin olarak yazılmıştır. Osmanlı ordusunun 1768-1774 döneminde Ruslarla yaptığı savaşları anlatan defterde, ağırlıklı olarak askerî faaliyetler incelenmiştir.

Defterin K: 44, G: 11 numaralı ilk sayfası:

"Rusya ile Barış-Ordunun İstanbul'a Dönüşü" başlığı altında "Fransa elçisi nezdinde bulunan Korpiyer adlı Rus memuru barış yapmak için tekliflerde bulundu. Oluşturulan mecliste aşağıdaki şartlar ile barış yapıldı."[19] cümlesi yer almaktadır.

Defterin en sonunda yer alan 11 ak sayfasında ise;

"Düşman İstanbul üzerine yürüyecekti ve bu esnada Romanzof da barış teklifinde bulunduğundan barışa karar verildi. Silistre yakınında bulunan Küçük Kaynarca kasabasında 7-8 saat zarfında düşmanın acı teklifleri kabul edildi... uzun uzadıya görüşmelerden sonra Kaynarca

[18] a.g.a.; G: 10am, 10ama.
[19] a.g.a.; G: 11.

Antlaşması'nın üçüncü maddesi hükümsüzdür, diye Rusya Hükûmetine senet verildi",[20] cümlesi yer almaktadır.

Defterin İçerik Açısından Değerlendirilmesi:

ATATÜRK'ün muhtemelen Harp Okulu döneminde aldığı tarih eğitim esnasında tuttuğu Osmanlı-Rus Seferi'ne ait 1768-1774 dönemindeki askerî olayları anlatan notlar önemli bir tarihî süreci gözler önüne sermektedir. Uzun süren Osmanlı-Rus savaşları sonunda Osmanlı Devleti önemli toprak kayıplarına uğradı. Kırım yarımadası denetimden çıktı; üstelik Ortodoks tebaa üzerinde Rusların koruyuculuk dönemi başladı. Mustafa Kemal not defterinde dönemin Osmanlı tarihi ile ilgili genel tarih kitaplarında yer alan bilgileri burada kaydetmiştir. Defterin başında veya sonunda herhangi bir şekilde tarih kaydının olmaması, yazılış tarihinin meçhul kalmasına yol açmaktadır. Yalnız Harp Okulu ve Harp Akademisi eğitiminde Osmanlı tarihi ayrıntılı olarak okutulmaktadır. Elimizdeki bu defterde yer alan bilgiler Mustafa Kemal'in dersler esnasında tutmuş olduğu notlar olabileceği gibi, öğrencilerin derslerde yapmış oldukları ders sunumu şeklinde olması ihtimali de bulunabilir.

Kutu: 44 Gömlek: 11 numaralı defter:

Mustafa Kemal'in bu not defteri 1768-1774 Osmanlı-Rus Savaşı ile ilgili dönemi kapsamaktadır. Not defterinde, Osmanlı tarihinde bir dönüm noktası olarak değerlendirilebilecek olan 1768 Seferi'nin başlaması, Küçük Kaynarca Antlaşması'na uzanan süreç değerlendirilmiştir.

Not defterinde zaman dizini dikkate alınarak olaylar sıralanmış; fazla ayrıntıya inilmemiştir. İlk sayfada 1768 yılında Lehistan'ı korumak üzere Rusya'ya karşı başlatılan Hotin Seferi'nden bahsedilmekte, daha sonra meydana gelen gelişmeler özetlenmektedir.

Defterin 44-11a, 11aa sayfalarında I. Mahmut döneminde ordunun ıslahı için yapılan çalışmalardan, Humbaracı Ahmet Paşadan bahsedilmekte, Osmanlı Devleti'nin bu padişah döneminde Asya işleriyle uğraştığından, Avrupa cephesindeki gelişmeleri yakından takip edemediğinden bahsedilmektedir.[21] 44-11aaa sayfasında "1770-1774 Rus Seferi ve Kaynarca Antlaşması" başlığı kullanılmış; bunun altında seferin açılma sebepleri, Padişah III. Mustafa'nın Sadrazam Koca Ragıp Paşa ile birlikte Prusya ile ittifak yapma girişimlerinde bulundukları belirtilmiş; diğer sayfada da Rusya'nın Deli Petro'dan sonra giderek güçlendiği, özellikle İkinci Katerina döneminde Doğu Avrupa'ya ve Balkanlar'a doğru yayılma siyasetini uygulamaya koyması konusu işlenmiştir. Ayrıca III. Mustafa dönemi sadrazamlarından Muhsinzade Mehmet Paşanın faaliyetleri kısaca açıklanmıştır.[22] 44-11aba sayfasında ayrıca Rusya'nın Lehistan işine

[20] a.g.a.; G: 11ak.
[21] a.g.a.; G: 11a, 11aa.
[22] a.g.a.; G: 11ab, 11aba.

karışmaması konusunda Osmanlı Devleti'nin verdiği uyarı değerlendirilmiş; Kırım Hanlığı'na yönelik Rus tehditlerinden bahsedilmiş; Osmanlı ordusunun Rusya'ya yönelik seferinin daha başında disiplinsizliklerin görülmeye başlandığı açıklanmıştır.[23]

Osmanlı Devleti ile Ruslar arasında 1771-1774 arasında süren savaşlarda Hotin civarında önemli muharebeler yapılmıştır. Bu muharebelerde her iki taraf da zaman zaman galip gelmiş, kimi zaman yenilmiştir. Bugünkü Moldova ve Güney Ukrayna topraklarında yer alan arazide bulunan geçit vermeyen nehirler, aşırı yağmurlar ve taşkınlar yüzünden orduların ikmaline engel olduğu gibi, maneviyatını da büyük ölçüde sarsmıştır. Mustafa Kemal'in not defterinde de bu hususlar dile getirilmiştir.[24]

Defterde ayrıca bu dönem olayları arasında önemli bir yer işgal eden Çeşme deniz baskını olayı da anlatılmaktadır. Not defterinin 44-11aea sayfasından itibaren üç sayfada 6-7 Temmuz 1770 tarihinde Çeşme'de Osmanlı donanmasının Ruslar tarafından yakılması olayı özetlenmiştir. Bu baskın sırasında daha sonra kaptanıderyalık mevkiine getirilecek olan Cezayirli Gazi Hasan Paşanın hizmetleri de açıklanmıştır.[25]

Defterin 44-11afa sayfasından itibaren Osmanlı ordusunun Tuna'nın karşı sahilinde İsakçı yakınlarında Kartal denilen bölgede 1 Ağustos 1770 tarihinde uğradığı yenilgi, yenilgiden sonra Rusların bölgedeki faaliyetleri, tedbirli vezir Muhsinzade Mehmet Paşanın düşünüp de uygulamaya koyamadığı tedbirler kısaca açıklanmış; Rusların Kırım hanlarını Osmanlı Devleti aleyhine kışkırtmaları özetlenmiştir. Mustafa Kemal notlarının devamında Ruslara karşı Osmanlı orduları savaş yaparken Kırım hanlarının da gizli antlaşmalar imzalayarak Rusların tarafına geçtiklerini not etmiştir. Öte yandan 9 Temmuz 1772'de gerçekleştirilen Bükreş Barış Konferansı'nda birtakım şartlar tespit edilmiş; fakat tam bir anlaşma sağlanamadığından savaşın devamına karar verildiği de ayrıca belirtilmiştir.[26]

Ruslarla uzun süren savaşlar sonunda yorgun düşen Osmanlı ordusu Tuna'nın güneyine kadar çekilmek durumunda kalmıştır. Fakat Osmanlı ordularının son gayreti ile Silistre ve Varna'da kısmî başarılar kazanılmıştır. Rusların aldıkları yeni takviye kuvvetle başlattıkları saldırılar karşısında yenilen Osmanlı orduları geri çekilince barış yapmak zorunda kalınmıştır. Mustafa Kemal not defterinin son iki sayfasında III. Mustafa'nın ölümü ve yerine geçen I. Abdülhamit'in yaptığı Küçük Kaynarca Antlaşması'ndan bahsetmektedir. Nitekim Küçük Kaynarca Antlaşması'yla Osmanlı Devleti, Tuna'nın kuzeyinde kalan pek çok toprağı ve bu arada Kırım'ı kaybetti. Ayrıca Osmanlı topraklarında yaşayan Ortodoks halkın koruyuculuğunu

[23] a.g.a.; G: 11ac.
[24] a.g.a.; G: 11aca, 11ad, 11ae.
[25] a.g.a.; G: 11aca, 11ad, 11aea, 11af, 11afa.
[26] a.g.a.; G: 11aha, 11ai, 11aia.

Rusya üstlendi. Böylece Osmanlı Devleti'ne müdahale dönemi de başlamış oldu. Bu antlaşmadan bir süre sonra da Kırım'ın Ruslar tarafından işgal edildiği notlar arasında ayrıca belirtilmektedir.[27]

[27] a.g.a.; G: 11aja, 11ak.

İKİNCİ BÖLÜM

MUSTAFA KEMAL'İN OSMANLI-RUS SEFER VE MUHAREBELERİ (İkinci Viyana Kuşatması Öncesi), AVUSTURYA-MACARİSTAN (1683 İkinci Viyana Kuşatması) SEFERİ VE OSMANLI-RUS (1768-1774) SEFERİ HAKKINDA TUTTUĞU NOTLARIN GÜNÜMÜZ TÜRKÇESİNE AKTARIMI

(K: 44 G: 9, K: 44 G: 10, K: 44 G: 11)

A. MUSTAFA KEMAL'İN OSMANLI-RUS SEFER VE MUHAREBELERİ (İkinci Viyana Kuşatması Öncesi) HAKKINDA TUTTUĞU NOTLARIN GÜNÜMÜZ TÜRKÇESİNE AKTARIMI

Meşhur Osmanlı Muharebeleri Defteri

(Mustafa Kemal, Rus Seferlerinden 1674, 1677-1678)

K: 44 G: 9

Osmanlıların Ruslarla Olan Sefer ve Muharebeleri

Nizamı Cedide (Yeni Düzen) kadar (1678, 1710, 1735, 1769, 1787, 1806, 1809) Seferlerinin Esasları.

Sayfa 5

Osmanlı Devleti'nin Avrupa siyaset sahnesine girişi olan 1000 Hicrî (Milâdî 1592) tarihinden sonra en kuvvetli düşmanı Rusya olmuştur. Her ne kadar Sultan Süleyman zamanında Rusya'nın doğu ve güney eyaletleri Osmanlı Devleti'nin saldırılarına uğramışsa da Kuyucu Murat Paşanın (Zitvatorok) Antlaşması, Osmanlıların eski kuvvetinde olmadığını Avrupa'ya ilân etmiştir. Bundan sonra imzalanan Karlofça Antlaşması'yla Avrupa siyasetçilerinin Osmanlı Devleti'ne yönelen saldırgan tutumları IV. Mehmet ve Köprülülerin gayretleriyle bir asır kadar etkili olamamıştır.

Katolikler ile Protestanlar arasında açılan mezhep savaşları 30 Yıl Savaşları'nı doğurdu; bu duruma Vestfalya Antlaşması'yla son verilerek Protestanlar mezhep serbestisine kavuştu ve Almanya prensleri Avusturya'nın madden ve manen kuvvetini kırdılar. Bu savaşlarda bazen Macar ileri gelenleri ile Bohemyalılar Avusturya aleyhinde bulunmuşlardı.

9a

Barıştan sonra Avusturyalılar isyan edenleri bastırmaya kalkışarak Macar asilzadeleri hakkında ceza uygulamaya başladı. Bu nedenle (Tökeli İmre-Kurs kralı-Orta Macar kralı) Osmanlı Devleti'ne bağlılığını sundu. Sadrazam Merzifonlu Kara Mustafa Paşanın istilâ emellerinin sonunda

1683'te Avusturya'ya sefer ilân edildi. Viyana bozgunu Köprülüler zamanında zarara uğrayan Venedik, Lehistan ve Rusya'yı Avusturya ile anlaşmaya yöneltti. Seferin başlangıcında askerin düzeni ve verilen emre uyması zayıfladı ise de Köprülüzade Fazıl Mustafa Paşanın gayretiyle düşman yenildi. Nihayet Karlofça Antlaşması yapıldı. Yalnız Zitvatorok Antlaşması'nda eski âdetimize aykırı olarak Osmanlı Devleti delegeleri ile düşman delegeleri bir mecliste toplantı yaptı. Karlofça Antlaşması'nda ise aracı olan Fransa ve Flemenk (Hollanda) elçileri de bulundu. Görüşmeler 70 gün devam etti. Habsburg Hanedanı, Avusturya Hükûmetini ve Almanya İmparatorluğu'nu bir unvandan ibaret ve Almanya prensleri üzerine nüfuzunu kullanmaktan başka bir şeye yaramadığını düşünüyordu.

VI. Şarl, her ne kadar kişisel özellikleri bakımından zayıf biri olsa da iş bilir niteliğe sahip olduğundan Karlofça ve Pasarofça antlaşmalarıyla Macaristan'ı bizden geri aldı. Lehistan'la Raştad Antlaşması'nı yaptı; ancak bir yenilginin sonunda imzalanan

9aa

Belgrad Antlaşması'yla şöhreti ayaklar altına düştü. Bunun yerine geçen (Mariya Tereza) Avusturya ve Raştad Savaşı'na girmiş ve 8 yıl savaştan sonra Ekslaşapel Antlaşması'yla hakkını geri almıştı. Fransa ve İspanya tamamen yenilmiş oldularsa da Prusya Kralı Büyük Frederik, Şilezya eyaletini aldı. Mariya Tereza, Şilezya, Fransa ve İngiltere'den deniz yenilgisinin intikamını almanın peşine düştüklerinden 7 Yıl Savaşları başladı. Fransa, Avusturya, İsveç, Rusya, Saksonya ve kısmen Almanya Hükûmeti Frederik aleyhine yürüdüler. Fakat, Frederik yalnız İngiltere'den fiilî yardım gördüğü hâlde başarılı oldu. Mariya Tereza Şilezya'yı kurtaramadıysa da Lehistan paylaşımında hisse sahibi oldu. Bundan sonra Avusturya ıslahat ile uğraştı. Sonra da Prusya gibi bir rakip türediğinden Osmanlı Devleti'yle dost geçinmeyi tercih etti. Ragıp Paşa Osmanlı Devleti'nin, Rusya ile Avusturya'ya karşı Prusya'dan faydalanmasının daha doğru olacağını düşündü. 1769 yılında Rusya'ya karşı yapılan seferde Prusya'nın iç işleri ile meşgul olması ve Lehistan'ın paylaşımına katılması nedeniyle, Rusya ile bozuşmayı istemediğinden Prusya'dan faydalanılamadı.

9 aaa

Lehistan, Avrupa devletleri tarafından saldırıya uğrayınca (Bar) kasabasında toplanan meclis ile Jan Sobiyevski'yi Osmanlı Devleti'nden yardım istemekle görevlendirdiler. Bunun üzerine 1769 Seferi açıldı ve Küçük Kaynarca Antlaşması'yla sonuçlandı. Bununla birlikte Rusya, Prusya, Avusturya hiçbir engelle karşılaşmadan Lehistan'ı paylaştılar. Vestfalya Antlaşması'nda Ruslar ülkeleri geniş olmasına rağmen, hiç denize sahip değildiler. XII. Şarl'dan Baltık sahillerini, Safevi Devleti'nin yıkılmaya yüz tutmasıyla İran'dan Hazar denizi sahillerini, Osmanlı Devleti'nin zayıflığından yararlanarak Kırım, Azak denizi, Kafkasya'nın bir kısmını ele geçirmeyi başardı. Bundan sonra Rusya ve Avrupa'daki ilerleme bizim zayıf

taraflarımızı daha fazla ortaya çıkardı. Bununla beraber, 1678 ve 1711 seferlerinde meydana gelen bu eksiklikler de hissedilmemiş ise de ondan sonra yapılan savaşlarda başarı daima Ruslarda kalmıştır.

9 ab

Hicrî XI. (Milâdî XVII. yüzyıl) asırdan bugüne kadar

1. 1674 Seferi

Osmanlılar ile Ruslar arasında eski olan siyasî ilişkiler Hicrî XI. asırda (XVII. yüzyılda) giderek önem kazanmıştı. 1667'den 1674'e kadar Rus ve Kazakların birkaç elçisi gelmiştir.

1. (Ukrayna)'da bulunan Sarıkamış Kazakları ile Dinyeper ve Buğ nehirleri ağzında yaşayan Zaburg Kazakları arasında geçimsizlik olduğundan her iki taraf öncelikle Kırım hanının yardımına başvurdu. Sarıkamış Kazakları Hatmanı Duraşenko Osmanlı Devleti'ne başvurduğundan sancak beyi olarak Ukrayna'ya görevlendirildi. Diğer taraftan Zaburg Kazakları Rusya'ya yöneldiler. Lehistan kralı, Ukrayna'nın kendi eyaleti olduğunu iddia etti ve Duraşenko'yu bozgunculukla suçlayarak İstanbul'daki elçisi vasıtasıyla Osmanlı Hükûmetini iknaya çalıştı. Fakat 1671-1672'de Lehliler Kazak memleketlerine saldırıyı başlatınca bu antlaşmanın bozulmasından dolayı 1672'de savaş ilân edildi. Tuğ çıkarıldı, Kırım hanı sefere davet edildi; gerekli olan her türlü ihtiyacın

9 aba

tamamlanması yoluna gidildi. Daha sonra Osmanlı ordusu (Edirne)'den hareket ve İsakçı'dan Tuna'ya geçerek Hotin yoluyla Lehistan sınırına geldi. (Kanije) Kalesi kuşatmadan sonra ele geçirildi. Asker Podolya eyaletine sokuldu ve İlya, Leminberg, Levilin gibi meşhur şehirleriyle civarlarındaki palangalar ele geçirildi. Nihayet ordu karargâhının bulunduğu (Bucaş) mevkisine delegeler gelerek Podolya'nın, Osmanlı Devleti'ne; Ukrayna'nın, Kazaklara terk edilmesi ve Leh kralının senelik, 22.000 altın vermesi şartıyla barış imzalandı. Duraşenko Hükûmetine gerekli uyarılar yapıldıktan sonra ordu Edirne'ye, Kırım Hanı Selim Giray da Kırım'a döndüler. Leh Kralı Mişel Koriyon'dan sonra vaktiyle Leh kralı seçilen Jan Sobiyevski anlaşmayı bozduğundan 1673'te tekrar sefer açıldı. Fakat Leh askerleri Hotin bölgesine hücum etmiş ve birtakım olaylar ortaya çıkmış, kış da gelmiş olduğundan sefer bahara ertelenmişti. Bahar mevsiminde tekrar sefere başlandı. Fakat adı geçen sefer, 1674 seferi

9 ac

Lehistan'a karşı açılmış iken Ruslara yöneltildi.

2. 1674 Seferi hazırlıkları: Yeniden yeniçeri askeri yazıldı. Sipahiler arasına katılan 2000 iç hademesi yerine devşirme usulüyle alınan Hristiyan gençler konuldu. Hacıoğlu Pazarcığı'nda padişahın tuğu çıkarıldı. Kırım hanı sefere davet edildi. (Hammer) Fakat Selim Giray Han, Ruslar Duraşenko'nun

hakkından geldikten sonra kendi üzerine yöneleceklerinden korkarak katılmayacağını bildirdi ve Boğdan'da kalmış olan 6000 Tatarın gelmesine müsade edilmesini rica etti. Bundan evvel kapıya çıkan yeniçeriler silâhlı oldukları hâlde Hacıoğlu Pazarcığı'na geldiler. Gerekli merasimlerin yapılmasından sonra, Baba dağındaki orduya katılmaları fermanla bildirildi. Bu esnada Leh elçisi, Jan Sobiyevski'nin barış taraftarı olduğunu bildirdi ise de sadrazam barış talebini özel bir elçilik heyetiyle bildirmesini istedi.

9 aca

Sivas, Şam, Silistre beylerbeyleri askerleriyle, Mısır askeri de kendi komutanlarıyla Hacıoğlu Pazarcığı'ndaki asıl orduya katıldılar. Maaş dağıtımı ve sefer düzeniyle ilgili hazırlıklar tamamlandıktan sonra Baba dağına hareket edildi. Osmanlı ordusu (Hıpgay)'a gelmeden Baba dağında bulunan Fazıl Ahmet Paşa tarafından karşılandı.

3- Baba dağından hareket eden Osmanlı ordusu Kaltovi-İsakçı yoluyla İsakçı'ya ulaştı. Burada birkaç gün kalındığı sırada doğu hududunun Acemler (İran) tarafından tehdit edildiği haberi alındığından Yeniçeri Ağası Vezir Abdurrahman Paşa zorunlu yürüyüşle oraya görevlendirildi ve Trabzon yoluyla Bağdat ve Van'a oldukça bol savaş malzemesi gönderildi. Rakka, Musul, Şehrizor beylerbeyleri de Bağdat'ın korunmasıyla görevlendirildi. Bundan sonra İsakçı Köprüsü'nden öncelikle yeniçeri askerleri ve eyalet beylerbeyleri ve ertesi günde genel karargâha gidildi ve Kartal'da iki gün kalınarak

9 ad

askere yiyecek dağıtıldı. Acemistan (İran) hakkında gelen bazı haberler üzerine Yaş'daki askerlerin komutanı olan Halep Valisi Vezir Kaplan Paşa zorunlu olarak Diyarbakır'a gönderildi. Buradan (Küzištan-Kekeçağzı-Brend) üzerinden Bagol'a ulaşıldı ve burada Kırım hanı Osmanlı ordusuna katıldı. Sonra Agurišt-Çuçura'dan Yaş'a gelindi.

6- Bu ana kadar yapılan seferler başarısız olmasına rağmen Rusya'nın Duraşenko üzerine asker sevkiyle birtakım Kazak palangalarının ele geçirildiği haberi öğrenilince öncelikle Ruslar üzerine yürümeye karar verildi. Sivas Valisi Mehmet Paşa öncü olarak atandı ve yoldaki köprülerin kurulmasıyla görevlendirildi. Şam Valisi Hasan Paşa ile Hotin Kalesi Lehlilerden geri alındı. Daha sonra Surukay'a ulaşıldı ve orada köprü kuruldu.

9 ada

4- Dinyester'i geçip (Buğ) nehrine ulaşıldı. Dinyester nehri üzerinde inşasına başlanılan köprü bir iki günde tamamlandı ve üzerinden asker geçirildi ve 6 gün sonra da genel karargâh konuşlandı. İspil'de ordugâh kuruldu. Bu esnada Boğdan voyvodası 50.000 kile buğday ve un gönderilmesi için Yaş'a geri döndü. Eflak voyvodası da ileride köprülerin inşasını kontrol etmek için görevlendirildi, bu sıralarda İstok palangası yıkıldı.

Bundan evvel (Yar) Kalesi'ne çekilmekte olan Leh müfrezesi üzerine hücum eden Tatarlar 80 kadar esir getirdiler. Bundan sonra (Bilavon) sahrasında ordugâh kuruldu. Etrafındaki palangalara gizlenenlerin aman dileyip teslim olma talepleri kabul edilmeyip yıkıldı. (Kunar) menziline ulaşıldığı zaman çapulculuğa çıkılmaması emredildi.

9 ae

Bu esnada Ruslar, Duraşenko'nun bulunduğu Cehrin Kalesi'ni kuşatmakta iken Kırım hanı Osmanlı karargâhına davet edildi ve Duraşenko'ya yardıma görevlendirildi. Öncü kuvvetler komutanı olan Halep Valisi İbrahim Paşa ile Anadolu Beylerbeyi Erzurum ve Anadolu askerleriyle ileri hareket edip, gerekli olan köprülerin tamamlanmasında acele ederek karşılaştıkları düşmanları yendiler.

(Ganuka)'ya varıldığı zaman Leh elçisi geldi. Kamaniçe palangası üzerine giden çetelerden kimisi esir, kimisi öldürüldüğünden gelenlerin verdiği bilgiler üzerine Seydizade Mehmet Paşa oraya gönderildi. Fakat buranın ele geçirilmesi için çok askere ihtiyaç olduğu bildirildiğinden bir miktar daha asker gönderildi. 15 Ağustos 1674 (Cemaziyülevvelin 13.) günü Lanerdin Kalesi yakınına ulaşmak kesin olarak kararlaştırılmasına rağmen, köprü tamamlanamadığından o gece köprünün karşı tarafında durulmuş ve ertesi gün adı geçen kaleye yakın Buğ nehri kenarında beklenilmiştir. Kalenin dışındaki yerleşim birimleri yakılmış, kaleye

9 aea

gizlenenler üzerine gidilerek bombardımana başlanmıştır. Bazıları aman dilemiş ise de tamamının teslim olmayı kabul edene kadar top ateşi kesilmemiştir. En sonunda kalede bulunan 800 kişi teslim olmayı kabul etmiştir. Kamaniçe Kalesi'nin ele geçirilmesi için görevlendirilen Rumeli beylerbeyi de zafer kazanmış olarak geri dönmüştür. Bundan evvel (Tanuka) menzilinde iken gelmiş olan Leh kralı bazı sorunlardan dolayı ancak şimdi sorgulanabilmiştir. Adı geçen elçinin getirdiği mektuplar Jan Sobiyevski'nin ricasını bildirmekle beraber Podolya ve Ukrayna'nın iadesini de sözlü olarak söylemiştir. Buna önem verilmeyerek yalnız sadrazamlık makamından bir mektup yazılmıştır. Bunun üzerine Sobiyevski tarafından Leh ileri gelenlerinden (Mislimiyevski) Kırım hanına aman dilemek amacıyla gönderilmiştir. Aman Kalesi'nin ele geçirilmesi için Sadrazam Kaymakamı Kara Mustafa Paşa gönderilmiştir. Kara Mustafa Paşa, padişahın sürek avlarında yanında bulunmuş ise de Kanije Kuşatması'ndan başka savaş görmemiştir. Bundan dolayı bir savaş görevini ilk defa idare ediyordu.

9 af

5- Buğ nehrini geçiş, Rusların geri çekilmesi, dönüş,

5 Ağustos 1674'te (Cemaziyülevvelin 3'ünde) sadece kalınacak yeri değiştirmek için Buğ nehri geçildi. Cehrin Kalesi civarında bulunan Rus ve Kazaklar, Kırım hanının üzerlerine geldiğini haber alınca öncelikle

Çerkezkirman Kalesi'ne gizlenmişler daha sonra burasını yakarak geriye çekilmişlerdir. Her ne kadar takip edilmişler ise de yetişmenin mümkün olamadığı bildirildi. Bu esnada ... yiyecek sıkıntısı çekilmeye başlandığından yiyecek alınması için bazı görevliler Silistre ve Niğbolu civarına gönderildi. Bu arada Aman Kalesi'nin fethi de müjdelendi. Moskoflar Dinyester nehrinden Dinyeper nehrine kadar olan bölgeyi tahrip ederek geri çekilmiş olduklarından birkaç kale hariç bütün arazi tamamen ele geçirildi. Bu sıralarda sadrazamın rahatsızlanması, Ruslara yetişilememiş olması ve yiyecek kalmamasından dolayı İsakçı üzerinden Edirne'ye dönüldü.

9 afa

Y-7 Cehrin Seferi (1677-1678)

1. Önceki olaylar:

Duraşenko, Osmanlı Devleti'ne karşı faaliyetlerde bulunarak Ruslara sığınmıştır. Kazakların sefer idare yeri olan Cehrin Kalesi'nin Ruslar tarafından kuşatılmış olduğu Kırım hanı tarafından bildirildi. Leh Seferi'ne komutan olan İbrahim Paşa emrine çeşitli illerden asker verilerek kalenin kurtarılması ve Duraşenko'nun uzaklaştırılmasıyla görevlendirildi. Kazaklara yeni hatman olmak üzere (Ahilinçki) tayin edildi. Kırım hanı, komutana yardım edecekti. Fakat komutan ve Kırım hanı, Cehrin önlerinde yenildiklerinden kalenin bu sene ele geçirilemeyeceğini bildirdiler. Bunun üzerine Kırım hanının kendi bölgesine, komutanın da Bender'e çekilip kışlaması emredildi.

9 ag

Köprülü Ahmet Paşanın ölümüyle sadrazam olan Merzifonlu Kara Mustafa Paşanın evinde oluşturulan mecliste Cehrin'in fethinin mevcut komutanla mümkün olmayacağı ve genel bir sefer açılması kararı alındı. İbrahim Paşa hapsedilip ve Selim Giray Han azledildikten sonra, yerine Maksut Giray Han tayin edildi.

2- Tuğ Çıkarılması:

20 Şubat 1678'de (1088 Zilhicce 28) tuğ çıkarıldı ve İstanbul kaymakamlığı Nişancı Abdi Paşaya verildi. Davutpaşa sahrasında birkaç ayda hazırlıklar tamamlandı. Bu sırada Rusya'dan elçi gelip, Ukrayna'nın terk edilemeyeceğini söylemesinden dolayı savaş ilân edildi. Bu amaçla hareket eden ordu Hacıoğlu Pazarcığı'na ulaştı.

3. Hacıoğlu Pazarcığı'ndan Hareket ve Cehrin'e Varış

9 aga

Sadrazam, başkomutan olarak ileri hareket etti ve padişah hazretleri Silistre'ye döndüler. Yolda tutulan Rus casuslarından Cehrin'deki Rus kuvvetinin 100.000'i geçkin ve Osmanlı kuvvetine üstün olduğu anlaşılmakla beraber harekete devam edildi. Dinyester ve Buğ nehirleri arasındaki

bataklığa demetler, deriler serilerek 8 günde geçildi. Burada Kırım hanının gelişi beklendi ve ordu Cehrin önüne ulaştı.

(S) 8

4-Cehrin'in Kuşatması

Metris yerleri işaretlenerek kuşatmaya başlandı. Bu esnada Ruslar ve Kalmuklardan oluşan düşman seyyar ordusu Dinyeper nehrinin ötesinde bulunuyordu. Sadrazam, Rusları meydan savaşına mecbur etmek için Tatarlarla beraber bir miktar asker gönderdiyse de küçük bir çarpışmadan başka bir sonuç ortaya çıkmamamıştır. Mevsimin kötü olması, yiyeceğin azlığı, arazinin kuvvetli olmasından lâğımların* az tesir etmesi,

9 ah

açılan gediklerin çabuk kapatılması ve kaledekilerin çeşitli defalar yaptıkları yarma harekâtı, kaleyi kuşatanları kuvvetten düşürdü, kuşatmanın kaldırılması gündeme geldiği sırada Defterdar Ahmet Paşa bu fikre şiddetle itiraz etti. Nihayet (10.000 asker, 50 top) bir miktar askerin Rus seyyar kuvvetiyle kale arasına girmesi uygun görüldü. Eflak ve Boğdan voyvodaları tarafından kurulan 3 köprüden geçilerek Rumoronovski komutasındaki Ruslara taarruz edildi. Dört gün sonra kaleden Osmanlıların gerilerine yarma harekâtı yapıldığından yenilmiş olarak köprüleri tekrar geçip iki tanesini yıktılar. Nehri geçen Ruslar kale önünde ordugâh kurarak ileri hareket etmek fikrinde olmadıklarını göstermek için metrisler kazmaya başladılar. Osmanlılar da düşmanın bu hareketi üzerine gerekli emniyeti alarak çadırlarını korumaya başladılar. Hâlbuki Rusların amacı, Osmanlıları uzaklaştırmaktan ibaretti. Öğlen vakti büyük bir şiddetle hücum ederek Osmanlıları civarında bulundukları boğazdan ovaya uzaklaştırdılar.

9 aha

Her ne kadar şiddetle bir karşı saldırı yapılması uygun görülmüşse de Rusları boğazdan çıkarmak zor idi; artık Ruslar kaleye birçok asker aldılar ve ordugâhlarını kuvvetlendirmeye başladılar. Bu sırada Osmanlı ordugâhına birkaç defa hücum etmişlerse de olağanüstü direnişle karşılaştılar. Bundan 9 gün sonra Moskofların (Rusların) (Pazar, Matyas dini) yortuları olması nedeniyle ordugâhlarında moralleri çok yüksek bulunuyordu. Bu durumdan faydalanmayı düşünen Osmanlılar derhâl kaleye hücum ettiler ve etrafını yaktılar. Nihayet kaledekiler, ümidi kesince kaçtılar ve bu nedenle kale ele geçirilmiştir. Seyyar ordu ise kale derecesinde sağlam olan ordugâha gizlenmiştir. Asıl maksat Cehrin Kalesi'nin fethi olduğundan Moskofları (Rusları) sağlam ordugâhlarından çıkartmaya kalkışmak gerekmiyordu. Bundan başka Dinyeper nehri ve kollarında bulunan gemilere binerek

* Lâğım: Kalelerin veya istihkâmların tahribine yönelik faaliyet için kullanılan patlayıcıların yerleştirildiği yer.

9 ai

kaçabilirlerdi. Bununla birlikte gece karanlığında ordugâh kaldırılıp Silistre istikametinde hareket ettirildi. Kış Edirne'de geçirildikten sonra mayısta (rebiyülevvelde) İstanbul'a ulaşıldı.

5- Tartışmalar

Osmanlı ordusu Cehrin Kalesi önlerine vardığında ilk anda ne kaleye ne de seyyar orduya karşı ciddî bir hazırlıkta bulunmuştu. Bu nedenle vakit geçirilerek her türlü kaynaktan yoksun bir arazide savaşı uzatmak hatası ortaya çıktı. Burada kışlama ve hareket tarzının tespiti düşünülmemişti. Hâlbuki Ruslarla bir meydan savaşı yapıp yendiğimiz takdirde onları takip etmek gerekecekti ki arazinin genişliği geri çekilmelerini mümkün kılabileceğinden savaşı kışa kadar uzatmak söz konusu olabilecekti. Eğer Ruslar takip edilmezse Cehrin ele geçirilse bile Osmanlı ordusunun dönüşünden sonra bu arazi tamamen Rusların elinde kalacağından yapılan bütün uğraşlar boşa yapılmış olacaktı.

9 aia

Bir de kış seferine kalkıp bu esnada Osmanlıların geri çekilmesi gerekirse her an Rus ve Kazakların hücumu altında kalınır. Eğer seyyar orduyla meydan savaşı yapılmayıp kalenin kuşatmasıyla uğraşılırsa kuşatma daima tehdit altında bulunacaktır. Kale ele geçirilip içine muhafız askerleri terk ederek dönüşü düşünelim. Bu hâlde kalenin geri alınması pek kolaydır. Bundan dolayıdır ki kale yıkılmış ve yakılmıştır. Görülüyor ki harekâtın asıl hedefi Cehrin Kalesi değil, düşman seyyar ordusudur. Çünkü seyyar ordu yenilirse kalenin düşmesi doğaldır. Eğer Tatar süvarileri Dinyeper nehrinden geçirilip, düşmanın geri çekilme hattı üzerine sevk edilseydi ve geri kalan kuvvetiyle Cehrin nehrinden geçerek seyyar düşman üzerine taarruz edilseydi başarılı olunurdu. Hiç olmazsa Rusların nehri geçmelerine engel olunmalıydı.

9 aj

Hâlbuki başlangıçta kaleye önem verilmiş sonra seyyar düşman ordusuna bir kısım asker sevk edilerek kale ile seyyar ordu arasına girilmek istenmiştir. Fakat başarılı olunmamakla beraber düşmanın saldırılarına kapılarak seyyar ordunun kale ile nehrin arasına yerleşmesine meydan verilmiştir. Rusların hatası: Ruslar, küçük saldırılarla seferi, kışa kadar uzatmış ve bu sırada geri çekilen Osmanlılar üzerine hücum etmek fırsatını kaçırmışlardır. Osmanlılar her durumda, karşı taraftaki Buğ nehri üzerinde bir harekât üssü kurarak adı geçen nehirde donanmadan yararlanmalıydı. Bu sayede kış sınır bölgesinde geçirilerek seferi, ertesi seneye bırakmak ve bir daha baş kaldırılmayacak şekilde Rusları yenmek mümkün olurdu.

9 aja

6- Cehrin Seferi'nden Sonra Meydana Gelen Olaylar:

Seferden sonra Fevkunlar Geçidi ve Şatosu'nun karşısında başka bir kale daha yaparak Dinyeper nehrini zincir ile kapatmak, bundan dolayı Rus gemilerinin geçişlerini engellemek gerektiği, Kırım hanı tarafından bildirildi. Kara Mehmet Paşa 115 cebeci, 30 topçu ile bahse konu görevin yapılması için görevlendirildi. Barış görüşmeleri için iki Rus elçisinin Azak Kalesi'nden Kırım hanı ordugâhına geldiği, ama Rusların savaş için hazırlıklarda bulunduğu, görünüşte Tatarlarla dost görünen Kalmukların Rus taraftarı olduğu, Kazakların kuvvetinin 60.000 kadar olduğu haberi alındı. 20.000 Kazak'ın Ukrayna'ya gönderilerek büyük hasar verdiği de işitildi; ilkbaharda İstanbul'a gelen Rus elçisinin getirdiği mektuptan, Rusya'nın Küçük Rusya ve Ukrayna'ya egemenlik hakları saklı kalmak şartıyla, barış teklif ettiği anlaşılıyordu. Elçi, Cehrin'in yıkık kalmasını Dinyeper ağzında kale inşa

9 ak

edilmemesini sözlü olarak ilâve etti. Bunun üzerine Osmanlı donanmasının boğazdan çıkıp Karadeniz'e geçmesi emredildi ve elçiyle Kırım hanının işaretinin beklendiği bildirildi. Leh elçisi, çar ile Osmanlı Sarayı arasında aracılığa yeltenmiş ise de uygun cevap alamamıştır.

Osmanlı Devleti'nin sefer hazırlıklarına başladığını hisseden çar telâşa kapılarak barış görüşmelerinde aracılık yapması için Maksud Giray Han'a başvurmuş ve bunun üzerine barış görüşmelerine başlanmıştır. 1680'den itibaren 20 yıl süreyle Özi suyunun sağ sahilinde olan bölgeler ve bazı palangalar ayrı tutulmak üzere Osmanlı Devleti'nde kalması, nehrin iki tarafında kale yapılmaması şartlarıyla barış antlaşması yapıldı. 1681'de Rusya çarının yerine geçen oğlu, barışı yenilemek için Edirne'ye elçi göndermiştir. Fakat bir yıl sonra Viyana bozgunu üzerine Venedik Hükûmeti ile beraber Rusya da yapılan barışı bozarak Avusturya ile anlaştı.

9 aka

Uzun sefer sırasında Kazaklar isyan etmiş ve Ruslarla beraber kuzeydoğu sınırımızda büyük bir sıkıntı açmıştır. Şöyle ki Kırım hanı Viyana'ya gittiğinden o bölgede asker adıyla bir şey kalmamıştı. Bu fırsattan yararlanmayı düşünen Konoska adındaki Kazak reisi, Sobiyevski'nin izin ve yardımıyla o civardaki köyler ve kasabaları tamamen yıktı. Boğdanlı Çerkez Boyar adındaki eşkıya ile anlaşarak Dinyester nehrini geçti ve Bender tarafına hareket etti. Bender'in beri yakasındaki halkı da itaat altına almasıyla kuvveti 30.000'i buldu. O bölgede Kırım hanı tarafından tayin edilen Yalı ağası emrindekilerin birkaç bini geçmemesinden dolayı geri çekilmeye mecbur oldu. Bender Kalesi kuşatılmış ise de muhafızları olağanüstü bir direnişte bulunduğundan eşkıyalar İsmail'e doğru çekildiler. Boğdan voyvodası da aynı zamanda 10.000 kadar eşkıya ile Yaş'ı ele geçirdi. Bu sıralarda İsmail Mütevellisi Yusuf Ağa etraftan topladığı askerle

9 al

düşman üzerine yürümüş, sonradan Kırım hanının oğlu ve biraz sonra da kendisi yetiştiğinden Konuska, Boğdan'a kaçmıştır. Nihayet Boğdan voyvodasıyla beraber öldüler.

B. MUSTAFA KEMAL'İN AVUSTURYA-MACARİSTAN (1683 İkinci Viyana Kuşatması) SEFERİ HAKKINDA TUTTUĞU NOTLARIN GÜNÜMÜZ TÜRKÇESİNE AKTARIMI

K: 44 G: 10

Uzun Süren Avusturya-Macaristan Seferi'nin Çıkış Sebepleri

Uzun Sefer adıyla meşhur olan bu sefer Avcı Sultan Mehmet olarak bilinen IV. Mehmet (1642-1693) zamanından Sultan İkinci Mustafa (1695-1703) zamanına kadar 16 seneden fazla devam etmiş; Fransa bozgununun ardından (1699) Karlofça Antlaşması'yla son bulmuştur. Avusturya İmparatoru Birinci Leopold, Otuz Yıl Savaşları'ndan sonra mücadele hakkında ileri geri konuşmaya ve saldırılarda bulunmaya başladığından; Kont Tökeli İmre bir araya getirdiği seyyar askerleriyle ufak tefek muharebelerde bulunduysa da sonuçta Osmanlı Devleti'nden yardım istemiştir. Zaten, Vasvar Antlaşması'ndan beri Avusturya ile birtakım sınır anlaşmazlıkları vardı. (Merzifonlu) Kara Mustafa Paşanın istilâ arzusu da bu anlaşmazlıkları daha da kuvvetlendirmişti. Bu amaçla gönderilen elçilerle Edirne'de meclis toplanmış; fakat bu sırada İstanbul'a dönüldüğünden, elçiler de beraber çekilmişti. Aynı zamanda Kanije alaybeyi, Hırvatlarla mücadele ederek Avusturya aleyhinde birçok şikâyette bulundu. Erdel kralı da elçilerini bu sırada İstanbul'a gönderdi.

10a

Sadrazam Merzifonlu Kara Mustafa Paşa, görüşmelerde zorluk çıkarmak için 20 seneden beri meydana gelen şikâyetleri içeren bir defteri Viyana'ya göndermiş; fakat, defterin yanında o sırada zorla ele geçirilen 800 köyün listesini de eklemişti. Bir taraftan görüşmelerle meşgul olunurken, diğer taraftan da Orta Macar kralı, üç elçi göndermiş ve Erdel kralının İstanbul'da bulunan memurları, adı geçen elçilerin isteklerine değer vermişlerdir. Bunun üzerine Tökeli İmre'nin imparatorla aralarını bulmakla ve onları uzlaştırmakla görevlendirilmişlerdi. Adı geçen kişi isteklerinde pek ileri gittiğinden imparatorun da bu isteklere razı olmaması üzerine savaş ilânına karar verildi. Budin Valisi İbrahim Paşa, Kurs kralına yardımcı olmak amacıyla oluşturulan askerî birliğe komutan olarak tayin edildi. İbrahim Paşa ordusunun toplanma bölgesi olan Peşte'ye gelerek orada toplanıldı ve Korbiskos'a doğru yürüdü. Honat Kalesi geri alındı. Daha sonra Tökeli İmre ile birleşip büyük palanga ve kaleleri fethetti. Özellikle Fülek Kalesi yedi gün kuşatmadan sonra ele geçirildi.

10aa

Ele geçirilen kalelerin yıkılıp tahrip edilmesi Avusturya Kralı Leopold'un kin duygularını uyandırmıştı. Bu nedenle gizli olarak savaş hazırlığına başlamış olmasına rağmen bu hareketini gizlemek, barışı yenilemek için İstanbul'a elçi gönderdi. Fakat sadrazam ve çevresinin isteği üzerine, padişah barış yapmaktan vazgeçti. Bu konudaki görüşler: Avusturya aleyhine açılan savaşın gereksiz olduğu üzerinde birleşiyordu. Çünkü:

1. Rusya, Lehistan, Venedik hükûmetleri her ne kadar dışardan dost gibi görünüyorlardıysa da Köprülüler zamanında yedikleri darbelerin acılarını unutmamışlar ve bundan dolayı en ufak bir fırsata hazırdılar.

2. Avrupalıya karşı her konuda son derece ileri ve üstün durumda bulunduklarından, Osmanlıların sefere çıkmaları değil, iç düzenlemeleri denetim altına almaları daha uygundu. Gereksiz ve zarar veren sefer Kara Mustafa Paşanın hırsı sonucu yapılmıştır.

10aaa

s-16

2. **Ordunun Edirne'ye Hareketi:** Nisan 1683'te (Hicrî Şaban 1093'te) Topkapı Sarayı'ndan dışarıya tuğ çıkarıldı. Birkaç gün sonra Topkapı'dan Davut Paşa tarafına nakledildi. Halep Valisi Mehmet Paşa sadrazamlık makamına getirildi. Sadrazam, Osmanlı ordusunu düzenli bir şekilde Edirne'ye hareket ettirdi. Bu sırada Teodor Aleksiyevic'in ölümüyle Rusya tacını giyen oğlu, barışı yenilemek için elçi gönderdi. Buradan yarım saat mesafede Çukur Çayır sahrasına gelindi. Bu sırada birçok resmî geçit ve şenlikler yapıldı ve aynı zamanda harp hazırlıkları tamamlandı.

3. **Edirne'den Belgrad'a Hareket:** Ordu, Çukur Çayır sahrasından hareket ederek Filibe-Sofya üzerinden 21 günde Belgrad'a ulaştı. Hareket günü, Leopold ile Jan Sobiyevski'nin savunma ve taarruz konusunda anlaştığı güne rast gelmişti. Bu kötü haber 42 gün sonra duyuldu. Yol güzergâhında olağanüstü harp vergisi

10ab

usulüne başvuruldu. Tökeli İmre'nin Macaristan'a ait olan 3 yıllık vergi gelirlerini hasılat memurları Belgrad'da kabul etti. Karargâh yine Belgrad'da kaldı. İbrahim Paşa sadrazamlığa getirildi. Kara Mustafa Paşa tam bağımsız yetkilerle başkomutan tayin edildi ve Ösek Kalesi istikametinden hareket etti. Başkomutan 15 Mayıs 1683'te (18 Cemaziyülevvel 1094'te) Sava Köprüsü'nden geçerek Zemun'a ulaştı ve burada altı gün kadar kaldıktan sonra Ösek'e hareket etti. Burada geçirilen 12 gün zarfında askere maaş ve erzak dağıtıldı ve Kurs kralı kabul edildi. Tökeli İmre bir taraftan Avusturya ile görüşmelerde bulunuyor, diğer taraftan Osmanlıları taarruza teşvik ediyordu. Avusturya elçisi Viyana'ya geri çağrıldı. Tökeli İmre'nin emrinde

bulunan 120 gönüllüye, 150 Macar askeri katıldı. Nihayet Diyarbakır valisi, vilâyet askeriyle beraber öncü ve Şam Beylerbeyi

10aba

Sarı Hüseyin Paşa da artçı birlik komutanı tayin edilerek Dırava nehri üzerine inşa edilen köprüden geçerek sınır üzerinde bulunan İstoni- Belgrad'a ulaşıldı. Kırım hanı da burada orduya katıldı. İstoni-Belgrad'ın 4 saat batısında bulunan Vesprim Kalesi'ni ele geçirmek için birkaç gün beklenmesi gerekti. Adı geçen kaleye gönderilen haberlerden korkanlar savaşmadan teslim olmuş; fakat İstoni-Belgrad halkının isteğine rağmen kale tahrip edilmeyip 400 muhafızın kaleden ayrılması yeterli bulunmuştur. Bu ana kadar harekâtın hedefi kesin olarak belirlenmemişti. Hemen teşkil edilen mecliste, görüşmelerin sonunda, daha doğrusu sadrazamın tek emeli ve Tökeli İmre'nin teşvikiyle Viyana üzerine harekete karar verildi. Budin Muhafızı Pir İbrahim Paşa da bu esnada karargâhıyla birleşmiştir.

s. 17 -İstoni-Belgrad'dan Raab Kalesi'ne hareket: İstoni Belgrad sınır boylarında bulunan kalelerin önemlilerindendi. Orada toplanılan ve gerekli görülen yerlere sevk edilme işi

10ac

tamamlandıktan sonra Raab istikametinde saldırı başladı. 15.000 Tatar süvarisi olmak üzere 200.000 kadar asker, 5000 çadır, 300 büyük çaplı top akşam Beznam'ın karşısındaki bir tepede bulunan Sen Markon palangası ile bu isimdeki Manastır civarına ordugâh kurdu. Belirtilen mevkide bulunup Raab Kalesi'ne girmeye çalışan düşman askeri, Öncü Komutanı Kara Mehmet Paşa tarafından perişan edildi. Bu civarda 10 kadar palanga lüzum üzerine öncü birliklerince tahrip edildi. Ertesi günü Raab Kalesi önüne gelindi ki Avusturya ordusu da burada bulunuyordu. Raab Kalesi önündeki meydan savaşında yenilen düşman kaleye çekildi. Ordu da kale önünde çadırlı ordugâhı tesis etti. Düşman, Rapiye ve Raab nehirleri arasında Raab ovasında ordusunu toplayarak gerek piyade gerek birkaç topla Osmanlıları nehrin gerisinden zorlamaya çalıştı.

10aca

Bunun üzerine Kara Mehmet Paşa 20.000 kişilik kuvvetle ordugâhını 3 saat kadar gerideki adı geçen geçitten geçirerek düşmanın geri çekilme hattını tutmakla görevlendirildi. Adı geçen komutanın emrinde bulunan Nureddin Sultan 8000 atlı ile ileriden hareket ederek bahsedilen geçit civarındaki Suriçita palangasını ele geçirdi. Fakat uygun geçit olmadığından o gün ancak yüzerek bir miktar asker karşıya geçebildi. Boğdan voyvodasının çabalarıyla derhâl bir köprü tesis edilerek ertesi gün sabahleyin ordunun bir kısmı geçti. Nureddin Sultan buraya yakın diğer bir noktadan geçmiş ve Nedayiş arasındaki araziyi karargâh seçmiştir. Kara Mehmet Paşa düşmana saldırdı. Düşman bir miktar uğraştıktan sonra ordugâhını kaldırıp kaleye kaçtı. Düşman süvarisi Rapice'den giderek

Dakia'ya doğru firar ettiyse de Tatar süvarileri tarafından Erfurg Şatosu'na kadar takip edilip uzaklaştırıldılar.

10ad

Raab Kalesi'nin dışında bulunan yerler yakıldı. (70-71'de dahi) Bu hâli gören Raab Kalesi komutanı, sadrazamın gönderdiği elçiye "Askerimiz çok, hiçbir noksanımız yok, kalenin ele geçirilmesinin sizin için büyük zorlukları vardır. Hâlbuki sizin emeliniz olan Viyana ele geçirildikten sonra kalenin kendiliğinden düşmesi doğaldır." diyerek, hileye başvuruyordu. Gerçekte, bu teklif başkomutanın isteklerine pek uygundu. Her ne kadar bir meclisin oluşturulmasıyla hareket şekli görüşülmüşse de sonuçta başkomutanın isteğine göre hareket edildi. Budin Valisi İbrahim Paşanın itirazına hakaretlerle karşılık verildi.

Raab Kalesi'nden Viyana'ya Hareket: Ordunun geçişi için 3 kadar köprü inşa edildi. İnşaatın sür'ati için bir miktar piyade askeri sal ile düşman tarafına geçirilerek metrislere yerleştirilmiş ve

10ada

belli bir miktar balyemez ve kalanborna topu da adı geçen çalışmaların korunmasına ayrılmıştır. Bu sırada civardaki Tata Kalesi, savaşılarak, Papa Kalesi de kuşatıldıktan sonra ele geçirildi. Buraya 400-500 kadar muhafız bırakıldı. Köprülerin inşasının kararı: dördüncü hattın korunması için buraya Muhafız İbrahim Paşa ve Silistre Valisi Mustafa Paşa birkaç bin askerle bırakıldıktan sonra bütün ordu ileri harekâta geçerek Rapice doğusuna ulaştı. Buraya bir saat mesafede gizlenmiş şekildeki Altenburg Kalesi öncü birlik komutanı, Kara Mehmet Paşa tarafından anî bir hücumla ele geçirilmek istenmiş ise de hendekler sularla dolu olduğundan ve kale kuşatılarak yarma hareketi yapıldığından, savaş ancak 4 saat kadar devam ettikten sonra ele geçirilmiştir. İçinde bulunan birçok mühimmat orduya dağıtıldı ve fazlası yakıldı. Burada yiyecek yakılmayarak Viyana Kuşatması sırasında yiyecek sıkıntısı çekilmesi önlendi. Bundan sonra Viyana'ya kadar uzanan harekât hattı üzerindeki bütün kale ve palangaları ele geçirip lüzumuna göre yıkması Kara Mustafa Paşaya emredildi.

10ae

İleriye hareket eden Nureddin Sultan, düşmanın 500 kişilik bir kuvvetini perişan etmiş ve geri kalan düşman kuvveti mecburen Viyana'ya kaçmıştır. Tuna kenarında bulunan ve taşları bir hisar gibi olan Habsburg Kalesi'ni Halep Valisi Ebubekir Paşa 10.000 askerle ele geçirmiş ve içindekileri emrindeki orduya dağıtmıştır. Bundan başka daha pek çok kale ve palangalar ele geçirilmiş veya yakılmış, yıkılmış ve halkı esir edilmiştir. Osmanlı ordusunun Viyana'ya yaklaştığı haberleri duyulunca, Leopold, Viyana'nın savunmasını Kont Ştainberk'e havale ederek kendisi Bohemya'nın merkezi olan Prag şehrine kaçtı. Ordu Viyana'ya geldiği sırada (12 Temmuz 1683) Petersldorf Kalesi ele geçirilmiştir. Burada çok tahribat yapılmıştır.

s-18 Ordunun Viyana Kalesi'ni kuşatması ve kuşatma savaşına başlaması. İlk savaş harekâtı.

10aea

13 Temmuz Cumartesi günü Osmanlı ordusu kaleden 3 saat uzaklıkta İşkehmel'de ordugâh kurdu. Öncüler 12 Temmuzda gelmişti. Sadrazam bizzat ilk keşif harekâtının yapılması ve hücum cephesinin temini hakkında hafif yüklerle kale altına geldi. Viyana, Roban istihkâmlarına benzer şekilde sağlamlaştırılmış kuvvetli bir set şeklinde idi. Bununla birlikte her türlü tertibat tamamlandı. Kont Ştainberk Osmanlılara karşı bir yarma harekâtı yaptırmış ise de dehşetli bir süvari savaşı sonrasında kaleye kaçmış; Osmanlı askerlerinin bir kısmı kalenin dışına sokularak bazı yerleri ateşe vermişlerdir. Sonuçta 500 kadar esirle döndüler: Kale komutanına teslim olması teklif edildi. Reddettiğinden kuşatmaya başlandı. Şato, Liven burçlarıyla aralarındaki tabya hücum cephesi kabul edilerek üç noktadan siperlerin hazırlanmasına başlandı. Yeniçeri askeri ile yeniçeri ağası ve kul kethüdası, Rumeli Beylerbeyi

10af

Küçük Hasan Paşa ile beraber Rumeli askeri ve bizzat sadrazam, merkezde, Eyaletler askeri ile Diyarbekir Valisi Kara Mehmed Paşa, Halep Beylerbeyi Ebubekir Paşa, Anadolu Beylerbeyi Ahmet Paşa sağ tarafta, Şato burcuna karşı, eyalet askeriyle Temeşvar Valisi Vezir Ahmet Paşa, sol tarafta mevzi almışlardı. Menzillerin tesisi, her kola gereği kadar top, yiyecek, cephane tahsis edilmesi, yapılacak diğer işler için orducu esnafı da görevlendirildi. 11 Temmuzda, İskoçya Sarayı'nda başlayan yangın, Traven, Avsburg, Yalzar saraylarını yaktı. Kale komutanının, 26 yaşında iken (.....) binaları yıktırılmış. 1008 kile barutun bulunduğu bölgeye 40 metre kadar yaklaşan ateş, daha sonra kesildi. Kalenin topları, asilzadelerden olan prensler tarafından idare ediliyordu. Tuna, kale önünden 45 koldur, kale önünden geçen kolun karşı

10afa

tarafındaki büyük adada daha önceleri geri çekilen düşman seyyar ordusunun geri kalanları yerleşmiş ve icabında geri çekilmelerini kolaylaştırmak için diğer kollar üzerinde çeşitli köprüler inşa etmişlerdi. Tuna nehrinin Osmanlı sahillerinde kalan düşman ordusu buradan uzaklaştırıldı. Ancak düşman Viyana'nın kuzeydoğusuna tesadüf eden Tuna'nın sol sahilde 4. Köprü'nün yanına ordu kurdu. Burası Osmanlı ordusunun hücum cephesinin güneybatısıdır, bununla birlikte buradan kaleye ulaşmak mümkün idi. Bu nedenle ertesi günü Tuna üzerine 2 yerde köprü kuruldu. Amaç; Tuna kolları arasında bulunan Leopold tepesini ve Pirata ormanını ele geçirmek idi. Sağ sahilde Vezir Hasan Paşa komutasında yönlendirilen 30 topun aralıksız ateşleriyle inşaata engel olmak isteyen düşman susturuldu. Bundan sonra birçok piyade ve süvari askeri nehri geçerek adaya ulaştı. Pirata ormanında 3 saatlik dehşetli bir çatışmadan sonra düşman adayı terk

ederek geri çekildi. Bahse konu Osmanlı askerleri hemen kale ile seyyar Avusturya ordusunun irtibatını sağlayan köprüyü yıkmaya

10ag

başladı. Düşman da Osmanlıların gelişlerinden korkarak köprüleri tahrip etti. Bu şekilde kuşatma tamamlandı. Asıl hücum cephesinde 10. Leopold tepesine 2 batarya kondu. Kuşatma hattının iki cephesi de Tuna'da son bulmak üzere 28 kilometrelik gayet büyük bir yarım daire şeklinde idi. Bundan başka Prata'dan Priserit çayırına kadar uzanan saha işgal edilmiştir. Adı geçen çayırın sonunda bir tombaz köprü (Kozdurof?) ile geçişi sağlamak için inşası Eflak-Boğdan voyvodası tarafından yapıldı. Düşman tarafından karşı bataryalar inşa edildi. Asker mevcudunu artırmak için bütün okul öğrencileri, mülkiye memurları, diğer halk askerlik görevi yapacaktı. Şehirde ikaz için yalnız Sen Etyen Kilisesi'nin çanı ile gerektiğinde uyarı amaçlı çan çalacaklardı. Çeşitli sınıflara mensup halk için birer toplanma yeri belirlenmişti.

10aga

5 Ağustosta Osmanlılar Kalustroroburg ve Kozdurof'ta buldukları bütün gemileri Tuna arkından indirtti. Bunlardan yanan köprünün yanına hücum için bir tombaz köprü kurulacaktı. Fakat bazı düşman gönüllüleri adı geçen gemileri ele geçirdiler. Kuzdurof'taki köprüyü Tuna alıp götürmüşse de Osmanlılar tekrar inşa ettiler (kuşatmanın giderek şiddetlenmesi-askerde isteksizlik başlaması).

Kuşatmanın İdaresiyle İlgili Olaylar: Hücum cephesi kabul edilen Şato, Lübon burçları arasındaki Ay Tabyaya karşı mevziler, hatlara yaklaşmaya engel oluyor, kurulan bataryalar sürekli ateşe devam ediyorlardı. Leopold tepesinde bozulmuş bulunan 6000 Eflak ve Boğdan askeri kuşatma altında bulundukları hâlde -kırmızı kuleye bakan yön üzerine- ateş ediyordu. Kale kapıları (Stupatur kapısı hariç) kapatılmıştı.

10ah

Kuşatmanın onuncu günü Lübon, Şato burçlarının karşısında gizli bulunan ilk lâğımlar patladı. Sonunda kale hendeğinin ele geçirilmesi sağlandı ve hendekte metrisler tertip edidi. Süvari kıt'aları 4-5 konak mesafelere götürülerek birçok kale ve palangalar ele geçirildi ve yakıldı. Etrafa gönderilen çeteler birçok kıymetli mal getirdi. (Hammer) 60 gün devam eden kuşatma esnasında 7 defa kale dışından haber alındı. Gizli olarak gönderilen bir mektup sadrazamın eline geçmiş ve arkasına birkaç söz ilâvesinden sonra okla kaleye atılmıştır. 20 Ağustosta 1000 Tatar, Tökeli İmre'nin imdadına gönderildi. Tökeli İmre'nin kayınbiraderi genç Zirinyi komutasına verilen Tatarlar Tirol'deki Rutenburg'a kadar genişlemişti. 40. günü Ay Tabyanın üçüncü kısmı ele geçirildi. Fakat bu andan itibaren askerin moralinde sarsıntı başladı. Çünkü kuşatma 40 günü geçmişti.

10aha

Osmanlı ordusu birçok kayba uğramıştı. 31 Ağustosta Halep valisinin komutası altında bulunan Mısırlılar, Şato burcunun önündeki sağ taraf metrisini terk ettiler. 14 Eylülde Şato burcunun önünde bulunan Ay Tabya ile geçitleri derhâl tabur içine metris inşa edilerek yerleşildi ve 2 top, 2 havan gece esnasında yerleştirilip Şato burcu top ateşine tutuldu. Ertesi gün adı geçen burç altında oluşturulan bir büyük lâğım ateşlendi ve 3000-4000 kişi 1,5 saat kadar hücuma devam etti. Hatta bir aralık adı geçen burca Osmanlı sancağı çekildi; fakat kaledekilerin savunması ve yan ateşe karşı durmak mümkün olmadı. Şato burcunda açılan gedik derhâl kapatıldı. Kaleden bir Ermeni hekimin hizmetçisiyle gelen bir mektup üzerine Şato burcuna 24 saat boyunca defalarca hücum edilmiş ise de mevcut durumdan başka bir sonuç çıkmadı.

10ai

Ertesi gün bir lâğım patladı. Bir anda açılan gediğe Osmanlılar derhâl atladılar. Fakat kaleyi savunanlar son derece fedakârlık göstererek geçilmez bir engel teşkil ettiler. Kale komutanlarıyla burada canlarını feda ettiler. 7 Eylülde sadrazam geri çekilmeye başlayan ordusunu gözden geçirdi.

– (Puzik) üzerine gönderilen Eğri Valisi Vezir Hüseyin Paşa belirtilen yerde rastladığı kuvvetli düşmana yenildi. Askerin bir kısmı savaşta öldü, bir kısmı da Tuna'ya düşerek boğuldu. Geri kalanların orduya getirdiği üzüntülü haber ve kuşatmanın 40. günü geçmiş olması, kale önünde kuvvetin geri çekilmeye başlaması askeri manen sarstı. Cesaret toplamak için Budin Muhafızı İbrahim Paşa kuvvetiyle çağrıldı. Bundan başka yem ve yiyecek kalmadığından hayvanların birçoğu ölüyordu. Askerler arasında düzen bozuldu ve doğal olmayan davranışlar gözlenmeye başlandı.

10aia

Kont Dumarsili'nin Düşünceleri:

Osmanlılar elinde esirdim. Kuşatma hazırlıklarını bizzat gözlerimle gördüm. Kale önündeki hâlleri beni hayrete düşürdü. Piyade, süvari ve topları birbirlerinden ayırmışlardı. Tatarların hiç savaşmayıp etraftan getirdikleri binlerce esirin kendisine verildiğini gören mağrur sadrazam galip ve zafer kazanmış olduğu ilân edildiği için yalnız kendini göstermesini yeterlidir zannediyordu. Ordusunda alet, edevat ve mermi mevcudunu tahmin edildiğinden fazla göstermek için hep farklı yöntemlere başvurdu. Başlangıçta, komutanların ordugâhının bir savaş düzeni olmalıdır. Osmanlıların buradaki ordugâhları haçvari olarak çadır, yükler ve bunların nakli karmakarışık bir hâldeydi. Bu düzen, Viyana gibi bir merkezi kuşatan ordulara uygun değildi. Çünkü sadrazamdan başka herkes, kalede mahsur kalanlara yardım geleceğini biliyordu. Sadrazam, takviye yollarının tutulmasına ve bu yollardan gelecek yardımlara karşı koyabilecek bir savaş düzeni almamıştı. Bununla birlikte daha sonra meydana gelen

10aj

baskın üzerine kurtuluşu kaçmakta aramaya mecbur oldu.

Düşman tarafından kuşatmanın kaldırılması girişimleri, buna karşı Osmanlıların harekâtı: Leopold'un girişimi, papanın yol göstermesiyle bütün Hristiyan hükûmetleri, özellikle Jan Sobiyevski yardıma koştu. (24.000 ile 35.000 asker) İmparatora, 40.000'i aşkın Nemçe (Avusturya) askerinden oluşan) 100.000 kişilik bir ehli salib (Hristiyan) ordusu teşkil etti. Leopold Viyana'ya 12 saat mesafede bulunan Taş Köprü'ye geldikten sonra, Jan Sobiyevski'yi komutan olarak atayarak Viyana'nın kurtarılması için gönderdi. Osmanlılar, düşmanın bu kadar yakına geldiğini haber alınca derhâl bir savaş meclisi oluşturdu. Kuşatma amacıyla bütün kuvveti düşmana sevk etmek genel fikrine rağmen, sadrazam bir kısım askerle birkaç hafif top gönderilmesini emretti.

10aja

(Hammer) 9 Eylülde Osmanlı ordugâhı Durnibah, Kalenburg tepelerine nakledildi. Düzenli olarak yürünüyordu. Turdoşin, Günjendorf yakınında kurulmuş olan karargâhlar Viyana tepesi denilen yere nakledildiği gibi Perato'daki karargâhlar da Kalenburg tarafına nakledildi. 10 Eylülde Kaloşer ve Noviburg'a yürüyen Lehliler ile Bavyeralılar Hatmen ve Kirlenbig vadilerini geçtiler. Kaloşer ve Noviburg'da Hünefelt yoluyla Tuna'ya yürüyen Avusturyalılar ile Saksonyalılar birleştiler. 11 Eylülde Herman dağına tırmanarak çıktılar. Bu tarihte kaleden "bir dakika bile vakit kaybedilecek bir zaman değil" pusulası alındı. Aynı zamanda diğer işaretlerle yardım ediliyordu. 12 Eylülde Leopoldsburg Kilisesi'nde ayin yapılıyordu ve Jan Sobiyevski oğlunu şövalye usulüne göre silâhlandırdı. Hotin Zaferi'ni hazırlayan bir nutuk verdi. Bu sırada atılan beş top Viyana Meydan Muharebesi'ne başlandığını

10ak

ilân ediyordu. Viyana önündeki Osmanlı kuşatma hattının baskına uğraması -Viyana Meydan Muharebesi- kuşatmadan geri çekilmenin 60. günü (Rumî, 12 Eylül 1094 Pazar/25 Eylül 1683): Düşman ordusu sağ taraf: Jan Sobiyevski, sol taraf: Dük Dolverek, merkez: Bavyera Prensi Maksimilyan Emanuel'den ibaret olmak üzere 3 kısma ayrılmıştı. Kollar 3 hat olarak düzenlenmişti. Süvari, piyadenin gerisine alınmıştı. Sağ taraf Dornbah civarında göründü. Sol taraf Tosdurof üzerine ilerliyordu; hücum belirtilen yönden başladı. Bu yönde bulunan yeniçeriler Tosdurof'u ve Helekünstad sırtlarını saldırıya karşı korudularsa da sonunda geri çekilmeye başladılar ki bunlar İbrahim Paşanın askeriydi. Bu esnada Osmanlılar kaleye sürekli top atışı yapıyorlardı. Avusturyalılarla Saksonyalılar

10aka

Dutileng'e ulaştılar. Yeniçeriler Türk dövüşleri adıyla anılan yerde gizlendi. Merkez, hâlâ savaşa girişmemişti. Sağ taraftaki Lehliler o zamana

kadar çevirme hareketine devam ediyorlardı. Bu esnada Durunbah ormanlarından birdenbire çıkıp Osmanlılar üzerine hücum ettiler. Öğleden sonra saat 10'da Osmanlılar Viyana etrafındaki varoşlarda bulunan ordugâhlarına kadar sürüldüler. Burada bir saat kadar savaşıldı. Akşamın yedisinde Viyana'nın boşaltılması mümkün oldu; düşman eline geçen mallarla ganimetlerin sayısı belirsiz idi. Osmanlılar, geri çekilirken her şeylerini bıraktılar. 10.000 Osmanlı askeri şehit oldu. Askerî yazarlarımızdan birinin rağbet gören eserinde, Osmanlı sancağı altında toplanmış olan Türk Tatar..... yiğitlerinin hücumları,

10al

topların şiddetli ateşleri şehrin teslimini kolaylaştırmasına rağmen komutanın kaleyi teslim ile değil, hücum ile ele geçirmek konusundaki ısrarı savaşı uzatarak Sobiyevski'nin yetişmesine sebep olmuştur. Sadrazam ile Kırım hanı arasına giren anlaşmazlık kalede mahsur kalanlar için bir ümit ışığı yaktı. Hatta bu sırada kaleye gelen yardımdan Osmanlı ordusunun haberi dahi olmadı. Düşmanın Tuna'dan geçmesine engel olunamadı. Müttefikler, Kalenberg tepesini aşıp açılan gedikten kaleye girdi ve hâkim bir noktadan sadrazam çadırının topa tutulması üzerine Osmanlılar geri çekilmeye mecbur olmuşlardır. Osmanlı ordusunun geri çekilişi Sobiyevski'nin hareketi üzerine olmuştur.

s-20 **Raab yoluyla Budin'e dönüş**

Yenilmiş ve perişan olarak etrafa dağılmış olan askerin toplanması için 3 gün Raab Kalesi önünde beklendi. Daha sonra bu geri çekilme hattı

10ala

üzerinde bulunan Tata Kalesi'nin korunmasının mümkün olamayacağı düşüncesiyle tahrip edilip Budin'e dönüldü. Burada işlerin düzenlenmesi ve sınırın korunması için 23 gün kalındı ve Budin Muhafızı İbrahim Paşa idam edildi. 9 Ekim 1683 (Şevvalin 18.) günü Belgrad'a hareket edildi.

Viyana Bozgununun Sebepleri ve Bu Yolda Bazı Görüş ve Özel Düşünceler:

III. Ahmed'in (1703-1730) devrinde silâhtarlıktan yetişmiş olan Fındıklılı Mehmet Ağa Viyana Kuşatması sırasında Padişahın sarayında (enderunu hümayûnda) bulunduğundan bu olayda sorumlu bulunanların daha sonraları sorgulandıklarını; bunların sorgulamalarından öğrendiği kadarıyla yenilginin sebeplerini şu şekilde özetlemiştir:

1- Ordunun kuvveti çok idi. Osmanlı memleketlerinden haylice uzaklaşılmış ve kuşatma bir ayı geçmiş olduğundan yiyecek ve savaş malzemesinde sıkıntı baş gösterdi; askere yorgunluk, isteksizlik geldi.

10am

2- Düşmanın müttefik ordusuna karşı bütün kuvvetle gidilmeyip küçük toplar ve hafif asker ile gidildi. Yenilgiden sonra merkezde dahi durulmadı.

3- Düşmanın, Tuna nehrinden geçişini Murad Giray Han gördüğü hâlde sadrazama olan düşmanlığından dolayı engel olmadı.

4- Kuşatmadan bir ay sonra kaleyi hücum ile ele geçirmek mümkün iken, sadrazam, Viyana şehrinde zannedilen bütün malların yağmalanmasını engellemek için bekledi. Osmanlı Devleti Tarihi (Tarihi Devleti Aliye) de bu maddeyi doğrular.

Muhtar Paşa Hazretleri: Viyana Kalesi cephe istihkâmlarıyla takviye edilmiş idi. O zamanın tesirsiz topları, o bölmeleri, bu geri çekilme yerlerini, burçları, pek az etkileyebiliyordu. Bu nedenle Viyana doğrudan hücum ve küçük toplarla ele geçirilemezdi. Yenilgi olayının gelecekteki sebepleri de ilâve edilebilir.

a. Kuşatma ile meşgul iken düşmanın geleceği kuzey mıntıkasında bir seyyar kuvvet bulundurulmalı ve Tatar süvarisinden gereği gibi faydalanılmalıydı.

10ama

b. Asıl harekâtın hedefi asla Viyana olmayıp, Tuna'nın sol sahiline geçmiş olan seyyar ordunun önemli olduğu anlaşıldı.

c. Keşiflerin yapılmamasından dolayı Jan Sobiyevski'nin yaklaşmasından haber alınamadığı gibi düşman 3 koldan ilerlerken sağ taraf merkezden hayli önce savaşmaya başladığı hâlde düşmanın üzerine atılıp mağlûp edilememesinin nedeni hep keşfin yapılmamasından ileri gelmiştir.

e. Ordunun çeşitli sınıflardan oluşması, özellikle gözetim altında bulundurulması gereken Hristiyan uluslardan oluşması.

h- Harekât üssü Raab suyu olmalıydı. Üzerinde bulunan Raab Kalesi ele geçirilmediğinden, bazı harekât üssü emin olmadığından, yiyecek bittiği, kış geldiği, kaleye yardım geldiği hâlde gelecek sene baharına savaşı ertelemek üzere geriye çekilme imkânı yoktu.

n- Halkın ve diğer vatandaşların hukukuna saygı gösterilmediğinden ilâhî gazaba uğranıldı. 1123 (1711 Prut) Seferi defteri.

C. MUSTAFA KEMAL'İN OSMANLI-RUS (1768-1774) SEFERİ HAKKINDA TUTTUĞU NOTLARIN GÜNÜMÜZ TÜRKÇESİNE AKTARIMI

K: 44 - G:11

6. Rusya ile Barış-Ordunun İstanbul'a Dönüşü:

Fransa elçisi yanında bulunan Korpiyer adlı Rus memuru barış için tekliflerde bulundu. Oluşturulan mecliste aşağıdaki şartlarla barış yapıldı:

Azak Kalesi yıkılacak, civarı iki devletin sınırı kabul edilecek, Kabartaylar eskisi gibi başlı başına kalacak, Ruslar Azak denizinde savaş gemisi yapamayacaklar.

Bu barış ile Rusya, Prut yenilgisinden sonraki barış gereğince uğradığı ağır tekliflerden kurtuldu.

Barıştan sonra 70.000-80.000 kişilik Rus ordusu Hotin civarında görüldü. Bender Muhafızı Köprülüzade Numan Paşa karşılamaya çıktı ise de Özi Valisi Genç Ali Paşa yalnız gözde askeri ile düşman üzerine atıldığından geri çekilmeye mecbur oldu. Aşırı cesaret Osmanlıların zararına oldu.

11a

Hotin Kalesi düşman eline geçti. Hotin Kalesi'nin düşmesi telâşa neden olmamakla beraber, ordunun geri dönüşünden ve barış imzalandıktan sonra gereği kadar borçlanarak masraflar karşılandı. Asıl ordu İstanbul'a dönmüştü.

7. Bazı Duyumlar ve Tartışmalar:

1736-1739 (1148 ve 1152) Seferi Rusya ve Avusturya'ya karşı zaferle sonuçlandı. Bu seferdeki savaşta eğitimli askerlerin yararı görüldüğünden Sultan I. Mahmud bir eğitim kadrosu oluşturdu ve Dönme Ahmet Paşayı (Kont dö Boneval) bu işe görevlendirdi. Fakat içteki karışıklıklar çalışmaları çoğu zaman erteledi. Sultan I. Mahmut devleti pek zayıf buluyordu; fakat 25 senelik saltanatı devleti yeniden yapılandırmaya yetmedi. Bundan dolayı Safevi Hükümdarı Nadir Şah'tan sonra korumasız kalan Azerbaycan'ın Osmanlılara başvurusundan yararlanılamadı. III. Osman devrinde meşhur Koca Ragıp Paşanın

11aa

altı senelik sadrazamlığı dönemi başladı. Bu dönemde Avusturya veraset savaşlarında ittifak oluşturmaya başlanıldığı hâlde Osmanlı Devleti tarafsız kaldı.

Ekslaşapel Barışı Avrupa'da bir barış-huzur ve gelişme dönemini başlattı. Osmanlı Devleti de bundan yararlanmaya kalkıştıysa da (hazır ola cenge) kuralına uymadığından dehşetli felâketlere uğradı.

11aaa

s. 12, **Sultan III. Mustafa-Sultan I. Abdülhamit Han Zamanında Meydana Gelen Rus Seferi (1770-1774) ve Kaynarca Antlaşması:**

1. Seferin sebepleri-ilk olaylar, savaş ilânı, Sultan III. Mustafa, Rusların 70-80 seneden beri beslemekte oldukları kötü niyetleri bildiği için Ruslarla savaşmayı amaçlamıştı. Fakat vaktini hoşça geçiren Sadrazam Koca Ragıp Paşa askerin düzensizliğinin ve eğitimsizliğinin hükûmetin hâkimiyetini sarsacağını bildiğinden buna engel oluyordu. Padişahın yardımları ile hazine para ile doluyordu. Fakat bu para asker için harcanmadığından savaşı geciktirmek yararlı bir sonuç sağlamadı. Ragıp Paşa yalnız Prusya ile anlaşmak ve ilişkileri geliştirmek istedi.

11ab

Deli Petro zamanından beri Rusya giderek kuvvetlenmiş ve düzene girmiş; Avrupa siyasetine dâhil olmuş ve İsveçlileri yenerek kuzey bölgelerinde hâkimiyeti ele geçirmiş, Karadeniz, Hazar denizi sahillerinde denetimi ele geçirme emellerini açıktan açığa göstermeye başlamıştı.

İmparatoriçe olan İkinci Katherina kötülüklerini örtmek için başarılı işler yapmak zorundaydı. Bu nedenle vefat eden Leh kralı yerine gayrimeşru hayat yaşadığı sadık adamlarından birini zorla kral tayin etti.

Avrupa devletlerinin yardım ve desteğinden ümitsiz olan Leh asilzadeleri Osmanlı Devleti'nden yardım talep ettiler; yapılacak yardıma karşılık Podolya eyaletini vadediyorlardı.

Lehistan'a yardım ve destek, bütün Avrupa devletlerinin yapması gereken bir iş iken yalnız Rusların muhalifi olan Fransa meydana çıkmış ve büyükelçisi aracılığıyla Osmanlı Devleti'ni yardıma teşvik etmiştir.

11aba

Sadrazam Muhsinzade Mehmet Paşa olayların gerçek yönlerini bilen, tecrübeli bir kişi olduğundan savaşı arzu etmiyor, hiç olmazsa hududttaki kalelerin kuvvetlendirilmesini ve gerekli olan yiyeceğin alınmasına zaman sağlamak için savaşın gelecek yıla ertelenmesini teklif ediyordu. Fakat devlet idarecilerinden çoğu kişisel menfaatlerden dolayı padişahı ikna edip sadrazamı hainlikle suçlayarak yerine Anadolu Valisi Silâhtar Hamza Paşayı sadrazamlığa getirdiler. Şeyhülislam her ne kadar Mehmet Paşa ile hemfikir idiyse de bu sırada vefat etmişti. Yeni sadrazam İstanbul'a geldikten bir hafta sonra toplanan meclise, Rusya Elçisi Obrikof da davet edildi. (Meclis tarafından Rus elçisine şu teklifler iletildi:)

1. Lehistan'dan Rus askerinin çıkarılması,

2. Rusya'nın Lehistan işlerinden elini çekmesi,

3. Rusların, Lehlileri takiben Poltava'da sınırı aşarak yaptıkları saldırılarda verdikleri hasarın Osmanlı Devleti'ne ödenmesi yönündeki kesin karar bir uyarıyla bildirildi.

11ac

Büyükelçi kendisine izin verilmesini istemesi nedeniyle boşa zaman geçirildi. Elçi Yedikule'ye hapsedildi ve Rusya'ya savaş açıldı.

Düzenli askere derme çatma askerle karşı gelmek mümkün değildi. Ayrıca yiyecek de kısıtlı olduğundan ordu Tuna'yı geçer geçmez askerde disiplinsizlik, düzensizlik görülmeye başlandı.

Gerçekte Muhsinzade Mehmet Paşanın fikri pek doğru idi. Rusya 60 yıldan beri Leh ve Tatar memleketini ele geçirmeye hazırlanıyordu. Kırım bölgesiyle, Özi, Tiber, Hotin kalelerinde gerekli savunma tedbirleri alınsa da

Rusların bahse konu hareketlerine bir dereceye kadar engel çekilmiş olurdu. Hâlbuki savunma tedbirlerini almak şöyle dursun, adı geçen kalelerde asker ve cephane yoktu. Bir sebeple ne vakit olsa Rusya saldıracaktır. (Ah Koca Ragıp Paşa bunlara birazcık fikir yorsaydın. Ne güzel olurdu!)

11aca

2. Ordunun Hareketi, İlk Olaylar: Silâhtar Hamza Paşa akla uymayan tavır, hareket ve tedbirlerinden dolayı görevden alındı ve yerine Emin Paşa getirildi. Padişahın ordusu Bender'e kadar gitti; sonra Han tepesine geri döndü. Ruslar Dinyester'i geçip Hotin'i kuşattılarsa da Moldovancı Ali Paşa ve Kırım hanı yeterli asker ile sevk edildiğinden Ruslar çekilmeye mecbur oldular. Ruslar Dinyester'i tekrar geçip ve köprüleri tahrip ettiler. Bu esnada ordu Han tepesinde idi. Bin türlü zorluğu gören Emin Paşa istifasını verdiğinden yerine Moldovancı Ali Paşa tayin edildi. Ordudan kaçıp gelen birtakım beyinsizler; "Eğer fikre önem verse idi, Rusları perişan ederdik!" sözleriyle Emin Paşayı öldürmüşlerdir. Moldovancı, kışın yaklaşmasını, yiyeceğin bulunmasındaki zorlukları,

11ad

görünce bu defalık Rusların uzaklaştırılması ile yetinmeyi ve Meşta'ya çekilmeyi tasarlamışsa da kendisinden önceki gibi suçlanmaktan korktuğu için Dinyester üzerinde iki köprü kurdurup karşıya geçti. Bir taraftan da Kırım hanı Rusya'nın birçok bölgesini yağmaladı. Bu durum Ruslara çok kötü tesir etti. Hatta Petersburg'da Katerina aleyhine ayaklanma belirtileri yüz göstermiş gibiydi. Fakat birkaç gün devam eden yağmurlarla nehir taşarak köprüleri götürmüş olduğundan askerin bir kısmı kayıklar ve sallar ile geriye alınmış, geri kalanıyla savaş malzemesi tamamen mahvolmuştur. Bu felâkete şiddetli kışın da katılmasıyla askerler takım takım kaçmaya başladılar. Hotin Kalesi'ne asker bile bırakılmadığından kale savaşsız düşman eline geçti. Sadrazam ümitsizce Han tepesine, oradan Baba dağına geri çekildi.

Moldovancı'nın dört aylık sadrazamlığından sonra Hotin'in kaybedilmesinden dolayı suçlandığından

11ada

yerine İvaz Mehmet Paşazade Halil Paşa tayin edildi. Halil Paşa, Baba dağına gittiğinde, Rus ordusu başkomutanı Mareşal Galiçi görevden alınarak yerine, Feld Mareşal Romanzof atandı.

s. 131

3. Kartal Meydan Savaşı:

Halil Paşanın emriyle ülkesine giden Kırım hanı ile Boğdan seraskeri Abdi Paşa, Romanzof'un bölgeden çıkarılması için görevlendirildiler. Yaş şehrini kurtarmak için öncelikle Han tepesinde bulunan Rus kuvvetini bölgeden çıkarmak gerekiyordu. Düşman istihkâmlarında bulunduğundan

başarı sağlanamadı. Bu esnada Rus başkomutanının 25.000 kişiyle gelmekte olduğu haberi alındı. Bunun üzerine sadrazamdan yardım istendi. Yeniçeri Ağası Kapıkıran Mehmet Paşa bütün yeniçeri askerleri ile oraya gönderildi ise de düşman bunların yerleşmelerine izin vermeden Abdi Paşayı mağlûp etti. Yeniçeri ağası ordugâhın gelişini bekleyerek orada kaldı.

11ae

Tuna nehri yağan yağmurlardan taştığından köprü kurulamıyordu. Bütün ordunun nehri geçmesi uygun olmamasına rağmen karşıda kalan kuvveti de yalnız bırakmak doğru değildi. Nihayet her şeye rağmen binek vasıtalarıyla İsakçı'dan geçilerek Kartal bölgesine ulaşıldı. Düşman 30.000 kişilik kuvveti ile birlikte Abdi Paşayı takip edip ilerlerken, kendinin 3-4 katı olan Osmanlı ordusuyla karşı karşıya geldi. Bender'den geçen Tatarlarla beraber Osmanlılar 180.000 kişi idi. Rus komutan 48 saat kadar kazma küreğe başvurdu ve askerini tertipledi. Ertesi günkü meydan savaşında Osmanlılar perişan oldu. Sadrazam güç bir durumda Baba dağına geldi. 50.000 kişi kaybedildi. Çeşitli istikamette kaçan asker bin zorlukla Baba dağında toplanabildi.

11aea

4- Denizlerde Meydana Gelen Gelişmeler ve Üzüntü Veren Çeşme Olayı: 1770 (1184) Savaş olaylarından birisi de Osmanlı donanmasının Çeşme'de mahvedilmesidir. Rusya Hükûmeti Osmanlı ülkesinin çeşitli yerlerinde kargaşa tohumları saçarak bir hayli isyanların çıkmasına sebep olduğu gibi İngiliz kaptanları komutasında Akdeniz'e de bir filo sevk etmiştir. Rusların bu hareketi Fransızlar tarafından devlete haber verildi. Savaş gemileri gönderilmesi vadedilmişse de ciddî bir hazırlığa girişilmemişti.

Rusların, Baltık denizinden sevk edilen bahse konu filosu İngiliz, Hollanda, Venedik'ten satın aldığı gemilerden ibaretti. Mora taraflarına gelen Rus filosu, Manya ahalisinde ve diğer karışıklık çıkarmaya uygun olan yerlerde isyan çıkarttı. Muhsinzade Mehmet Paşa derhâl Mora seraskeri tayin edildi. Adı geçen paşa eşkıya topluluğunu dağıtarak asayişi geri getirdi. Donanma Komutanı (kaptanıderya) Hüsamettin Paşa da donanmayla

11af

Akdeniz'e doğru yola çıktı. Düşman donanması ile iki defa savaşan kaptan gemisi olan Cezayirli Hasan Beyin bindiği kalyon Rus kaptan gemisine ortadan girmek üzereyken ateş aldığından her iki gemi de yandı. Bunun üzerine Osmanlı donanması Çeşme limanına çekildi. Rus donanması liman ağzına geldi. Rusların bir kısmı limanı top ateşine tutarken, diğer bir kısmı tedarik ettikleri ateş gemilerini Osmanlı donanması üzerine gönderdiler. Pek sık olan ve manevra yapmaya imkânı olmayan Osmanlı donanması tamamen mahvoldu.

Baş döndürücü bir galibiyet kazanan düşman, Boğaz'ı geçerek İstanbul'a hücum etmeye hazırlandı. Alınan acıklı haber üzerine, Cezayirli

Hasan Bey, paşa rütbesiyle Boğaz muhafızı tayin edildi. Onun tedbirleri sayesinde Boğaz'ı geçemeyen düşman Limni'yi kuşatmak ve hatta ele geçirmek derecelerine geldi; ama Kaptan Paşanın gayretleri sayesinde ve bulunan nakliye gemileri ile

11afa

adaya asker sevk edilmiş ve düşman yok edilerek birkaç kıt'a topu ele geçirilmişti. Bunun sonucunda liman, düşmandan temizlendi. Cezayirli Hasan Paşa, gazi unvanına lâyık görülmüş oldu.

Ertesi yıl Rus amirali İstanköy adasına asker çıkarmışsa da bozguna uğramıştır. O sıralarda Mısır'da isyan çıkaran Bulut Kapanoğlu Ali Bey Rus amiralle birleşerek Mısır'ı Osmanlı Devleti'nden ayırmaya girişmiş ise de kısa bir süre sonunda aralarında anlaşmazlık çıktığından amaçlarının gerçekleşmesi mümkün olmamıştır.

5. Bazı Olaylar:

Kartal, Çeşme bozgunları herkesi ümitsizliğe düşürdü. Kartal'da bozguna uğradığı için Halil Paşa görevden alınıp, yerine Silâhtar Mehmet Paşa Baba dağına gönderildi. 1771 yılı ilkbaharında Osmanlı memleketlerinden gelen askerler, paşaların birliklerine dağıtıldı.

Bundan sonra Özi'de, Tuna boyunda Osmanlılar defalarca

11ag

galip geldiler. Fakat kış zamanı asker memleketlerine dönünce tekrar Ruslar Tuna'yı geçerek İsakçı, Tolcu, sahillerini ele geçirdi. Baba dağı bölgesinde çadırlı ordugâhta bulunan ordu, kesinlikle emniyet düzeni almamış idi. Bu sebeple 6000 civarında olan düşman kendinden birkaç kat olan Osmanlı ordusuna hücumdan çekinmedi. Bu kuvvetin, nakledilebilen silâhları ve savaş malzemesi düşman eline geçti. Başkomutan ve yanındakiler son derece rezil bir şekilde kaçtılar. Dökülenleri toplamak için Pazarcık'ta beklediler. Vidin Seraskeri Muhsinzade Mehmet Paşa, Kalafat tarafına geçip Tuna ve Yerköy taraflarına çekilen Osmanlı kuvvetlerini toplayıp 30.000 kişilik bir kuvvet hazırladı. Düşman Bükreş'te toplanmıştı. Vezirler ve diğerleri düşman üzerine gitmek için ısrar ettiler. Mehmet Paşa bu hareketin hayırlı olmayacağını bildiği hâlde hainlik suçunun üzerine atılmasından

11aga

korkarak düşman üzerine yürümeye karar verdi. İleriye sevk edilen müfrezeler daha ilk çatışmada perişan oldular. Bu sebeple büyük çoğunluğu ile Yerköy sahrasında bulunan serasker dahi Rusçuk tarafına geri çekildi.

Ruslar, Bender, Akkirman, Kili, İsmail, Bükreş kalelerini ele geçirip bütün Romanya'ya yayıldı. Bulut Kapanoğlu Ali Bey Mısır'da, Şeyh Tahir Akka'da isyanlarıyla mevcut sıkıntıları artırmışlardı. Romanzof, Tuna'yı

geçerek İsakçı, Tolcu, Baba dağı işgal etti. Silâhtar Mehmet Paşanın görevden alınmasıyla Muhsinzade Mehmet Paşa tekrar sadrazam oldu. Yeni sadrazam orduyu alıp Rusçuk'a çekildi. 100 sene kadar burası toplanma bölgesi oldu.

Sayfa 14, **Kırım'ın Kaybedilmesi:**

Ruslar, Eflak ve Boğdan havalisini işgal ettikleri sıra Kırım'a da Prens Volgoriki komutasında bir ordu gönderdiler. Bu ordu Kırım Seraskeri Silâhtar İbrahim

11ah

komutasındaki Osmanlı ordusu tarafından geri çekilmeye mecbur kaldı. Savaşla amacına ulaşamayan Ruslar, hileye başvurdular ve Kırım hanına aşağıda belirtilen sözlerle vaatlerde bulundular. "Siz, Cengiz sülâlesinden bağımsız bir hükûmetsiniz; hâlbuki Osmanlıların idaresi altındasınız. Hakkınızda türlü türlü hakaret ederler ve kendi valileri gibi harekette bulunurlar. Eğer bizimle anlaşırsanız eski bağımsızlığınıza yeniden kavuşmayı şimdiden başarırsınız." Bu nedenlerden dolayı Süleyman Paşa, Tatarlardan gerekli yardımı alamayınca harp için gerekli hazırlıkları kendi kendine yaparak kışlak olarak kullandığı Kefe'den hareket etmek istedi. Ancak harekete gücü yetmediğinden Ruslar Pirekop taraflarına kadar sokuldular. Bahse konu mevkinin muhafızları karşılık verdilerse de Tatarların kalelerini Ruslara teslim etmeleri her türlü ümidi engelledi. Selim Giray Han, Tatar kollarıyla bazı karşı koymalarda bulunduysa da sonunda başarılı olamayarak Kefe'den bir gemiye binip İstanbul'a geldi. Ruslar bütün memleketini istilâ ettiler. Ahalinin bir kısmı gemilere binip, bir kısmı dağlarda barınarak sonucu bekliyorlardı.

11aha

İbrahim Paşa, Ruslara karşı askerî bir harekât yapmakta iken Tatar emirlerinden Emre (?) Beyin Ruslarla gizli bir antlaşma yaptığı ortaya çıktı. Bu haber ordunun moralini sarstı. Yarımada Ruslara geçmiş, Tatarlar kısmen Ruslara yönelmiş bulunuyordu. İbrahim Paşa ordusuyla esir oldu.

7. Barış Görüşmeleri, Savaşın Tekrarı:

Ruslar, Kırım'ı ve Tuna kuzeyini istilâ ettikten sonra Muhsinzade'nin de ikinci sadrazamlığında barış teklif ettiler. İbrahim Paşa ile Vasıf Efendi de esaretlerinden döndüklerinde bu hususta gayriresmî evrak getirdiler.

Sadrazam zaten savaş aleyhinde, devlet erkânı ise başka çare olmadığı görüşünde olduklarından Lehistan paylaşımını kararlaştırmış olan Prusya, Avusturya sefirlerinin aracılığıyla ateşkes oldu. Barış görüşmeleriyle ilgili toplantı öncelikle Fokşani'de sonra Bükreş'te yapıldı. Rusların teklifleri:

11ai

1. Sefer masraflarının ödenmesi,

2. Tatarların, Kırım'ın bağımsızlığının kabulü,

3. Azak denizi girişindeki Yeni Kale ve Kırım limanının Ruslara bırakılması. Kaya liman kalesinin yıkılması.

4. Ruslara sığınan Boğdan voyvodası Ligor'un veraset hakkı tanınarak Boğdan voyvodalığına tayini.

5. Rusya'ya ait ticaret gemilerinin serbestçe dolaşımının kabulü, Gürcü esirlerinin alım-satımının yasaklanması ve diğer bazı maddelerden ibarettir.

Temsilcimiz; "meseleyi para ile ödemek ve diğer maddelere yanaşması durumunda kazaskerlik tarafından kendisi için tehlike sebebi yaratacağı fikriyle cezalandırılmasının gerekebileceğini" bildirdi. Rus temsilcisi Orlof görüşmelerde Osmanlı temsilcisinin yokluğunda şartları kendi lehine çevirmek, antlaşmayı da bir an önce imzalamayıp gitmek istediğinden bir sonuç elde edilemedi.

Sadrazam barış yapılmasını veya hiç olmazsa görüşmelerin uzatılarak vakit kazanmak ve işleri yoluna koymakla başarılı olacağını ümit ediyordu.

11aia

Sadrazam işin bozulmasından dolayı ümitsizliğe kapıldı. Rusya Feld Mareşali ile savaşarak gelecek yılın ortalarına kadar ateşkesin uzatılmasını sağladı. Gereken zaman geldiğinde bizden Dışişleri Bakanı Abdürrezzak Efendi, Rusya temsilcisi Obrişkof ile Bükreş'te barış görüşmelerine başladılar.

Rusya temsilcisi, Kırım'ın bağımsızlığını onaylamadıkça ve bazı kalelerin terki hususları kabul edilmedikçe barış kararlaştırılamaz diye ısrar etti. Bundan dolayı o yolda düzenlenen sözleşme başkomutana gönderildi.

Ordunun hâlini bilmeyen birtakım cahiller düzenlenen antlaşmayı bir türlü kabul etmiyor ve mutlaka Ruslarla savaşmak istiyorlardı. En sonunda tekrar savaşın başlamasına neden oldular.

8. Sefere Tekrar Başlanması ve Küçük Kaynarca Antlaşması:

Bükreş Konferansı'nın kararları İstanbul'da reddedilince Romanzof 1773'te taarruza geçerek Silistre üzerine yürüdü.

11aj

Şumnu'daki ordudan sevk edilmiş bulunan Osmanlı kuvveti 10 gün savaştan sonra Rusları pek çok kayba uğratarak ve Tuna'dan geçerek geri çekilmeye mecbur etti. Geçiş esnasında köprü yıkıldığından perişan oldular. Fakat Osmanlılar bu hâli anlayarak faydalanamamışlardır. Bundan sonra

Ruslar Dobruca'da kuvvetlerini çoğaltarak Pazarcık Seraskeri Köprülüzade Numan Paşa ordusuna hücum etmiş ve iki defa galip gelmiş ise de başkomutanlıktan sevk edilen kuvvet sayesinde savunmada kararlı davranılmış ve Varna'yı kuşatan düşman yenilerek geri çekilmeye mecbur olmuştur.

Bu sırada Tatarlar pişman olduklarını belirterek yardım istediklerinden Devlet Giray Han İstanbul'a çağrılarak 20.000 askerle Kırım'ın kurtarılması için gönderildi. Ne yazık ki barış yapmaya mecbur kalındığından bir sonuç alınamadı.

11aja

Bu sıralarda Sultan III. Mustafa vefat etti, yerine kardeşi Sultan I. Abdülhamit hükümdar oldu. Bu zamanda içte karışıklıklar, maliyede sıkıntılar son derece fazla idi. Ruslar 1774 ilkbaharında Romanzof ordusunu Suvarof ordusu ile takviye ettiler ve Osmanlı ordusu karargâhı olan Rusçuk üzerine yürüdüler. Osmanlılar henüz savaşa hazırlanmamış, gerekli ikmali tamamlamamışlardı. Muhsinzade toplayabildiği piyade ve süvariyi düşmana karşı gönderdi ise de bu kuvvetler yenilerek geri çekildiler. Ruslar Şumnu'yu kuşattılar ve ordunun geri çekilme hattını kestiler. Osmanlılar 15 gün kadar savunma yaparak dayandılar. Fakat ihtiyat kuvvetinin azlığı, ordunun moralinin bozulmasıyla askerin dağılması ve elde ancak 12.000 kişinin mevcut olması ve burasının düşmesiyle

11ak

düşman İstanbul üzerine yürüyecekti ve bu sırada Romanzof da barış teklifinde bulunduğundan barışa karar verildi. Silistre yakınında bulunan Küçük Kaynarca kasabasında 7-8 saat içinde düşmanın acı teklifleri kabul edildi.

Kaynarca Antlaşması'na Ait Bazı Bilgiler

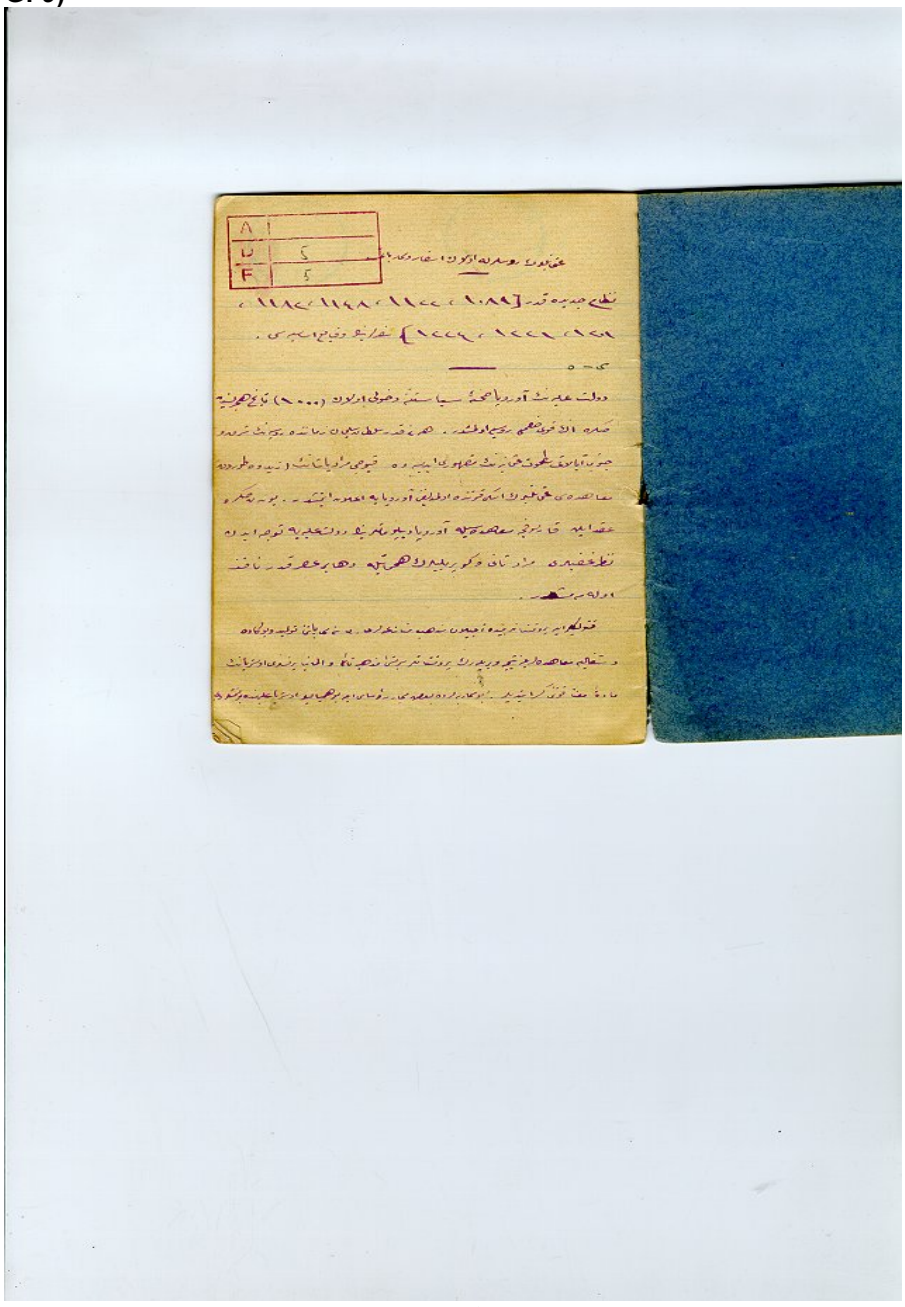
Kaynarca Antlaşması'yla bağımsızlığını kazanan Kırım, 9 sene sonra (9 Temmuz 1783) Ruslar tarafından tamamen ele geçirildi. Rusların Kırım'ı resmen ele geçirmesini onaylamak için, Osmanlı sınırına ordular sevk ederek Osmanlı sarayını tehdit ettiler. Uzun uzadıya görüşmelerden sonra "Kaynarca Antlaşması'nın 3. maddesi hükümsüzdür." diye Rusya hükûmetine senet verildi.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

MUSTAFA KEMAL'İN OSMANLI-RUS SEFER VE MUHAREBELERİ (İkinci Viyana Kuşatması Öncesi), AVUSTURYA-MACARİSTAN (1683 İkinci Viyana Kuşatması) SEFERİ VE OSMANLI-RUS (1768-1774) SEFERİ HAKKINDA TUTTUĞU NOTLARIN ÖZGÜN METİNLERİ VE ÇEVİRİM YAZILARI

(K: 44 G: 9, K: 44 G: 10, K: 44 G: 11)

A. MUSTAFA KEMAL'İN OSMANLI RUS SEFER VE MUHAREBELERİ (İkinci Viyana Kuşatması Öncesi) HAKKINDA TUTUĞU NOTLARIN ÖZGÜN METİNLERİ VE ÇEVİRİM YAZILARI (K: 44 G: 9)

44-9

Defter-i Muharebât-ı Meşhure-i Osmaniye (Mustafa Kemal, Rus Seferlerinden 1085-1088-1089)

K: 44 G: 9

Osmanlıların Ruslarla Olan Esfâr ve Muharebâtı

Nizam-ı Cedîde kadar (1089, 1122, 1148, 1182, 1201, 1221, 1224) Seferlerinin Vekayi'-i Esasiyesi.

Sayfa 5

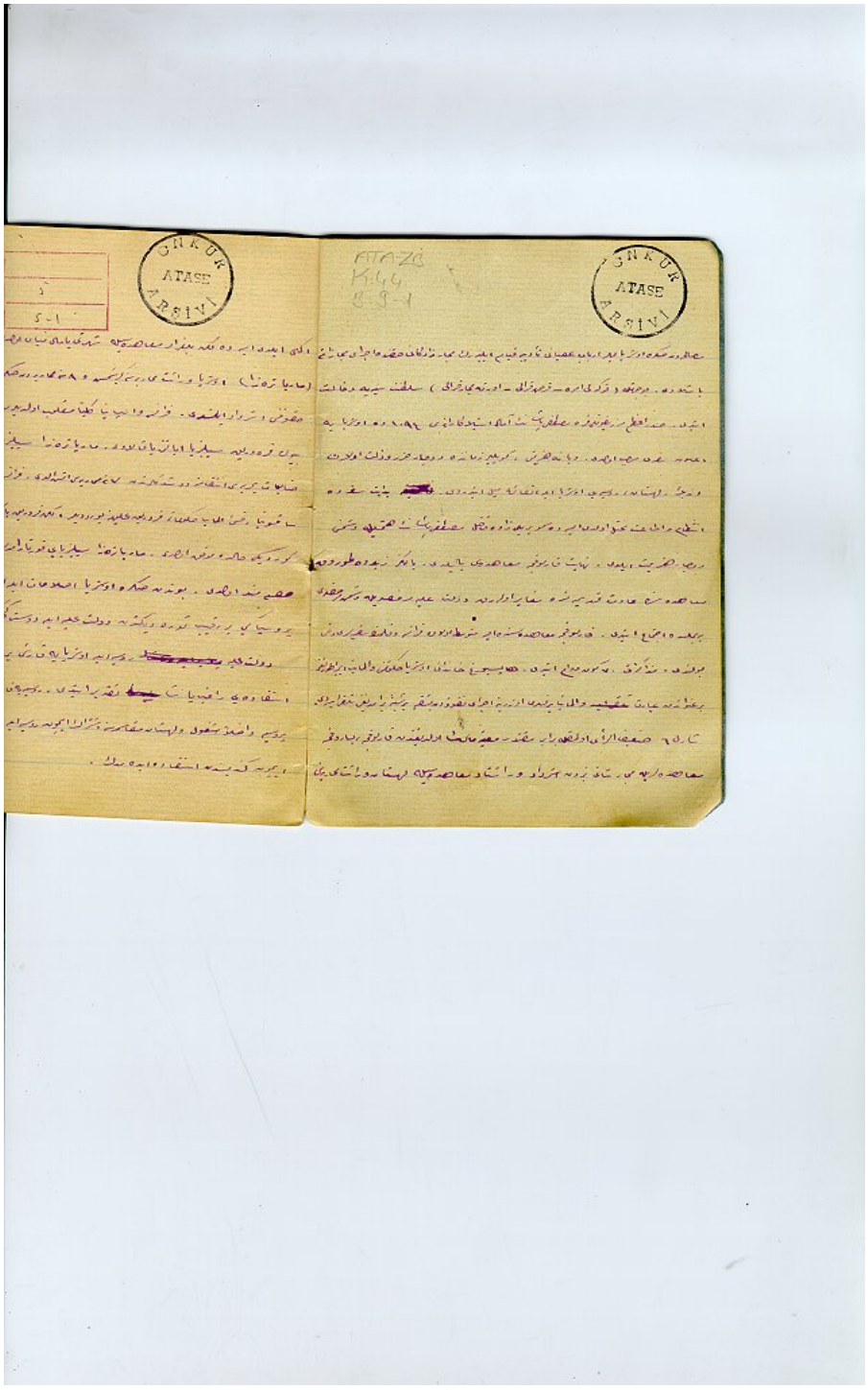
Devlet-i Aliyyenin Avrupa saha-i siyasetine duhûlü olan (1000) tarih-i hicrîsinden sonra en kavî hasmı Rusya olmuştur. Her ne kadar Sultan Süleyman zamanında Rusya'nın şark ve cenup eyalâtı satvet-i Osmaniyenin makhûru idiyse de Kuyucu Murat Paşanın (Jitvatorok) muahedesi Osmanlıların eski kuvvetinde olmadığını Avrupa'ya ilân etmiştir. Bundan sonra akd eylenen Karlofça Mu'ahedesi'yle Avrupa diplomatlarının Devlet-i Aliyyeye tevcih eden nazar-ı gazapları Murad-ı Sânî* (Mehmed-i Râbi') ve Köprülülerin himmetiyle daha bir asır kadar nafiz olamamıştır.

Katolikler ile Protestanlar beyninde açılan mezhep münâza'aları 30 sene muharebâtını tevlîd ve buna da Vestafalya Mu'ahedeleri'yle netice verilerek Protestanlar serbest-i mezhebe nâil ve Almanya prensleri Avusturya'nın madden-manen kuvvetini kesr ettiler. Bu muharebelerde bazen Macar rüesâsı ile Bohemyalılar Avusturya aleyhinde bulunmuşlardı.

Âliye'ye tevcih eden nazar-ı gazapları Murad-ı Sânî (Mehmed-i Râbi') ve Köprülülerin himmetiyle daha bir asır kadar nâfiz olamamıştır.

Katolikler ile Protestanlar beyninde açılan mezhep münâzaaları 30 sene muharebâtını tevlîd ve buna da Vestafalya Mu'ahedeleri'yle netice verilerek Protestanlar serbest-i mezhebe nâil ve Almanya prensleri Avusturya'nın madden-mânen kuvvetini kesr ettiler. Bu muharebelerde bazen Macar rüesâsı ile Bohemyalılar Avusturya aleyhinde bulunmuşlardı.

* Osmanlıca metinde II. Murat olarak geçmesine rağmen, bu padişah IV. Mehmet olması tarihen daha uygun düşmektedir. (YN)

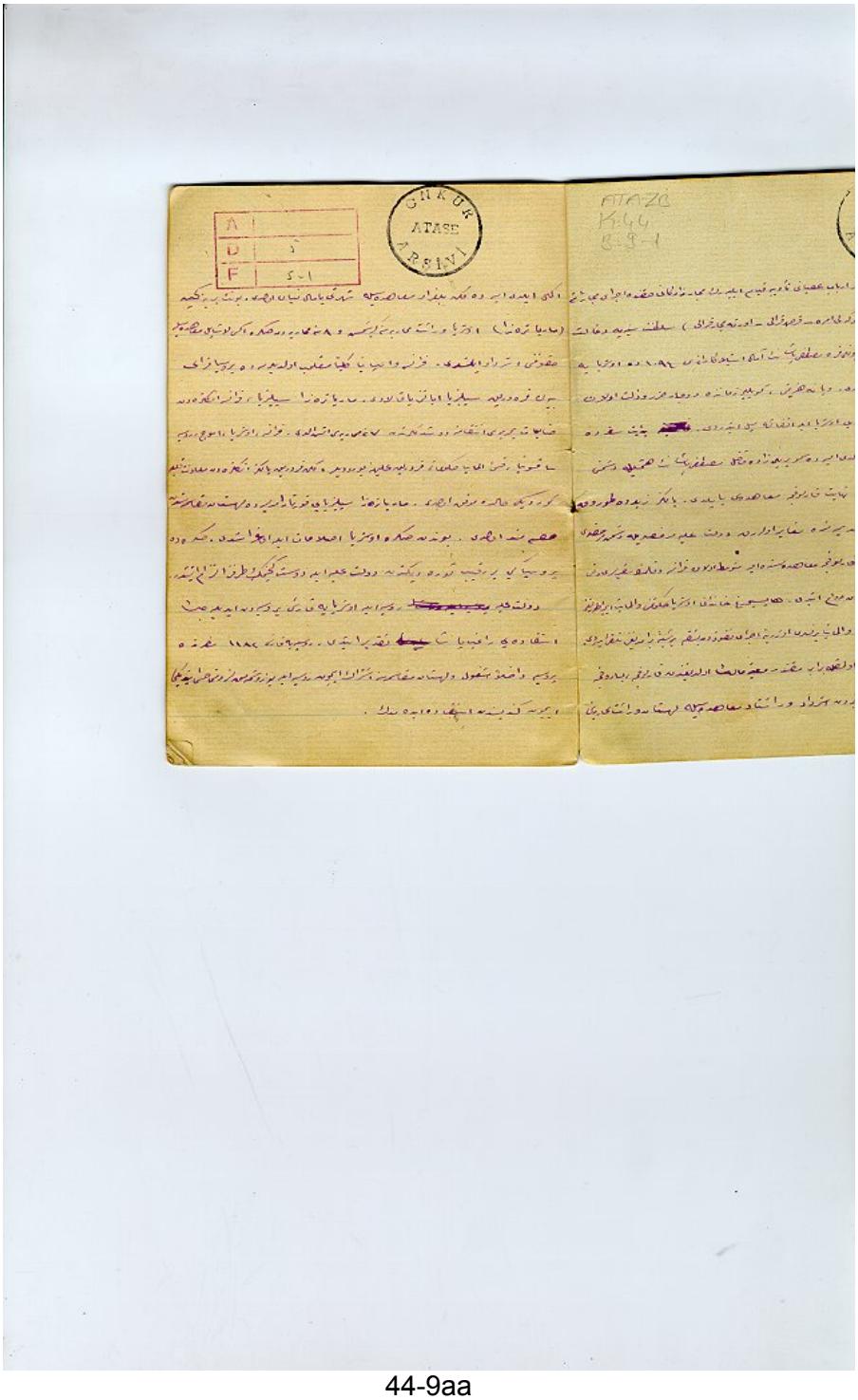

9a

Musalâhadan sonra Avusturyalılar erbâb-ı isyanı te'dibe kıyam eyleyerek Macar zâdegânı hakkında icrâ-yı mücâzâta başladı. Bu cihetle (Tökeli İmre-Kurs kralı-Orta Macar kralı) Saltanat-ı Seniyye'ye dehâlet etti. Sadrazam Merzifonlu Kara Mustafa Paşanın âmâl-i istilâkârânesi 1094'de Avusturya'ya ilân-ı seferi mucip oldu. Viyana hezimeti köylüler* zamanında düçâr-ı zarar ve zillet olan Venedik, Lehistan, Rusya'yı Avusturya ile ittifâka meyl ettirdi. Bidâyet-i seferde intizâm ve itâat muhtel oldu ise de Köprülüzâde Fazıl Mustafa Paşanın himmetiyle düşmanı düçâr-ı hezimet eyledi. Nihayet Karlofça Mu'ahedesi yapıldı. Yalnız Jitvatorok Mu'ahedesi'nde âdet-i kadimemize mugâyir olarak Devlet-i Âliye murahhasları ile düşman murahhasları bir Mecliste ictimâ' etti. Karlofça Mu'ahedesi'nde ise mutavassıt olan Fransa ve Flemenk sefirleri dahi bulundu. Müzâkerât 70 gün devam etti. Habsburg hanedanı Avusturya Hükûmetini ve Almanya İmparatorluğu'nu bir unvandan ibâret ve Almanya prensleri üzerine icrâ-yı nüfûzdan başka bir şeye yaramadığını telâkki ederdi.

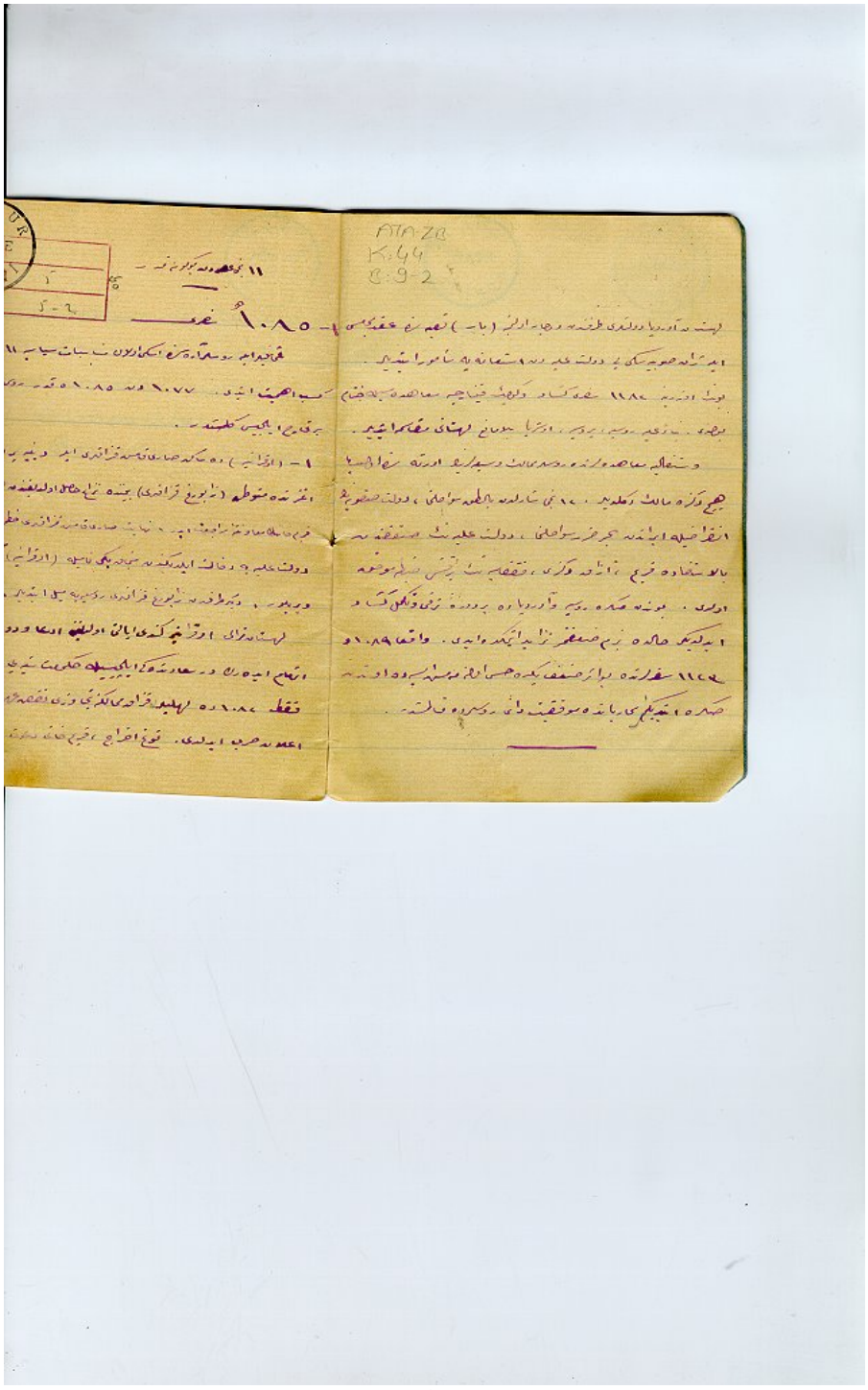
Şarl VI zayıf'ül-rey olmakla beraber muktedir maiyyete mâlik olduğundan Karlofça, Pasarofça Mu'ahedeleri'yle Macaristan'ı bizden istirdât ve Raştad Mu'ahedesi'yle Lehistan ve Raştad Muharebesi'ni

* Köylüler şeklinde yazılan kelimenin Köprülüler olması gerekmektedir. (YN)

ATATÜRK
ATATÜRK
ATA-ZC
K-66
8-9-1

9aa

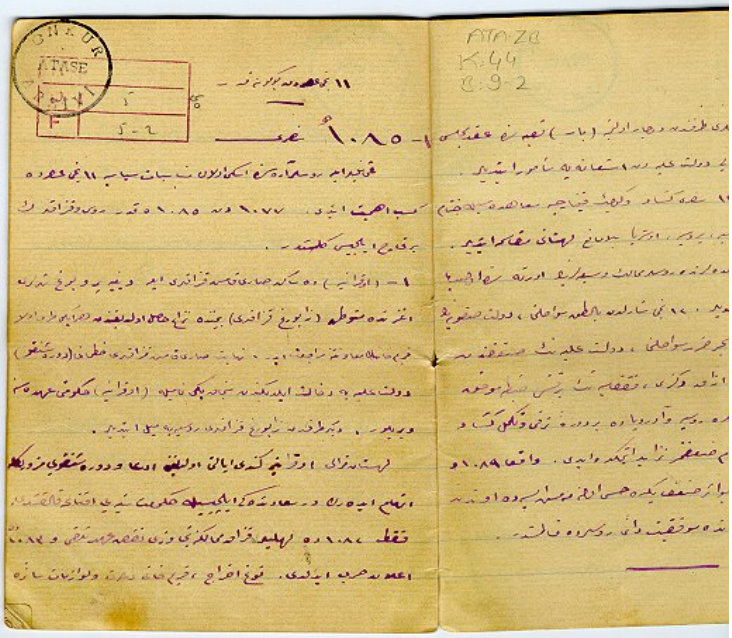
ikmâl eylediyse de lâkin Belgrad Mu'ahedesi'yle şöhreti pâymâl-i nisyân oldu. Bunun yerine geçen (Mariya Tereza) Avusturya ve Raştad Muharebesi'ne girmiş ve 8 sene muharebeden sonra Ekslâşapel Mu'ahedesi'yle hukukunu istirdât eylemişti. Fransa ve İspanya külliyen mağlûp oldularsa da Prusya Kralı Büyük Frederik Şilezya eyaletini yakaladı. Mariya Tereza Şilezya, Fransa, İngiltere'den zâyi'at-ı bahriyesi intikamına düştüklerinden 7 sene muharebesi ateş aldı. Fransa, Avusturya, İsveç, Rusya, Saksonya kısmen Almanya Hükûmeti Frederik aleyhine yürüdüler. Lâkin Frederik yalnız İngiltere'den muâvenet-i fi'liyye gördüğü hâlde muvaffak oldu. Mariya Tereza Şilezya'yı kurtaramadıysa da Lehistan mukasemesinden hisse-mend oldu. Bundan sonra Avusturya ıslâhât ile uğraştı. Sonra da Prusya gibi bir rakip türediğinden Devlet-i Âliyyeyle dost geçinmek tarafını iltizâm etmiştir. Devlet-i Âliyye, Rusya ile Avusturya'ya karşı Prusya'dan edilecek istifâdeyi Ragıp Paşa takdir etti. Rusya'ya karşı 1182 Seferi'nde Prusya dâhilen meşgul ve Lehistan mukasemesine iştirâk için Rusya ile bozuşmamak lüzumunu hesap ettiği için kendisinden istifâde edemedik.

ATA ZB
K:44
C:9-2

9 aaa

Lehistan, Avrupa devletleri tarafından (tecavüze) düçâr olunca (Bar) kasabasında akd-i meclis ile Jan Sobiyevski'yi Devlet-i Âliyeden istiâneye memur ettiler. Bunun üzerine 1182 Seferi küşâd ve Küçük Kaynarca Mu'ahedesi'yle hitâm buldu. Binâenaleyh Rusya, Prusya, Avusturya, bilâ-mâni Lehistan'ı mukaseme ettiler. Vestefalya Mu'ahedesi'nde Ruslar memâlik-i vasiâlarının ortasında olup hiç denize mâlik değildiler. 12. Şarl'dan Baltık sevâhilini, Devlet-i Safeviyye'nin inkırâzıyla İran'dan Bahr-i Hazar sevâhilini, Devlet-i Âliyyenin zayıflığından bil-istifade Kırım, Azak denizi, Kafkasya'nın bir kısmını zapta muvaffak oldu. Bundan sonra Rusya ve Avrupa'da bir devre-i terakki ve tekmil küşât edildiği hâlde bizim zaafımız tezâyüd etmekteydi. Vakı'a 1089 ve 1123 seferlerinde bu eser-i zaaf pek de his olunamamış ise de ondan sonra ettiğim muharebâtta muvaffâkiyet daima Ruslarda kalmıştır.

ATA-ZB
K-44
C.9-2

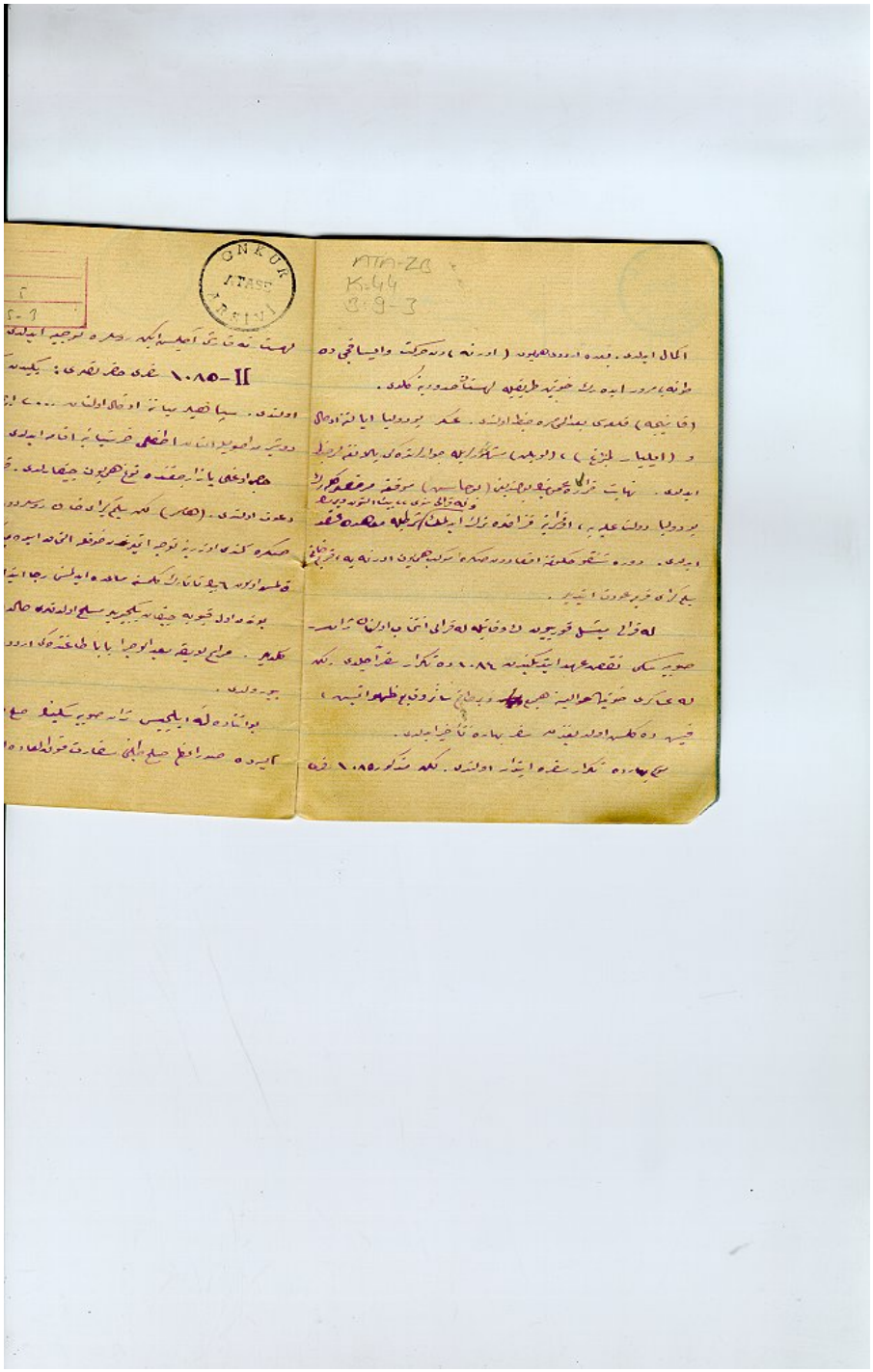
9 ab

Hicrî 11. asırdan bugüne kadar

1. 1085 Seferi

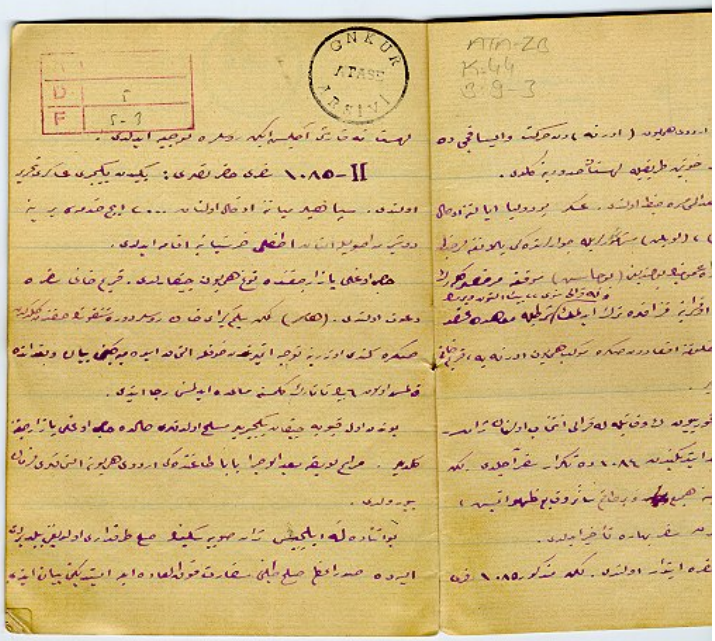
Osmanlılar ile Ruslar arasında eski olan münâsebât-ı siyasiye 11. asırda kesb-i ehemmiyet etti. 1077'den 1085'e kadar Rus ve Kazakların birkaç elçisi gelmiştir.

(Ukrayna)'da sakin Sarıkamış Kazakları ile Dinyeper ve Buğ nehirleri ağzında mutavattın (Zaburg Kazakları) beyninde nizâ' hâsıl olduğundan her iki taraf evvelâ Kırım hanının muâvenetine mürâcaat eder. Nihayet Sarıkamış Kazakları Hatmanı (Duraşenko) Devlet-i Âliyyeye dehâlet eylediğinden sancak beyi namıyla (Ukrayna) Hükûmeti uhdesine verilir. Diğer taraftan Zaburg Kazakları Rusya'ya meylettiler. Lehistan kralı, Ukrayna kendi eyaleti olduğunu iddia ve Duraşenko'yu muzırlıkla ithâm ederek Dersaadet'teki elçisiyle hükûmet-i seniyyeyi iknâya kalkıştı. Fakat 1082'de Lehliler Kazak memâlikine tecâvüzü nakz-ı ahd telâkki ve 1083'de ilân-ı harp edildi. Tuğ ihraç, Kırım hanı davet ve levâzımât-ı saire.

44-9aba

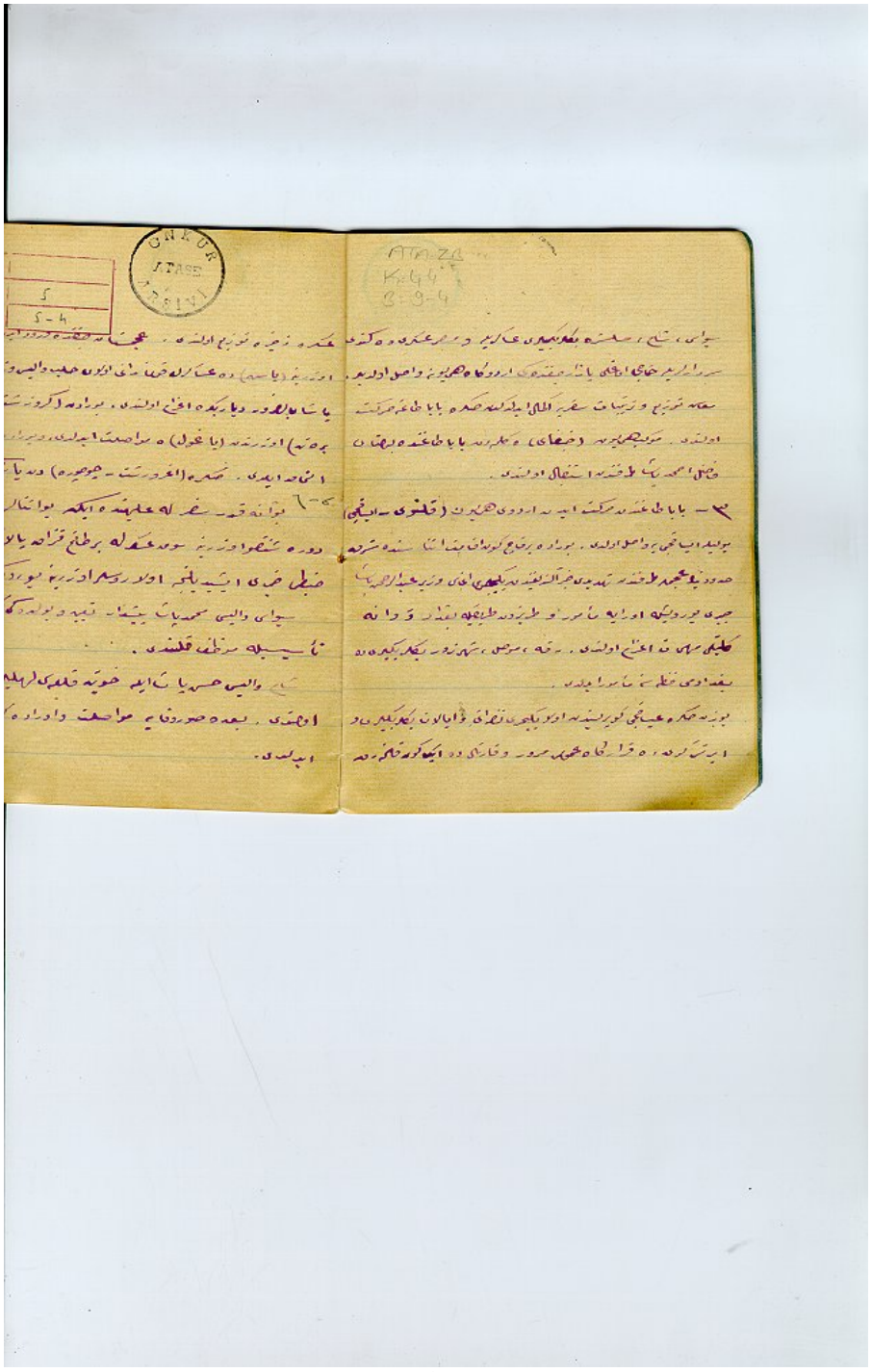
ikmâl edildi. Bâ'dehu ordu-yu hümâyûn (Edirne)'den hareket ve İsakçı'da Tuna'ya mürûr ederek Hotin tarîkiyle Lehistan hududuna geldi. (Kanije) Kalesi bâde'l-muhasara zabt olundu. Asker Podolya eyaletine idhâl ve İlya-(Leminberg) (Levilin) meşhur şehirleriyle civarlarındaki palankalar zabt edildi. Nihayet karargâh-ı umumînin bulunduğu (Bucaş) mevkiine murahhaslar gelerek Podolya, Devlet-i Âliyyeye, Ukrayna, Kazaklara terk edilmek ve Leh kralı senevî, 22.000 altın vermek şartıyla muâhede akdedildi. Duraşenko Hükûmetine i'kaddan sonra mevkib-i hümâyûn Edirne'ye, Kırım Hanı Selim Giray, Kırım'a avdet ettiler. Leh Kralı Mişel Koriyon'dan vaktiyle Leh kralı intihâb olunan Jan Sobiyevski nakz-ı ahd ettiğinden 1084'de tekrar sefer açıldı. Lâkin Leh asâkiri Hotin havâlisine hücum ve birtakım sair vekayi' zuhûr etmiş, kış da gelmiş olduğundan sefer bahara tehir edildi. Mevsim-i baharda tekrar sefere ibtidâr olundu. Lâkin mezkûr 1085 Seferi

ATA-ZA
K-44
9-9-3

9 ac

Lehistan'a karşı açılmış iken Ruslara tevcih edildi.

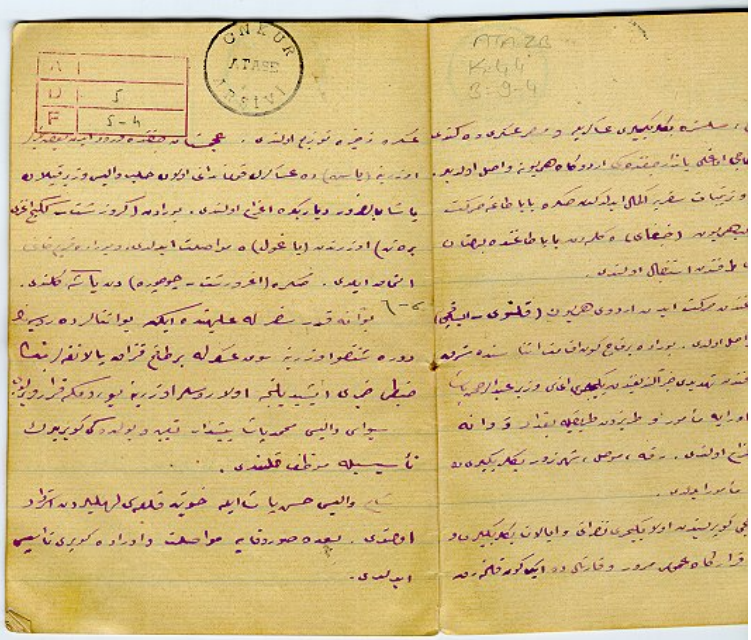
2. 1085 Seferi hazırlıkları: Yeniden yeniçeri asâkiri tahrîr olundu. Sipahiler meyânına idhâl olunan 2000 iç hademesi yerine devşirme usulüyle alınan etfâl-i Hristiyaniye ikâme edildi. Hacıoğlu Pazarcığı'nda tuğ-ı hümâyûn çıkarıldı. Kırım hanı sefere davet olundu. (Hammer) Lâkin Selim Giray Han, Ruslar Duraşenko'nun hakkından geldikten sonra kendi üzerine tevcih etmelerinden havfla iltihâk edemeyeceğini beyan ve Boğdan'da kalmış olan 6000 Tatarın gelmesine müsaade edilmesini rica etti. Bundan evvel kapıya çıkan yeniçeriler müsellâh oldukları hâlde Hacıoğlu Pazarcığı'na geldiler. Merâsim-i lâyıka bâ'dehu icrâ, Baba dağındaki ordu-yı hümâyûna iltihâkları ferman buyruldu. Bu esnada Leh Elçisi Jan Sobiyevski'nin sulh taraftarı olduğunu bildirdi ise de sadrazam sulh talebini sefâret-i fevkalâdeyle istediğini beyan etti.

9 aca

Sivas, Şam, Silistre beylerbeyleri asâkiriyle ve Mısır askeri de kendi serdârlarıyla Hacıoğlu Pazarcığı'ndaki ordugâh-ı hümâyûna vâsıl oldular. Maaş tevzii ve tertibat-ı seferiye ikmâl edildikten sonra Baba dağına hareket olundu. Mevkib-i hümâyûn (Hıpgay)'a gelmeden Baba dağında bulunan Fazıl Ahmet Paşa tarafından istikbal olundu.

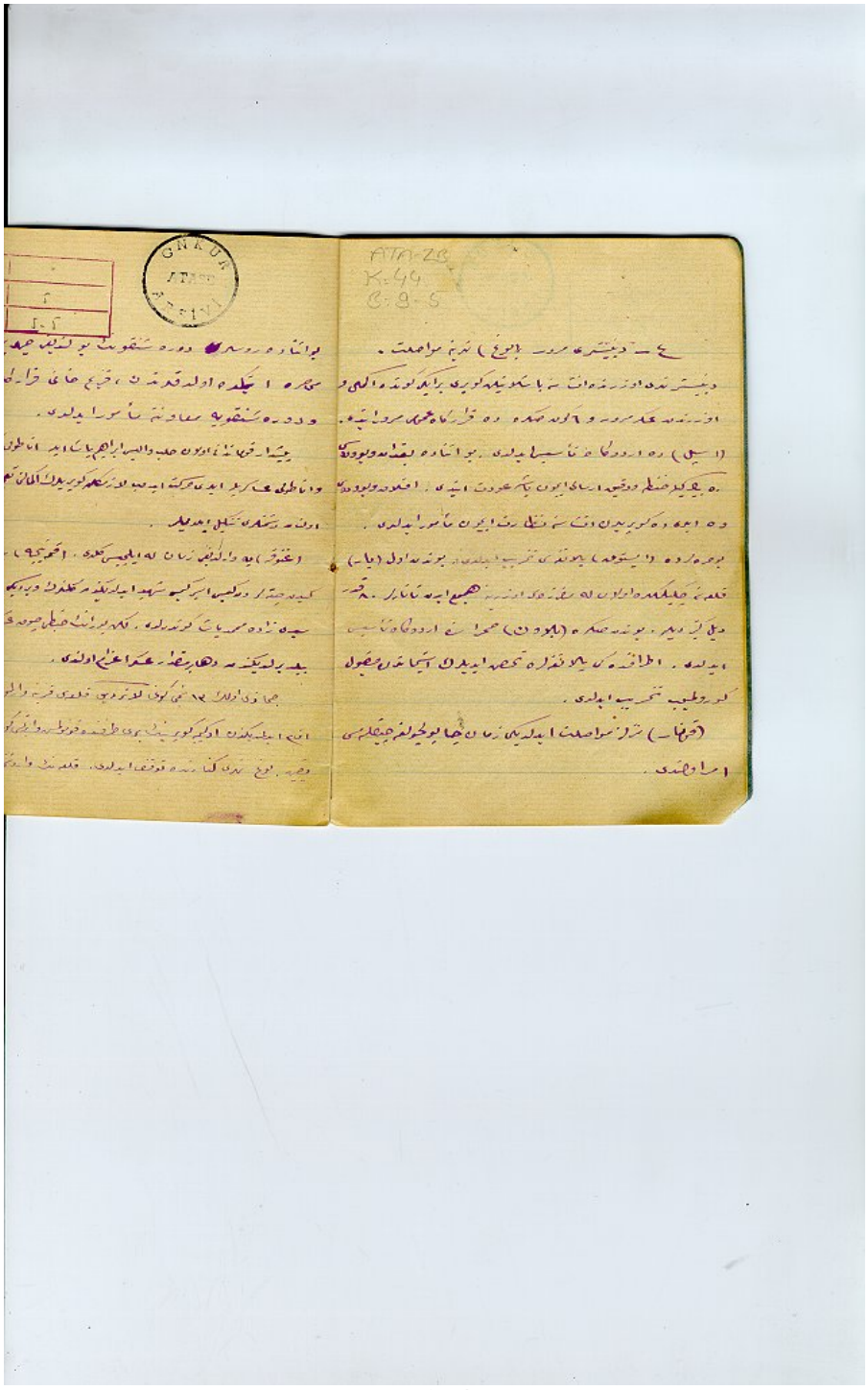
3- Baba dağından hareket eden ordu-yı hümâyûn Kaltovi-İsakçı yoluyla İsakçı'ya vâsıl olundu. Burada birkaç gün ikâmet esnasında şark hududunun Acemler tarafından tehdidi haber alındığından Yeniçeri Ağası Vezir Abdurrahman Paşa cebrî yürüyüşle oraya memur ve Trabzon tarikiyle Bağdat ve Van'a külliyetli mühimmât i'zâm olundu. Rakka, Musul, Şehrizor beylerbeyleri de Bağdat muhafazasına memur edildi. Bundan sonra İsakçı Köprüsü'nden evvelâ yeniçeri neferâtı ve eyalet beylerbeyleri ve ertesi günde karargâh-ı umumî mürûr ve Kartal'da iki gün kalınarak

9 ad

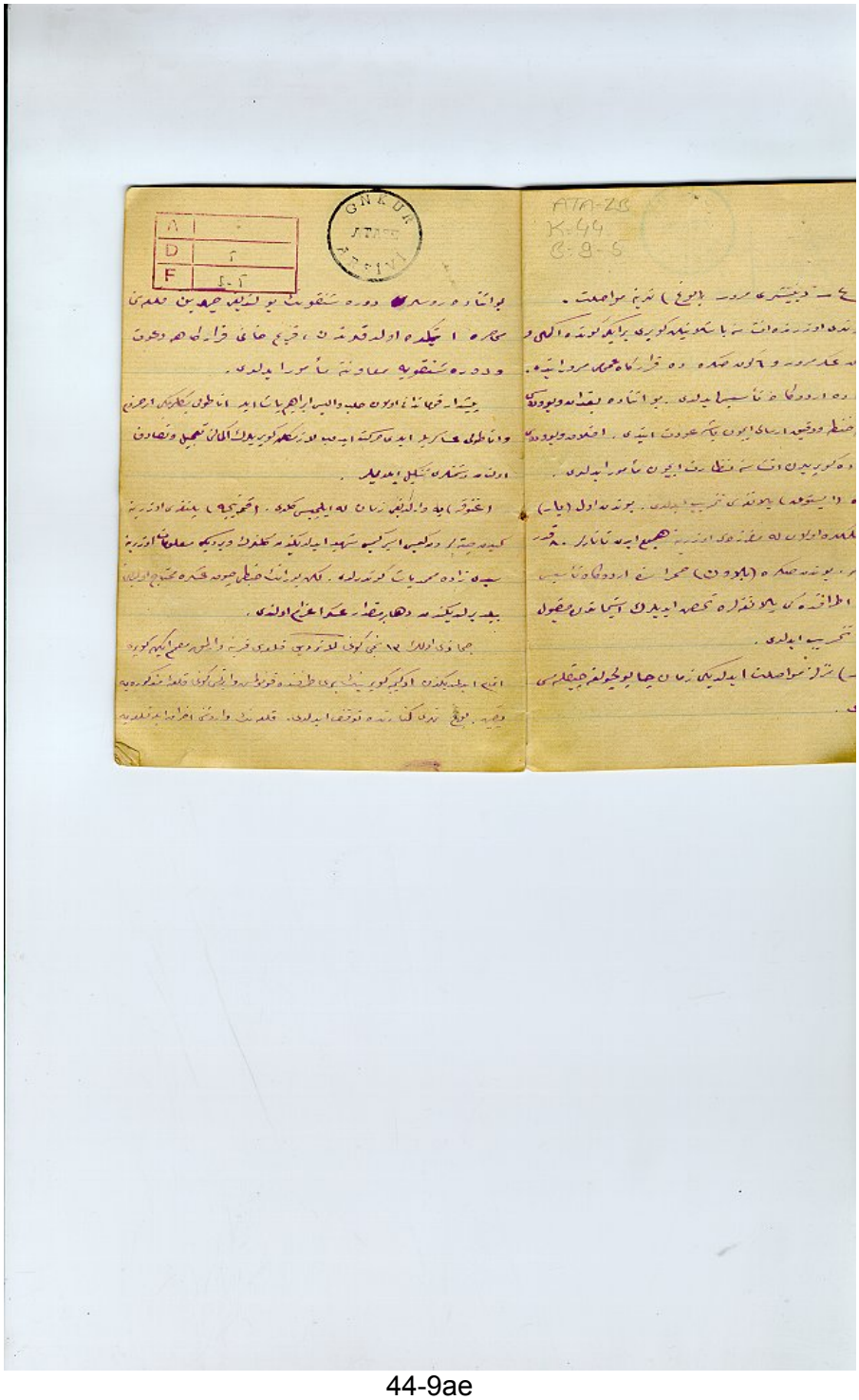
askere zahîre tevzi' olundu. Acemistan hakkında vürûd eden bazı haberler üzerine (Yaş)'da asâkirin kumandanı olan Halep Valisi Vezir Kaplan Paşa bi'z-zarur Diyarbakır'a i'zâm olundu. Buradan (Küziştan-Kekeçağzı-Brend) üzerinden (Bagol)'a muvâsalat edildi ve burada Kırım hanı iltihâk eyledi. Sonra Agurişt-Çuçura'dan Yaş'a gelindi.

6- Bu ana kadar seferler aleyhinde iken bu esnalarda Rusya'nın Duraşenko üzerine sevk-i askerle birtakım Kazak palankalarının zabtı haberi işitilince evvelâ Ruslar üzerine yürümeye karar verildi. Sivas Valisi Mehmet Paşa pişdâr ta'yin ve yoldaki köprülerin tesisiyle muvazzaf kılındı. Şam Valisi Hasan Paşa ile Hotin Kalesi Lehlilerden istirdât olundu. Bâ'dehu Surukay'a muvâsalat ve orada köprü te'sis edildi.

9 ada

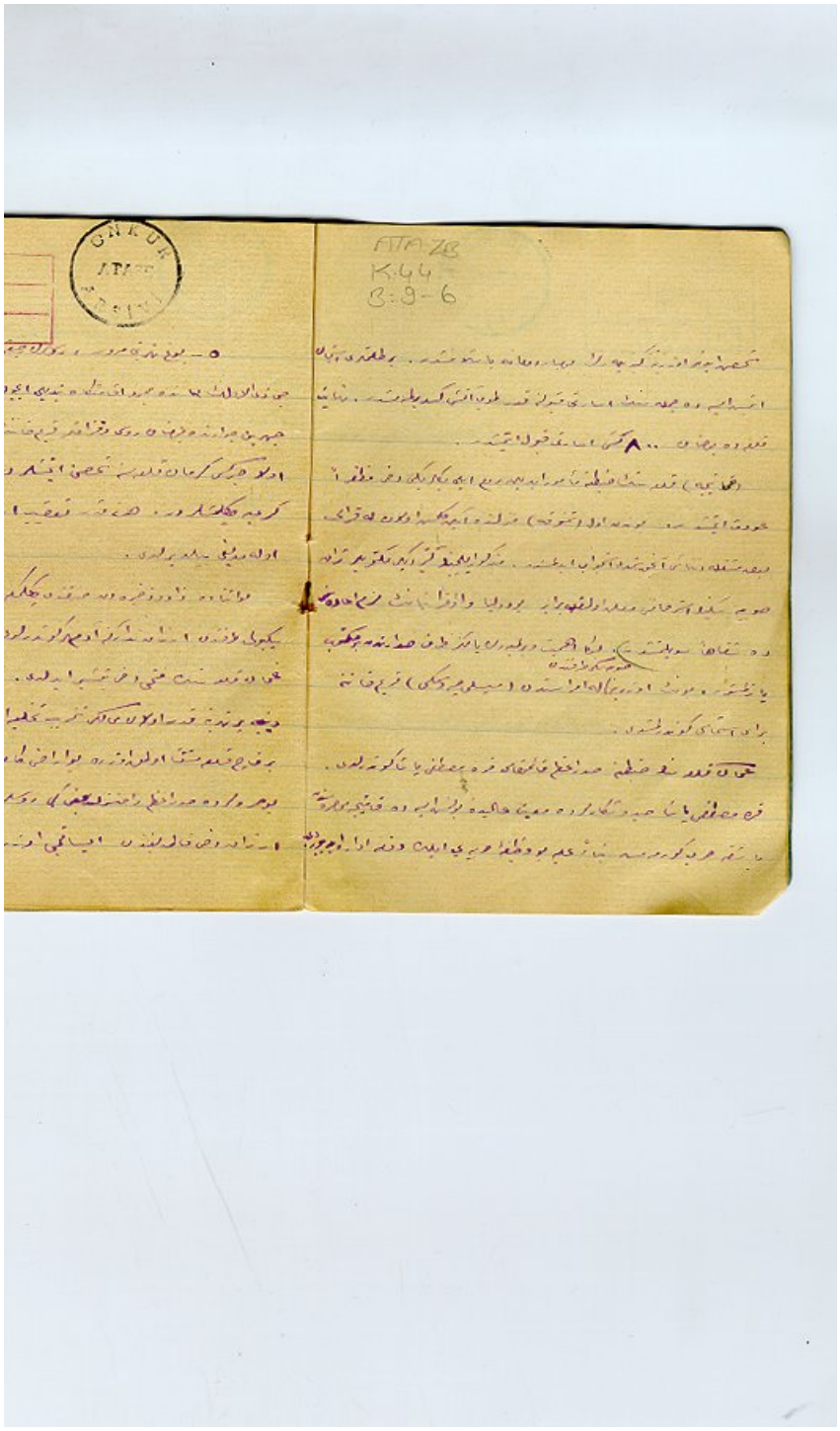
4- Dinyesteri mürûr (Buğ) nehrine muvâsalat. Dinyester nehri üzerinde inşâsına başlanılan köprü bir iki günde ikmâl ve üzerinden asker mürûr ve 6 gün sonra da karargâh-ı umumî mürûr etti. İspil'de ordugâh tesis edildi. Bu esnada Boğdan voyvodası 50.000 kile hınta ve dakîk irsâli için Yaş'a avdet etti. Eflâk voyvodası da ileride köprülerin inşâsına nezâret için me'mur edildi, bu sıralarda İstok Palankası tahrip edildi. Bundan evvel (Yar) Kalesi'ne çekilmekte olan Leh müfrezesi üzerine hücum eden Tatarlar 80 kadar dil getirdiler. Bundan sonra (Bilavon) sahrasında ordugâh tesis edildi. Etrafındaki palankalara tahassun edilerek istîmânları makbul görülmeyip tahrip edildi. (Kunar) menziline muvâsalat edildiği zaman çapulculuğa çıkılmaması emrolundu.

9 ae

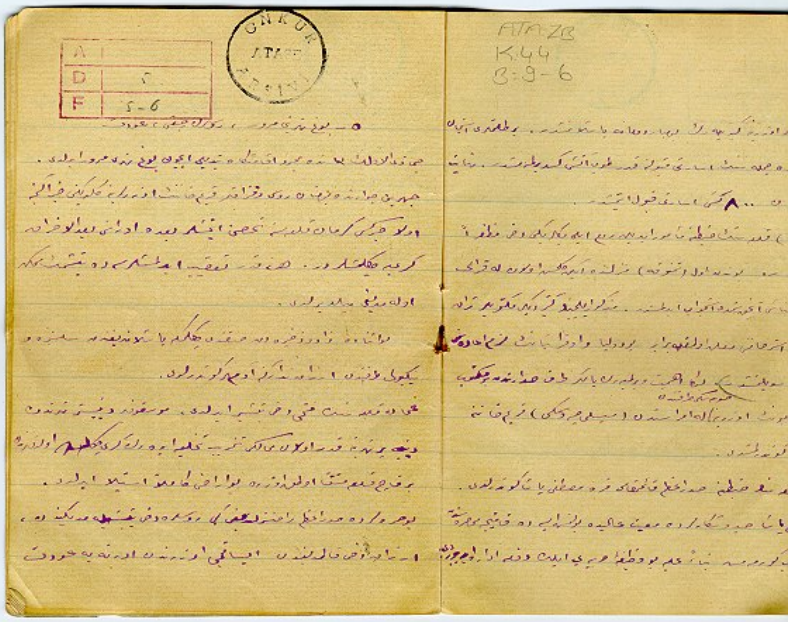
Bu esnada Ruslar Duraşenko'nun bulunduğu Cehrin Kalesi'ni muhasara etmekte olduklarından Kırım hanını karargâha dâvet ve Duraşenko'ya muâvenete me'mur edildi. Pişdâr kumandanı olan Halep Valisi İbrahim Paşa ile Anadolu beylerbeyi Erzurum ve Anadolu asâkiriyle ileri hareket edip lâzım gelen köprülerin ikmâline ta'cîl ve tesâdüf olunan düşmanları tenkil eylediler.

(Ganuka)'ya varıldığı zaman Leh elçisi geldi. Kamanice palankası üzerine giden çetelerden kimisi esir kimisi şehit edildiğinden gelenlerin verdiği mâlûmat üzerine Seydizâde Mehmet Paşa gönderildi. Lâkin buranın zaptı çok askere muhtaç olduğu bildirildiğinden daha bir miktar asker i'zâm olundu. Cemâziye'l-evvelin 13. günü Lanerdin Kalesi kurbine varılmak musammem iken köprü itmam edilmediğinden o gece köprünün beri tarafında konulmuş ve ertesi günü kale-i mezkûreye yakın Buğ nehri kenarında tevkif edildi. Kalenin varoşunu ihrâk ile kaleye

ATTA ZB
K.44
B:9-6

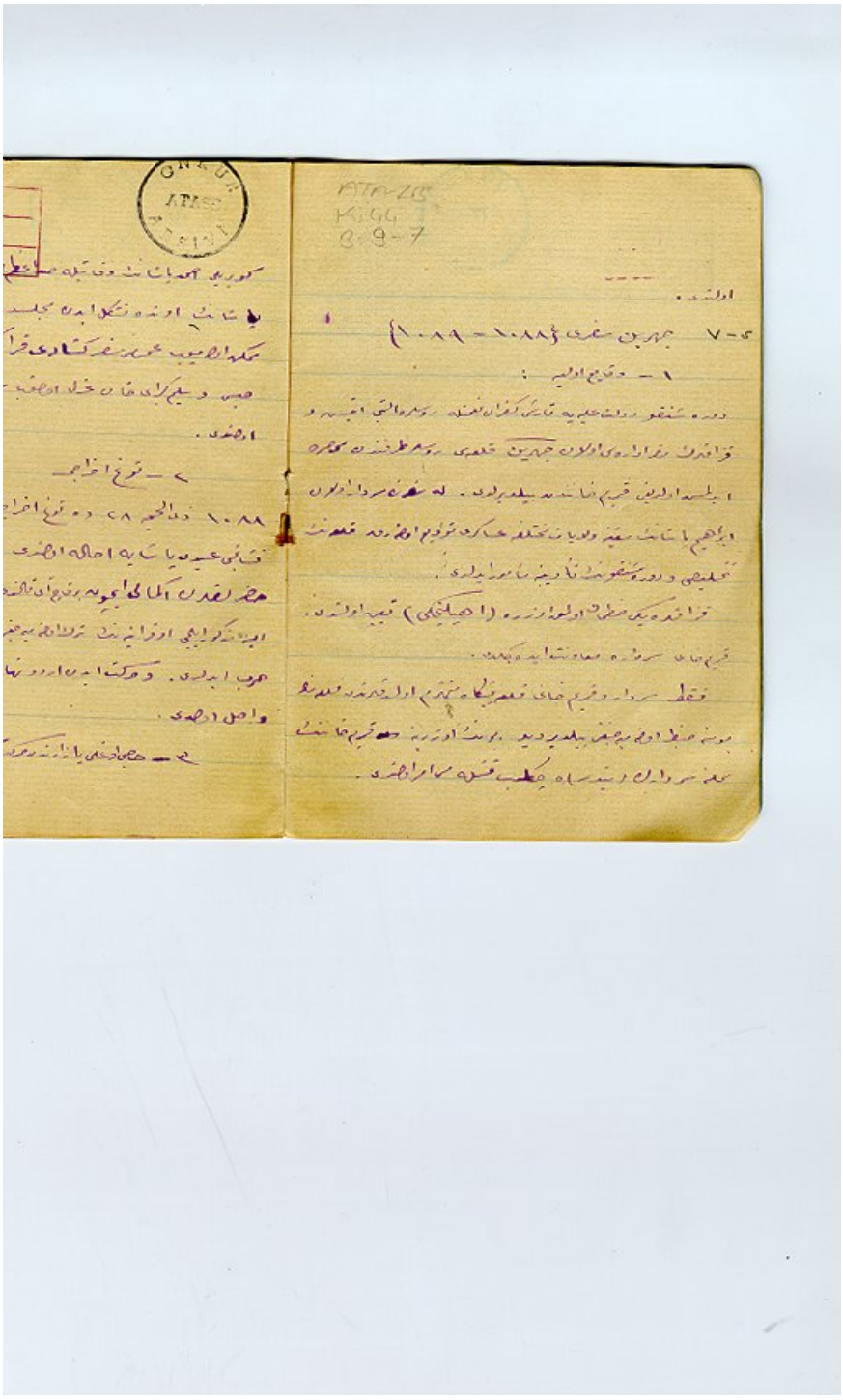
tahassun edenler üzerine gidilerek bombardımana başlamıştır. Bir takımları istîmân etmiş ise de cümlesinin esareti kabulüne kadar top ateşi kestirilmemiştir. Nihayet kalede bulunan 800 kişi esareti kabul etmiştir. Kamanice Kalesi'nin zaptına me'mur edilen Rumeli beylerbeyi dahi muzafferen avdet etmiştir. Bundan evvel (Tanuka) menzilinde iken gelmiş olan Leh kralı bazı meseleden nâşi ancak şimdi isticvâb edilmiştir. Mezkûr elçinin getirdiği mektuplar Jan Sobiyevski'nin istirhâmını mu'lin olmakla beraber Podolya ve Ukrayna'nın lüzûm-ı iadesini de şifâhen söylemiştir. Buna ehemmiyet verilmeyerek yalnız taraf-ı sadâretten bir mektup yazılmıştır. Bunun üzerine Sobiyevski tarafından Leh ümerâsından (Mislimiyevski) Kırım hanına berâ-yı istîmânı gönderilmiştir. Aman Kalesi'nin zaptına Sadrazam Kaymakamı Kara Mustafa Paşa gönderildi. Kara Mustafa Paşa sayd-ı şikârlarda ma'iyet-i âlîde bulunmuş ise de Kanije Muhasarası'ndan başka harp görmemiş. Binâenaleyh bu vazife-i harbiyeyi ilk defa idare ediyordu.

A
D
F 5-6
ATA 28
K44
8:9-6

9 af

5- Buğ nehrine mürûr, Rusların ric'atı, avdet,

Cemâziye'l-evvelin 3'ünde mücerret ikâmetgâh tebdili için Buğ nehrine mürûr edildi. Cehrin civarında bulunan Rus ve Kazaklar Kırım hanının üzerlerine geldiğini haber alınca evvelâ Çerkezkirman Kalesi'ne tahassun etmişler; bâ'dehu orasını bâ'de'l-ihrâk geriye çekilmişlerdir. Her ne kadar tâkip edilmişler ise de yetişmek mümkün olamadığı bildirildi. Bu esnada ... zahîreden sıkıntı çekilmeye başladığından Silistre ve Niğbolu tarafından erzak tedârikine adamlar gönderildi. Aman Kalesi'nin fethi dahi tebşîr edildi. Moskoflar, Dinyester nehrinden Dinyeper nehrine kadar olan memâliki tahrib-i tahliye ederek geri çekilmiş olduklarından birkaç kale müstesnâ olmak üzere bu arazi kâmilen istilâ edildi. Bu sıralarda sadrazam rahatsızlandığı gibi Ruslara dahi yetişilemediğinden erzak dahi kalmadığından İsakçı üzerinden Edirne'ye avdet

ATA-ZIP
K.G.G
B-9-7

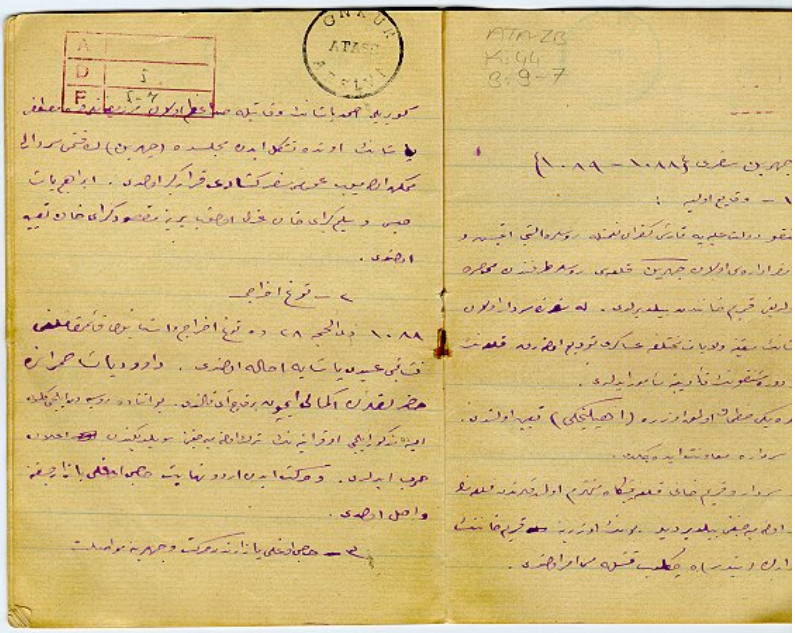
9 afa

olundu.

Y-7 **Cehrin Seferi (1088-1089)**

1. Vekayi'-i Evveliye:

Doroşenko Devlet-i Âliyyeye karşı küfran-ı nimetle Ruslara ilticâ etmiş ve Kazakların sefer idaresi olan Cehrin Kalesi Ruslar tarafından muhasara edilmiş olduğu Kırım hanından bildirildi. Leh Seferi'ne serdar olan İbrahim Paşanın maiyyetine vilâyet-i muhtelife asâkiri tevdi olunarak kalenin tahlisi ve Duroşenko'nun te'dibine me'mur edildi. Kazaklara yeni hatman olmak üzere (Ahilinçki) ta'yin olundu. Kırım hanı serdâra muâvenet edecekti. Fakat serdâr ve Kırım hanı kale-i pişgâh(ında) münhezim olduklarından kalenin bu sene zabt olunamayacağını bildirdiler. Bunun üzerine Kırım hanının mahalline serdârın (Bender'e) çekilip kışlaması emrolundu.

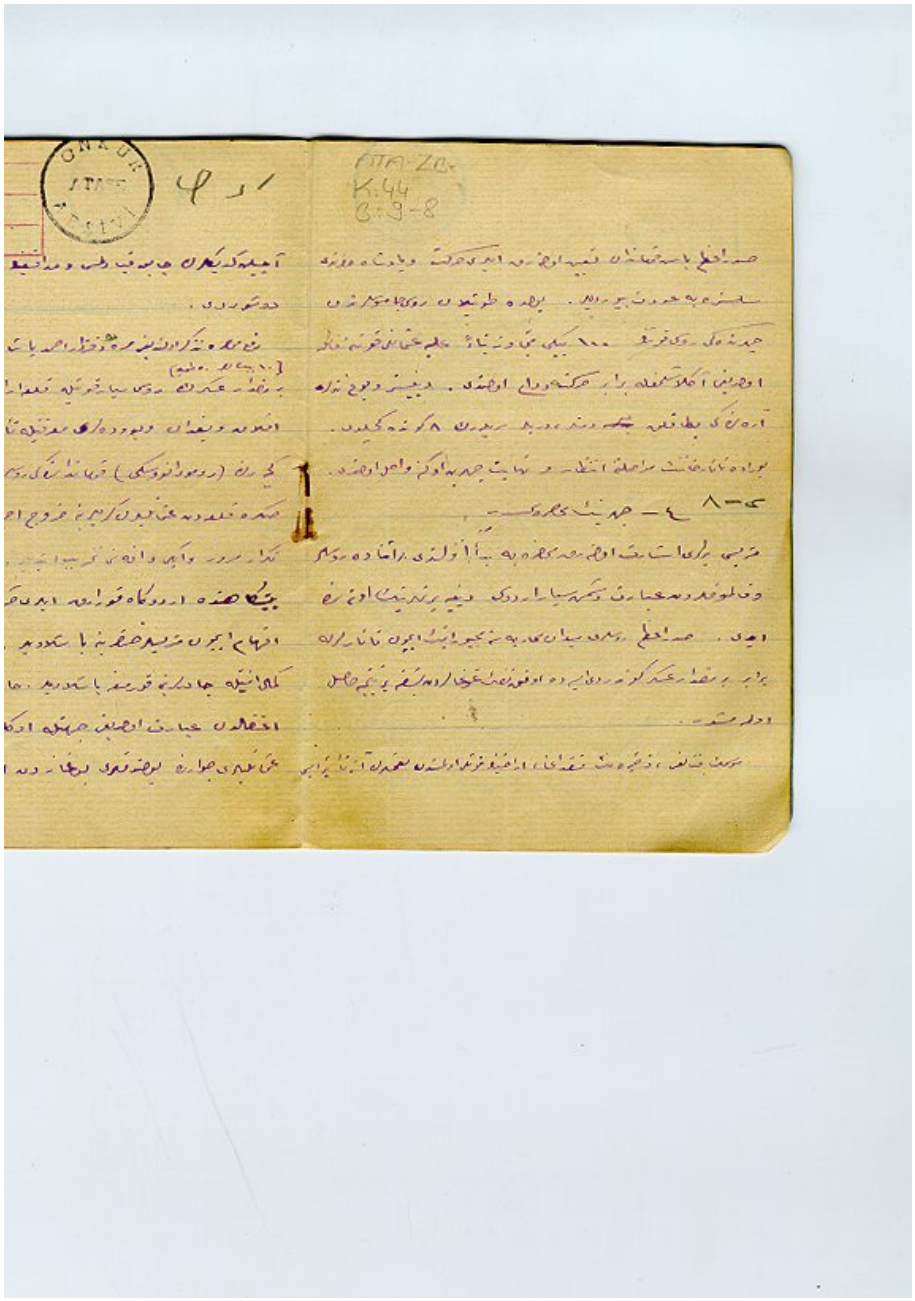
9 ag

Köprülü Ahmet Paşanın vefâtıyla sadrazam olan Merzifonlu Kara Mustafa Paşanın evinde teşkil eden mecliste (Cehrin)'in fethi serdârla mümkün olmayıp umumî sefer küşâdı karargîr oldu. İbrahim Paşa hapis ve Selim Giray Han azl olunup yerine Maksut Giray Han ta'yin olundu.

2- Tuğ ihrâcı :

1088 Zi-l-hicce 28'de tuğ ihrâç ve İstanbul kaymakamlığı Nişancı Abdi Paşaya ihâle olundu. Davutpaşa sahrasında hazırlıkların ikmâli için birkaç ay kalındı. Bu esnada Rusya'dan elçi geldi ise de mezkûr elçi Ukrayna'nın terk olunamayacağını söylediğinden ilân-ı harp edildi ve hareket eden ordu nihayet Hacıoğlu Pazarcığı'na vâsıl oldu.

3. Hacıoğlu Pazarı'ndan hareket ve Cehrin'e muvâsalat

44-9aga

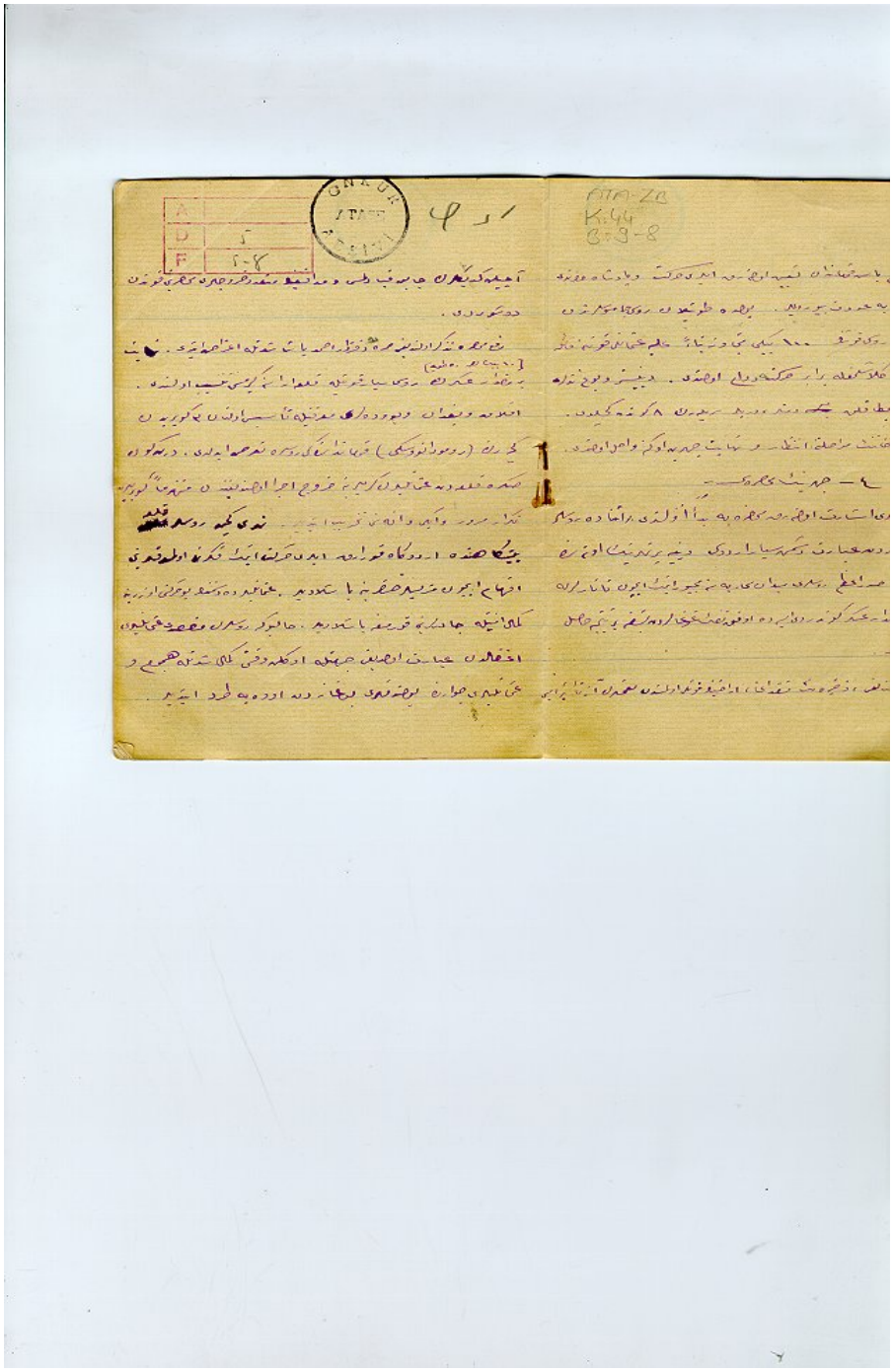
9 aga

Sadrazam, başkumandan ta'yin olunarak ileri hareket ve padişâh hazretleri Silistre'ye avdet buyurdular. Yolda tutulan Rus casuslarından Cehrin'deki Rus kuvvetinin 100.000'i mütecâviz, binâenaleyh Osmanlı kuvvetine fâik olduğu anlaşılmakla beraber harekete devam olundu. Dinyester ve Buğ nehirleri arasındaki bataklığa demetler, deriler serilerek 8 günde geçildi. Burada Tatar hanının muvâsalatına intizâr ve nihayet Cehrin önüne vâsıl olundu.

(S) 8

4- Cehrin'in muhasarası

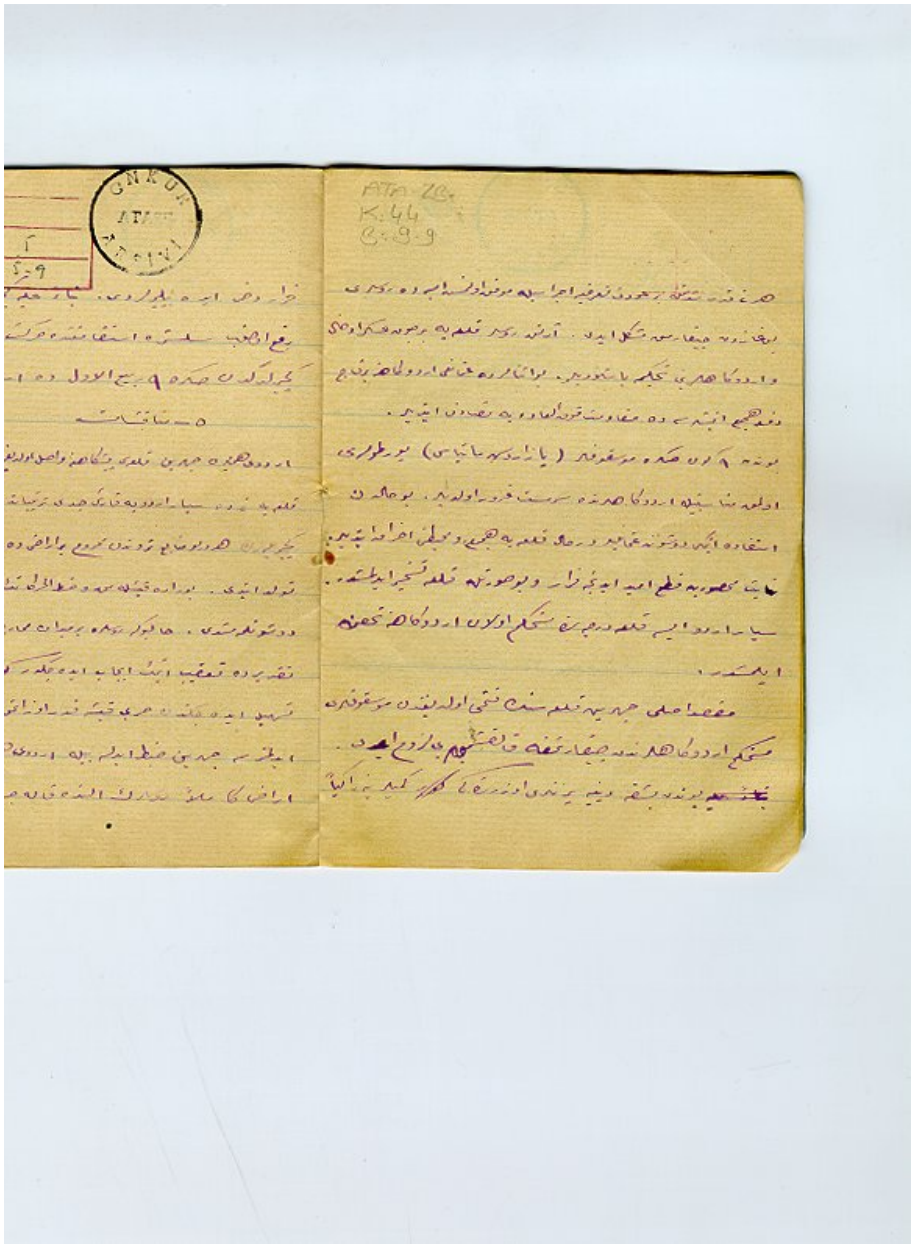
Metris yerleri işaret olunarak muhasaraya bed' olundu. Bu esnada Ruslar ve Kalmuklardan ibâret düşman seyyar ordusu Dinyeper nehrinin ötesinde idi. Sadrazam, Rusları meydan muharebesine mecbur etmek için Tatarlarla beraber bir miktar asker gönderdiyse de ufak tefek kavgalardan başka bir netice hâsıl olmamıştır. Mevsimin fenalığı, zahîrenin fikdânı, arazinin kuvvetli olmasından ta'amların az tesir etmesi,

44-9ah

9ah

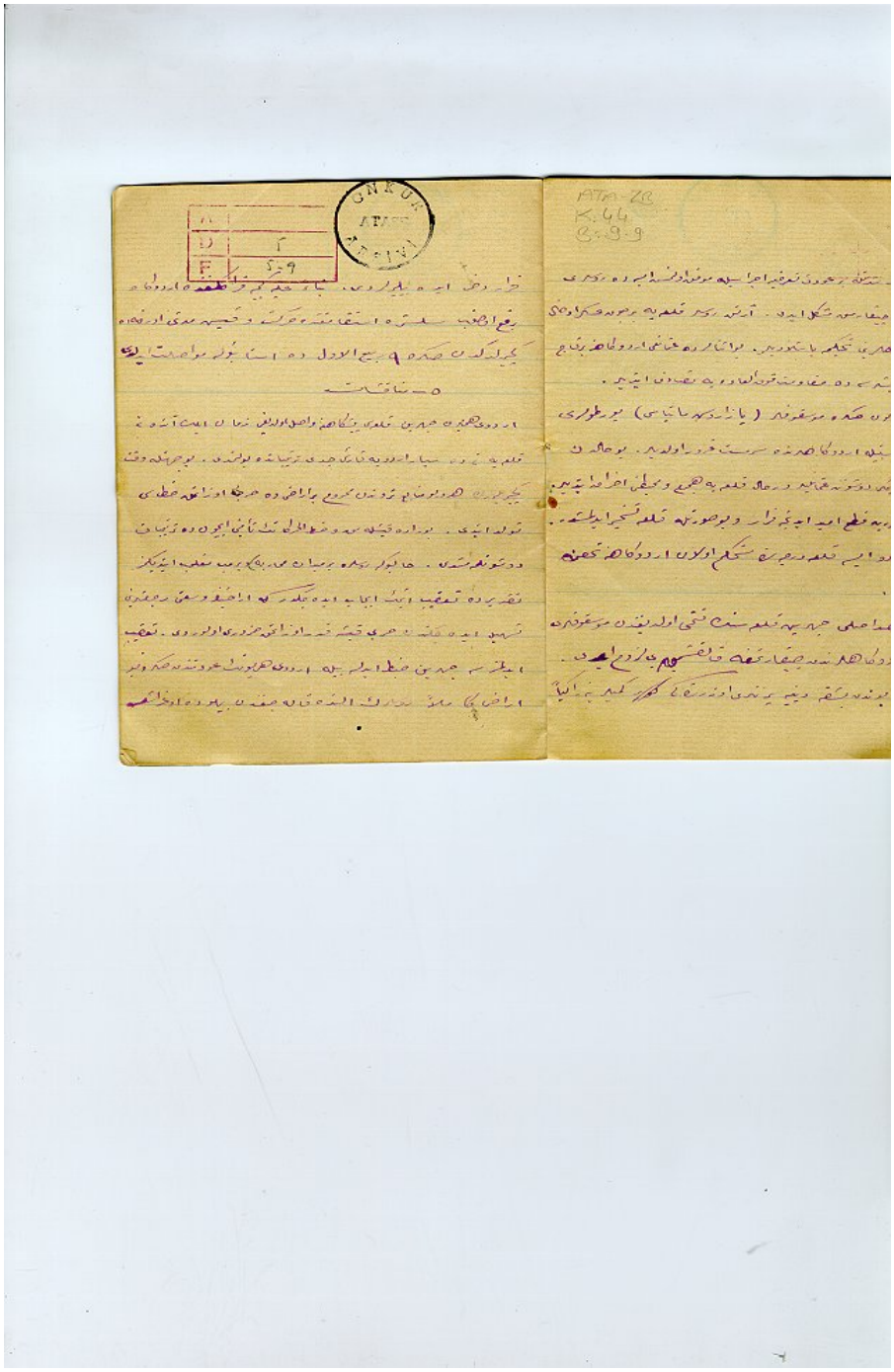
açılan gediklerin çabuk kapatılması ve müdâfiînin müteaddid huruçları mahsûrini kuvvetten düşürdü, def'-i muhasara tezekkür olunduğu sırada Defterdâr Ahmet Paşa şiddetle itiraz etti. Nihayet (10.000 nefer, 50 top) bir miktâr askerin Rus seyyâr kuvvetiyle kale arasına girmesi tensip olundu. Eflâk ve Boğdan voyvodaları mârifetiyle te'sis olunan 3 köprüden geçerek Rumoronovski kumandasındaki Ruslara taarruz edildi. Dört gün sonra kaleden Osmanlıların gerilerine huruç icrâ olunduğundan münhezimen köprüleri tekrar mürûr ve iki tanesini tahrip ettiler. Nehri geçen Ruslar kale pişgâhında ordugâh kurarak ileri hareket etmek fikrinde olmadıklarını ifhâm için metrisler hafrına başladılar. Osmanlılar da düşmanın bu hareketi üzerine kemâl-i emniyetle çadırlarını korumaya başladılar. Hâlbuki Rusların maksadı Osmanlıları iğfalden ibâret olduğu cihetle öğlen vakti kemâl-i şiddetle hücum ve Osmanlıları civarında bulundukları boğazdan ovaya tard ettiler.

44-9aha

9 aha

Her ne kadar şiddetle bir avdet-i taarruziye icrâsıyla muvafık olunmuşsa da Rusları boğazdan çıkarmak müşkil idi; artık Ruslar kaleye bir çok asker ithâl ve ordugâhlarını tahkime başladılar. Bu esnalarda Osmanlı ordugâhına birkaç defa hücum etmişlerse de mukavemet-i fevkalâdeye tesâdüf ettiler. Bundan 9 gün sonra Moskoflar (Pazar, din-i Matyas) yortuları olmak münâsebetiyle ordugâhlarından sermest-i gurur oldular. Bu hâlden istifâde etmeyi düşünen Osmanlılar derhâl kaleye hücum ve muhitini ihrâk ettiler. Nihayet mahsurîn kat'-ı ümid edince firar ve bu suretle kale teshir edilmiştir. Seyyar ordu ise kale derecesinde müstahkem olan ordugâhına tahassun eylemiştir. Maksat-ı emeli Cehrin Kalesi'nin fethi olduğundan Moskofları müstahkem ordugâhlarından çıkartmaya kalkışmak bi-lüzûm idi. Bundan başka Dinyeper nehirleri üzerindeki gemilerine rakiben

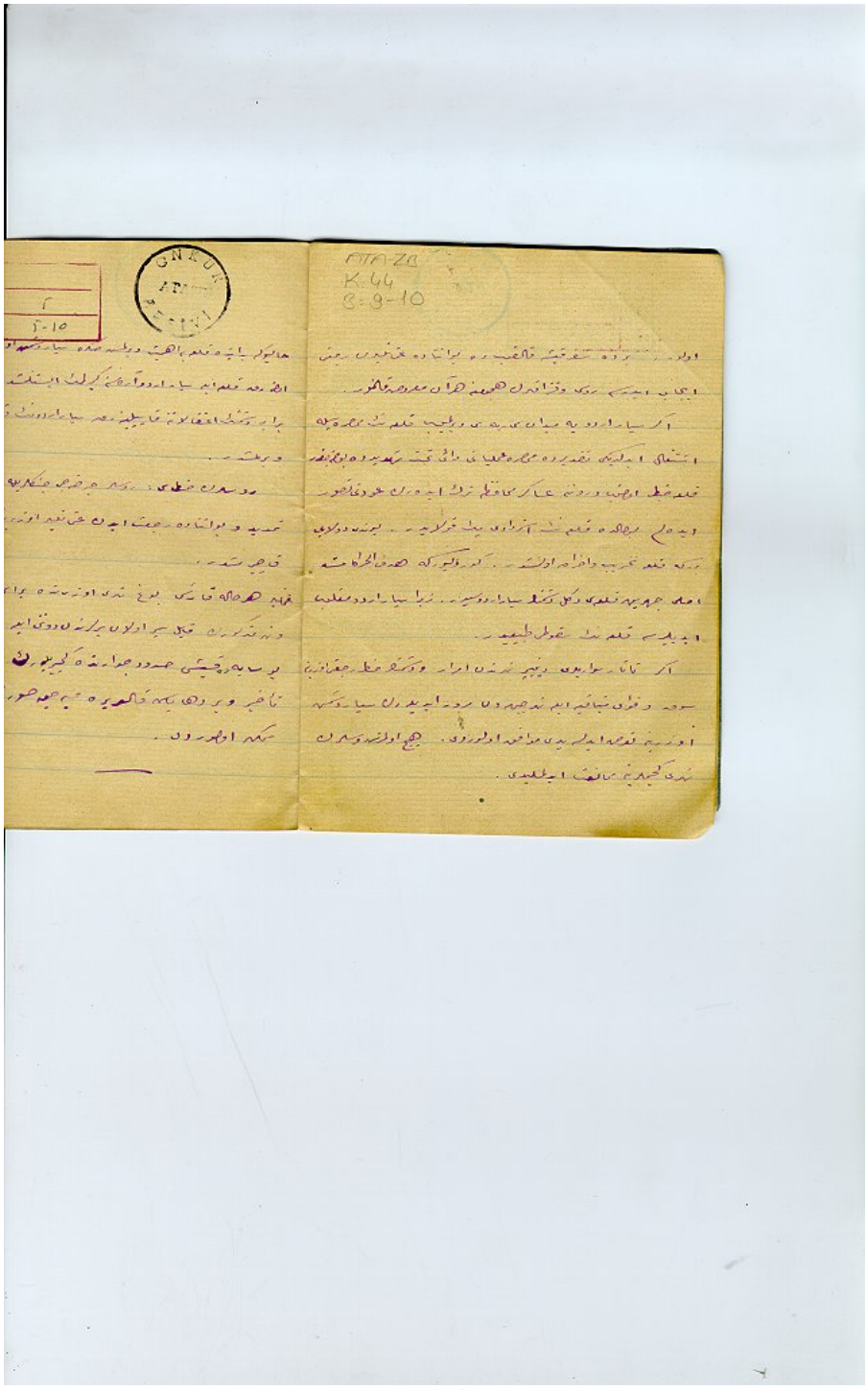
44-9ai

9 ai

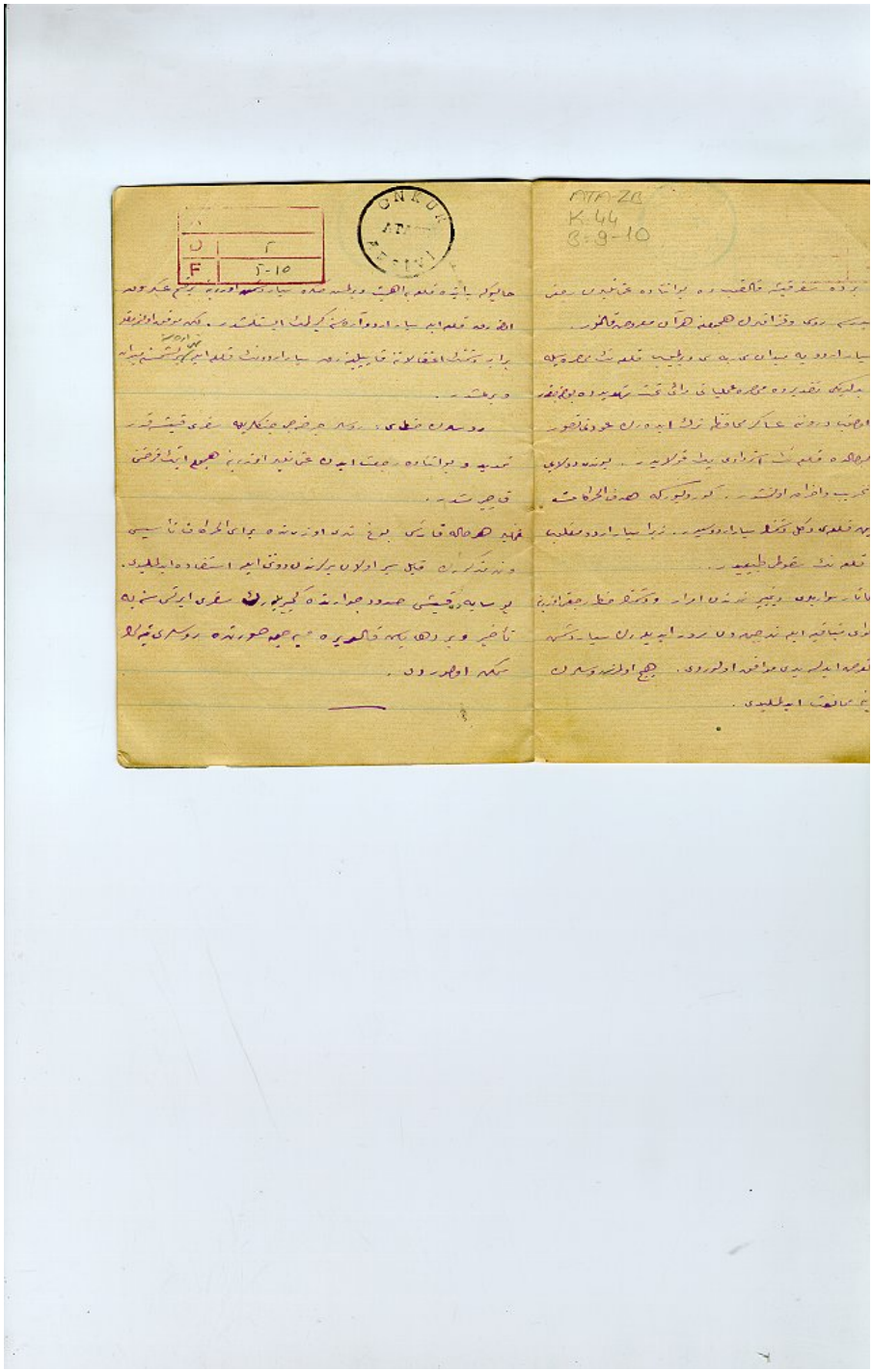
firar dahi edebilirlerdi. Binâenaleyh gece karanlığında ordugâh ref' olunup Silistre istikametinde hareket ve kış müddeti Edirne'de geçirildikten sonra rebî-ül-evvelde İstanbul'a muvâsalat edildi.

5- Münâkaşât

Ordu-yu hümâyûn Cehrin Kalesi pişgâhına vasıl olunduğu zaman ilk anda ne kaleye ne de seyyar orduya karşı ciddi tertibâtta bulunmuştu. Bu cihetle vakit geçirilerek her türlü menâbi'-i servetten mahrum bir arazide harbi uzatmak hatası tevellüt etti. Burada kışlamak ve hattü'l-harekâtın te'mini içinde tertibât düşünülmemişti. Hâlbuki Ruslara bir meydan-ı muharebe verip mağlûp ettiğimiz takdirde ta'kip etmek îcâb edecektir ki arazinin vüs'atı ric'atlarını tahayyül edeceğinden harbi kışa kadar uzatmak zaruri olurdu; ta'kip edilmezse Cehrin zapt edilse bile ordu-yu hümâyûnun avdetinden sonra bu arazi kâmilen Rusların elinde kalacağından beyhûde uğraşmak

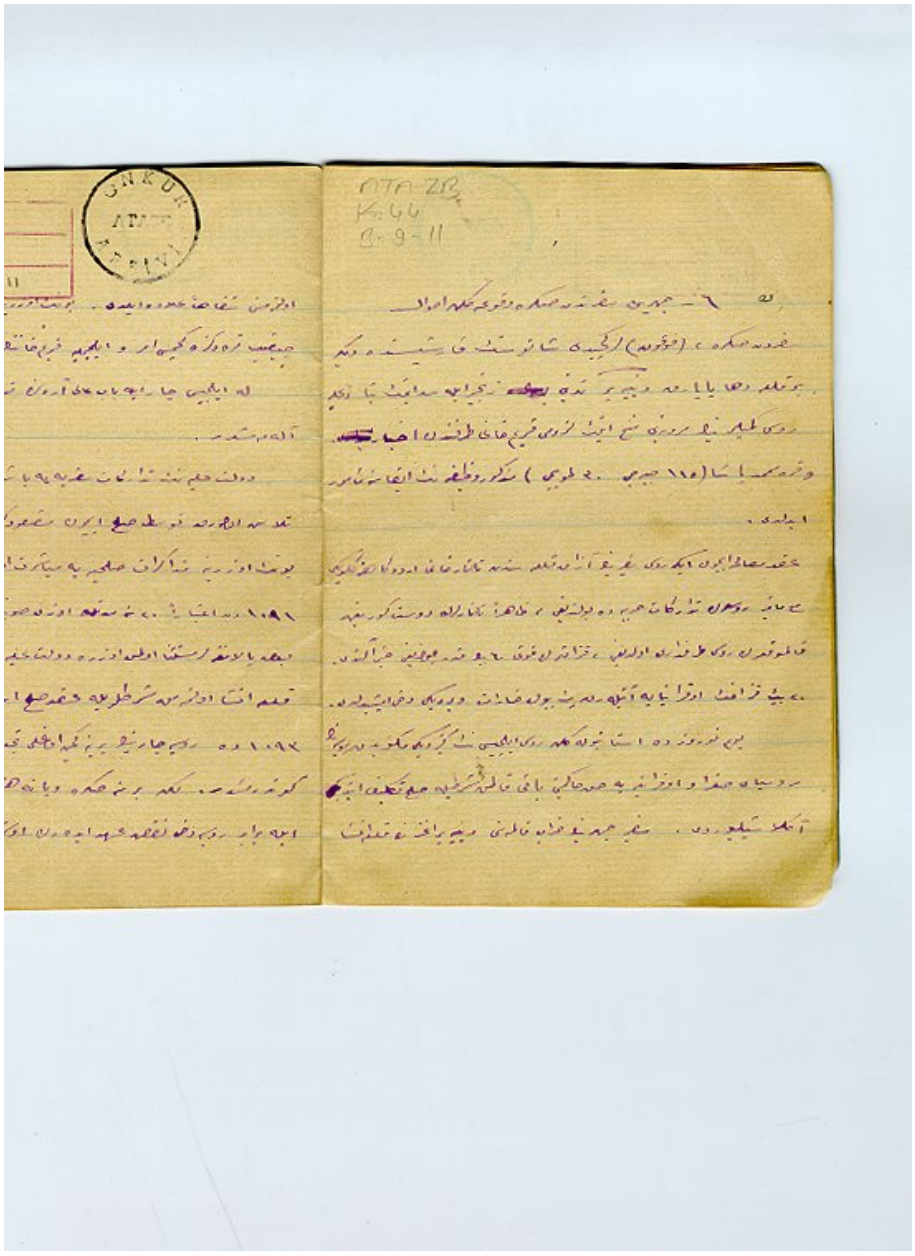
olur. Bir de sefer-i kışa kalkıp bu esnada Osmanlıların ric'atı îcâb ederse Rus ve Kazakların hücumuna her an ma'ruz kalınır. Eğer seyyar orduya meydan muharebesi verilmeyip kalenin muhasarasıyla iştigâl edildiği takdirde muhasara ameliyatı daima taht-ı tehditte bulunacaktır. Kale zapt olunup derununa asâkir-i muhafaza terk ederek avdeti tasavvur edelim. Bu hâlde kalenin istirdâdı pek kolaydır. Bundan dolayıdır ki kale tahrip ve ihrâk olunmuştur. Görülüyor ki hedef'ül-harekât aslı Cehrin Kalesi değil düşman seyyar ordusudur. Zira seyyar ordu mağlûp edilirse kalenin sukutu tabiîdir. Eğer Tatar süvârileri Dinyeper nehrinden imrâr ve düşmanın hatt-ı ric'atı üzerine sevk ve kuva-yi mütebâkiye ile nehr-i Cehrin'den mürûr edilerek seyyar düşman üzerine taarruz edilseydi muvaffak olunurdu. Hiç olmazsa Rusların nehri geçmelerine mümânaat edilmeliydi.

44-9aj

9 aj

Hâlbuki bidâyette kaleye ehemmiyet verilmiş sonra seyyar düşman ordusuna bir kısım asker sevk olunarak kale ile seyyar ordu arasına girilmek istenilmiştir. Lâkin muvaffak olunmamakla beraber düşmanın iğfalâtına kapılınarak seyyar ordunun kale ile nehrin arasına yerleşmesine meydan verilmiştir. Rusların hatası: Ruslar, çarhacı cenkleriyle seferi, kışa kadar temdit ve bu esnada ric'at eden Osmanlılar üzerine hücum etmek fırsatını kaçırmıştır. Osmanlılar herhâlde karşı Buğ nehri üzerinde bir üss'ül-hareket te'sisi ve nehr-i mezkûreden kabil-i seyr olan yerlerinden donanma ile istifâde edilmeliydi. Bu sayede kışı hudut civarında geçirilerek seferi ertesi seneye te'hir ve bir daha baş kaldırılmayacak surette Rusları yenmek mümkün olurdu.

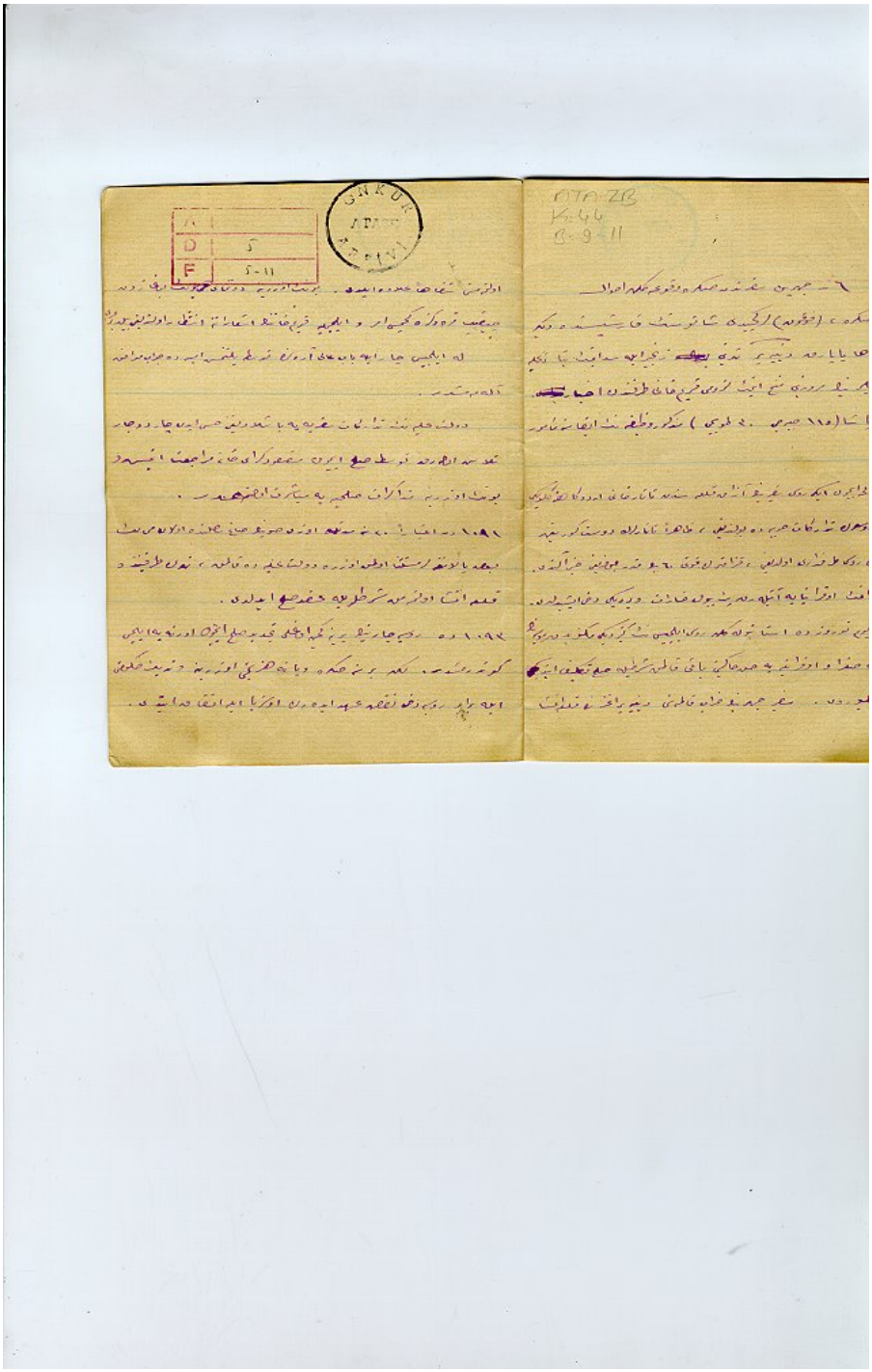

44-9aja

9 aja

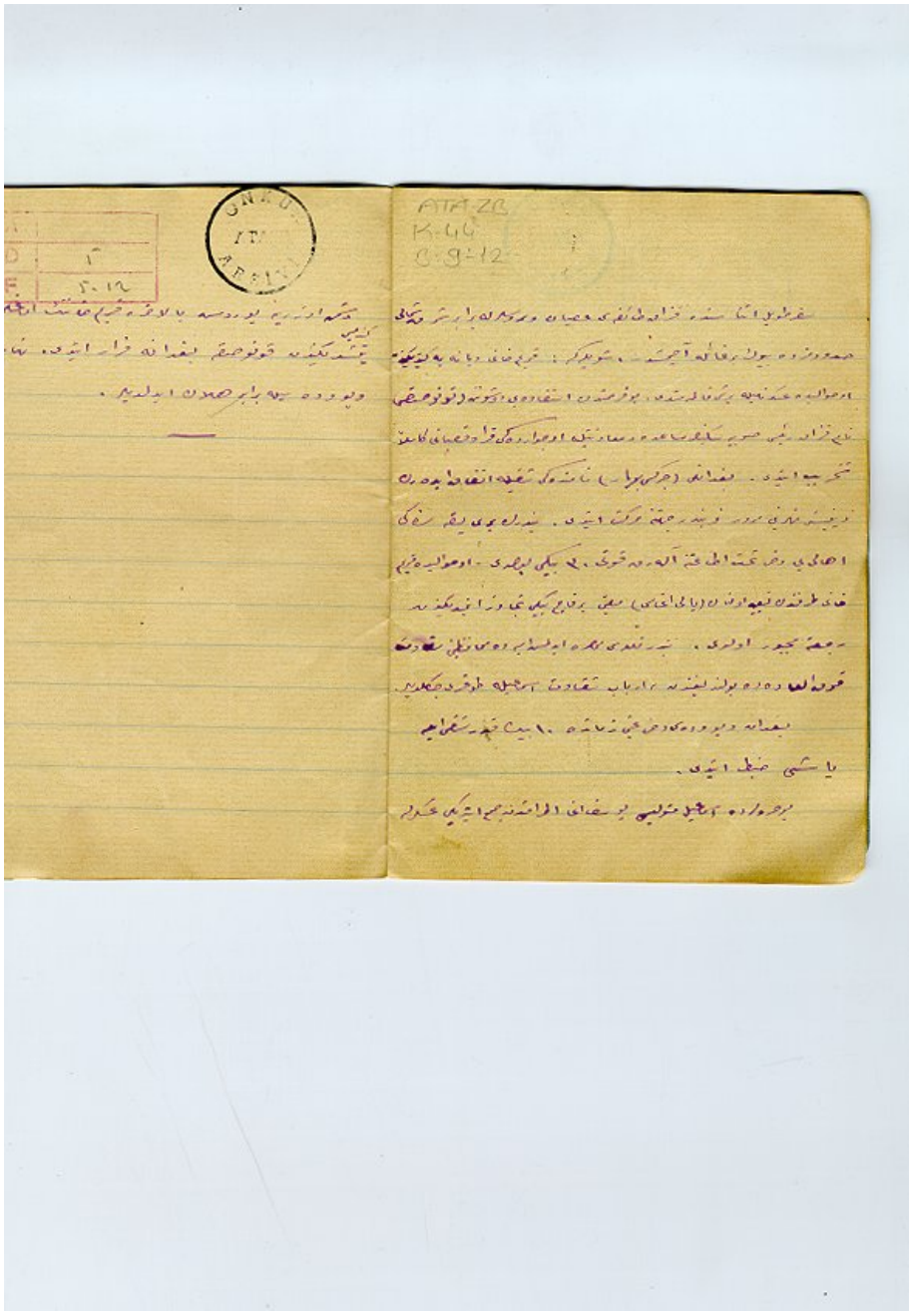
6- Cehrin Seferi'nden sonra vuk'ua gelen ahvâl:

Seferden sonra Fevkunlar Geçidi Şatosu'nun karşısında diğer bir kale daha yaparak Dinyeper nehrini zincir ile sed etmek, binâenaleyh Rus gemilerinin mürûrunu men etmek lüzumu Kırım hanı tarafından ihbar ve Kara Mehmet Paşa (115 cebeci, 30 topçu) mezkûr vazifenin ifâsına me'mur edildi. Akd-i müsalâha için iki Rus sefirinin Azak Kalesi'nden Tatar hanı ordugâhına geldiği, mamafih Rusların tedârikat-ı harbiyede bulunduğu, zâhiren Tatarlarla dost görünen Kalmukların Rus taraftarı olduğu, Kazakların kuvvetinin 60.000 kadar bulunduğu haber alındı. 20.000 Kazak'ın Ukrayna'ya atılarak pek büyük hasarât verdiği dahi işitildi; yevm-i nevrûzda İstanbul'a gelen Rus elçisinin getirdiği mektuptan Rusya'nın Rusya-yı sugra ve Ukrayna'ya hakk-ı hâkimiyeti bâkî kalmak şartıyla sulh teklif ettiği anlaşılıyordu. Sefir, Cehrin'in harap kalmasını Dinyeper ağzında kale inşâ

olunmamasını şifâhen ilâve eyledi. Bunun üzerine donanma-yı hümâyûnun boğazdan çıkıp Karadeniz'e geçmesi emr ve elçiyle Kırım hanının işaretine intizâr olunduğu bildirildi. Leh elçisi, Çar ile Bâbıâlî arasına mutavassıta yeltenmiş ise de cevab-ı muvâfık alamamıştır.

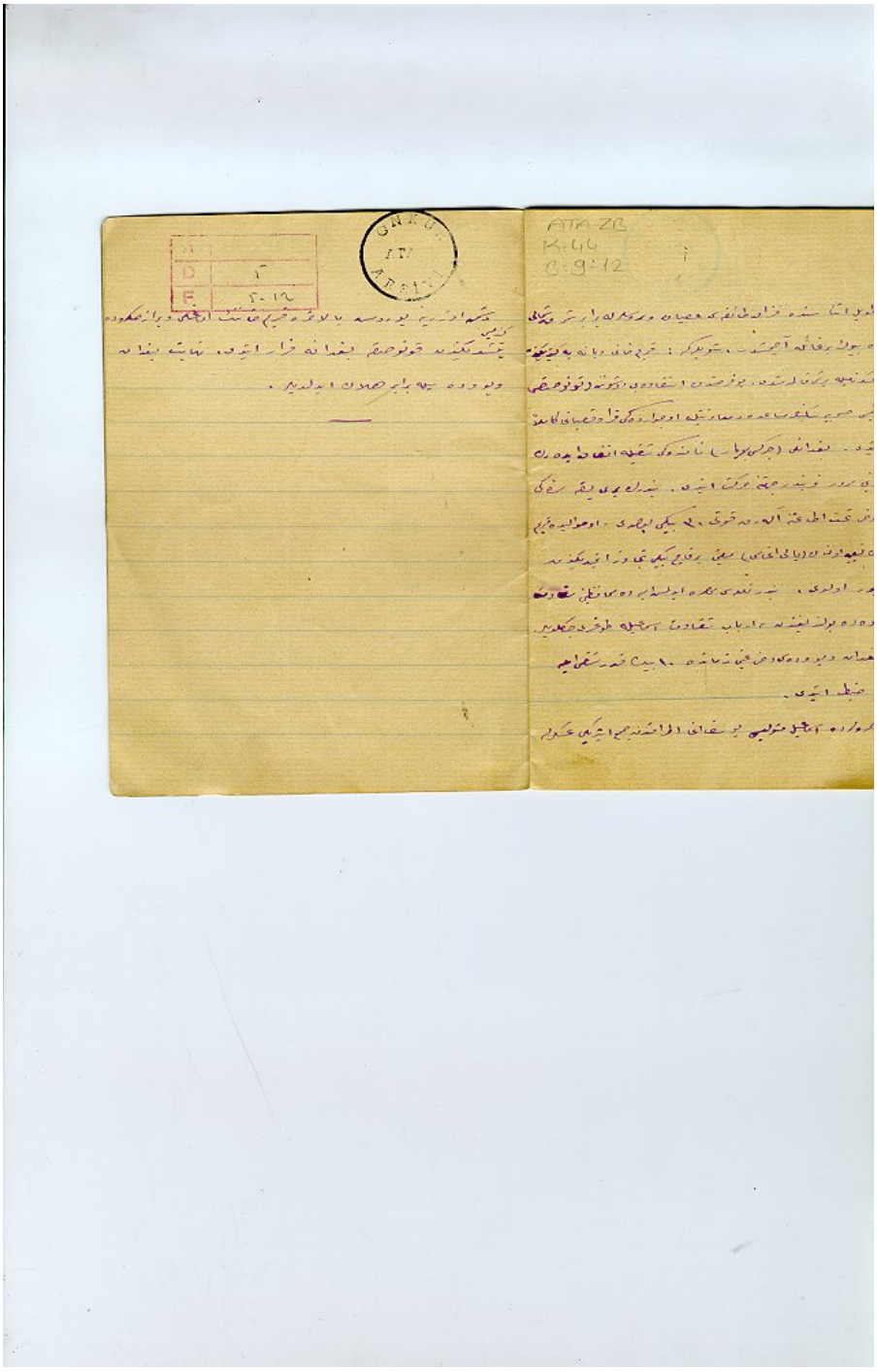
Devlet-i Âliyyenin tedârikat-ı seferiyeye başladığını hisseden Çar düçâr-ı telâş olarak tavassut-u sulh için Maksud Giray Han'a mürâcaat etmiş ve bunun üzerine müzakerât-ı sulhiyeye mübâşeret olunmuştur. 1091'den itibaren 20 sene müddetle Özi suyunun sağ sahilinde olan ve memâlik, bazı palankalar müstesnâ olmak üzere Devlet-i Âliyye'de kalmak, nehrin tarafeyninde kale inşâ olunmamak şartlarıyla akd-i sulh edildi. 1092'de Rusya çarının yerine geçen oğlu, tecdîd-i sulh için Edirne'ye elçi göndermiştir. Lâkin bir sene sonra Viyana hezimeti üzerine Venedik Hükûmeti ile beraber Rusya dahi nakz-ı ahd ederek Avusturya ile ittifâk etti.

44-9aka

9 aka

Sefer-i tavîl esnasında Kazak taifesi isyan ve Ruslarla beraber şark-ı şimâli hududumuzda büyük bir gaile açmıştır. Şöyle ki: Kırım hanı Viyana'ya gittiğinden o havalide asker namıyla bir şey kalmamıştı. Bu fırsattan istifâdeyi düşünen (Konoska) nâm Kazak reisi Sobiyevski'nin müsaade ve muâvenetiyle o civardaki kurâ ve kasabâtı kâmilen tahrip etti. Boğdanlı (Çerkez Boyar) namındaki şakiyle ittifak ederek Dinyester nehrini mürûr ve Bender cihetine hareket etti. Bender'in beri yakasındaki ahaliyi dahi taht-ı itaatına alarak kuvveti 30.000'i buldu. O havalide Kırım hanı tarafından ta'yin olunan (Yalı ağası) ma'iyeti birkaç bini tecavüz etmediğinden ric'ata mecbur oldu. Bender Kalesi muhasara edilmiş ise de muhafazîni mukavemet-i fevkalâdede bulunduğundan erbab-ı şekavet İsmail'e doğru çekildiler. Boğdan voyvodası dahi aynı zamanda 10.000 kadar şaki ile Yaş'ı zapetti. Bu sıralarda İsmail Mütevellisi Yusuf Ağa etraftan cem' ettiği askerle

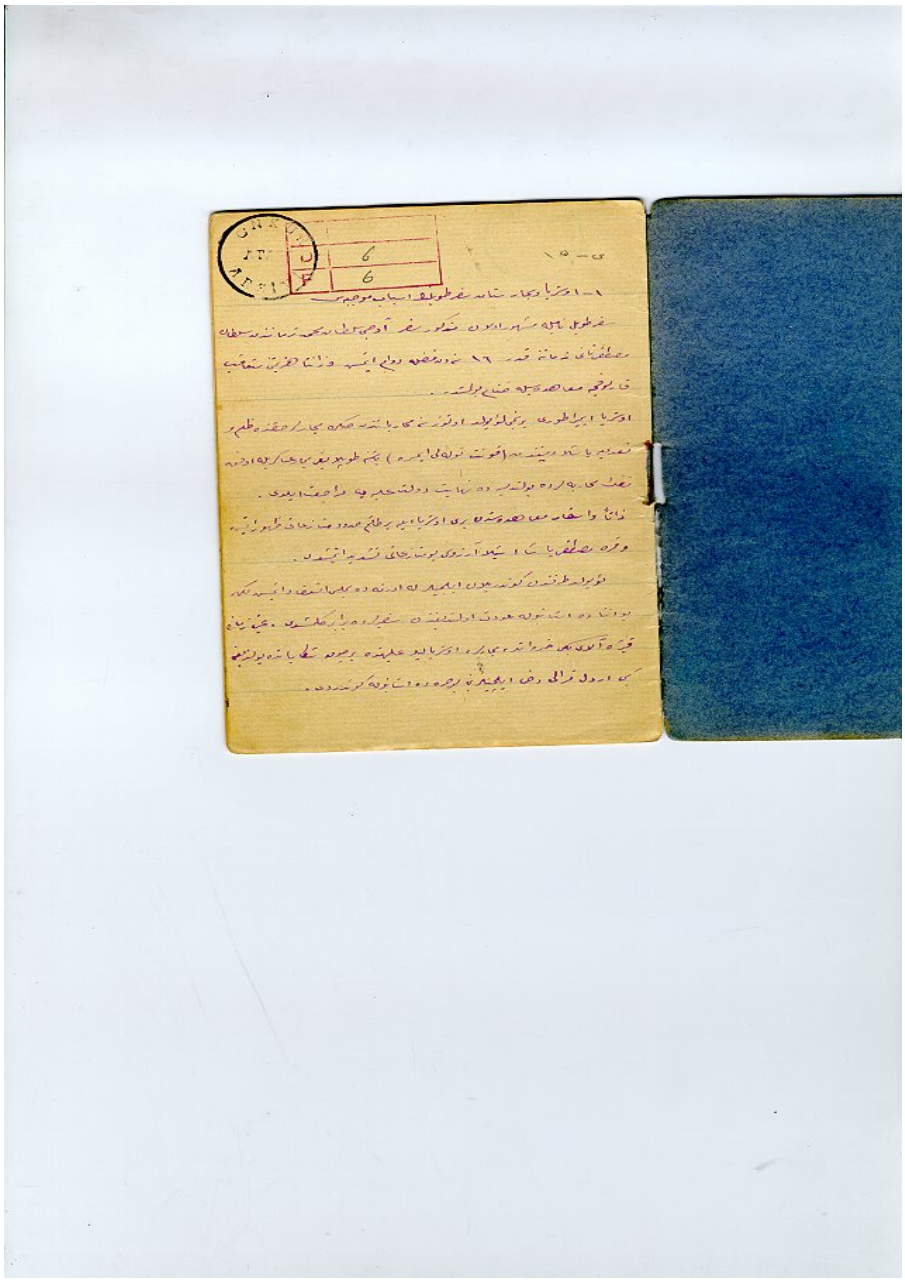

44-9al

9 al

düşman üzerine yürümüş bilâhire Kırım hanının oğlu ve biraz sonra da kendisi yetiştiğinden Konuska Boğdan'a firar etti. Nihayet Boğdan voyvodasıyla beraber helâk edildiler.

B. MUSTAFA KEMAL'İN AVUSTURYA-MACARİSTAN (1683 İkinci Viyana Kuşatması) SEFERİ HAKKINDA TUTTUĞU NOTLARIN ÖZGÜN METİNLERİ VE ÇEVİRİM YAZILARI

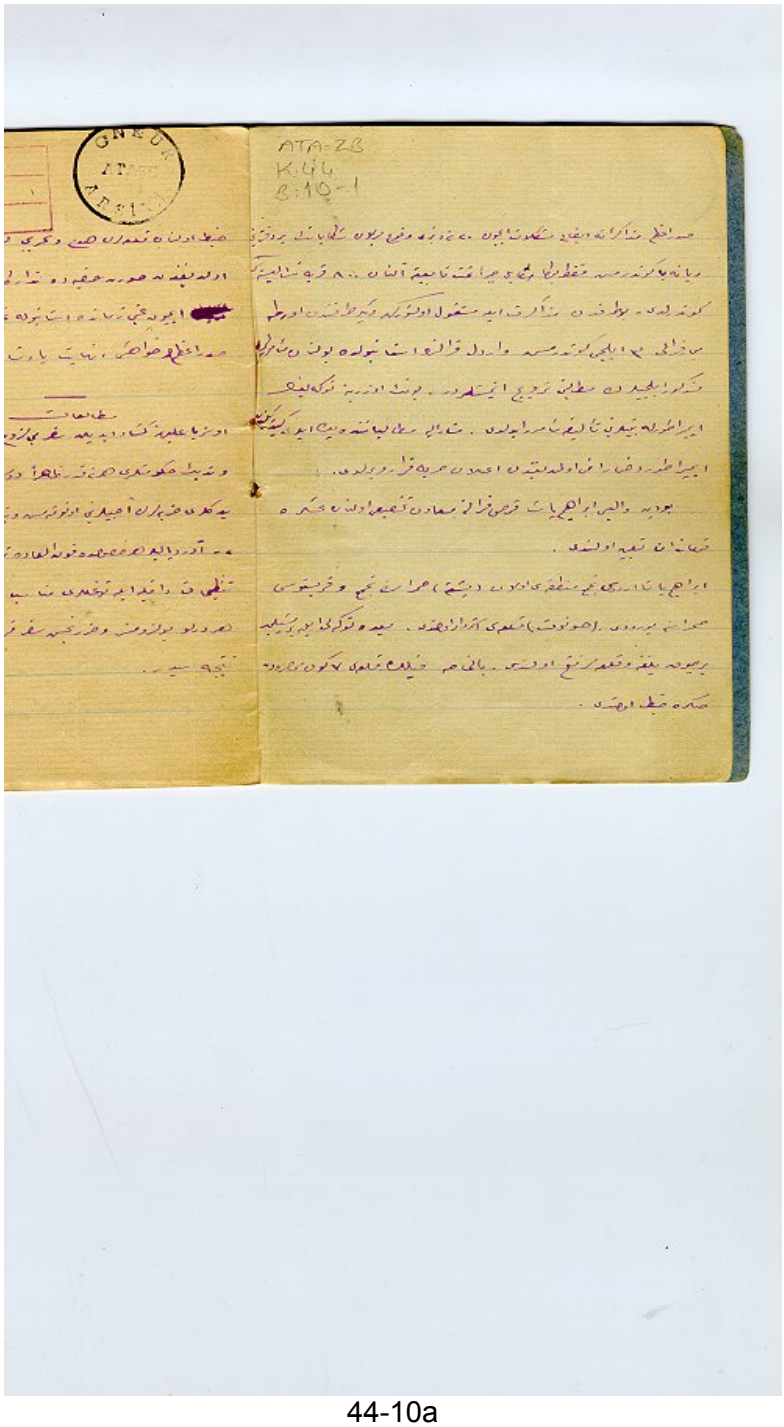

44-10

K: 44 G: 10

Avusturya ve Macaristan Sefer-i Tavîlinin Esbâb-ı Mucibesi

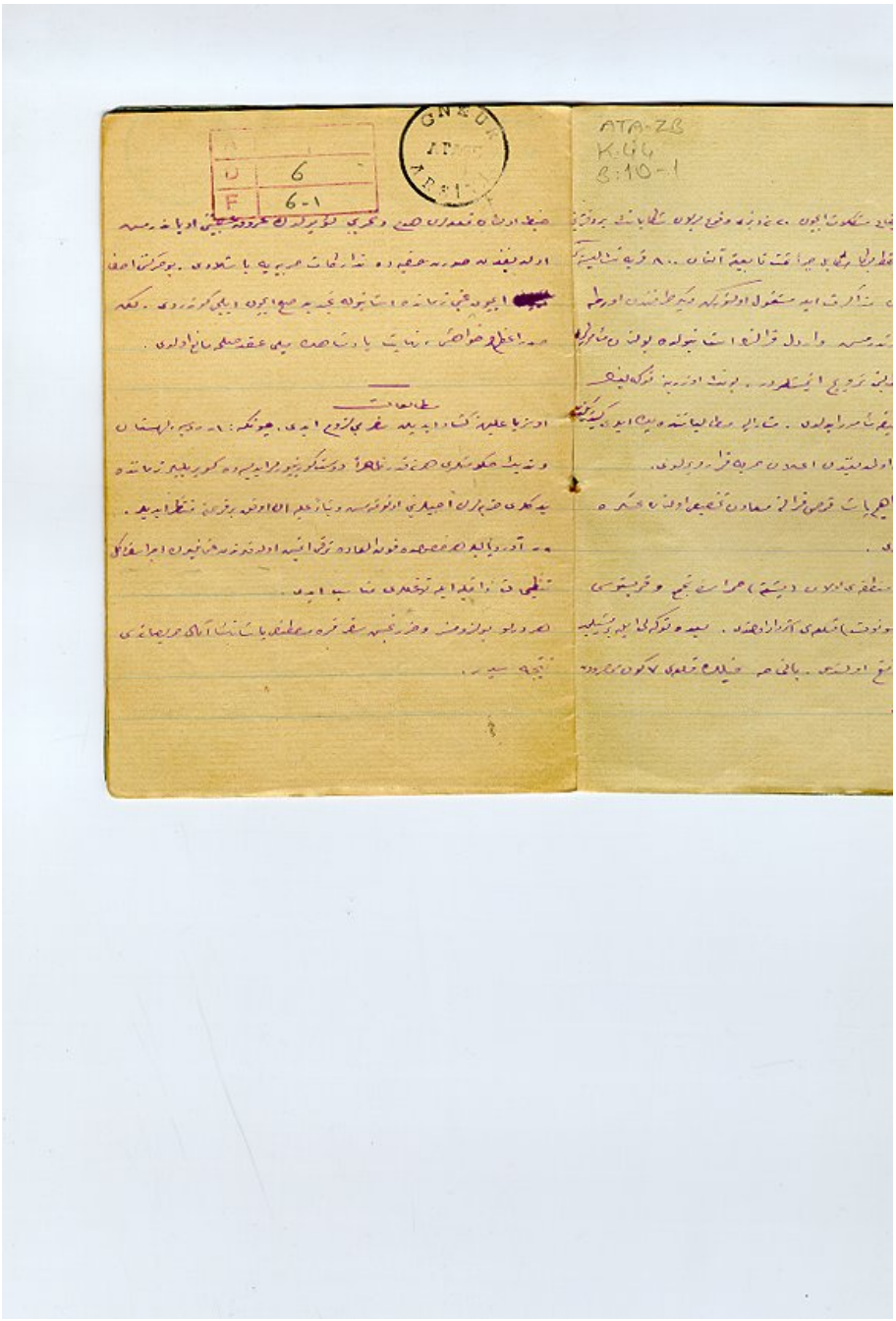
Sefer-i tavîl namıyla meşhur olan mezkûr sefer Avcı Sultan Mehmet zamanından Sultan Mustafa-yı Sânî zamanına kadar 16 seneden fazla devam etmiş; Fransa hezimetini müteâkıb Karlofça Mu'ahedesi'yle hitâm bulmuştur. Avusturya İmparatoru Birinci Leopold otuz sene muharebâttan sonra mücadele hakkında ta'n-u taaddîye başladığından (Kont Tökeli İmre) başına topladığı seyyar askeriyle ufak tefek muharebelerde bulunduysa da nihayet Devlet-i Âliye'ye mürâcaat eyledi. Zaten Vasvar Muâhedesi'nden beri Avusturya ile birtakım hudut münâza'âtı zuhûr ediyor ve Kara Mustafa Paşanın istilâ arzusu bu münâza'âtı tesbît etmişti. O yolda gönderilen elçilerle Edirne'de meclis in'ikad etmiş, lâkin bu esnada İstanbul'a avdet olunduğundan sefirler de beraber çekilmişti. Aynı zamanda Kanije alaybeyi Hırvatlarla mücadele Avusturya aleyhinde birçok şikâyette bulunduğu gibi Erdel Kralı dahi elçilerini bu sırada İstanbul'a götürdü.

44-10a

10a

Sadrazam müzâkerâta îka'-ı müşkilât için 20 seneden beri vuku' bulan şikâyetin bir defterini Viyana'ya göndermiş; fakat, buna mukabil cebren taht-ı tâbiiyyete alınan 800 karyenin listesi gönderildi. Bu taraftan müzâkerât ile meşgûl olunurken diğer taraftan orta Macar kralı 3 elçi göndermiş ve Erdel kralının İstanbul'da bulunan memurları mezkûr elçilerin metâlibini tervîc etmişlerdir. Bunun üzerine Tökeli'nin imparatorla beyinlerini te'life memur edildi. Müşârünileyh metâlibinde pek ileri gittiğinden imparator dahi râzı olmadığından ilân-ı harbe karar verildi. Budin Valisi İbrahim Paşa, Kurs kralına muâvin tahsis olunan askere kumandan ta'yin olundu. İbrahim Paşa ordusu tecemmü' mıntıkası olan (Peşte) sahrasında tecemmü' ve Korbiskos sahrasına yürüdü. (Honat) Kalesi istirdâd olundu. Bâ'dehu Tökeli ile birleşince büyük palanka ve kaleler feth olundu. Bilhassa Fülek Kalesi 7 gün muhâsaradan sonra zapt olundu.

ATA-ZB
K.U.G
8-10-1
6
6-1

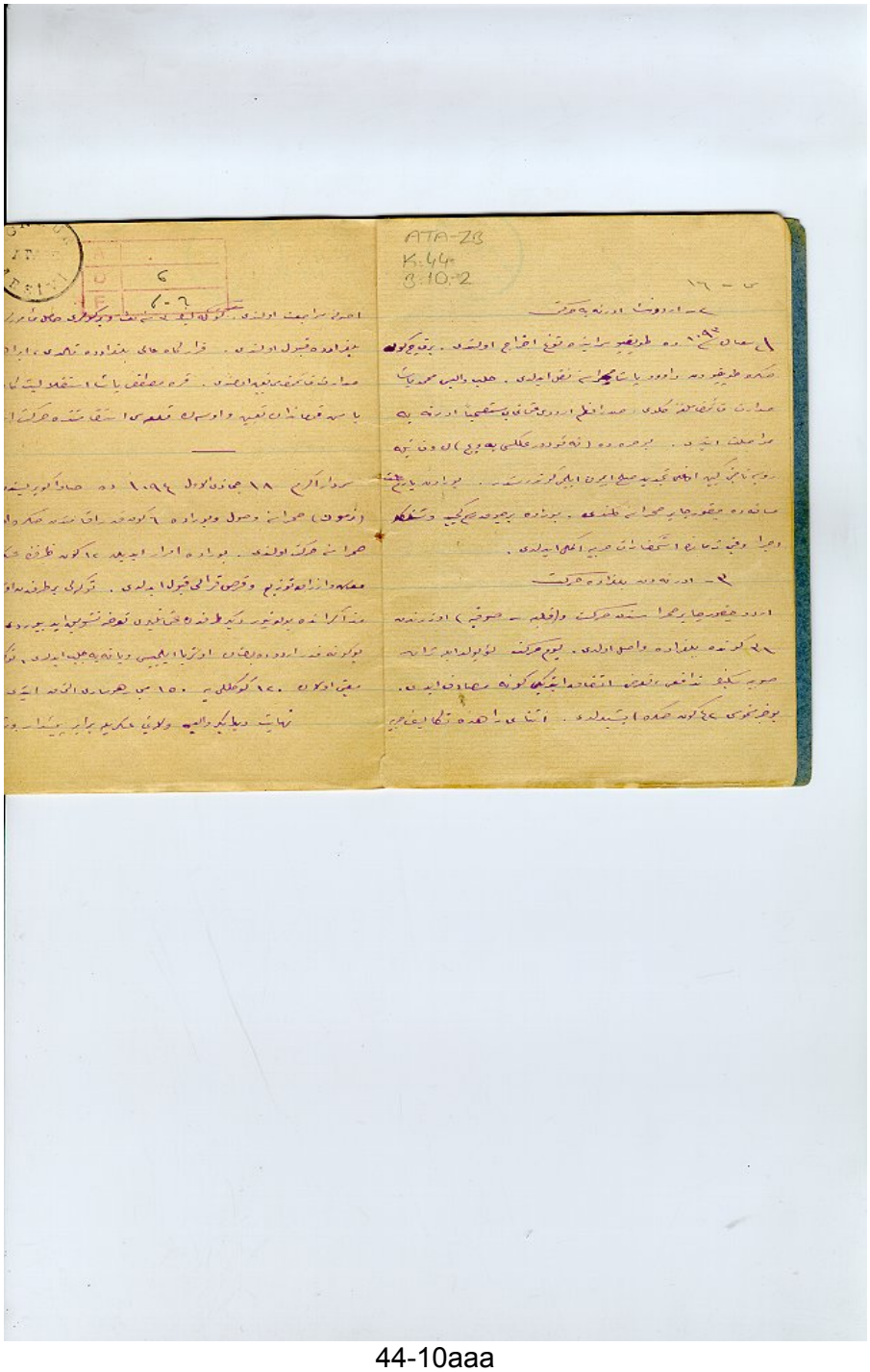
44-10aa

10aa

Zapt olunan kalelerin hedm ve tahribi Leopold'un uruk-ı gayzını uyandırmış olduğundan sûret-i hafiyyede tedârükat-ı harbiyeye başladı. Bu hareketini ihfâ için aynı zamanda İstanbul'a tecdîd-i sulh için elçi gönderdi. Lâkin sadrazam ve hâhişi nihayet padişahın meyli akd-i sulha mâni oldu. Mütâlâ'ât: Avusturya aleyhine küşâd edilen sefer bî-lüzum idi. Çünkü:

1- Rusya, Lehistan, Venedik hükûmetleri her ne kadar zâhiren dost görünüyorlardıysa da Köprülüler zamanında yedikleri darbelerin acılarını unutmamış binâenaleyh en ufak bir fırsata muntazır idiler.

2- Avrupalıya her hususta fevkalade terakki etmiş olduklarından Osmanlıların icrâ-yı sefer değil tanzîmât-ı dâhiliye ile tahakkümleri münâsipti. Her türlü lüzumsuz ve zarar-bahş sefer Kara Mustafa Paşanın âmâl-i harîsânesi neticesidir.

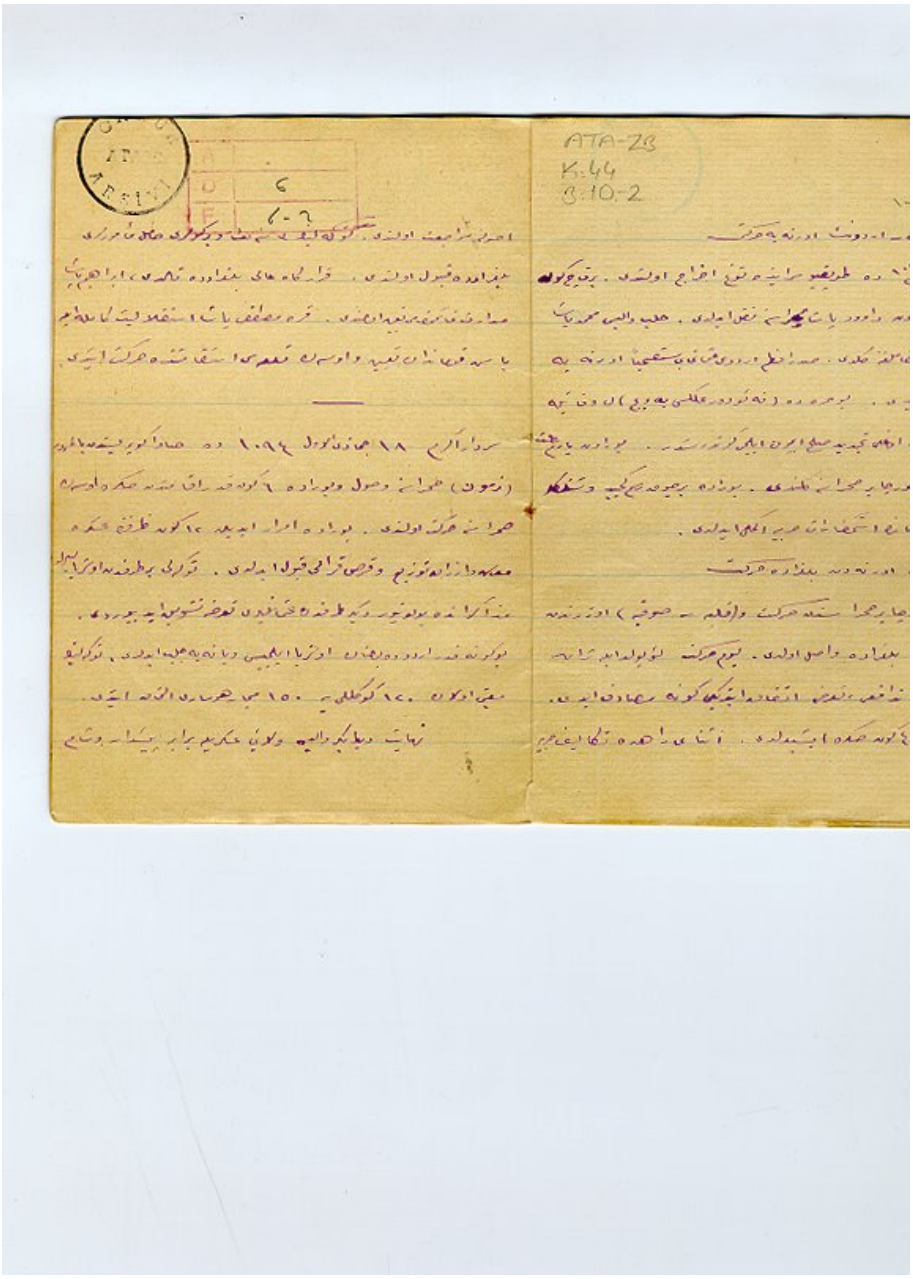
44-10aaa

10aaa

s-16

2- Ordunun Edirne'ye Hareketi: Şa'bân 1093'de Topkapı Sarayı'nda tuğ ihraç olundu. Birkaç gün sonra Topkapı'dan Davut Paşa mecrâsına nakledildi. Halep Valisi Mehmet Paşa sadâret kaymakamlığına geldi. Sadrazam ordu-yı Osmanîyi müstahsiben Edirne'ye muvâsalat etti. Bu sırada (Teodor Aleksiyevic)'in vefatıyla Rusya tacını giyen oğlu tecdîd-i sulh için elçi göndermiştir. Buradan yarım saat mesafede Çukur Çayır sahrasına gelindi. Bu sırada birçok resmî geçit ve şenlikler icrâ ve aynı zamanda iştihzarât-ı harbiye ikmal edildi.

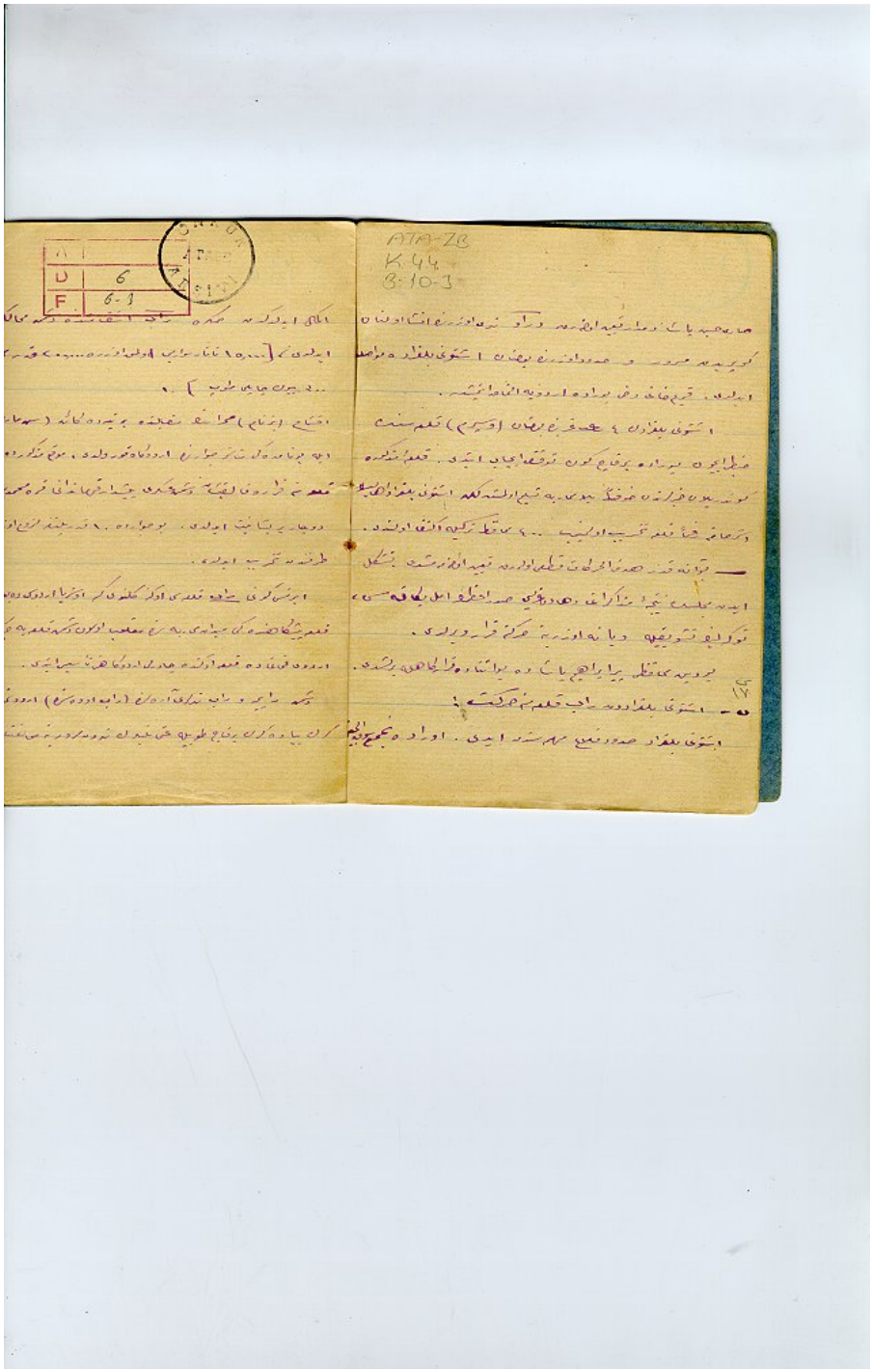
3- Edirne'den Belgrad'a Hareket: Ordu Çukur Çayır sahrasından hareket ve (Filibe-Sofya) üzerinden 21 günde Belgrad'a vâsıl oldu. Yevm-i hareket Leopold ile Jan Sobiyevskiye tedafü'î, taarruzî ittifak ettiği güne müsâdif idi. Bu haber-i menhûs 42 gün sonra işitildi. Esnâ-yı râhda tekâlif-i harbiye

ATA-28
K-44
3-10-2

44-10ab

10ab

ahvâline mürâcaat olundu. Tökeli'nin 3 senelik vergileri hâsıl memurları Belgrad'da kabul olundu. Karargâh hâlâ Belgrad'da kaldı. İbrahim Paşa sadâret kaymakamlığına ta'yin olundu. Kara Mustafa Paşa istiklâliyet-i kâmile ile başkumandan ta'yin ve Ösek Kalesi istikâmetinden hareket etti. Serdâr-ı ekrem 18 Cemâziye'l-evvel 1094'de Sava Köprüsü'nden bil-mürûr (Zemun) sahrasına vâsıl ve burada altı gün kadar ikâmetten sonra Ösek sahrasına hareket olundu. Burada imrâr edilen 12 gün zarfında askere maaş ve erzak tevzi' ve Kurs kralı kabul olundu. Tökeli bir taraftan Avusturya ile müzâkeratta bulunuyor, diğer taraftan Osmanlıları taarruza teşvik ediyordu. Bugüne kadar orduda bulunan Avusturya elçisi Viyana'ya celp edildi. Tökeli'nin maiyyeti olan 120 gönüllüye 150 Macar hüssârı iltihâk etti. Nihayet Diyarbekir valisi vilâyet askeriyle beraber pişdâr ve Şam

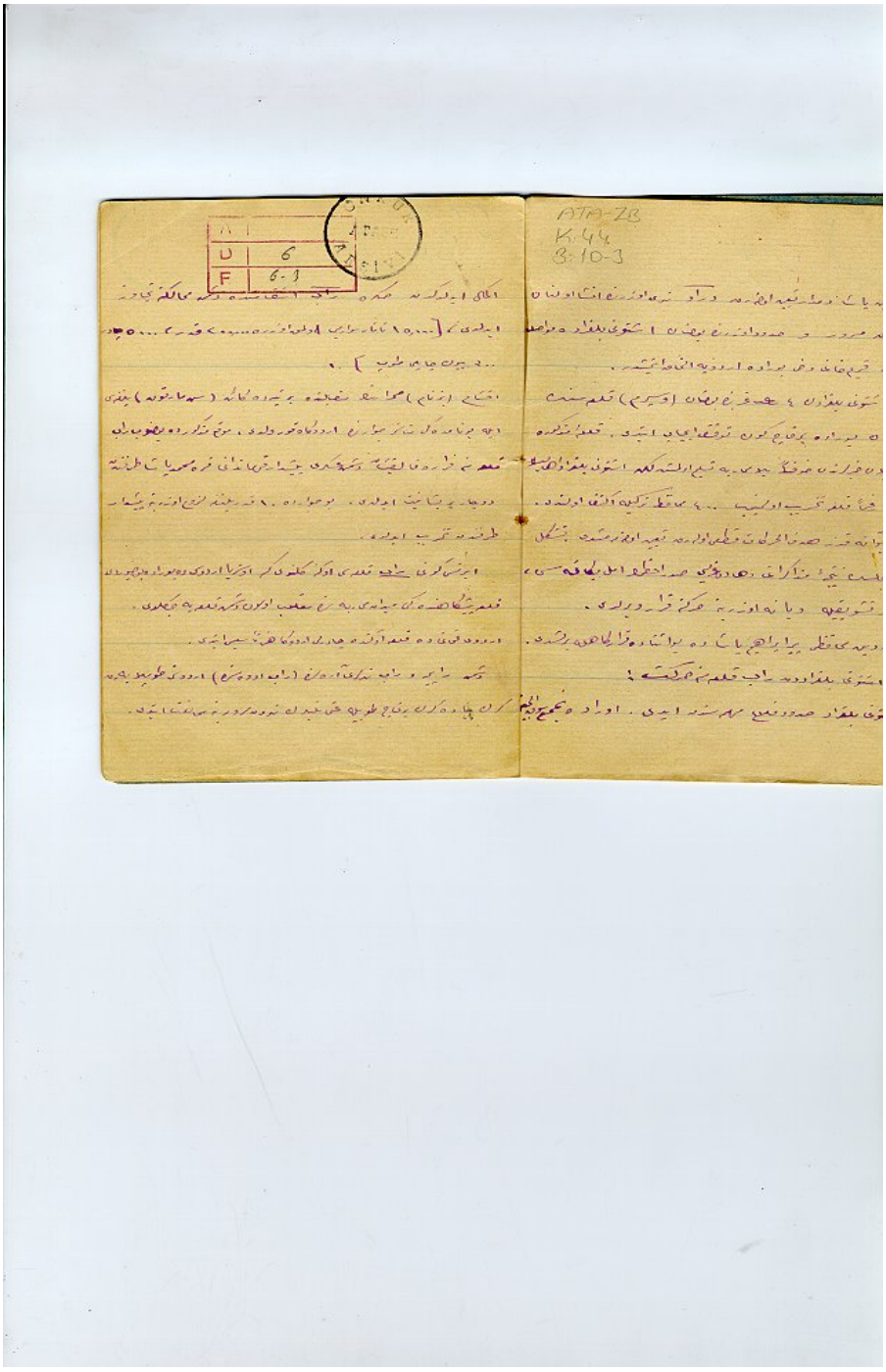

44-10aba

10aba

Sarı Hüseyin Paşa dümdâr ta'yin olunarak Dırava nehri üzerine inşâ olunan köprüden mürûr ve hudut üzerinde bulunan İstoni Belgrad'a müvâsalat edildi. Kırım hanı dahi burada orduya iltihâk etmiştir. İstoni Belgrad'ın 4 saat garbında bulunan (Vesprim) Kalesi'ni zapt için burada birkaç gün tevakkuf îcâb etti. Kale-yi mezkûre gönderilen haberlerden havfen bilâ muharebe teslim olmuş, lâkin İstoni Belgrad ahâlisinin istirhamına rağmen kale tahrip olunmayıp 400 muhafız terkiyle iktifâ olundu. - Bu ana kadar hedef'ül harekât kati olarak ta'yin olunmamıştı. Bitteşkîl eden meclis netice-i müzâkeratı daha doğrusu sadrazam emel-i yegânesi Tökeli'nin teşvikiyle Viyana üzerine harekete karar verildi. Budin Muhafızı Pir İbrahim Paşa da bu esnada karargâhıyla birleşmiştir.

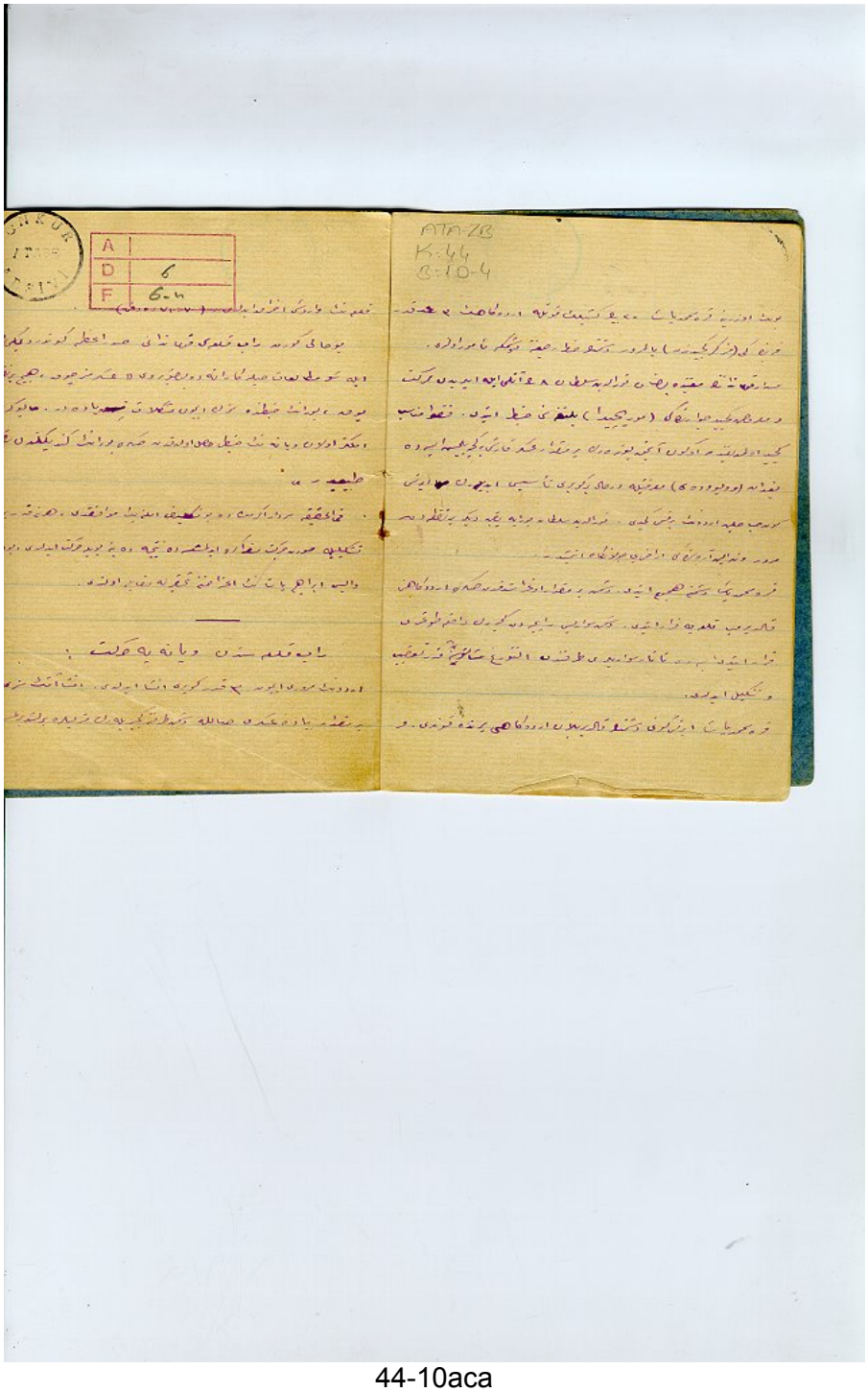
s. 17 -İstoni Belgrad'dan Raab Kalesi'ne hareket. İstoni Belgrad hudut-u kal'a mühimmesinden idi. Orada tecemmü sevk'ül ceyş

ATA-ZB
K.44
B.10-3

44-10ac

10ac

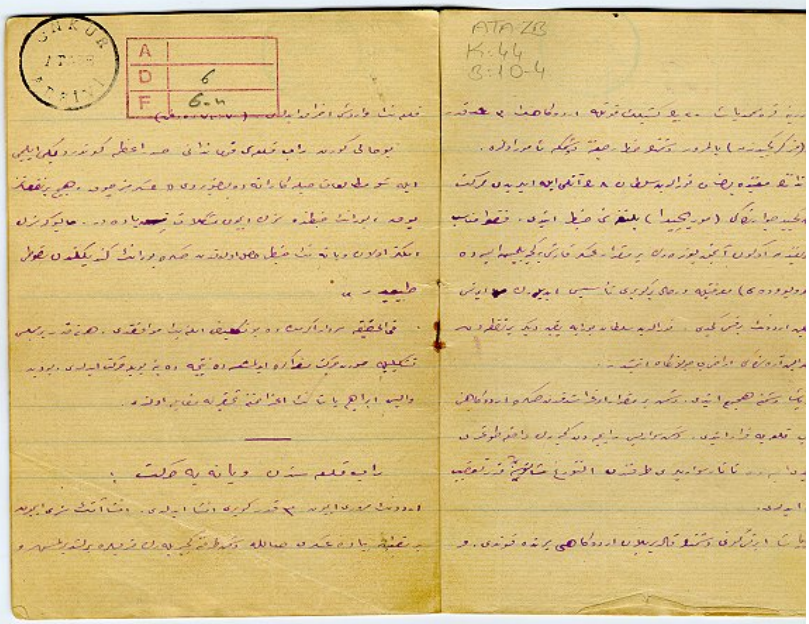
ikmâl edildikten sonra Raab istikametinde düşman memâlikine tecâvüz edildi. (15.000 Tatar süvârisi olmak üzere 200.000 kadar, 5000 çadır 300 büyük çaplı top) akşam (Beznam) sahrasının mukabilinde bir tepede kaim (Sen Markon) palankası ile bu namdaki Manastır civarına ordugâh kuruldu. Mevki-i mezkûrede bulunup Raab Kalesi'ne firara kalkan düşman askeri pişdâr kumandanı Kara Mehmet Paşa tarafından dûçâr-ı perişan edildi. Bu civarda 10 kadar palanka lüzum üzerine pişdâr tarafından tahrip edildi. Ertesi günü Raab Kalesi önüne gelindi ki Avusturya ordusu da burada bulunup Raab Kalesi pişgâhındaki meydan muharebesinde mağlûp olan düşman kaleye çekildi, ordu kuvveti de kale önünde çadırlı ordugâhı tesis etti. Düşman, Rapiye ve Raab nehirleri arasında (Râab ovasında) ordusunu toplayarak gerek piyâde gerek birkaç topla Osmanlıların nehirden gerilerine mümânaat etti.

A
D 6
F 6-4
ATA-78
K-44
8-10-4

44-10aca

10aca

Bunun üzerine Kara Mehmet Paşa 20.000 kişilik kuvvetle ordugâhını 3 saat kadar gerideki (mezkûr geçitten) bil-mürûr düşmanın hatt-ı ric'atına düşmeye memur edildi. Mezkûr kumandanın maiyyetinde bulunan Nureddin Sultan 8000 atlı ileriden hareket ve ma'ruz geçit civarındaki (Suriçita) palankasını zapt etti. Fakat münâsip geçit olmadığından o gün ancak yüzerek bir miktar asker karşıya geçtiyse de Boğdan (voyvodası) marifetiyle derhâl bir köprü tesis edilerek ertesi gün sabahleyin ordunun bir kısmı geçti. Nureddin Sultan buraya yakın diğer bir noktadan mürûr etmiş; Nedayiş arasındaki araziyi cevelângâh etmiştir. Kara Mehmet Paşa düşmana hücum etti. Düşman bir miktar uğraştıkdan sonra ordugâhını kaldırıp kaleye firar etti. Düşman süvârisi Rapice'den giderek Dakia'ya doğru firar ettiyse de Tatar süvârileri tarafından Erfurg Şatosu'na kadar tâkip ve tenkîl edildiler.

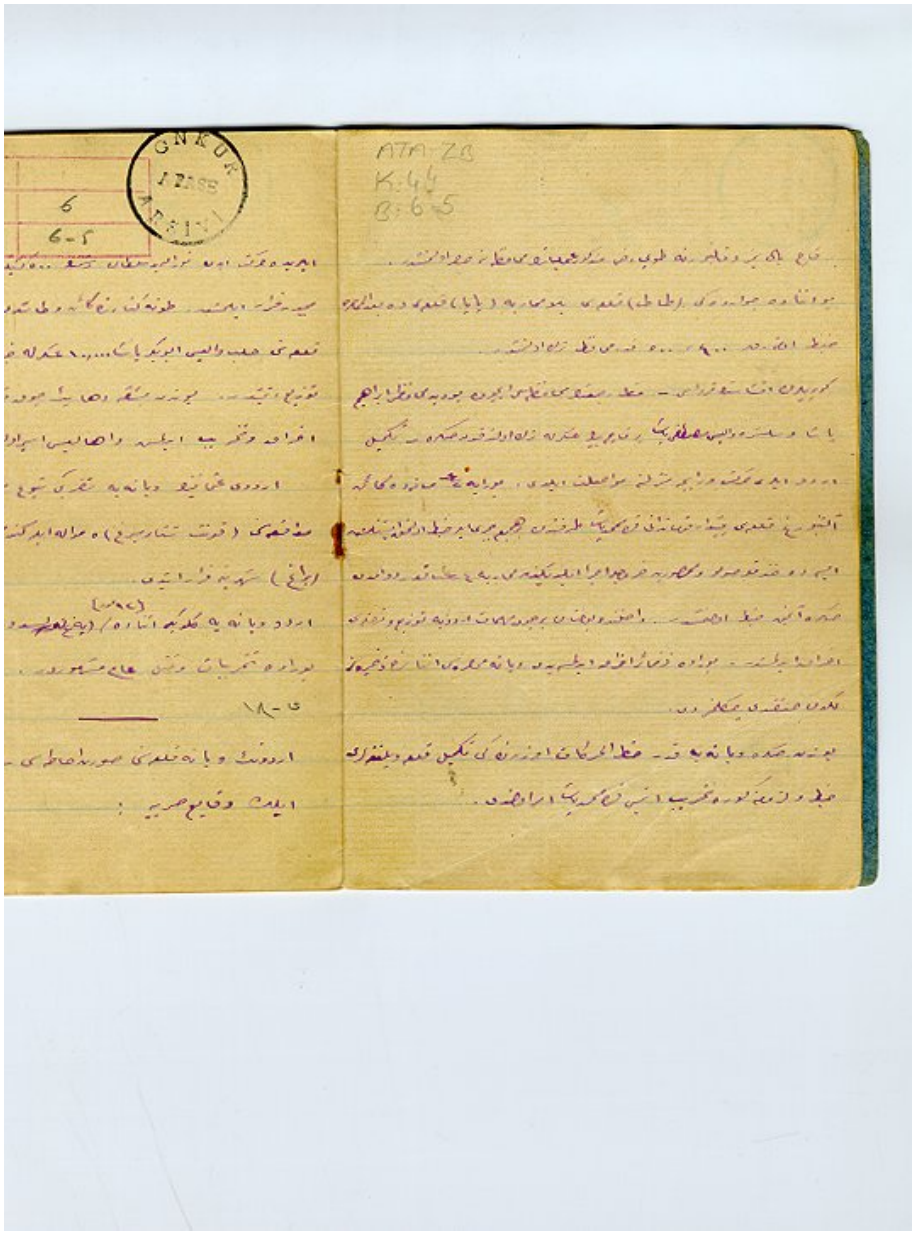

44-10ad

10 ad

Kalesinin varoşu ihrâk edildi. (70-71'de dahi) Bu hâli gören Raab Kalesi komutanı sadrazamın gönderdiği elçi ile şu mütâlaat-ı hilekâranede bulunuyordu. "Askerimiz çok, hiçbir noksanımız yok, buranın zaptında sizin için müşkülât ziyadedir. Hâlbuki sizin emeliniz olan Viyana'nın zaptı hâsıl olduktan sonra buranın kendiliğinden sükûtu tabîîdir." Filhakika serdâr-ı ekremin de bu teklifi âmâline pek muvaffaktı. Her ne kadar bir meclis teşkiliyle sûret-i hareket müzâkere edilmişse de neticede yine böyle hareket edildi. Budin Valisi İbrahim Paşanın itirazına tahkirle mukabele olundu.

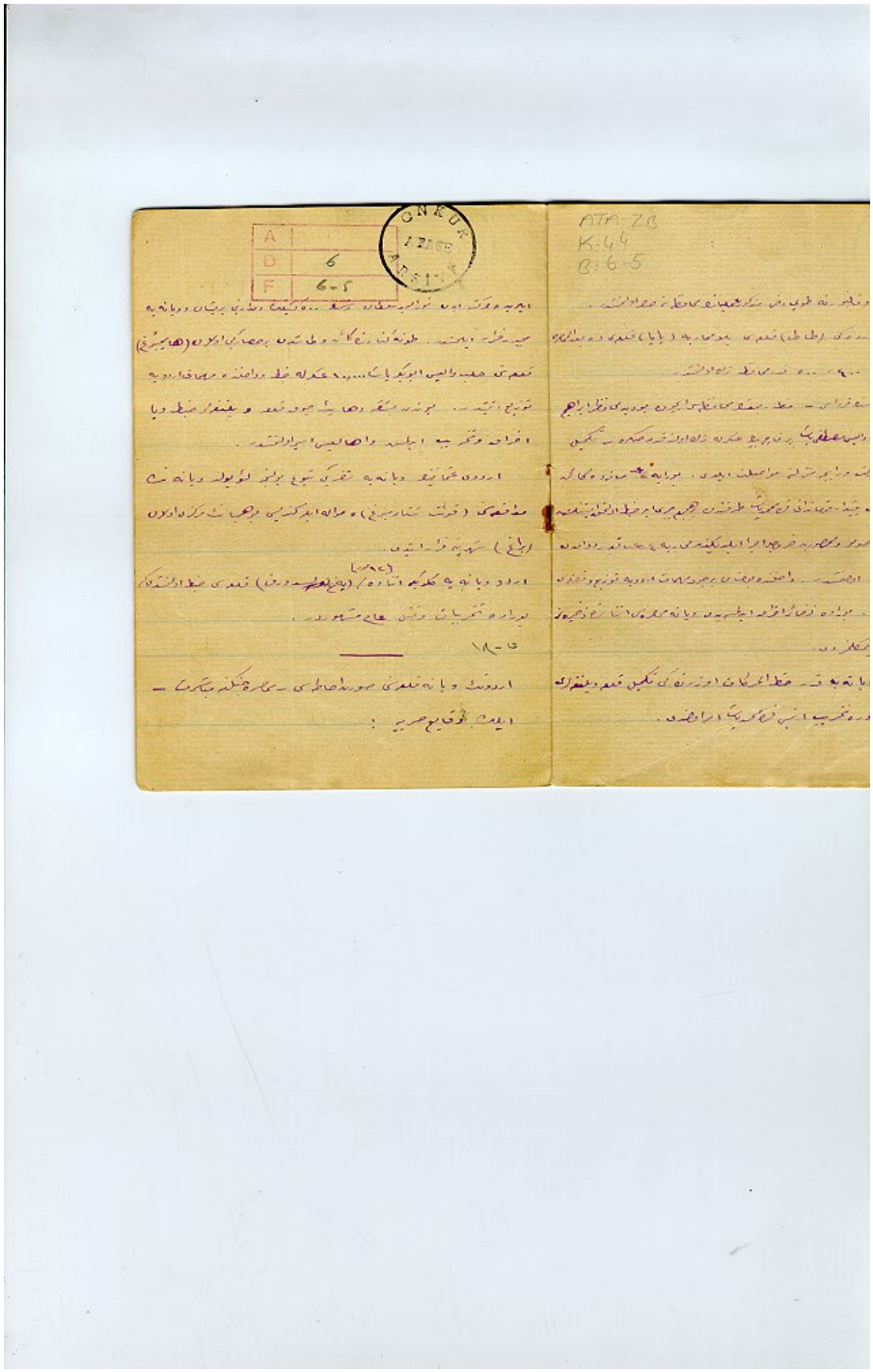
Raab Kalesi'nden Viyana'ya hareket: Ordunun mürûru için 3 kadar köprü inşâ edildi. İnşaatın sür'ati için bir miktar piyâde askeri salla düşman tarafına geçirilerek metrislere yerleştirilmiş ve

ATA-28
K:44
B:6-5

44-10ada

10ada

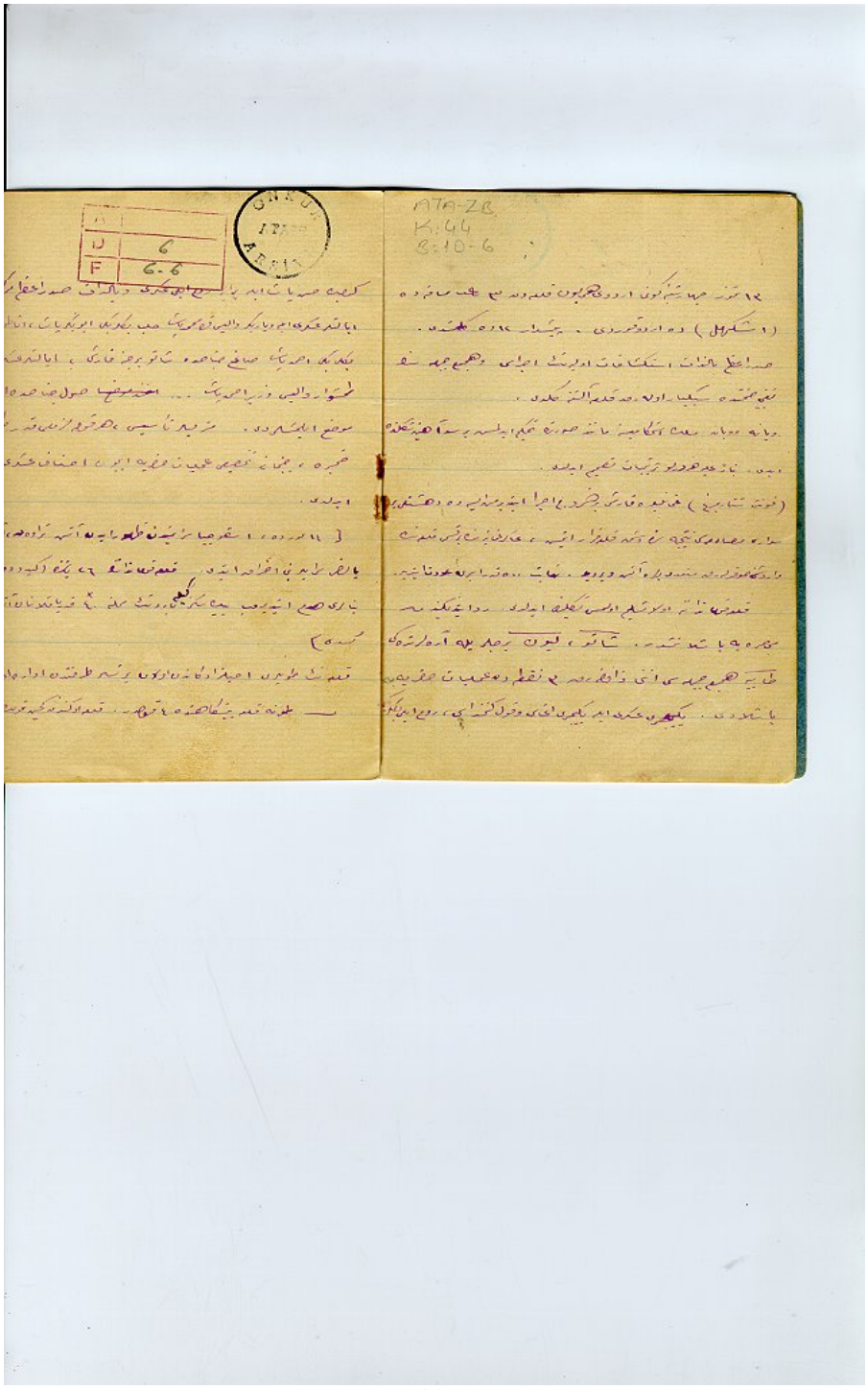
kaç balyemez ve kalanborna topu dahi mezkûr ameliyatın muhafazasına hasr olunmuştur. Bu esnada civardaki (Tata) Kalesi bil-muharebe, (Papa) Kalesi de bâ'del- muhasara zapt olunarak 400-500 kadar muhafız terk olunmuştur. Köprülerin inşâsının kararı hatt-ı râbianın muhafazası için buraya Muhafız İbrahim Paşa ve Silistre Valisi Mustafa Paşa birkaç bin askerle terk olunduktan sonra tekmil ordu ileri harekât ve Rapice şarkına muvâsalat eyledi. Buraya 1 saat mesafede muhassin Altenburg Kalesi pişdâr komutanı Kara Mehmet Paşa tarafından bir hücum-ı cebrî ile zapt olunmak istenmiş ise de hendekler sular ve mahsurin huruçlar icrâ eylediğinden muharebe 4 saat kadar devamdan sonra ancak zapt olunmuştur. Dâhilinde bulunan birçok mühimmat orduya tevzîî ve fazlası ihrâk edilmiştir. Burada zahair ihrâk edilmeyerek Viyana Muhasarası esnasında zahîresizlikten sıkıntı çekilemezdi. Bundan sonra Viyana'ya kadar hatt-ı harekât üzerindeki tekmil kale ve palankaları zapt ve lüzumuna göre tahrip etmesi Kara Mustafa Paşaya emrolundu.

10ae

İleriye hareket eden Nureddin Sultanı düşmanın 500 kişilik bir mikdarını perişan ve Viyana'ya mecbûr-u firar eylemiştir. Tuna kenarında kâin olan ve taşları bir hisar gibi olan (Habsburg) Kalesi'ni Halep Valisi Ebubekir Paşa 10.000 askerle zapt ve dâhilindekileri mülhak orduya tevzîî etmiştir. Bundan başka daha pek çok kale ve palankalar zapt veya ihrâk ve tahrip edilmiş ve ahalisi esir olunmuştur. Orduyu Osmaniye'nin Viyana'ya takarrübü şüyu'-ı meşbu' bulunca Leopold Viyana'nın müdâfaasını (Kont Ştainberk)'e havale ile kendisi Bohemya'nın merkezi olan (Prag) şehrine firar etti. Ordu Viyana'ya geldiği esnada (12 Temmuz) Petersldorf Kalesi zapt olunmuştur. Burada tahribat çoktur.

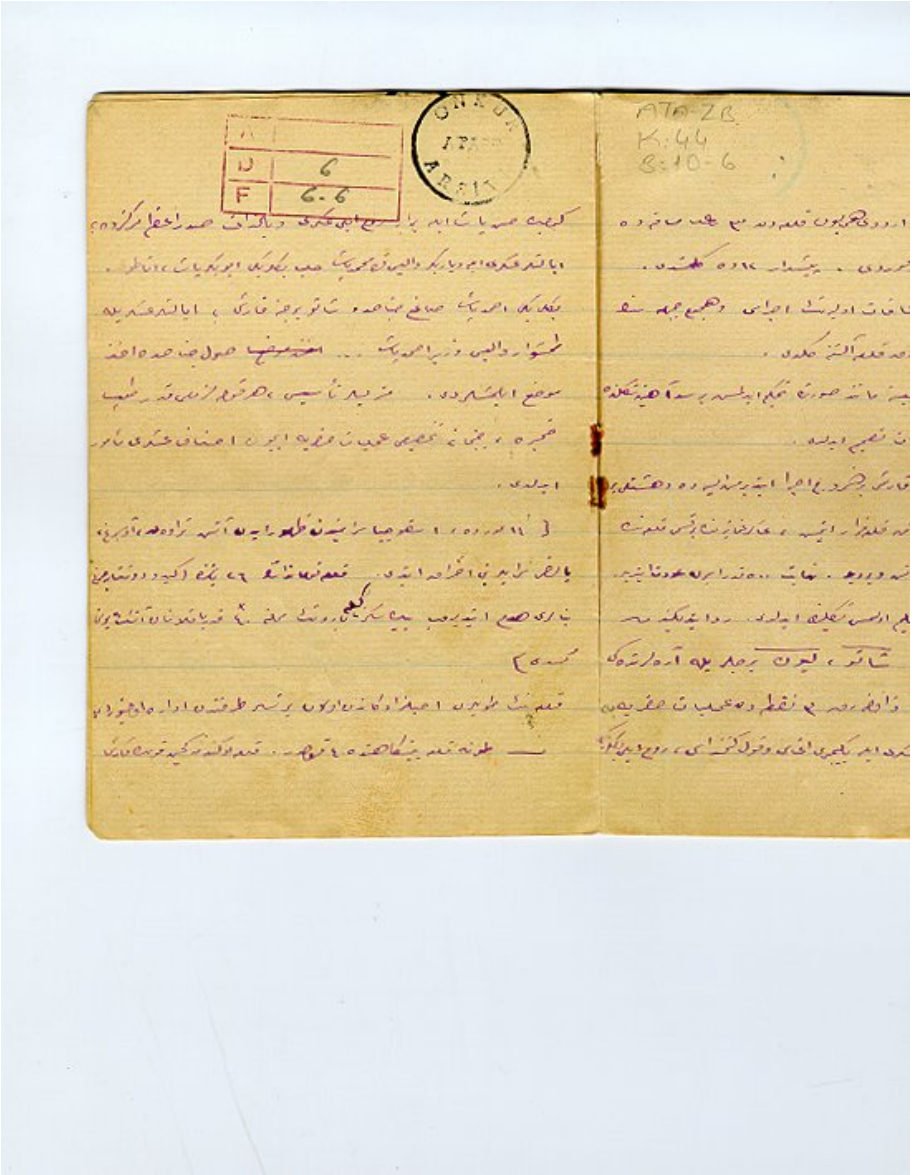
s-18 Ordunun Viyana Kalesi'ni sûret-i ihâtası ve muhasara-i cengine mübâşeret. İlk vak'a-yı harbiye

ATA-ZB
K:44
8-10-6

10aea

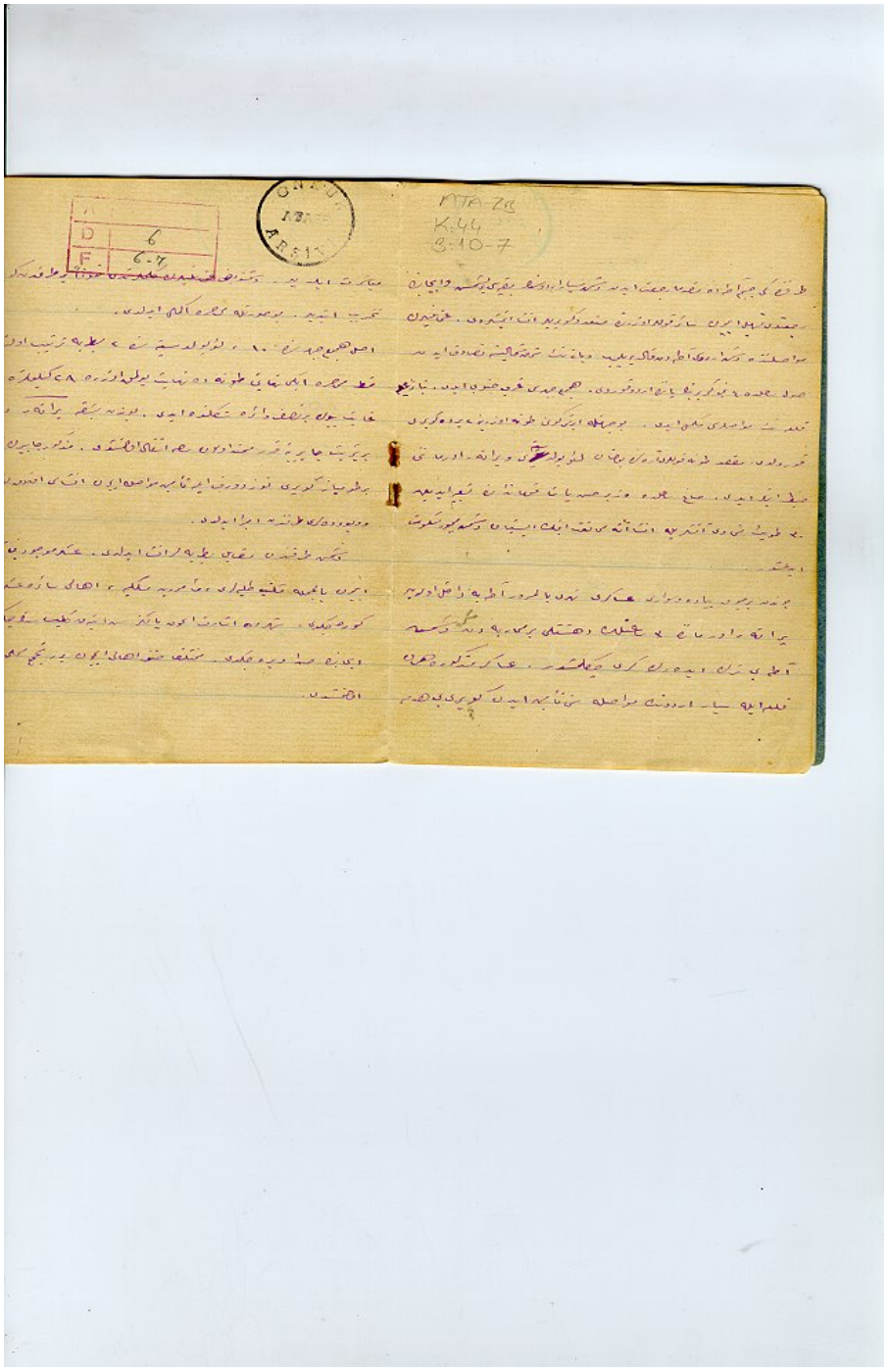
13 Temmuz Cumartesi günü ordu-yu hümâyun kaleden 3 saat mesafede (İşkehmel) de ordu kurdu. Pişdâr 12 (Temmuz)'de gelmişti. Sadrazam bizzat istikşâfat-ı evveliyenin icrâsı ve hücum cephesinin temini hakkında sebük-bâr olarak kale altına geldi. Viyana Roban meslek-i istihkâmiyesine mânend sûrette tahkîm edilmiş bir sedd-i âhenîn şeklinde idi. Binâenaleyh her türlü tertibât tasmim edildi. (Kont Ştainberk) Osmanlılara karşı bir huruç icrâ ettirmiş ise dehşetli bir süvâri müsâdemesi neticesine düşman kaleye firar etmiş. Asâkir-i Osmaniye'nin bir kısmı kalenin varoşuna sokularak müteaddid yerlere ateş verdiler. Nihayet 500 kadar esirle avdet ettiler; kale kumandanına evvelâ teslim olması teklif edildi. Red ettiğinden muhasara başlamıştır. Şato, Liven burçlarıyla aralarındaki tabyaya hücum cephesi ittihâz olunarak 3 noktadan ameliyat-ı hazıraya başladı. Yeniçeri askeri ile yeniçeri ağası ve kul kethüdâsı, Rumeli Beylerbeyi

44-10af

10af

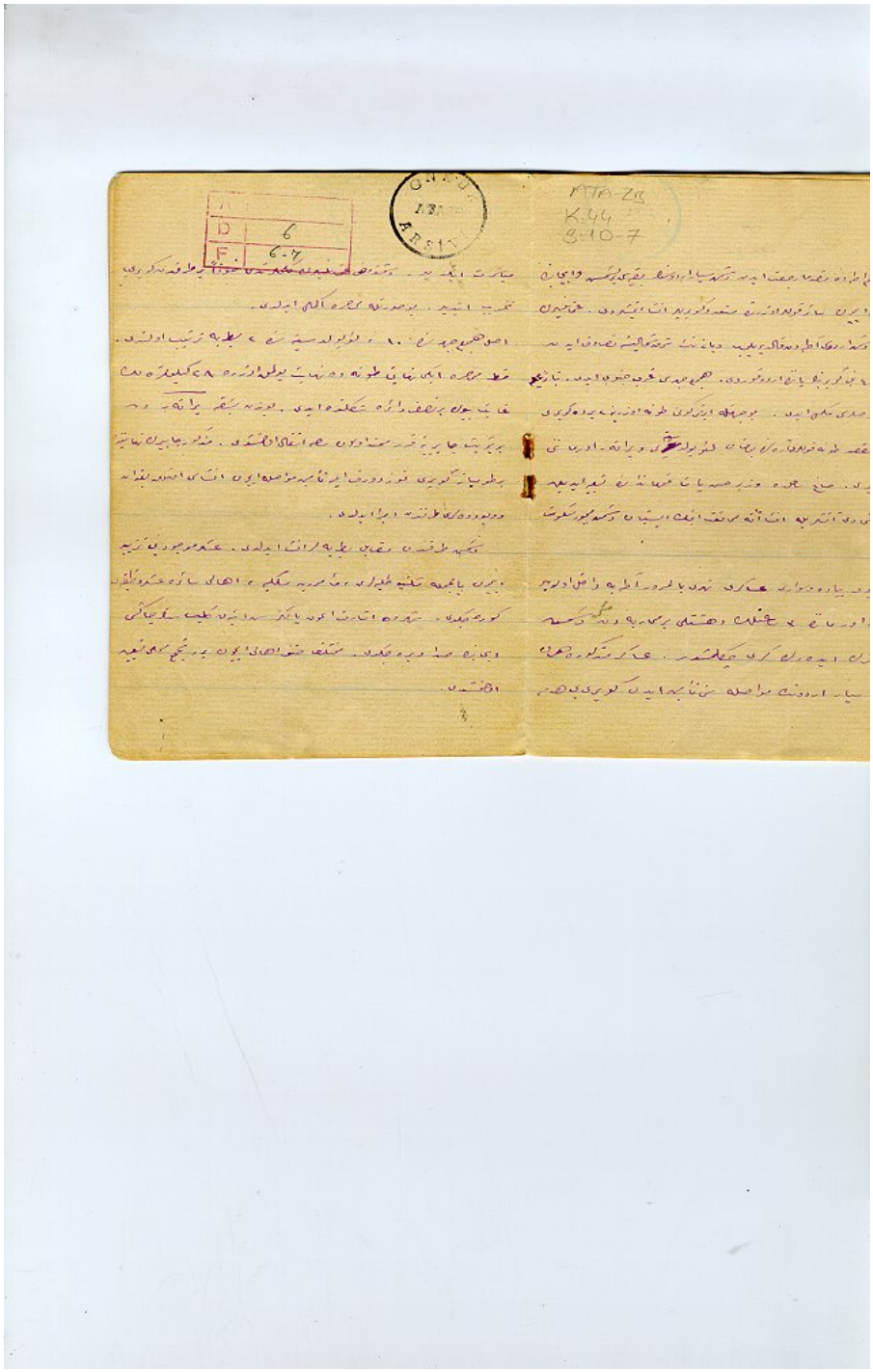
Küçük Hasan Paşa ile beraber Rumeli askeri ve bizzat sadrazam merkezde, eyaletler askeri ile Diyarbekir Valisi Kara Mehmed Paşa, Halep Beylerbeyi Ebubekir Paşa, Anadolu Beylerbeyi Ahmet Paşa sağ cenahta Şato burcuna karşı, eyalet askeriyle Temeşvar Valisi Vezir Ahmet Paşa sol cenahda ahz-ı mevzi eylemişlerdi. Menziller tesisi her kola lüzumu kadar top, zahîre, cephane tahsisi, ameliyât-ı hazıra için esnâf-ı askeriye memur edildi. 11 Temmuzda İskoçya Sarayı'ndan zuhur eden ateş Traven, Avsburg, Yazlar saraylarını ihrâk etti. Kale kumandanının 26 yaşında iken (.....) binaları hedm ettirilip bin sekiz kile barutun mahalline 40 metre kadar yaklaşan ateş yerine kesti. Kalenin topları asil-zâdegândan olan prensler tarafından idare olunuyordu. -Tuna kale pişgâhından 45 koldur, kale önünden geçen kolun karşı

44-10afa

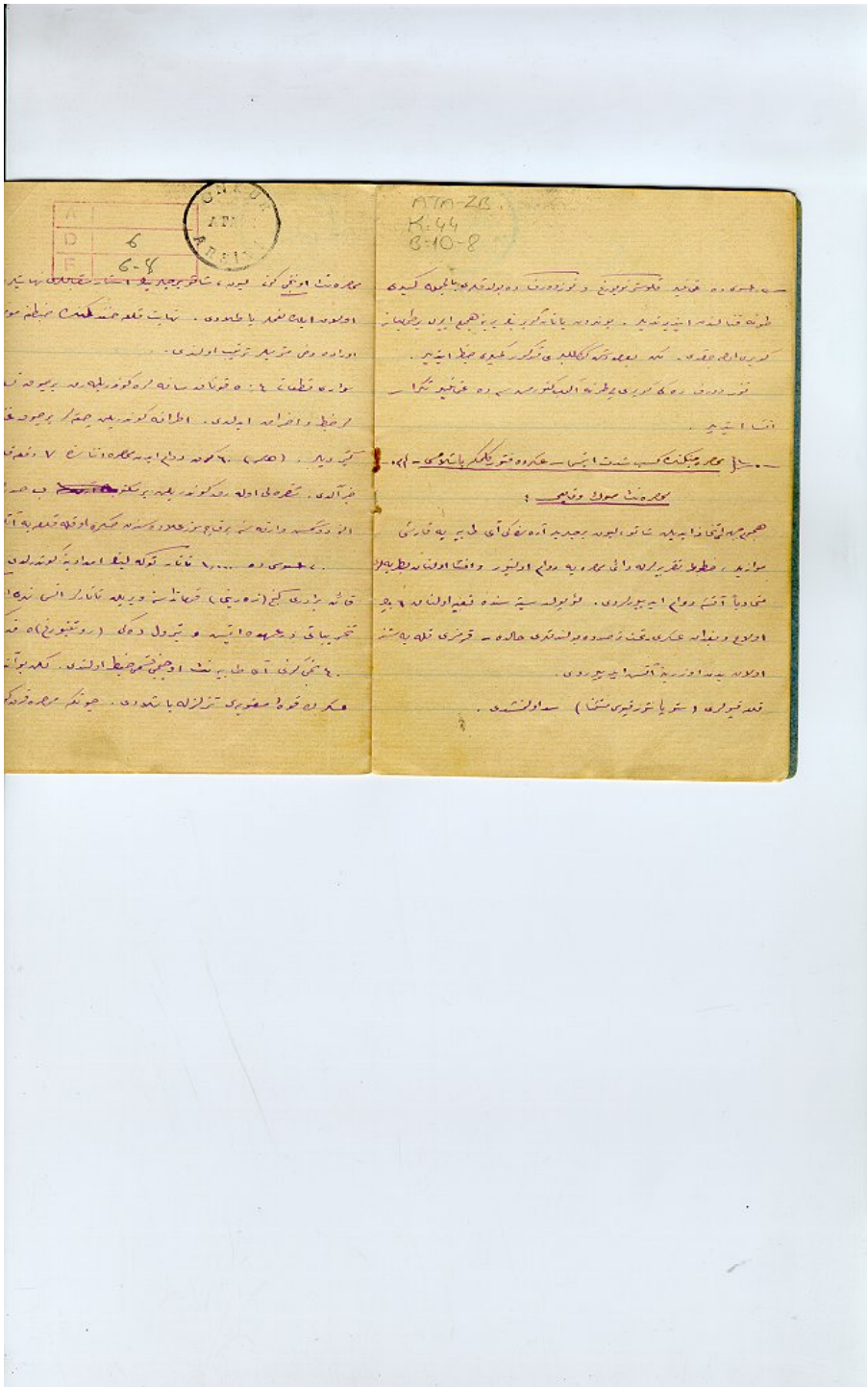
10afa

tarafındaki cesîm adada mukaddemâ ric'at eden düşman seyyar ordusunun bakiyesi yerleşmiş ve icâbında ric'atlarını teshil için sair kollar üzerinde müteaddid köprüler inşâ etmişlerdi. Osmanlıların sevâhilinde düşman ordusu adadan kaldırılıp Viyana'nın şark-ı şimâline tesâdüf eden sol sahilde dördüncü köprünün yanına ordu kurdu. Hücum cephesini garbî cenubî eder, binâenaleyh kalenin muvâsalası mümkün idi. Bu cihetle ertesi günü Tuna üzerine 2 yerde köprü kuruldu. Maksat Tuna kolları arasında bulunan Leopold tepesini ve Pirata ormanını zapt etmek idi. Sağ sahilde Vezir Hasan Paşa kumandasında tesmiye edilen 30 topun mütemâdî ateşleriyle inşaata mümânaat etmek isteyen düşman mecbur sükût edilmiştir. Bundan birçok piyâde ve süvâri asâkiri nehri bi'l-mürûr adaya dâhil oldular. Pirata ormanında 3 saatlik dehşetli bir muharebeden sonra düşman adayı terk ederek geri çekilmiştir. Asâkir-i mezkûre hemen kale ile seyyar ordunun muvâsalasını te'min eden köprüyü hedme

10ag

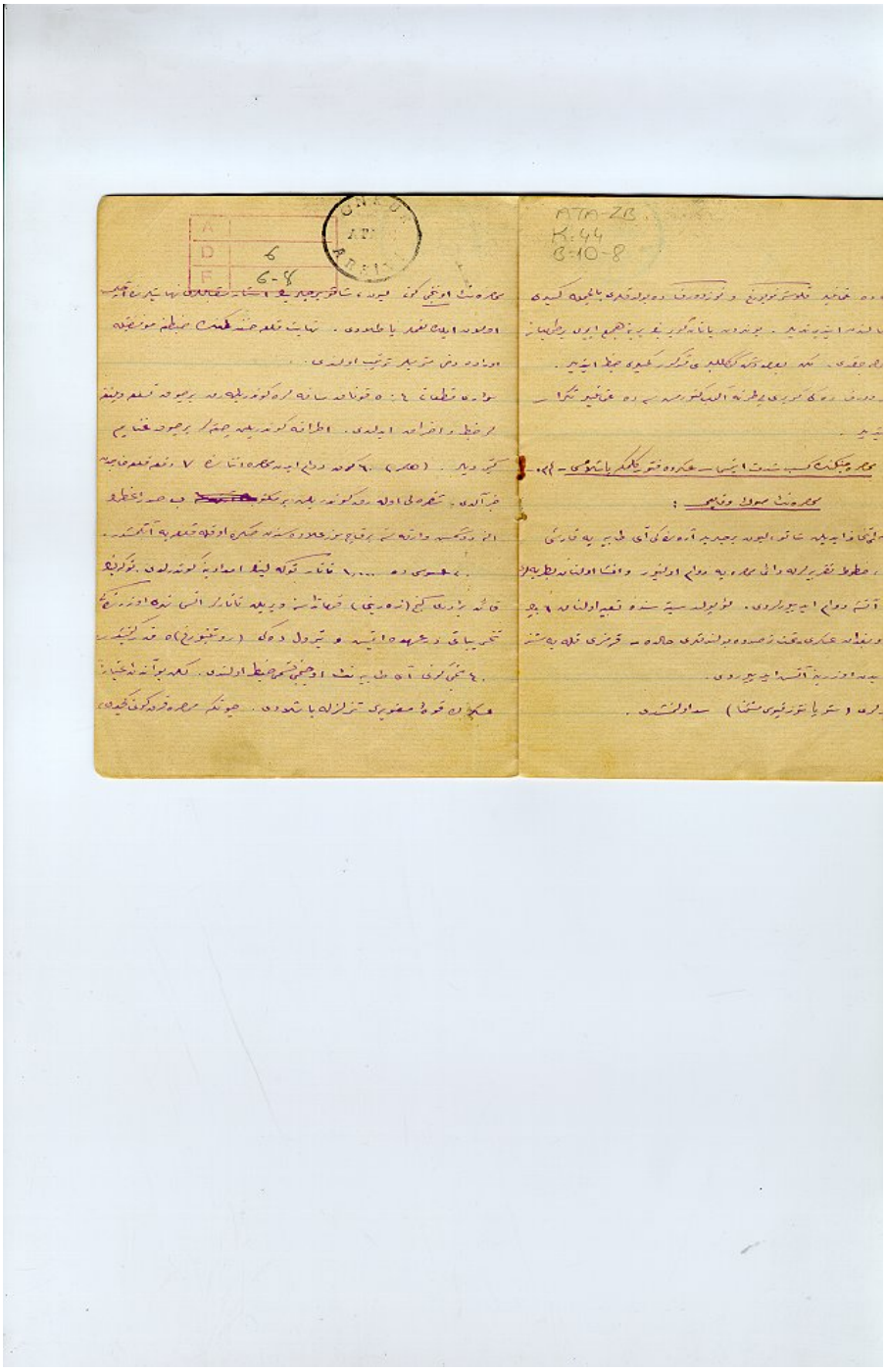
mübâşeret eylediler. Düşman dahi Osmanlıların gelişlerinden havfen bir taraftan köprüleri tahrip ettiler. Bu sûretle muhâsara ikmâl edildi. Asıl hücum cephesinde 10'uncu Leopold tepesinde 2 batarya tertip olundu. Hatt-ı muhasara iki nümâyişi Tuna'da nihayet bulmak üzere 28 kilometrelik gayet büyük bir nısf-ı daire şeklinde idi. Bundan başka Prata'dan Priserit çayırına kadar mümtedd olan saha işgal olunmuştur. Mezkûr çayırın nihayetinde bir tombaz köprü (Kozdurof?) ile temin-i muvâsala için inşâsı Eflâk-Boğdan voyvodası tarafından icrâ edildi. Düşman tarafından mukabil bataryalar inşâ edildi. Asker mevcudunu tezyîd için bi'l-cümle mektep talebeleri, memurin-i mülkiye, ahâli-i saire asker vazifesi görecekti. Şehirde işaret için yalnız Sen Etyen kilisesinin çanı ile icâbında sedâ vereceklerdi. Muhtelif sınıf ahâli için birer tecemmu'-u mahallî ta'yin olunmuştu.

10aga

5 Ağustosta Osmanlılar Kalustroroburg ve Kozdurof'da buldukları bi'l-cümle gemileri Tuna kanalından indirttiler. Bunlardan yanan köprünün yanına hücum için bir tomboz köprü olacaktı. Lâkin bazı düşman gönüllüleri mezkûr gemileri zapt ettiler. Kuzdurof'daki köprüyü Tuna alıp götürmüşse de Osmanlılar tekrar inşâ ettiler (muhasara cenginin kesb-i şiddet etmesi-askerde fütûr gelmeye başlaması).

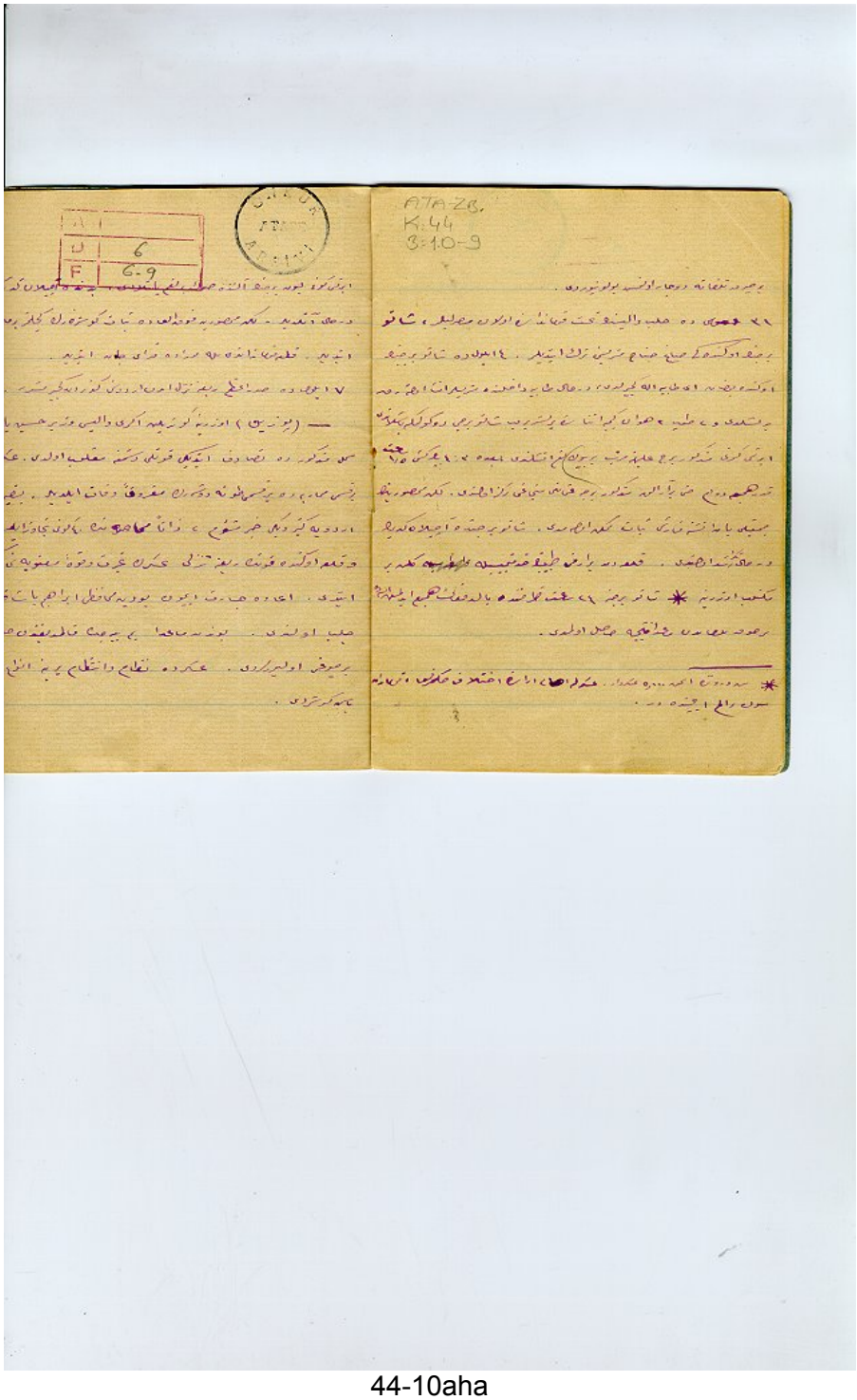
Muhasaranın Sevk Vekayi-i: Hücum cephesi ittihâz edilen Şato, Lübon burçları arasındaki Ay Tabyaya karşı mevaziler hutûta takarrüblerine, daima muhasaraya devam olunuyor ve inşâ olunan bataryaları mütemâdiyen ateşe devam ediyorlardı. Leopold tepesinde mütegayyir olunan 6000 Eflâk ve Boğdan askeri taht-ı tarassudda bulundukları hâlde-kırmızı kuleye müstenit olan yön üzerine ateş ediyordu. Kale kapıları (Stupatur kapusu müstesnâ) sed olunmuştu.

44-10ah

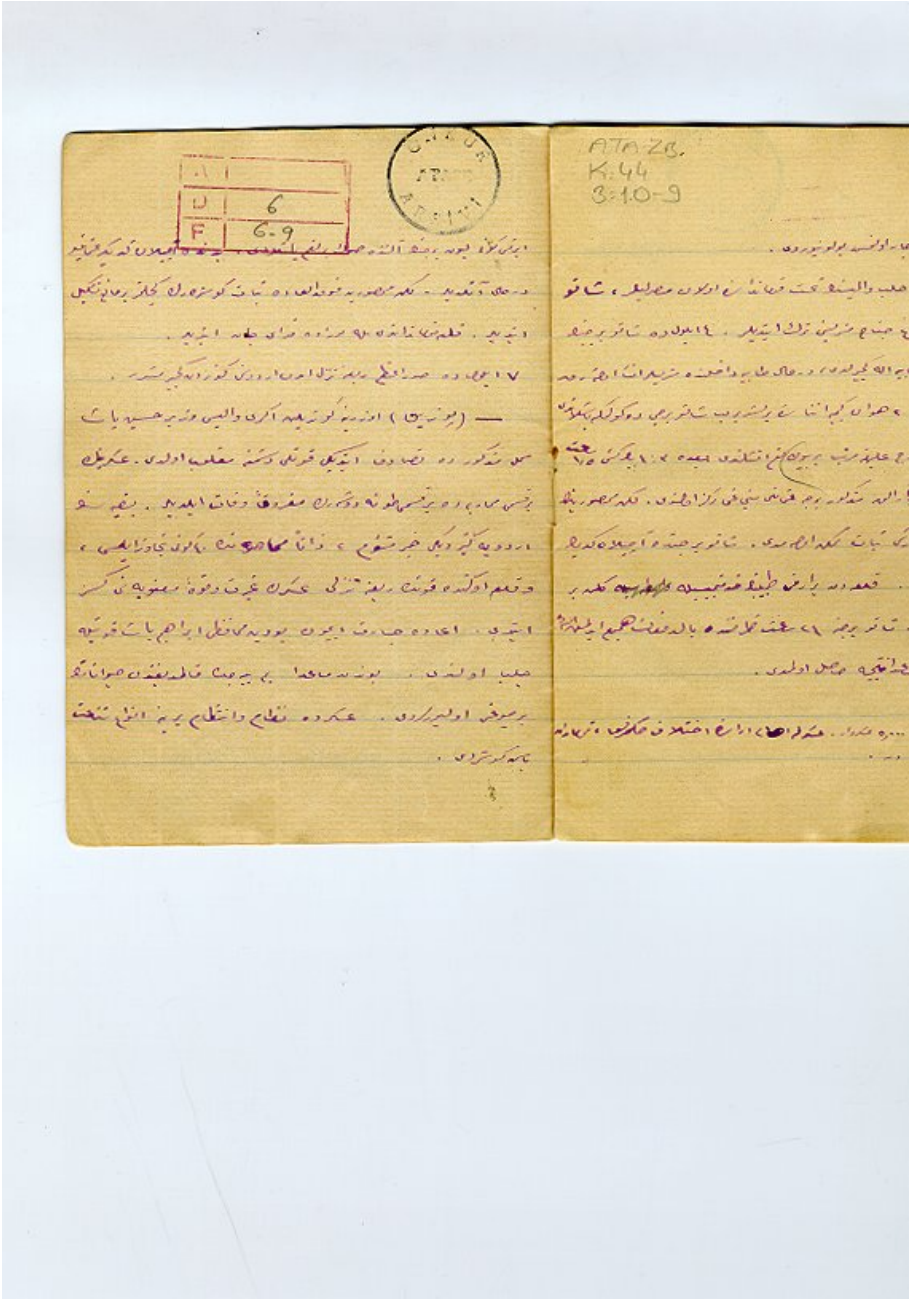
10ah

Muhasaranın onuncu günü Lübon, Şato burçlarının istar mukabilleri nihayetlerinde açılmış olan ilk lâğımlar patladı. Nihayet kale hendeğinin zaptına muvaffakıyetle orada dahi metrisler tertip olundu. Süvâri kıtaatı 4-5 konak mesafelere götürülerek birçok kale ve palankalar zapt ve ihrâk edildi. Etrafa gönderilen çeteler birçok ganaim getirdiler. (Hammer) 60 gün devam eden muhasara esnasında 7 def'a kale hariçten haber aldı. Şifreli olarak gönderilen bir mektup sadrazam eline düşmüş ve arkasına birkaç söz ilâvesinden sonra okla kaleye atılmıştır. 20 Ağustosta 1000 Tatar, Tökeli'nin imdâdına gönderildi. Tökeli'nin kayınbiraderi genç (Zirinyi) kumandasına verilen Tatarlar insanlar üzerindeki tahribâtı deruhte etmiş ve Tirol'deki (Rutenburg)'a kadar genişledi. 40'ıncı günü Ay Tabyanın üçüncü kısmı zapt olundu. Lâkin bu andan itibâren askerin kuvve-yi mâneviyesi tezelzüle başladı. Çünkü muhasara 40 günü geçti.

ATA-ZB.
K:44
3:10-9
U 6
F 6-9

10aha

Birçok telefâta düçâr olunmuş bulunuyordu. 31 Ağustosta Halep valisinin taht-ı kumandasında olan Mısırlılar, Şato burcunun önündeki sağ cenah metrisini terk ettiler. 14 Eylülde Şato burcunun önünde bulunan Ay Tabya ile geçitleri derhâl tabur dâhiline metris inşâ olunarak yerleşildi ve 2 top, 2 havan gece esnasında yerleştirilip Şato burcu dövülmeğe başlandı. Ertesi günü mezkûr burç aleyhine mürettep bir büyük lâğım ateşlendiyse de 3000-4000 kişi 1,5 saat kadar hücuma devam hatta bir aralık mezkûr burca Osmanlı sancağı rekzolundu. Lâkin mahsurînin himmetiyle yan ateşine karşı sebat mümkün olamadı. Şato burcunda açılan gedik derhâl setr olundu. Kaleden bir Ermeni tabibinin hizmetçisiyle gelen bir mektup üzerine* Şato burcuna 24 saat zarfında bi'd-def'ât hücum edilmiş ise de mevcut durumdan maa'dâ netice hâsıl olmadı.

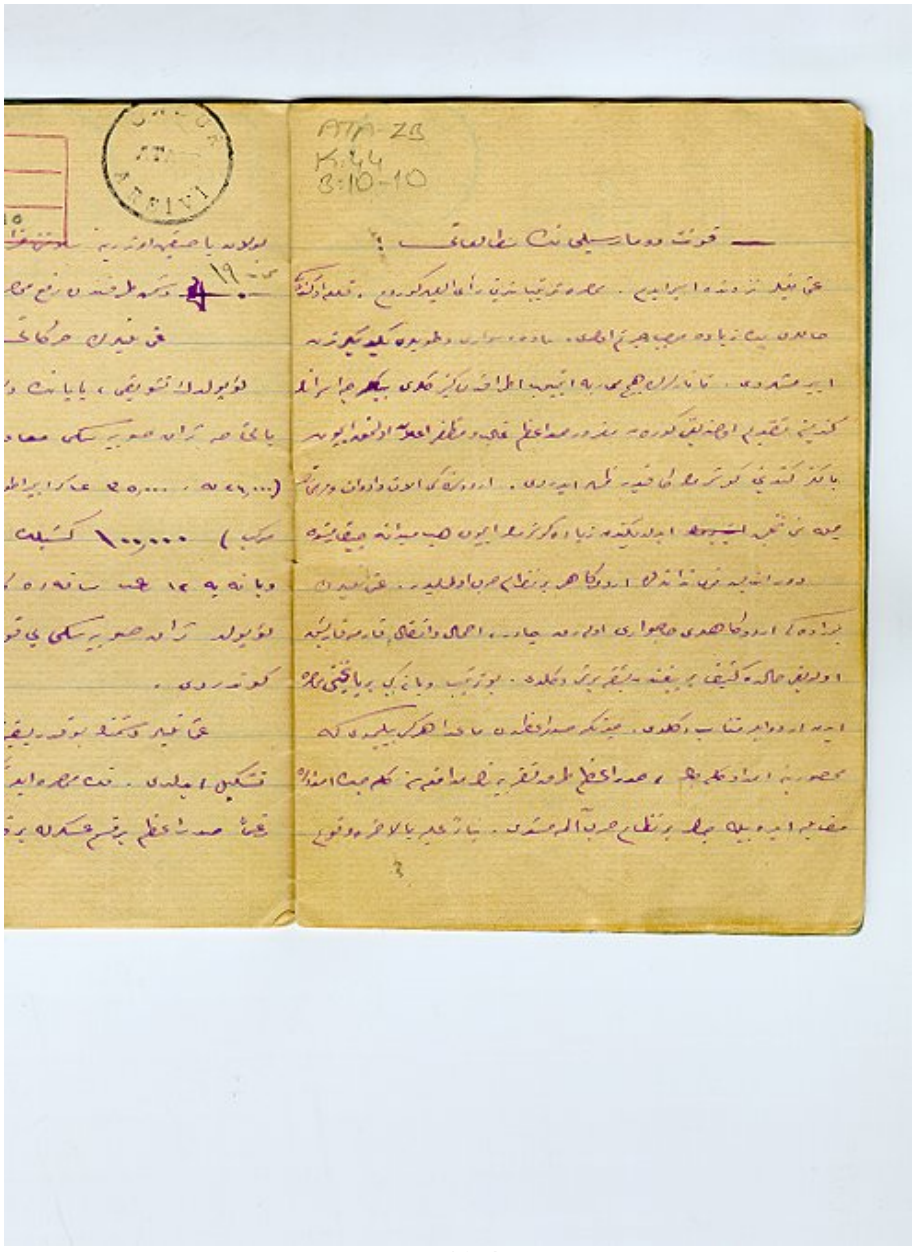

ATA ZB.
K:44
3:10-9

44-10ai

10ai

Ertesi günü son bir cenk altında, son bir lâğım patladı. Bir anda açılan gediğe Osmanlılar derhâl atladılar. Lâkin mahsurîn fevkalâde sebat göstererek geçilmez bir mani teşkil ettiler. Kale kumandanlarıyla burada fedâ-yı cân ettiler. 7 Eylülde sadrazam ric'ata tenezzül eden ordusunu gözden geçirmiştir.

- (Puzik) üzerine gönderilen Eğri Valisi Vezir Hüseyin Paşa mahâl-i mezkûrede tesâdüf ettiği kuvvetli düşmana mağlûp oldu. Askerin bir kısmı muharebede, bir kısmı da Tuna'ya düşerek magrûken vefat eylediler. Bakiyesinin orduya getirdiği haber-i meş'ûm zaten muhasaranın 40'ıncı günü tecavüz eylemesi ve kale önünde kuvvetin ric'ata tenezzülü askerin gayret ve kuvve-yi mâneviyesini kesr etti. İâde-i cesaret için Budin Muhafızı İbrahim Paşa kuvvetiyle celp olundu. Bundan mâ-adâ yem ve yiyecek kalmadığından hayvanatın birçoğu ölüyorlardı. Askerde nizâm ve intizâm yerine envâ-i şenâat baş gösterdi.

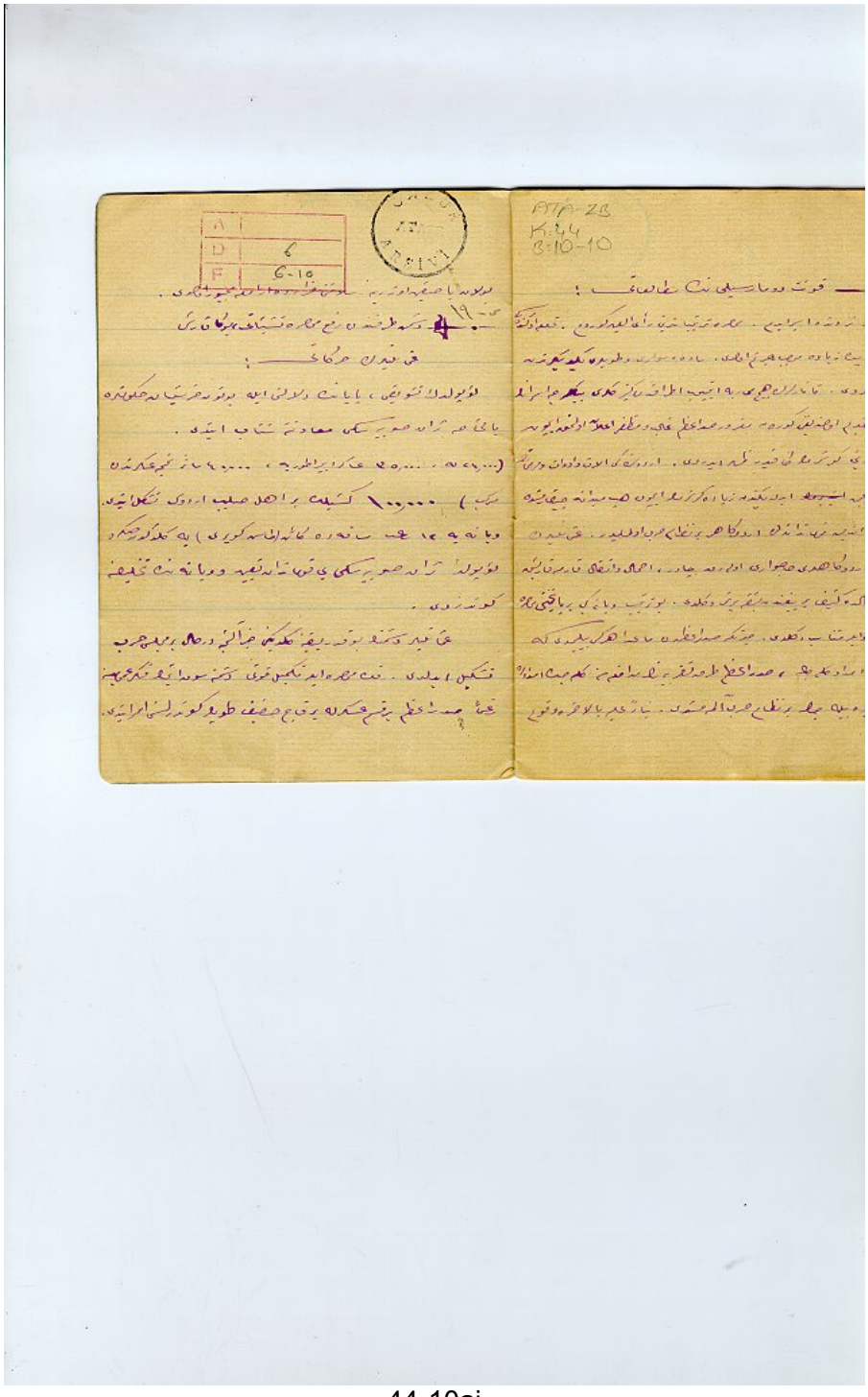

44-10aia

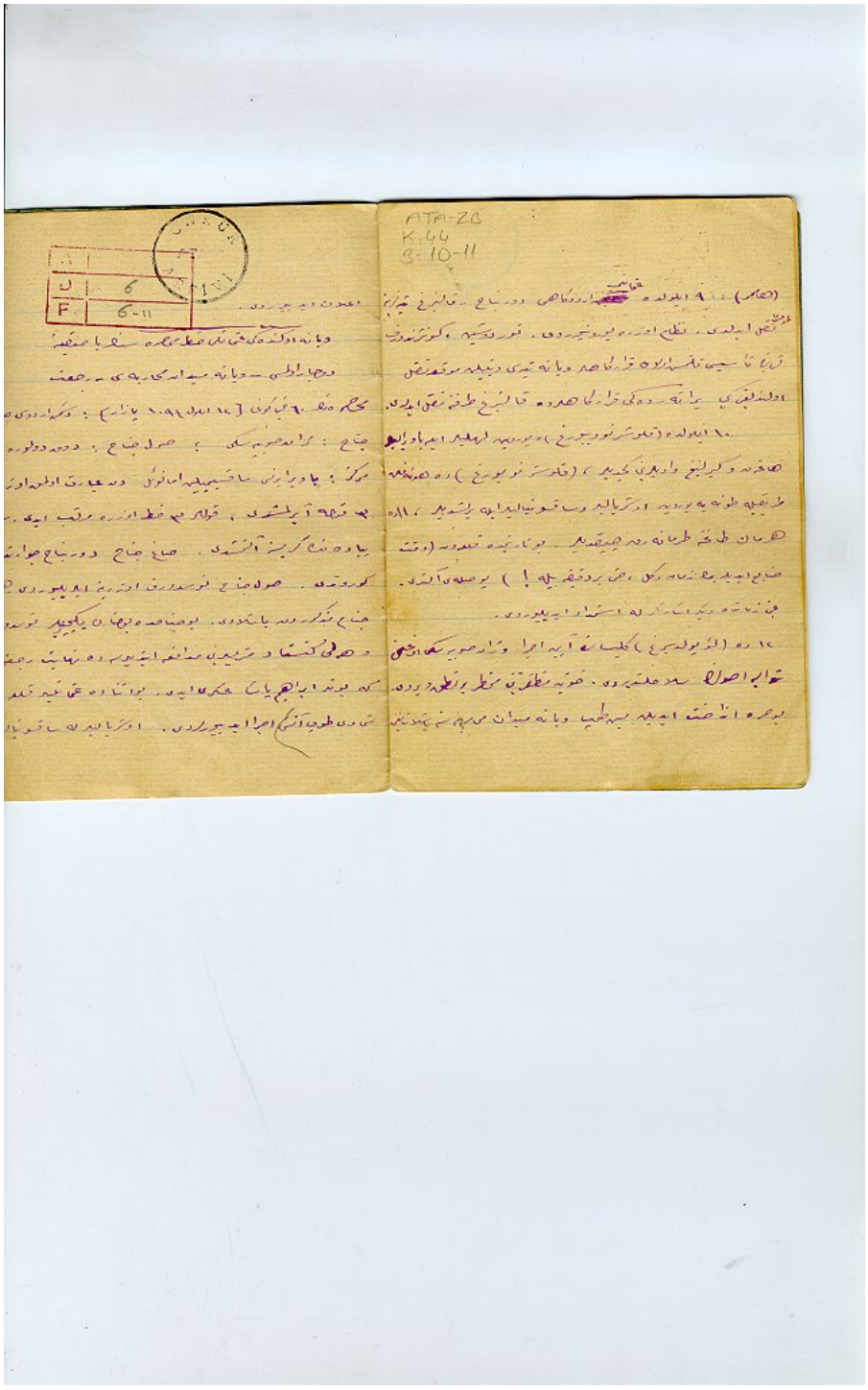
10 aia

Kont Dumarsili'nin mütâlaâtı:

Osmanlılar nezdinde esirdim. Muhasara tertibatlarını re'y-el-ayn gördüm. Kale önündeki hâlleri pek ziyade mucib-i hayretim oldu. Piyâde, süvâri ve topları yekdiğerinden ayırmışlardı. Tatarların hiç muharebe etmeyip etraftan getirdikleri binlerce üserânın kendisine takdim olunduğunu gören mağrur sadrazam gâlip ve muzaffer ilân olunduğu için yalnız kendini göstermek kâfidir zannederdi. Ordusunda alât ve edevat ve mermi cümlesini tahmin edildiğinden ziyade göstermek için hep meydana çıkarmıştı. Devr-i ibtidâide kumandanların ordugâhı bir nizâm-ı harp olmalıdır. Osmanlıların buradaki ordugâhları haçvari olarak çadır, ahmâl ve intikâli karma karışık olduğu hâlde kesif bir yığından başka bir şey değildi. Bu tertip Viyana gibi bir pâyitahtı muhasara eden ordulara mütenâsib değildi. Çünkü sadrazamdan mâ-adâ herkes biliyordu ki mahsurîne imdat gelecek. Sadrazam tarik-i takviyenin müdâfaasına gelecek imdâdlara mukabele edebilecek bir nizâm-ı harp almamıştı. Binâenaleyh bilâhare vuku'

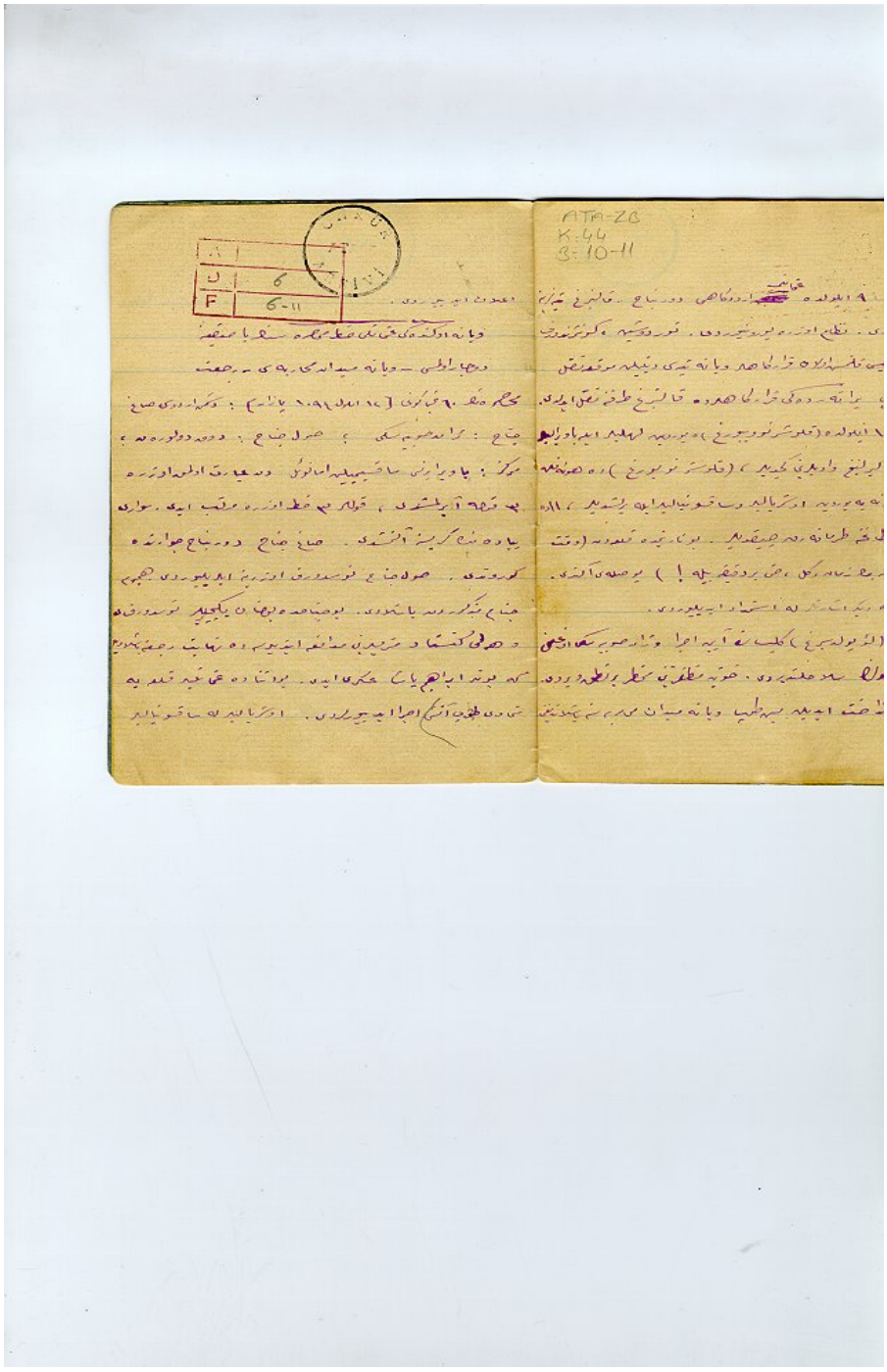
bulan baskın üzerine selâmeti firarda aramaya mecbur oldu. Düşman tarafından ref-i muhasara teşebbüsâtı buna karşı Osmanlıların harekâtı: Leopold'un teşviki, papanın delâletiyle bütün Hristiyan hükûmetleri, bilhassa Jan Sobiyevski muavenete şitâb etti. (24.000 ile 35.000 asâkir imparatora 40.000'i aşkın Nemçe askerinden mürekkep) 100.000 kişilik bir ehl-i salîb ordusu teşkil etti. Viyana'ya 12 saat mesafede kâin (Taş Köprü)'ye geldikten sonra Leopold, Jan Sobiyevski'yi kumandan ta'yin ve Viyana'nın tahlîsine gönderdi. Osmanlılar, düşmanın bu kadar yakına geldiğini haber alınca derhâl bir meclis-i harp teşkil edildi. Fakat muhasara ile tekmil kuvveti düşmana sevk etmek fikr-i umûmisine rağmen sadrazam bir kısım askerle birkaç hafif toplar gönderilmesini emretti.

ATA-ZC
K.44
3-10-11

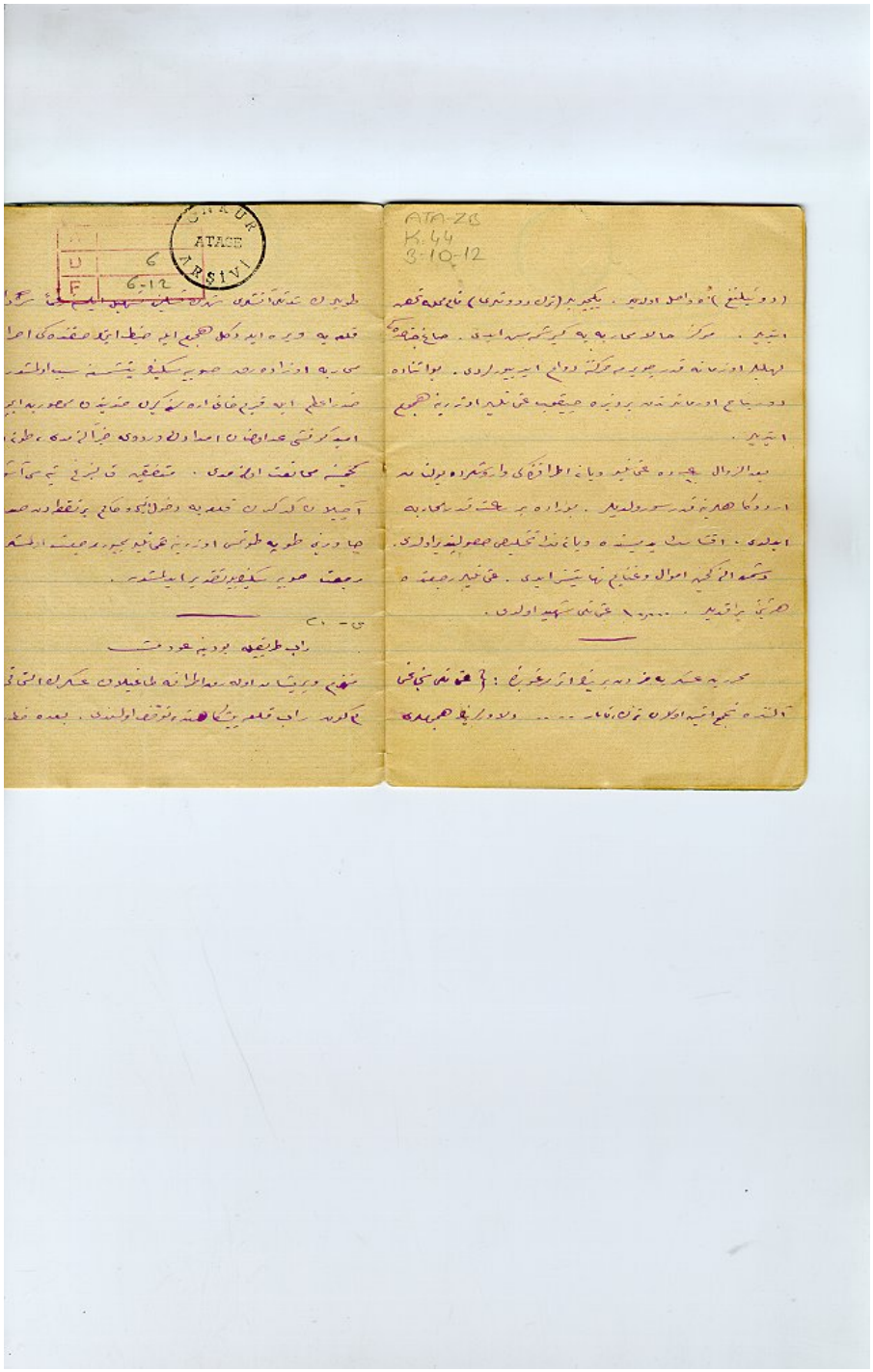
10 aja

(Hammer) 9 Eylülde Osmanlılar ordugâhı Durnibah, Kalenburg tepelerine nakledildi. Nizâm üzere yürünüyordu. Turdoşin, Günjendorf kurbinde tesis kılınmış olan karargâhlar Viyana tepesi denilen mevkiye naklolunduğu gibi Peratodaki karargâhlar da Kaleburg tarafına nakl edildi. 10 Eylülde (Kaloşer, Noviburg)'a yürüyen Lehliler ile Bavyeralılar Hatmen ve Kirlenbig vadilerini geçtiler. (Kaloşer, Noviburg)'da Hünefelt tarikiyle Tuna'ya yürüyen Avusturyalılar ile Saksonyalılar birleştiler. 11'de Herman dağına tırmanarak çıktılar. Bu tarihte kaleden (vakit zâyi edilecek zaman değil, hatta bir dakika bile) pusulası alındı. Aynı zamanda diğer işaretlerle istimdât ediliyordu. 12'de (Leopoldsburg) kilisesinde ayin icrâ ve Jan Sobiyeski oğlunu şövalye usulünde silâhlandırdı. Hotin Muzafferiyeti'ni mahzar bir nutuk verdi. Bu sırada endâht edilen beş top Viyana Meydan Muharebesi'ne başlandığını

44-10ak

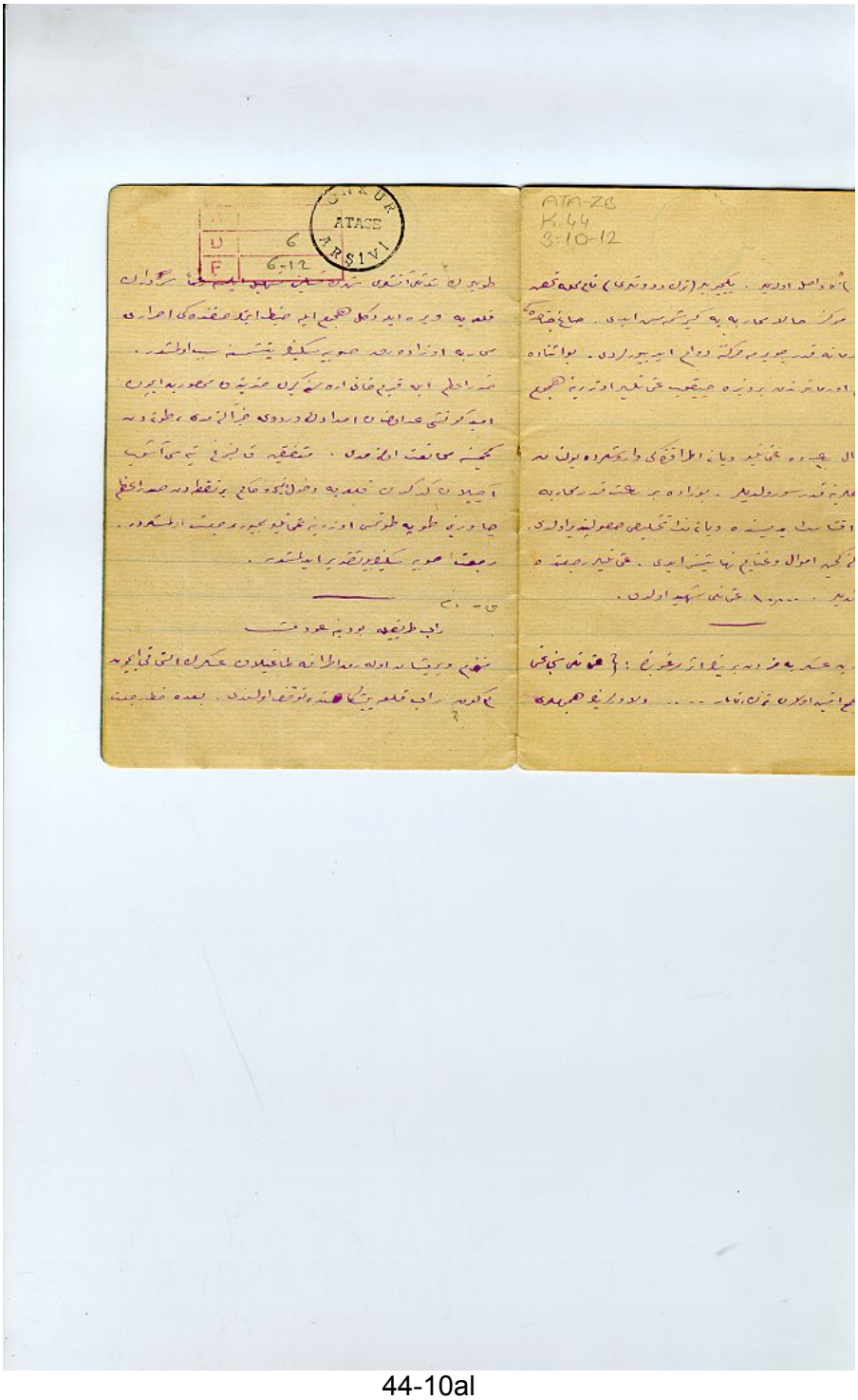
ilân ediyordu. Viyana önündeki Osmanlı hatt-ı muhasarasının baskına düçâr olması -Viyana Meydan Muharebesi- ric'at-ı muhasaranın 60'ıncı günü (Rumî, 12 Eylül 1094 Pazar): Düşman ordusu sağ cenah: Jan Sobiyeski, sol cenah: Dük Dolverek, merkez: Bavyera Prensi Maksimilyan Emanuel'den ibâret olmak üzere 3 kısma ayrılmıştı. Kollar 3 hat üzere mürettep idi. Süvâri piyâdenin gerisine alınmıştı. Sağ cenâh Dornbah civarında göründü. Sol cenâh Tosdurof üzerine ilerliyordu. Hücum cenâh-ı mezkûrdan başladı. Bu cenâhta bulunan yeniçeriler Tosdurof'u ve Helekünstad sırtlarını müdâfaa ettilerse de nihayet ric'ata başladılar ki bunlar İbrahim Paşa askeriydi. Bu esnada Osmanlılar kaleye mütemâdî top atışları icrâ ediyorlardı. Avusturyalılarla Saksonyalılar

ATA-ZS
K.44
3-10-12

44-10aka

10aka

(Dutileng)'e vâsıl oldular. Yeniçeriler (Türk dövüşleri) nam mahalle tahassun ettiler. Merkez hâlâ muharebeye girişmemişti. Sağ cenâhtaki Lehliler o zamana kadar çevirme hareketine devam ediyorlardı. Bu esnada Durünbah ormanlarından birdenbire çıkıp Osmanlılar üzerine hücum ettiler. Bâ'del zevâl saat 10'da Osmanlılar Viyana etrafındaki varoşlarda bulunan ordugâhlarına kadar sürüldüler. Burada bir saat kadar muharebe edildi. Akşamın yedisinde Viyana'nın tahliyesi husûl-pezîr oldu. Düşman eline geçen emvâl ve ganâim nihayetsiz idi. Osmanlılar ric'atte her şeyini bıraktılar. 10.000 Osmanlı şehit oldu. Muharrîn-i askeriyemizden birinin eser-i mergubunda (Osmanlı sancağı altında tecemmü' etmiş olan Türk-Tatar dilâverlerinin hücumları

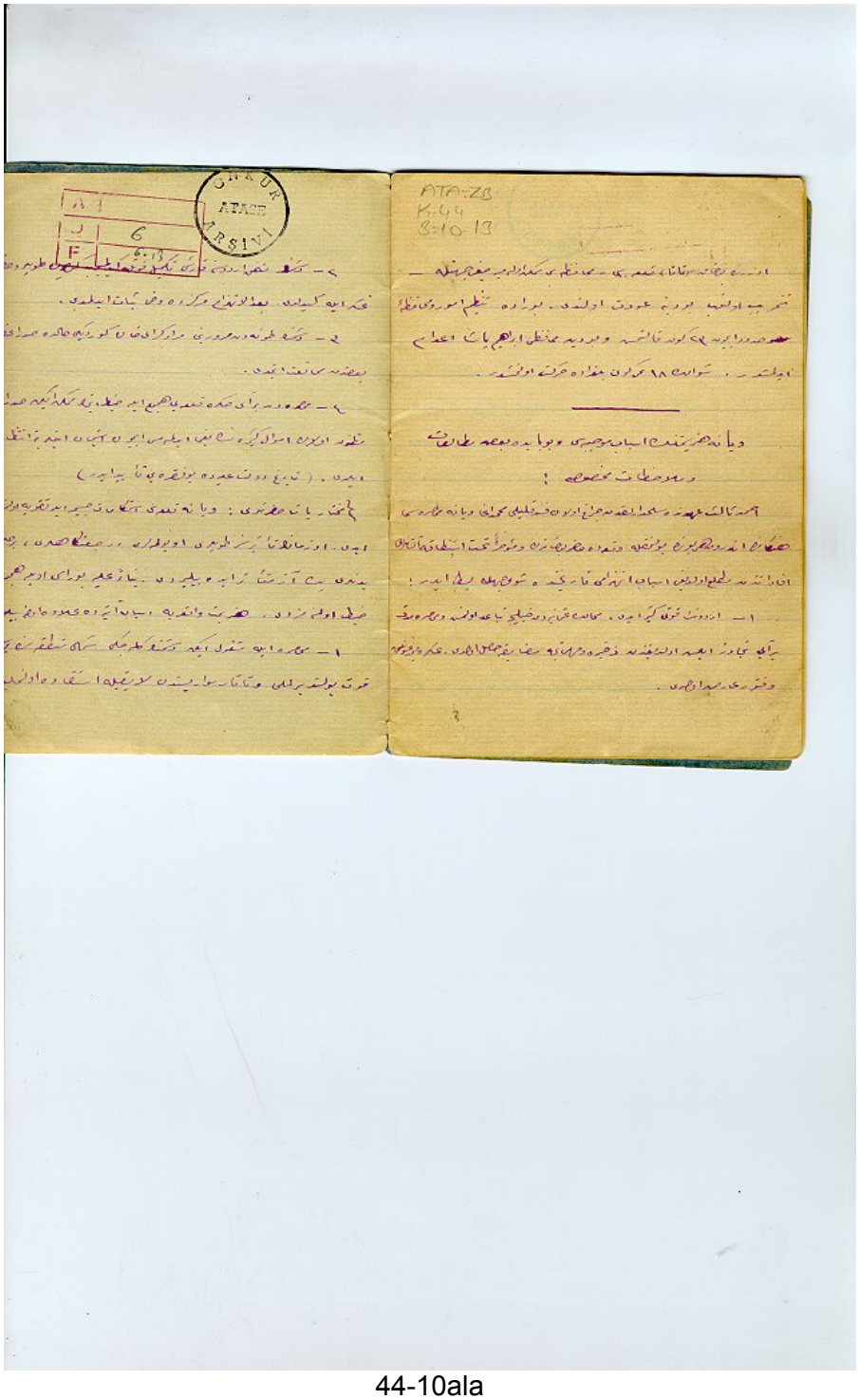

ATA-ZB
K.44
3-10-12

10al

topların şiddetli ateşleri şehrin teslimini teshil eylemesine rağmen serdârın kaleyi vira ile değil hücum ile zapt etmek hakkındaki ısrarı muharebeyi uzatarak Sobiyevski'nin yetişmesine sebep olmuştur. Sadrazam ile Kırım hanı arasına giren zıddiyetten mahsurîn için ümit güneşi ad olunan imdâdın vürûdu haber alınamadı. Tuna'dan geçmesine mümâneat olunamadı. Müttefikîn Kahlenberg tepesini aşıp açılan gedikten kaleye dühûl etti ve hâkim bir noktadan sadrazam çadırını topa tutması üzerine Osmanlılar mecbur-u ric'at olmuşlardır. Ric'at Sobiyevski ile takdir edilmiştir.

s-20 **Raab tarikiyle Budin'e avdet**

Münhezim ve perişan olarak etrafa dağılan askerin iltihâkı için 3 gün Râab kale-i pişgâhında tevkif olundu. Bâ'dehu hatt-ı ric'at

ATA-ZB
K-44
8-10-13

44-10ala

10ala

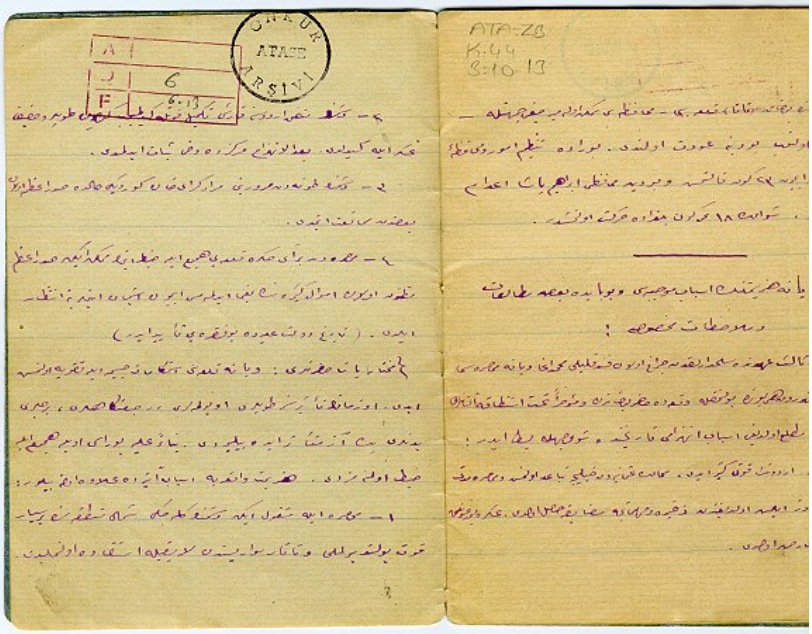
üzerinde bulunan (Tata) Kalesi muhafazası mümkün olamayacağı cihetle-tahrip olunup Budin'e avdet olundu. Burada tanzim-i umur ve muhafaza-i hudut için 23 gün kalınmış ve Budin Muhafızı İbrahim Paşa idam edilmiştir. Şevvâlin 18'inci günü Belgrad'a hareket olunmuştur.

Viyana Hezimetinin Esbab-ı Mucibesi ve Bu Bâbda Bazı

Mütâlaât ve Mülâhazât-ı Mahsusa:

Ahmed-i salis ahdinde silâhtarlıktan çerağ olan Fındıklılı Mehmet Ağa Viyana Muhasarası hengâmesinde Enderûn-i Hümâyûn'da bulunmakla vâkıada hazır bulunanların muahharen taht-ı istintâka alınanların ifâdatından muttali' olduğu esbâb-ı inhizâm karşısında şu vech ile zabt eder:

1- Ordunun kuvveti kesir idi. Memâlik-i Osmaniye'den haylice tebâüd olunmuş ve muhasaradan bir ayı tebârüz eylemiş olduğundan zahîre ve mühimmatca müzâyeka hâsıl oldu. Askere yorgunluk fütur ârız oldu.

ATA-ZB
K:64
S:10-13

10am

2- Düşmanın müttefik ordusuna karşı tekmil kuvvetle gidilmeyip küçük toplar ve hafif asker ile gidildi. Bâ'del inhizâm merkezde dahi sebat edilmedi.

3- Düşmanın Tuna'dan mürûrunu Murad Giray Han gördüğü hâlde sadrazama olan buğzdan mümânaat etmedi.

4- Muhasaradan bir ay sonra kaleye hücum ile zapt etmek mümkün iken sadrazam, maznun olan emvâl-i kesirenin yağma edilmemesi için ispat etmelerine intizâr eyledi. (Tarih-i Devlet-i Âliye de bu fıkrayı te'yit eder.)

Muhtar Paşa Hazretleri: Viyana Kalesi istihkâmat-ı cephe ile takviye olunmuş idi. O zamanın tesirsiz topları, o bölmeleri, bu ric'atgâhları, burçları bunları pek az müteessir edebiliyordu. Binâenaleyh burası öyle hücum ile zapt olunamazdı. Hezimet-i vâkıaya esbâb-ı âtiye de ilâve olunabilir.

a- Muhasara ile meşgul iken düşmanın geleceği şimâl mıntıkasında bir seyyar kuvvet bulundurulmalı ve Tatar süvârisinden lâyıkıyla istifâde olunmalıydı.

ATATÜRK
ARŞİVİ
ATA-ZB
K:64
B:10-19

10ama

b- Hedef-ül harekât-ı asli asla Viyana'ya ittihâz edilmeyip Tuna sol sahiline geçmiş olan seyyar ordu ehemmiyetli telâkki edildi.

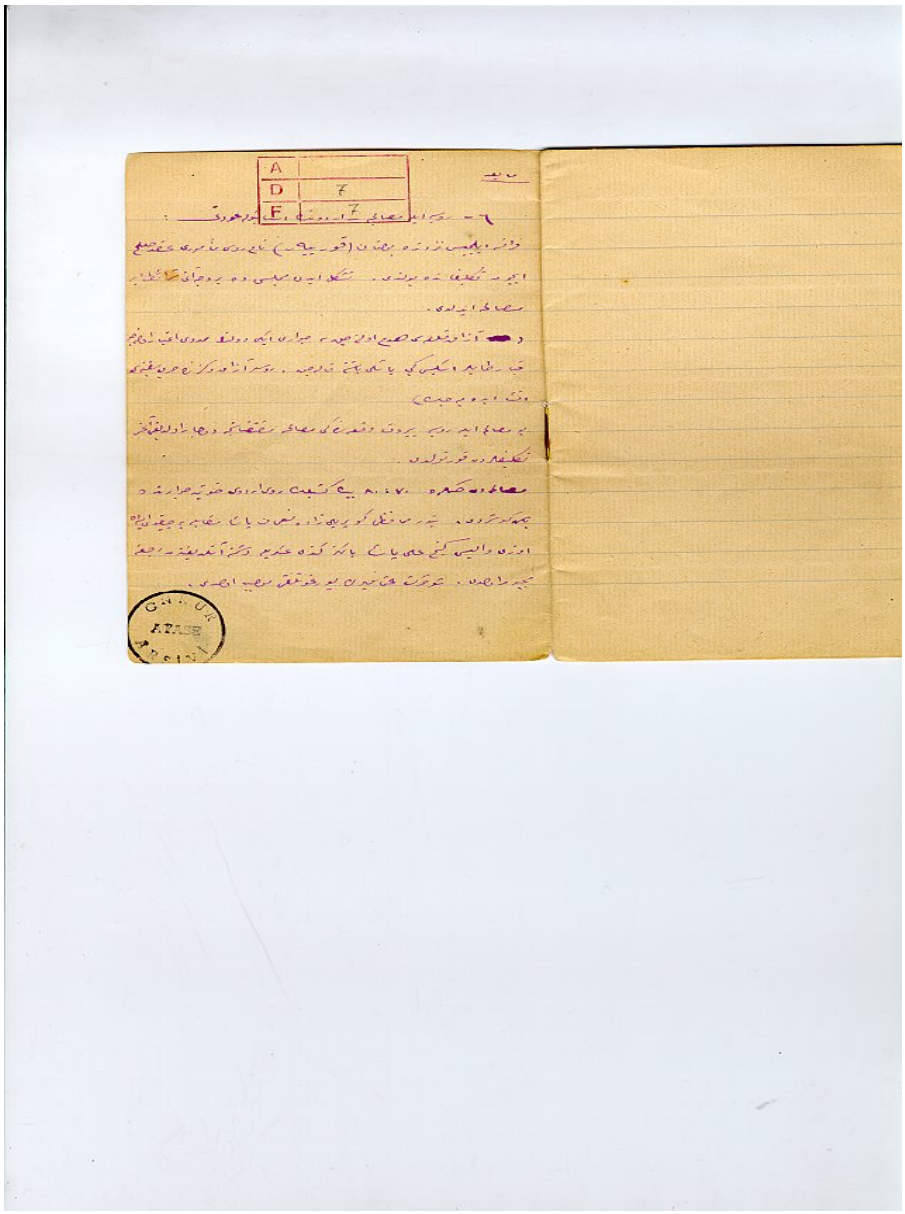
c- İstikşâfâtın adem-i icrâsından Jan Sobiyevski'nin takarrübü haber alınamadığı gibi düşman 3 koldan ilerlerken sağ cenâh merkezden hayli evvel muharebeye giriştiği halde üzerine atılıp mağlûp edilememenin hep istikşâfın mefkûdiyetinden ileri gelmiştir.

e- Ordunun ecnâs-ı muhtelifeden bilhassa tarassut altında bulundurulmak lâzım gelen milel-i Hristiyaniyeden mürekkep olması

h- Üss-ül-harekât Raab suyu olmalıydı. Üzerinde kâin Raab Kalesi zapt edilmediğinden bazı üss-i harekât emin olmadığından zahîre bittiği, kış geldiği, kaleye imdât yetiştiği hâlde gelecek sene baharına harbi tehir etmek üzere geriye çekilmek imkânı yoktu.

n- Tebaa ve reayanın hukukuna riayet olunmadığından gazab-ı ilâhiye rü'yet olundu. 1123 seferi defteri.

C. MUSTAFA KEMAL'İN OSMANLI-RUS (1768-1774) SEFERİ HAKKINDA TUTTUĞU NOTLARIN ÖZGÜN METİNLERİ VE ÇEVİRİM YAZILARI (K: 44 G: 11)

44-11

44-11

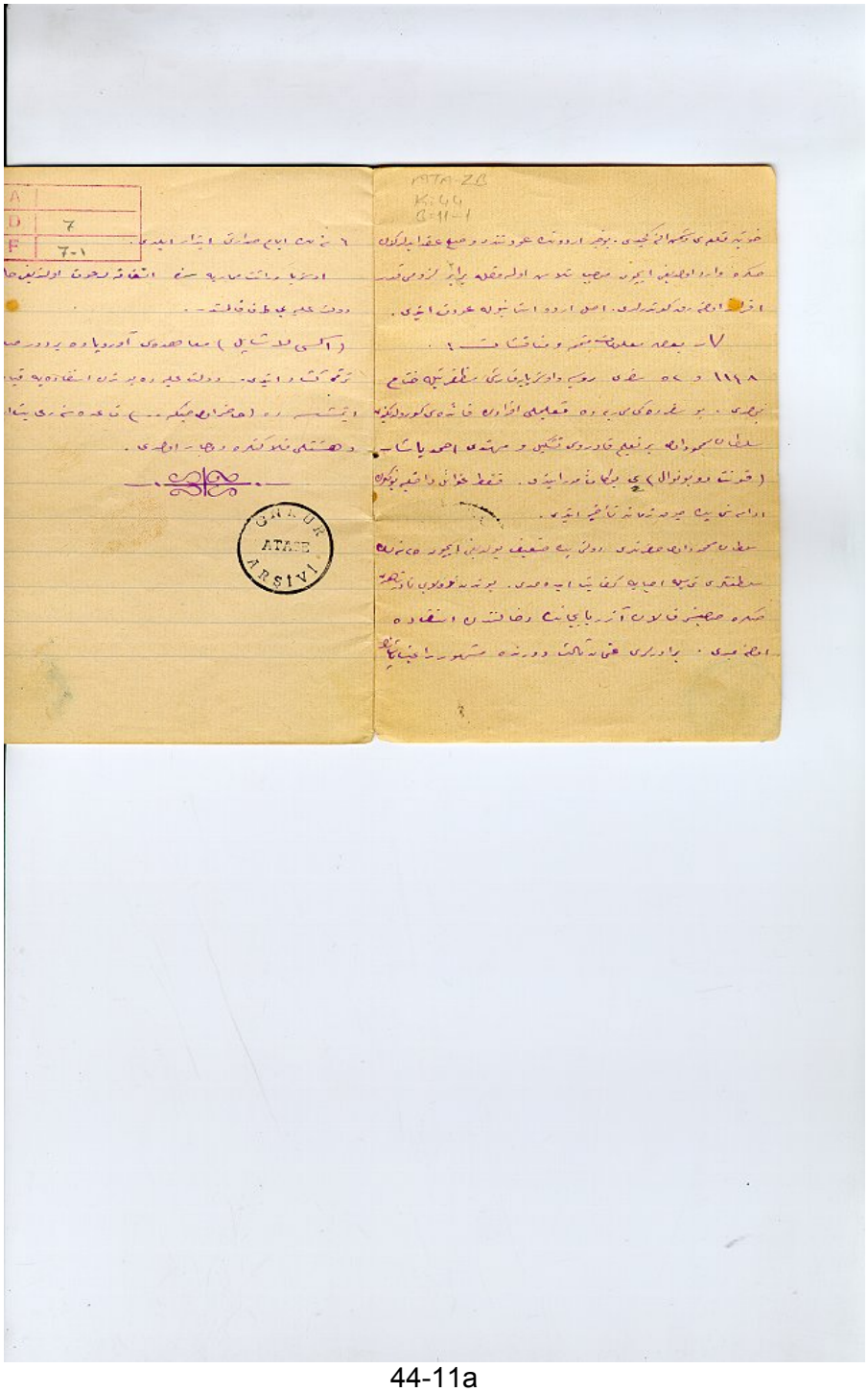
6. Rusya ile Musalâha-Ordunun İstanbul'a Avdeti:

Fransa elçisi nezdinde bulunan (Korpiyer) nam Rus memuru akd-i sulh için teklifâtta bulundu. Teşkil edilen mecliste bervech-i âtî şerâit ile musalâha edildi.

Azak Kalesi hedm olunacak, civarı iki devletin hududu itibar olunacak; Kabartaylar eskisi gibi başlı başına kalacak. Ruslar Azak denizinde harp sefinesi inşa edemiyecekler.

Bu musalâha ile Rusya, Prut vak'asındaki musalâha muktezasınca düçar olduğu ağır tekliflerden kurtuldu.

Musalâhadan sonra 70.000-80.000 kişilik Rus ordusu Hotin civarında baş gösterdi. Bender Muhafızı Köprülüzâde Numan Paşa mukabeleye çıktı ise de Özi Valisi Genç Ali Paşa yalnız gözde askeri ile düşmana atıldığından ric'ata mecbur oldu. Şu cür'et Osmanlıların yorgunluğunu mucip oldu.

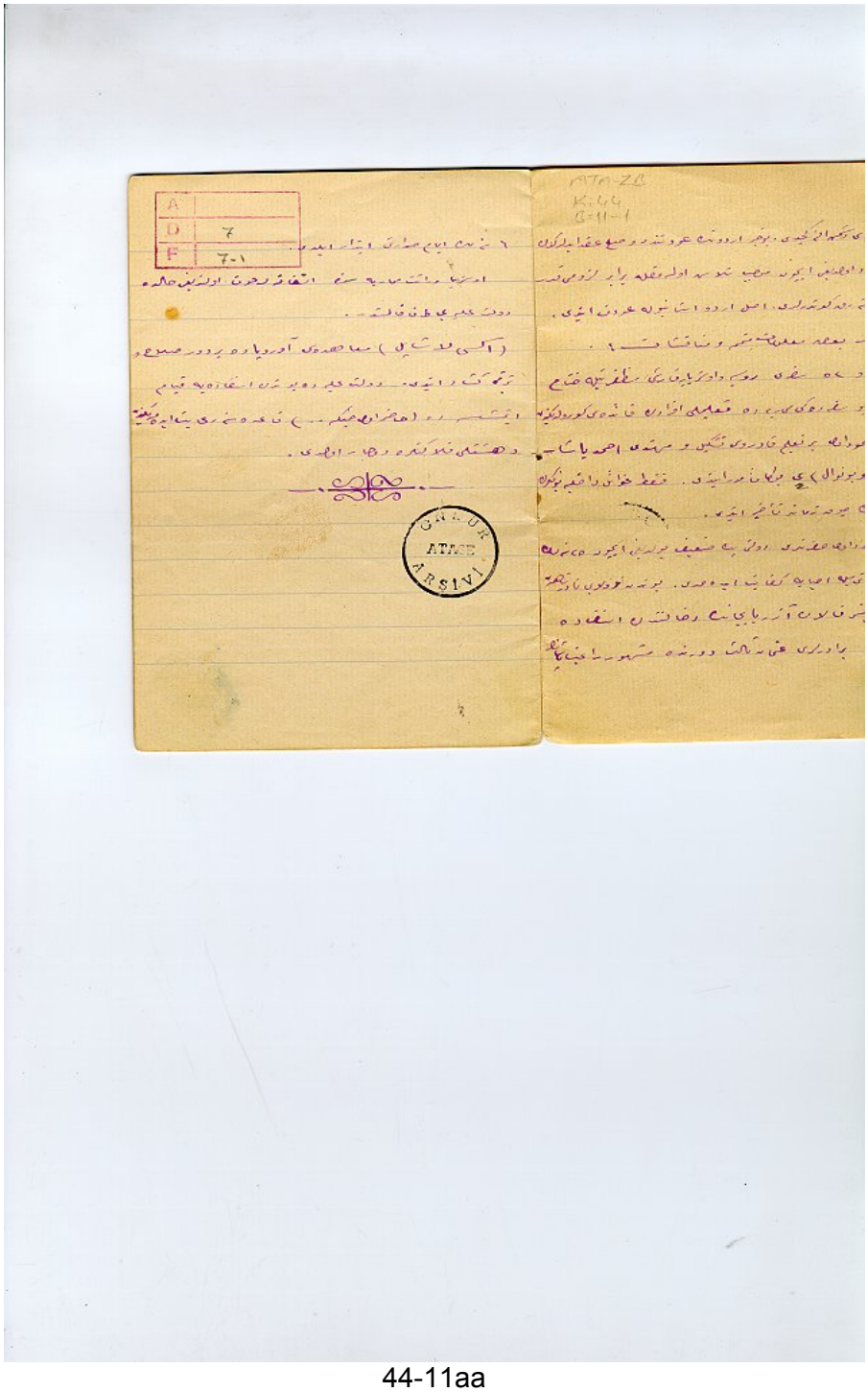
44-11a

11a

Hotin Kalesi düşman eline geçti. Bunca ordunun avdetinden ve sulh akdedildikten sonra vârid olunduğu için mucib-i telâş olmamakla beraber lüzumu kadar ikrâz olunarak gösterildi. Asıl ordu İstanbul'a avdet etti.

7. Bazı Malûmât-ı Müsemmeme ve Münâkaşât:

1148 ve 52 Seferi Rusya ve Avusturya'ya karşı muzafferiyetle hitâm buldu. Bu seferdeki muharebede tâlimli efradın faidesi görüldüğünden Sultan Mahmud-ı Evvel bir tâlim kadrosu teşkil ve Muhtedi Ahmet Paşayı (Kont dö Boneval'i) buna memur etti. Fakat gavâil-i dâhiliye bunların idaresini pek çok zaman te'hîr etti. Sultan Mahmud-ı Evvel Hazretleri devleti pek zayıf bulduğu için 25 senelik saltanatları vesile-i ihyâya kifâyet edemedi. Bundan dolayı Nadir Şah'tan sonra himâyesiz kalan Azerbaycan'ın dehâletinden istifâde olunamadı. Biraderleri Osman-ı Sâlis devrinde meşhur Ragıp Paşanın

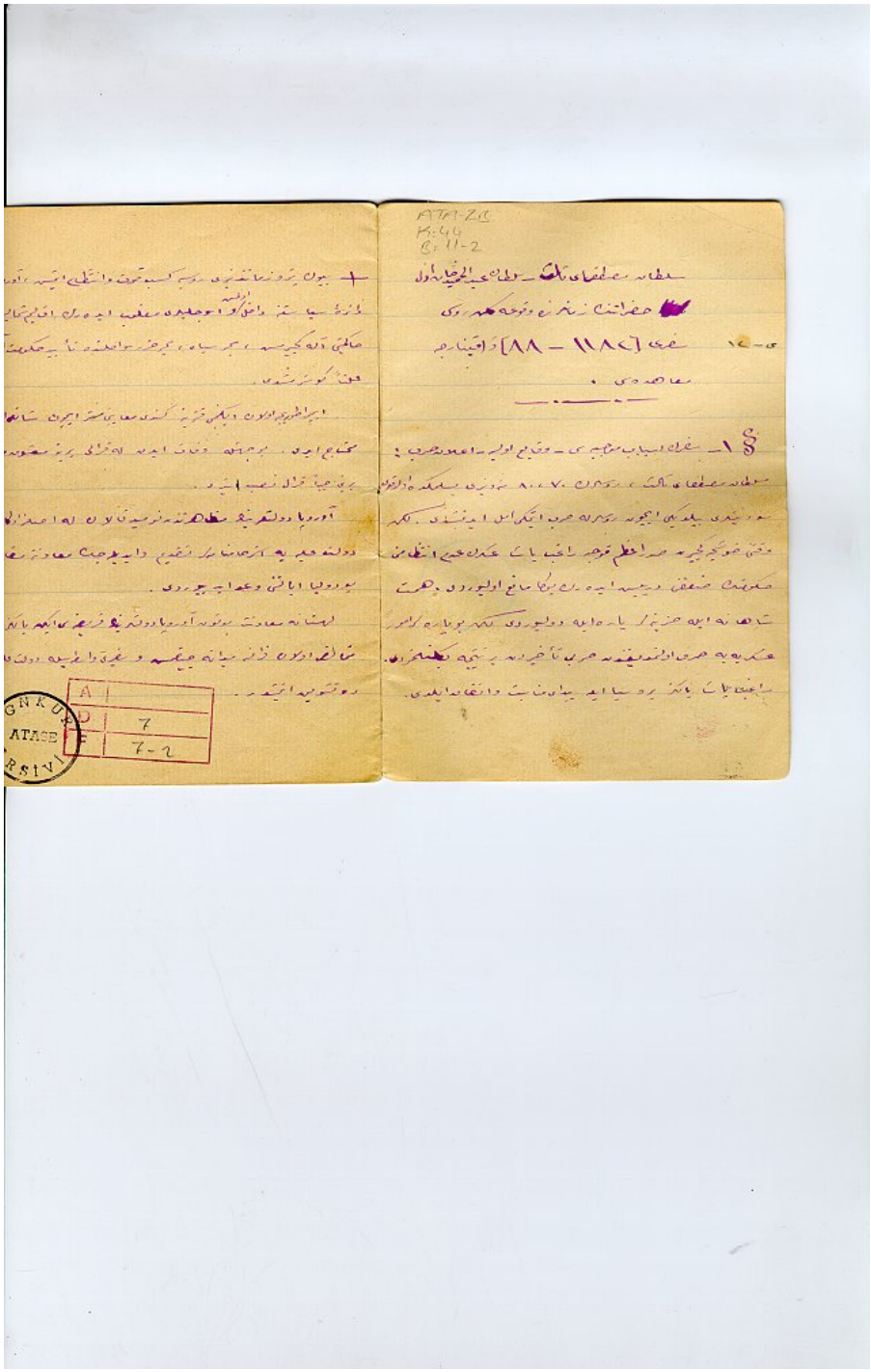

44-11aa

11aa

altı senelik eyyâm-ı sadâreti ibtidâr eyledi. Avusturya verâset muharebesinde ittifâka mübâşeret olunduğu hâlde Devlet-i Âliyye bî-taraf kalmıştır.

(Ekslaşapel) Mu'ahedesi Avrupa'da bir devr-i salâh ve terakki küşâd etti. Devlet-i Âliyye de bundan istifâdeye kıyam etmişse de (hazır ola cenge) kaidesine riâyet edemediğinden dehşetli felâketlere düçâr oldu.

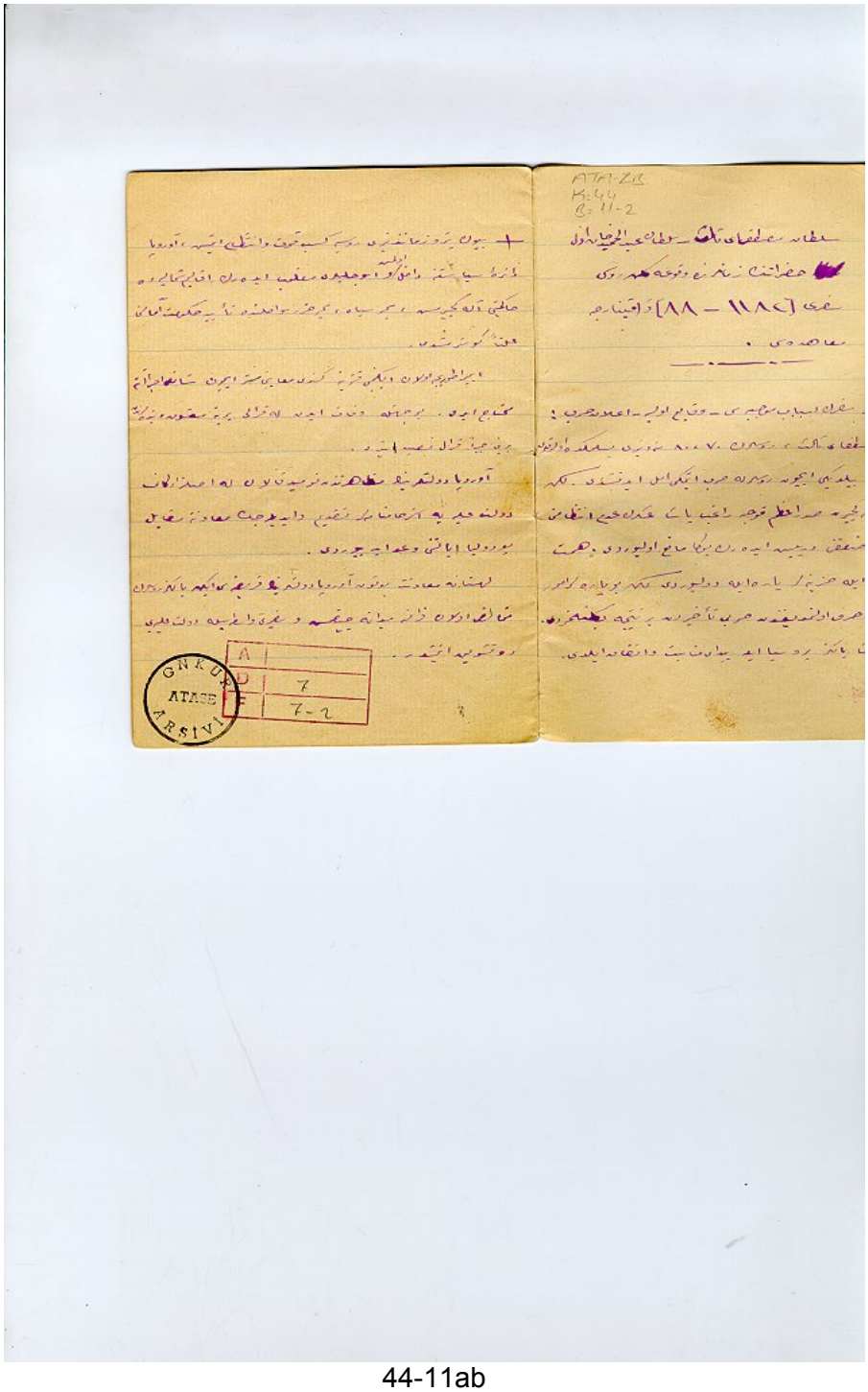

44-11aaa

11aaa

s. 12 Sultan Mustafa-yı Sâlis-Sultan Abdülhamit Han-ı Evvel Hazerâtının Zamanında Vuku'a Gelen Rus Seferi (1184-1188) ve Kaynarca Mu'ahedesi:

1. Seferin esbâb-ı mucibesi-vekayi'-i evveliyesi, ilân-ı harp, Sultan Mustafa-yı Sâlis, Rusların 70-80 seneden beri beslemekte oldukları su'i niyetleri bildiği için Ruslarla harp etmeği emel etmiş idi. Lâkin vaktini hoşça geçiren Sadrazam Koca Ragıp Paşa askerin adem-i intizâmını hükûmetin zaafını derpiş ederek buna mâni oluyordu. Himmet-i şahâne ile hazineler para ile doluyordu. Lâkin bu paralar umur-ı askeriyeye sarf olunamadığından harbi tehirden bir netice beklenemedi. Ragıp Paşa yalnız Prusya ile peydâ-yı münâsebet ve ittifâk eyledi.

ATAM-ZB
K:44
C:11-2

GNKURUM
ATASE
ARSIVI
A
D 7
E 7-2

44-11ab

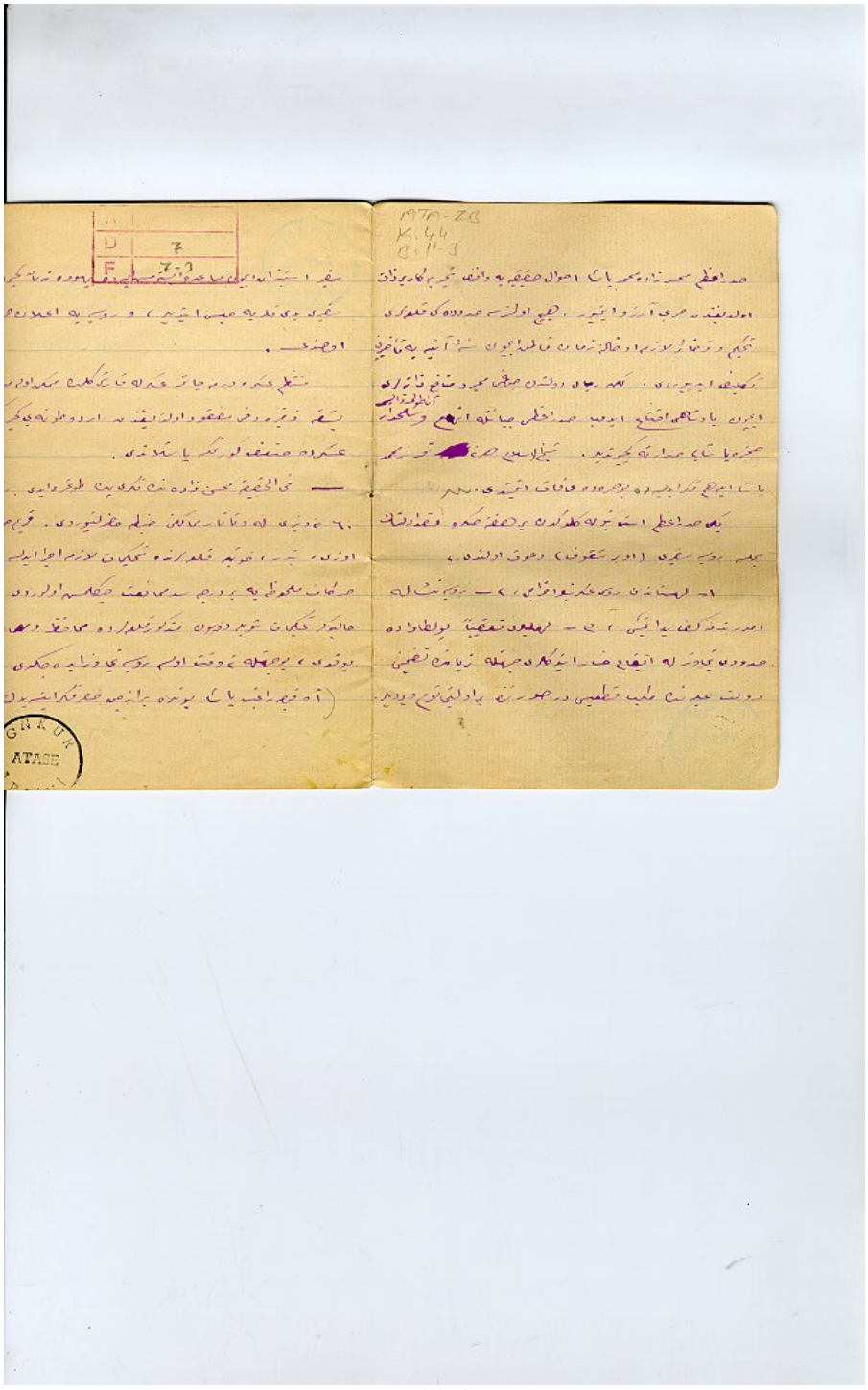
11ab

Büyük Petro zamanından beri Rusya kesb-i kuvvet ve intizâm etmiş, Avrupa daire-i siyasetine dâhil olmuş ve İsveçlileri mağlûp ederek ekalim-i şimâliyede hâkimiyeti ele geçirmiş, Bahr-i Siyah, Bahr-i Hazar sevâhilinde teyid-i hükûmet âmâlini alenen göstermiştir.

İmparatoriçe olan İkinci Katherina kendi mesâibini setr için şanlı icraata muhtaç idi. Bu cihetle vefat eden Leh kralı yerine ma'şûk ve bendelerinden birini cebren kral nasb etti.

Avrupa devletlerinin müzâheretinden nevmîd kalan Leh asilzâdegânı Devlet-i Âliyyeye istirhamnâmeler takdim ve edilecek muavenete mukabil Podolya eyaletini vaad ediyordu.

Lehistan'a muavenet, bütün Avrupa devletlerinin farizası iken yalnız Rusların muhalifi olan Fransa meydana çıkmış ve sefiri vasıtasıyla Devlet-i Âliyyeyi teşvik etmiştir.

ATAM-ZS
K.44
B-11-3

D 7
F 7-3

GNKUK
ATASE

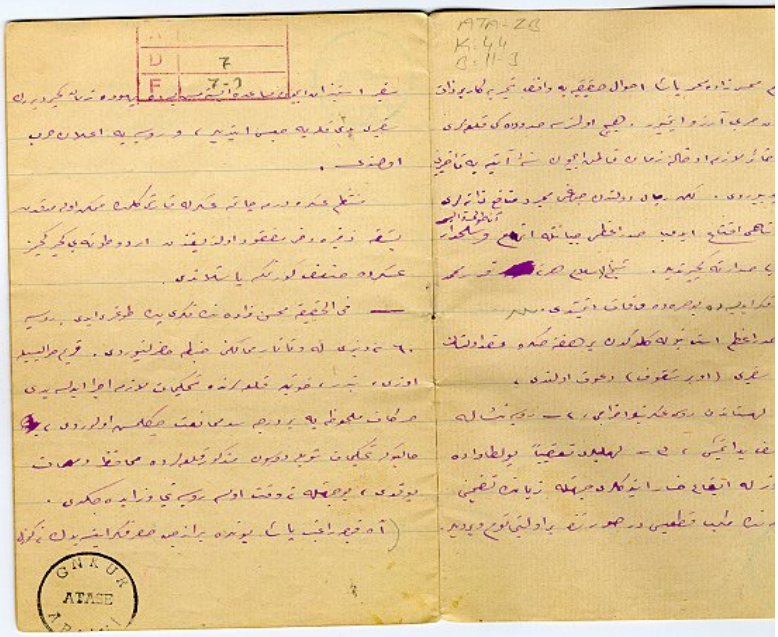
11aba

Sadrazam Muhsinzâde Mehmet Paşa ahvâl-i hakîkiyeye vâkıf tecrübekâr bir zat olduğundan harbi arzu etmiyor. Hiç olmazsa hududtaki kaleleri tahkim ve o zehair-i lâzime ithâline zaman kalmak için sene-i âtîyeye tehirini teklif ediyordu. Lâkin ricâl-i devletten çoğu mücerret menâfi-i zâtiyeleri için padişahı iknâ edip sadrazamı hıyânetle ithâm ve Anadolu valisi ve Silâhdâr Hamza Paşayı sadârate getirdiler. Şeyhülislâm her ne kadar Mehmet Paşa ile hem fikir idiyse de bu sırada vefât etmişti. Yeni sadrazam İstanbul'a geldikten bir hafta sonra akdolunan meclise Rusya Sefiri (Obrikof) davet olundu.

1. Lehistan'dan Rus askerinin ihrâcı,

2. Rusya'nın Leh umurundan keff-i yed etmesi,

3. Lehlileri tâkiben Poltava'da huduttu tecâvüzle îka'-ı hasar ettikleri cihetle ziyânın tazmini Devlet-i Âliyyenin taleb-i katî'sidir sûretinde bir ültimatom verdiler.

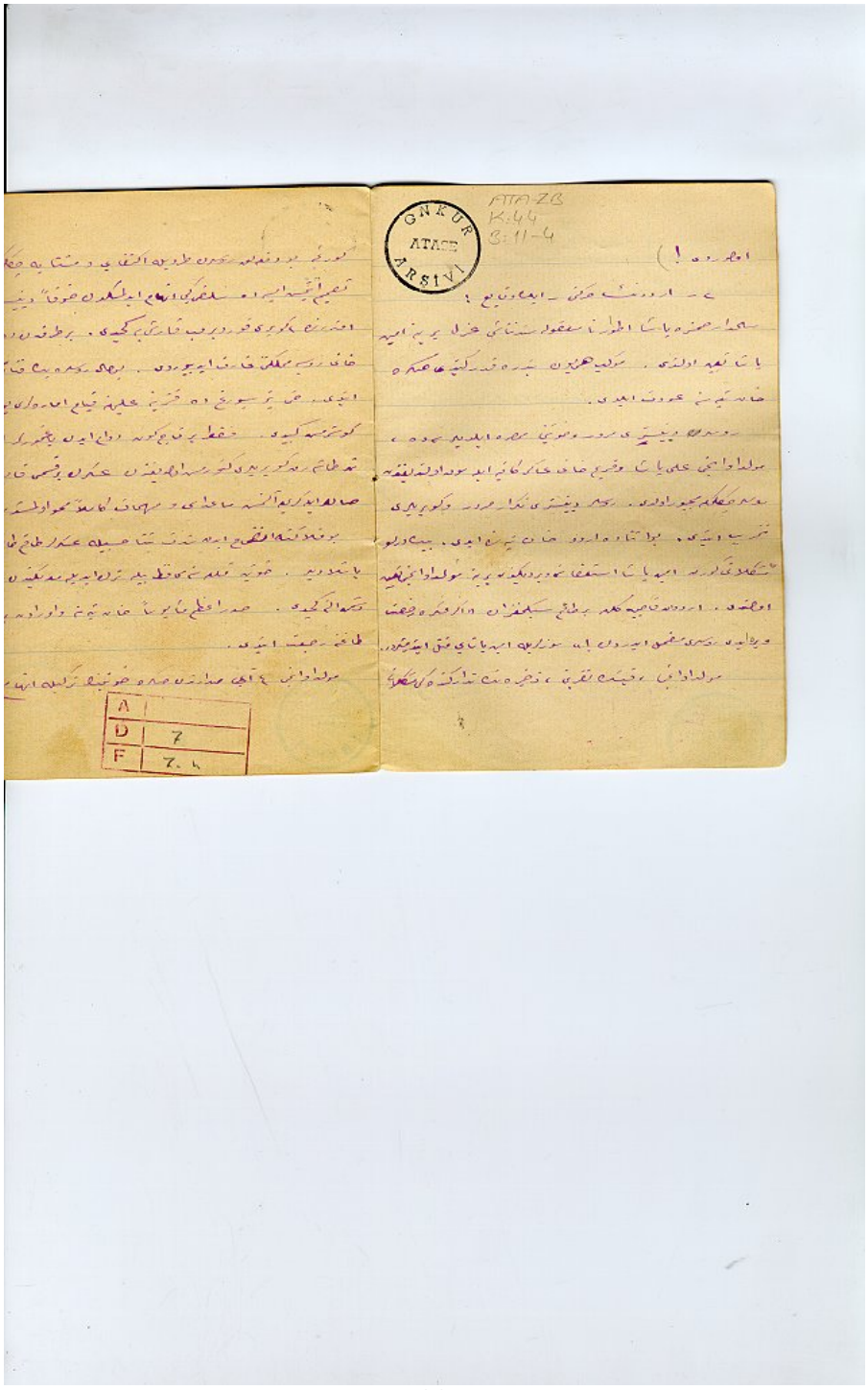

11ac

Sefir isti'zân için müsaade istemiş ise de beyhûde zaman geçirterek sefiri Yedikule'ye hapis ettiler ve Rusya'ya ilân-ı harp olundu.

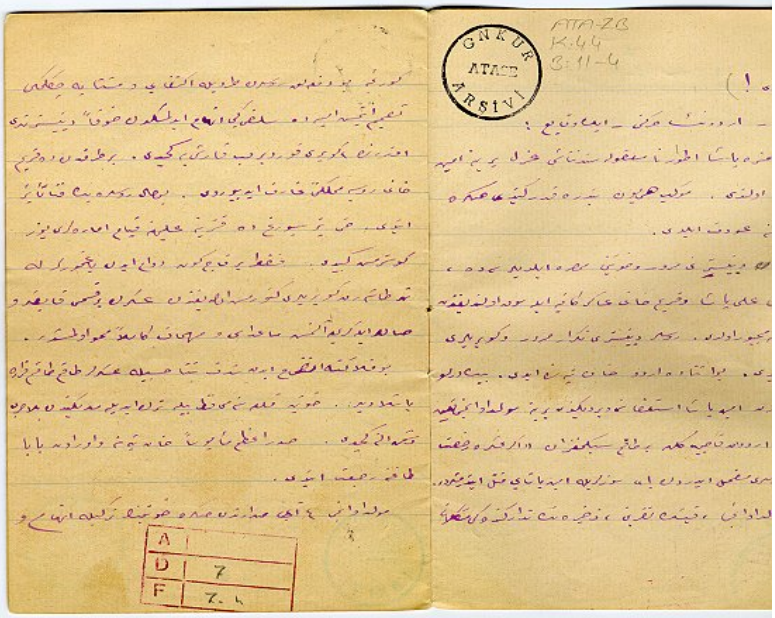
Muntazam askere derme çatma askerle karşı gelmek mümkün olmadığından başka, zahîre dahi mefkud olduğundan ordu Tuna'yı geçer geçmez askerde zaaf görülmeye başlandı.

Filhakika Muhsinzâde'nin fikri pek doğru idi. Rusya 60 seneden beri Leh ve Tatar memleketini zapta hazırlanıyordu. Kırım havâlisiyle, Özi, Tiber, Hotin kalelerinde tahkimât-ı lâzime icrâ edilse idi harekât-ı melhûzeye bir derece sedd-i mümânaat çekilmiş olurdu. Hâlbuki tahkimât şöyle dursun mezkûr kalelerde muhafız ve mühimmat yoktu. Bir cihetle ne vakit olsa Rusya tecâvüz edecektir. (Ah Koca Ragıp Paşa bunlara birazcık hasr-ı fikir etseydin. Ne güzel olurdu!)

ATATÜRK ARŞİVİ
ATA-ZB
K:44
B:11-4

11aca

2. Ordunun Hareketi, İlk Vekayi': Silâhdar Hamza Paşa etvâr-ı nâ-makulesinden nâşi azl ve yerine Emin Paşa ta'yin olundu. Mevkib-i Hümâyûn Bender'e kadar gitti sonra Han tepesine avdet etti. Ruslar Dinyester'i mürûr ve Hotin'i muhasara eylediler ise de Moldovancı Ali Paşa ve Kırım hanı asker-i kâfiye ile sevk olunduğundan Ruslar çekilmeğe mecbur oldu. Ruslar Dinyester'i tekrar mürûr ve köprüleri tahrip etti. Bu esnada ordu Han tepesinde idi. Bin türlü müşkilâtı gören Emin Paşa istifasını verdiğinden yerine Moldovancı ta'yin olundu. Ordudan kaçıp gelen birtakım sebükmagzân; "Eğer fikre ruhsat vere idi, Rusları muzmahill ederdik!" sözleriyle Emin Paşayı katlettirmişlerdir. Moldovancı, kışın takarrübünü, zahîrenin tedârikindeki müşkilâtı,

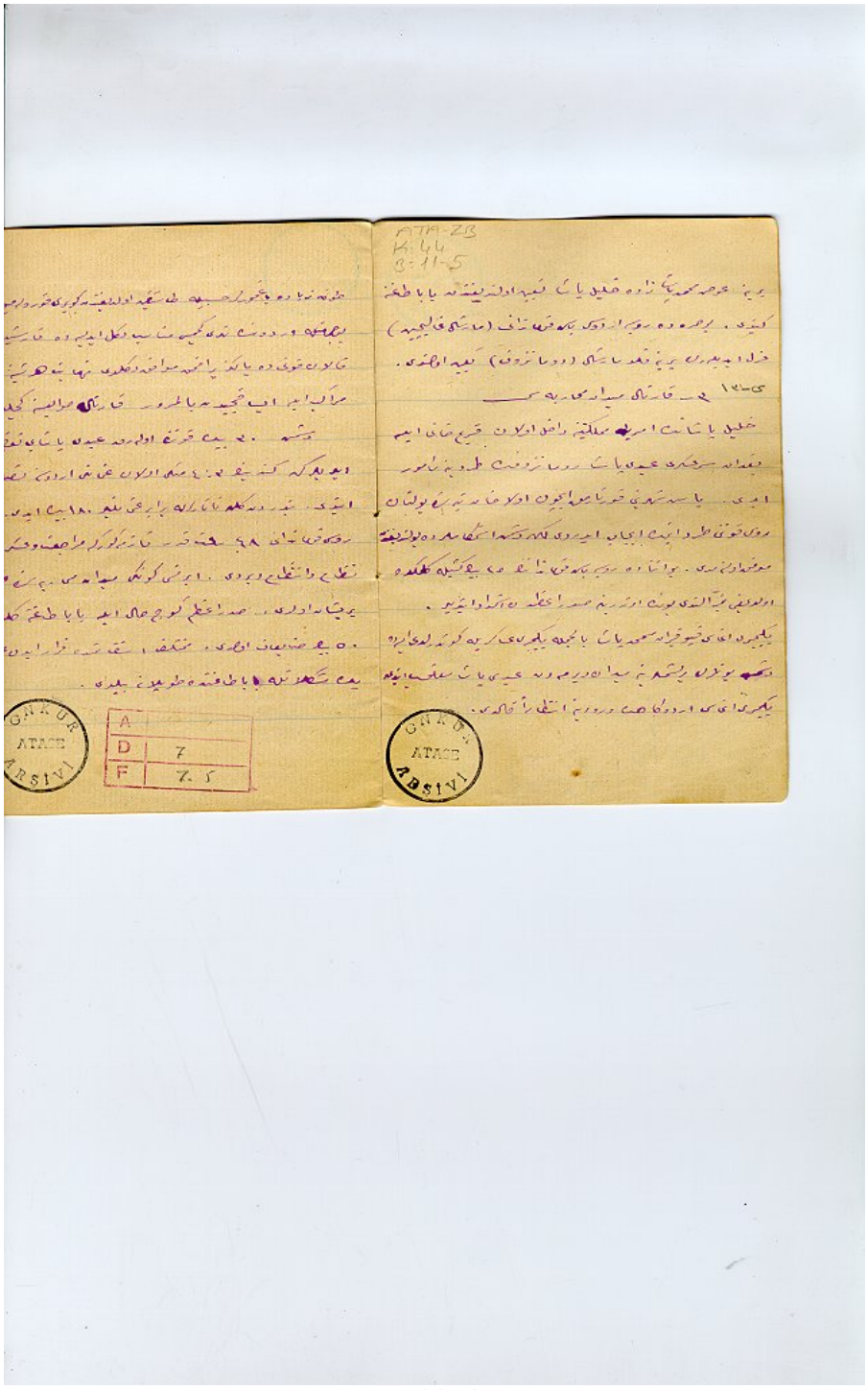

ATA-ZB
K.44
S:11-6
GNKUR
ATASE
ARSIVI

44-11ad

11ad

görünce bu defalık Rusların tard ile iktifâyı ve Meşta'ya çekilmeği tasmim etmiş ise de selefi gibi ithâm edilmekten havfen Dinyester üzerinde iki köprü kurdurup karşıya geçti. Bir taraftan da Kırım hanı Rusya memleketini gâret ediyordu. Bu hâl Ruslara pek fena tesir etti. Hatta Petersburg'ta Katerina aleyhine kıyam emâreleri yüz göstermiş gibiydi. Fakat birkaç gün devam eden yağmurlarla nehir taşarak köprüleri götürmüş olduğundan askerin bir kısmı kayıklar ve sallar ile geriye alınmış, ma'dâsı ve mühimmat kâmilen mahvolmuştur. Bu felâkete inzimâm eden şiddet-i şitâ hasebiyle askerler takım takım firara başladılar. Hotin Kalesi'ne muhafız bile terk edilemediğinden bilâ-harp düşman eline geçti. Sadrazam me'yûsen Han tepesine oradan Baba dağına ric'at etti.

Moldovancı 4 ay sadâretten sonra Hotin'in terkiyle ithâm

ATA-ZB
K:44
3-11-5
GNKUK
ATASE
ARSIVI
A
D 7
F 7.5

11 ada

ve yerine İvaz Mehmet Paşazâde Halil Paşa ta'yin olunduğundan Baba dağına gittiğinde bu sırada Rusya ordusu baş kumandanı (Mareşal Galiçin) azl edilerek yerine Feld Maraşel Romanzof ta'yin olundu.

s. 131

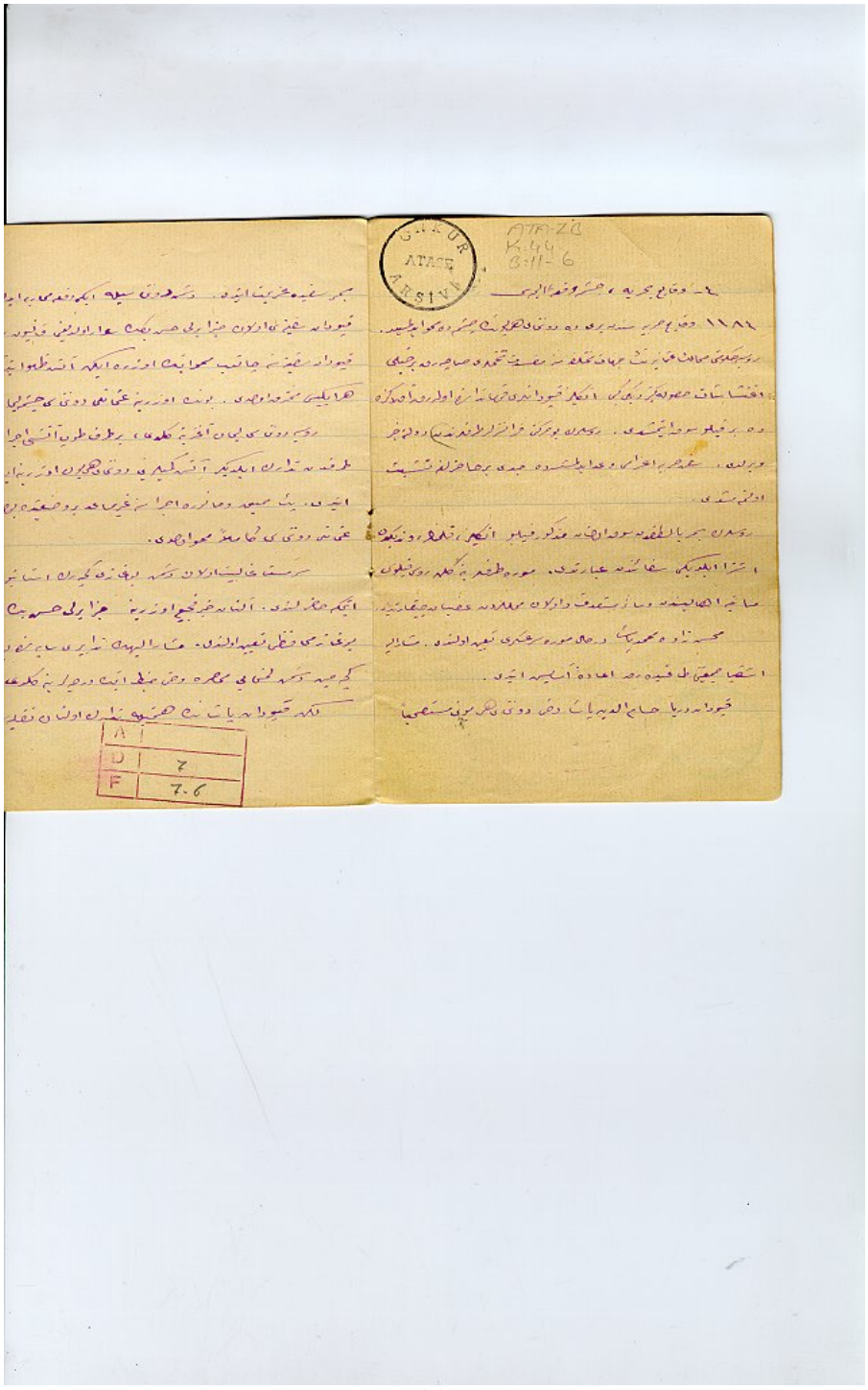
3. Kartal Meydan Muharebesi:

Halil Paşanın emriyle memleketine dâhil olan Kırım hanı ile Boğdan seraskeri Abdi Paşa, Romanzof'un tardına memur idi. Yaş şehrini kurtarmak için evvela Han tepesinde bulunan Rus kuvvetini tard etmek îcâb eder velâkin düşman istihkâmlarında bulunduğundan muvaffak olunamadı. Bu esnada Rus başkumandanının 25.000 kişiyle gelmekte olduğu haber alındı. Bunun üzerine sadrazamdan istimdât istediler. Yeniçeri Ağası Kapıkıran Mehmet Paşa bil-cümle yeniçeri asâkiri ile gönderildi ise de düşman bunların yerleşmelerine izin vermeden Abdi Paşayı mağlûp etti. Yeniçeri ağası ordugâhın vürûduna intizâren kaldı.

ATA-ZB
K:44
3:11-5
G.N.K.U.
ATAM
ARSIVI
A
D 7
F 7.5

11ae

Tuna ziyade yağmurlar hasebiyle taşkın olduğundan köprü kurulamıyordu. Bil-cümle ordunun nehri geçmesi münâsip değil idiyse de karşıda kalan kuvveti de yalnız bırakmak muvafık değildi. Nihayet her şeye rağmen merâkib ile İsakçı'dan bilmürûr Kartal havâlisine geçildi. Düşman 30.000 kuvvetinde olarak Abdi Paşayı takiben ilerlerken kendinin 3-4 misli olan Osmanlı ordusuna tesâdüf etti. Bender'den geçen Tatarlarla beraber Osmanlılar 180.000 idi. Rus kumandanı 48 saat kadar kazma küreğe mürâcaat ve askerine nizâm ve intizâm verdi. Ertesi günkü meydan muharebesinde Osmanlılar perişan oldu. Sadrazam güç hâl ile Baba dağına geldi. 50.000 zâyiat oldu. Muhtelif istikâmette firar eden asker bin müşkilâtla Baba dağında toplanabildi.

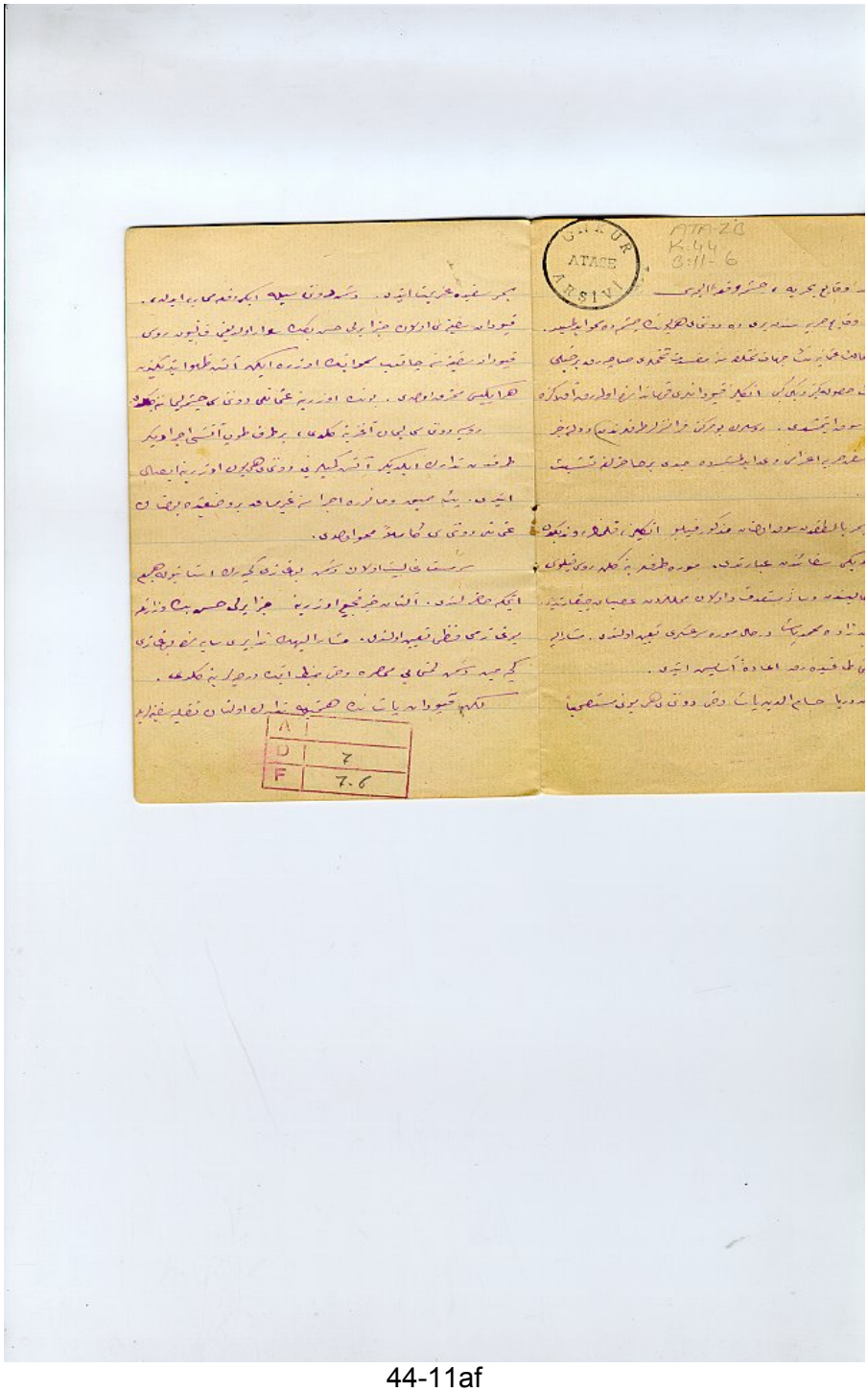

ATA-28
K-44
B:11-6

11aea

4. Vekayi'-i Bahriye, Çeşme Vekayi'-i Elimesi: 1184 Vekayi'-i harbiyesinden biri de Donanma-yı Hümâyûn'un Çeşme'de mahv edilmesidir. Rusya Hükûmeti Memâlik-i Osmaniye'nin cihât-ı muhtelifisine mefsedet tohumları saçarak bir hayli igtişâşât husule getirdiği gibi İngiliz kapudanları komutasında olarak Akdeniz'e de bir filo sevk etmiştir. Rusların bu hareketi Fransızlar tarafından devlete haber verildi. Süfen-i Harbiye i'zâmı va'ad edilmişse de ciddî bir hazırlığa teşebbüs olunmamıştı.

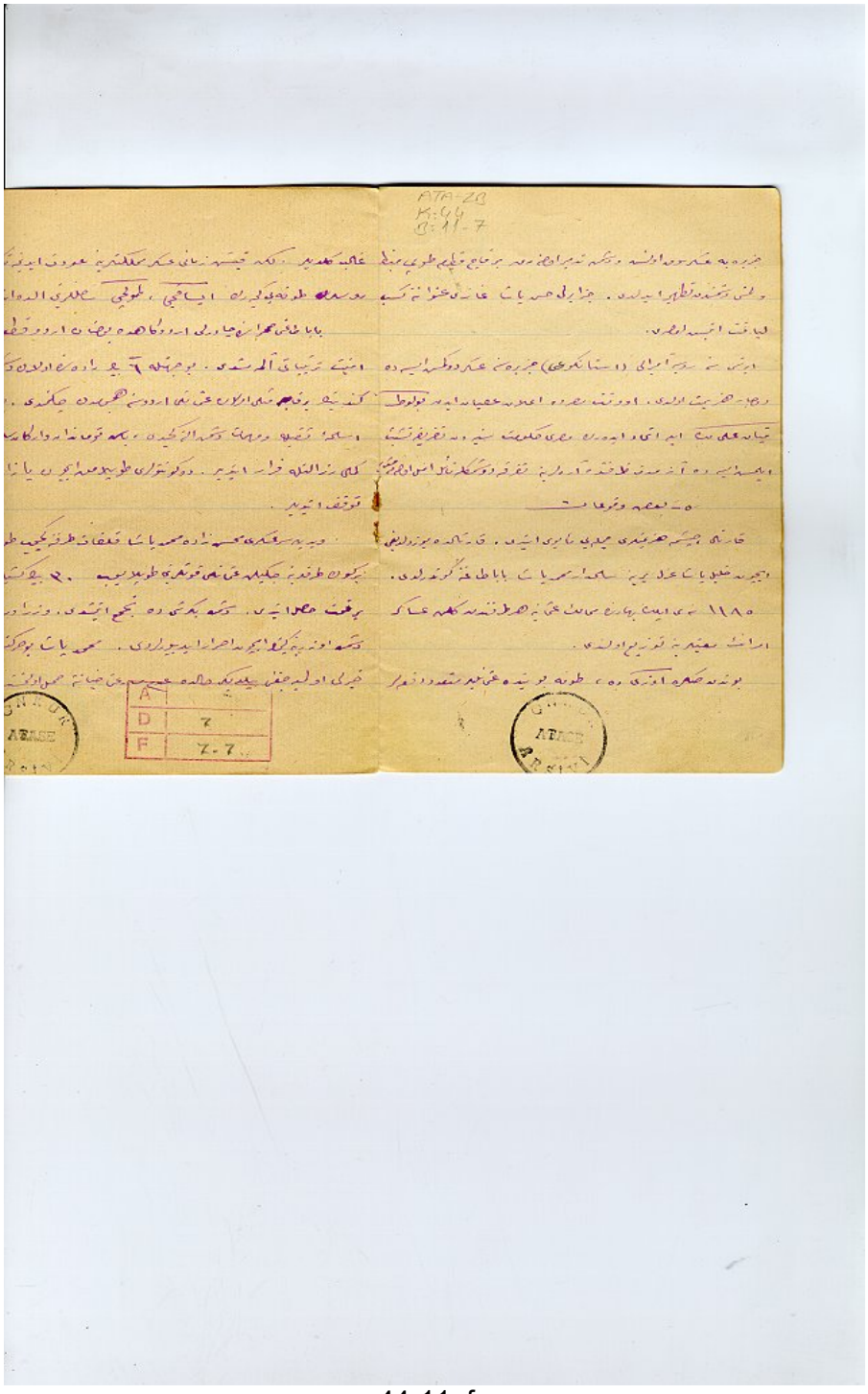
Rusların Bahr-i Baltık'tan sevk olunan mezkûr filo İngiliz, Felemenk, Venedik'den iştirâ eylediği sefâinden ibârettir. Mora taraflarına gelen Rus filosu Manya ahâlisinden vesair müstaid-i fesat olan mahallerden isyan çıkarttırır. Muhsinzâde Mehmet Paşa derhâl Mora seraskeri ta'yin olundu. Müşârünileyh eşkıya cemiyetini dağıtarak iâde-yi âsâyiş etti. Kaptan-ı Deryâ Hüsamettin Paşa dahi Donanma-yı Hümâyûn-u müstashiben

11af

Bahr-i Sefide azimet etti. Düşman donanması ile iki defa muharebe eden kaptan sefinesi olan Cezayirli Gazi Hasan Beyin süvâr olduğu kalyon Rus kapudan sefinesinde çatup mahv etmek üzere iken ateş zuhûr ettiğinden her ikisi mukterik oldu. Bunun üzerine Osmanlı donanması Çeşme limanına çekildi. Rus donanması liman ağzına geldi. Bir taraf top ateşi icrâ, diğer taraftan tedârik eylediği ateş gemilerini Donanma-yı Hümâyûn üzerlerine irsâl etti. Pek sık ve manevra icrâsına gayrı bir vaziyette bulunan Osmanlı donanması kâmilen mahvoldu.

Ser-mest gâlip olan düşman boğazı geçerek İstanbul'a hücum etmeye hazırlandı. Alınan haber-i feci üzerine, Cezayirli Hasan Bey vezaretle Boğaz muhafızı ta'yin olundu. Müşârünileyhin tedâbiri sayesinde Boğaz'ı geçemeyen düşman Limni'yi muhasara ve hatta zapt etmek derecelerine geldi, lâkin Kaptan Paşanın himmetiyle tedârik olunan nakliye sefineleri ile

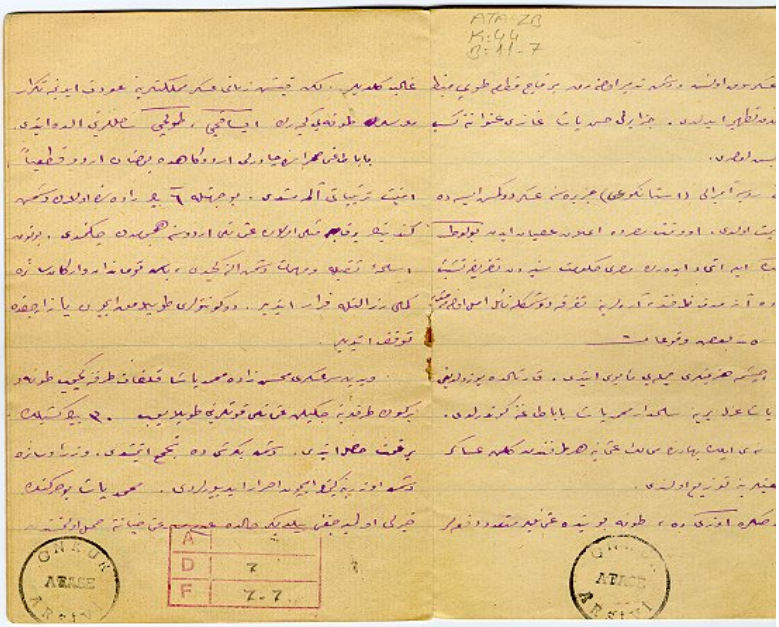
cezireye asker sevk olunmuş ve düşman tedmîr olunarak birkaç kıt'a topu zabt ve hatta limanı düşmandan tathîr edildi. Cezayirli Hasan Paşa gazi ünvanına kesb-i liyâkat etmiş oldu.

Ertesi sene Rusya amirali (İstanköy) ceziresine asker dökmüş ise de düçâr-ı hezimet oldu. O vakit Mısır'da ilân-ı isyân eden Bulut Kapanoğlu Ali Bey ile ittihâd ederek Mısır'ı Hükûmet-i Seniyye'den tefrîke teşebbüs eylemiş ise de az müddet zarfında aralarına tefrîka düşmekle nâil-i emel olunamamıştır.

5. Bazı vukuât:

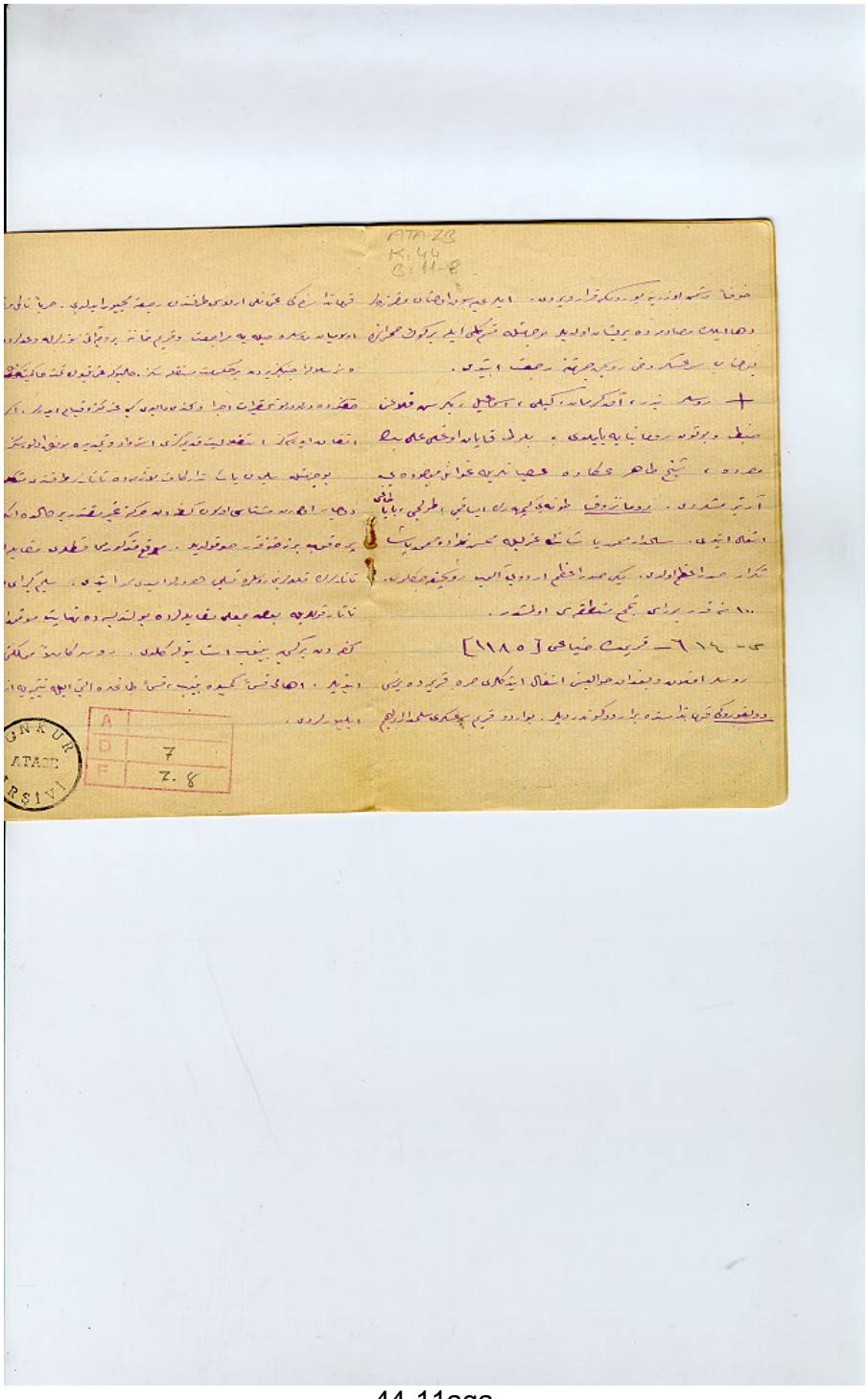
Kartal, Çeşme hezimetleri cümleyi me'yûs etti. Kartal'da bozulduğu için Halil Paşa azl, yerine Silâhdâr Mehmet Paşa Baba dağına gönderildi. 1185 senesi ilkbaharında Memâlik-i Osmaniye tarafından gelen asâkir, ümerânın maiyyetlerine tevzi olundu.

Bundan sonra Özi'de, Tuna boyunda Osmanlılar müteaddid defalar

11ag

galip geldiler. Lâkin kış zamanı asker memleketlerine avdet edince tekrar Ruslar Tuna'yı geçerek İsakçı, Tolcu, sahillerini elde etti. Baba dağı sahrasında çadırlı ordugâhta bulunan ordu kat'iyen emniyet tertibâtı almamış idi. Bu cihetle 6000 raddesinde olan düşman kendinin birkaç misli olan Osmanlı ordusuna hücumdan çekinmedi. Bu kuvvet, eslihâ-yı nakliye ve mühimmat düşman eline geçti. Başkumandan ve erkân-ı saire kemâl-i rezâletle firar ettiler. Dökülenleri toplamak için Pazarcık'ta tevakkuf ettiler. Vidin Seraskeri Muhsinzâde Mehmet Paşa, Kalafat tarafına geçip Tuna ve Yerköy taraflarına çekilen Osmanlı kuvvetlerini toplayıp 30.000 kişilik bir kuvvet hâsıl etti. Düşman Bükreş'te tecemmu' etmişti. Vüzerâ vesaire düşman üzerine gitmek için ısrar ettiler. Mehmet Paşa bu hareketin hayırlı olmayacağını bildiği hâlde adem-i hıyânetine haml olunmasından

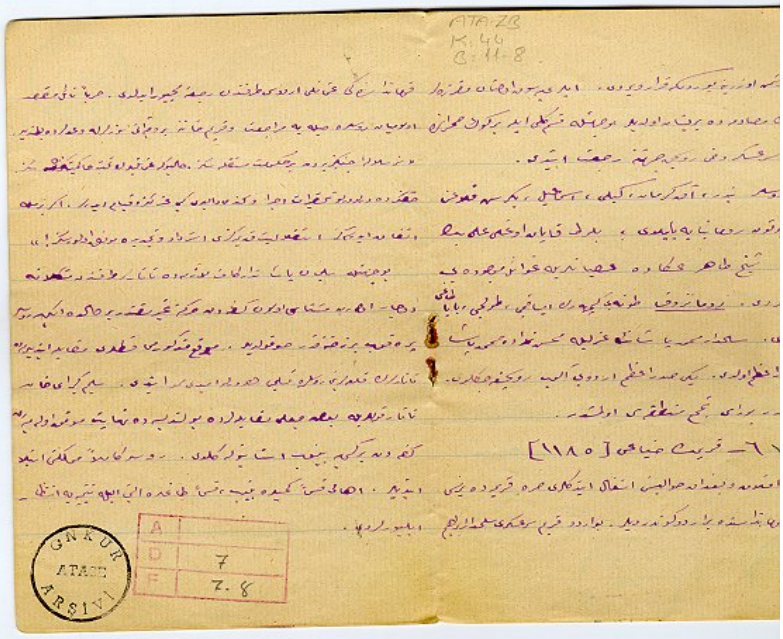
11aga

havfen düşman üzerine yürümeye karar verdi. İleriye sevk olunan müfrezeler daha ilk müsâdemede perişan oldular. Bu cihetle kısm-ı küllî ile Yerköy sahrasında bulunan serasker dahi Rusçuk cihetine ric'at etti.

Ruslar, Bender, Akkirman, Kili, İsmail, Bükreş kılâ'ını zapt ve bütün Romanya'ya yayıldı. Bulut Kapanoğlu Ali Bey Mısır'da, Şeyh Tâhir Akkâ'da isyanlarıyla gavâil-i mevcudeyi artırmışlardı. Romanzof Tuna'yı geçerek İsakçı, Tolcu, Baba dağı işgal etti. Silâhdâr Mehmet Paşanın azliyle Muhsinzâde Mehmet Paşa tekrar sadrazam oldu. Yeni sadrazam orduyu alıp Rusçuk'a çekildi. 100 sene kadar burası tecemmu' mıntıkası oldu.

Sayfa 14, Kırım'ın Ziya'ı:

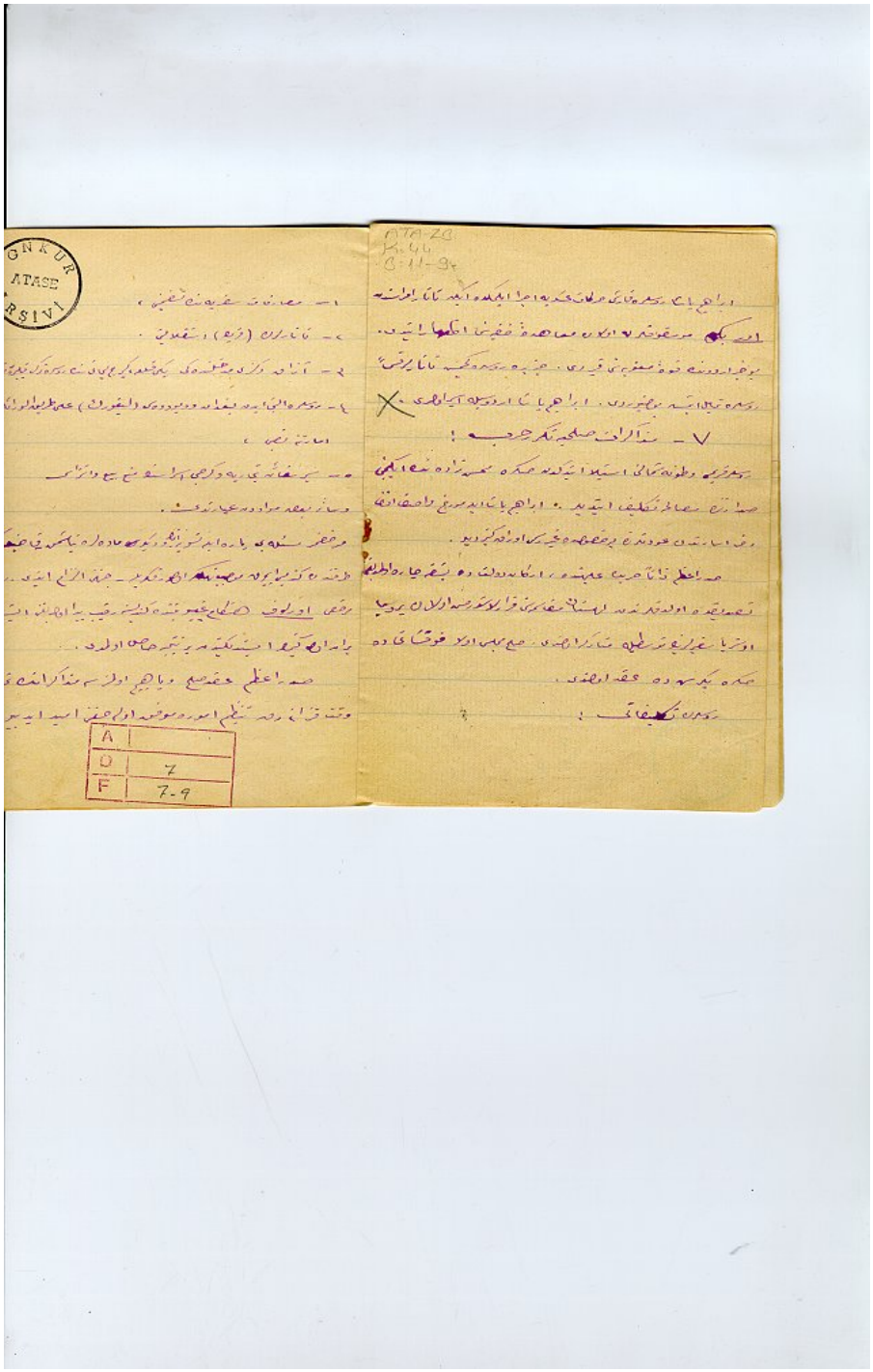
Ruslar, Eflak ve Boğdan havâlisini işgal ettikleri sıra Kırım'a da Prens Volgoriki kumandasında bir ordu gönderdiler. Bu ordu Kırım Seraskeri Silâhdar İbrahim

ATA-ZB
K.46
B-11-8

GNKUR
ATAM
ARŞİVİ
A
D 7
F 7.8

11ah

kumandasındaki Osmanlı ordusu tarafından ric'ata mecbur edildi. Harben nâil-i maksat olamayan Ruslar hileye mürâcaat ve Kırım hanına bervech-i âtî sözlerle vaatlerde bulundular. "Siz sülâle-yi Cengiziye'den bir hükûmet-i müstakillesiniz, hâlbuki Osmanlıların taht-ı hâkimiyetindesiniz. Hakkınızda türlü türlü tahrikat icrâ ve kendi valileri gibi harekette kıyam ederler. Eğer bizimle ittifâk ederseniz istiklâl-i kadîmenizi istirdâda şimdiden muvaffak olursunuz." Bu cihetle Süleyman Paşa tedârik-i lâzimede Tatarlar tarafından teşkilâta düçâr olarak meştâsı olan Kefe'den harekete gayr-i muktedir bir hâlde iken Ruslar Pirekop berzahına kadar sokuldular. Mevki-i mezkûr muhafızları mukabele ettilerse de Tatarların kalelerini Ruslara teslimi her türlü ümidi seddetti. Selim Giray Han Tatar kollarıyla bazı mukabelelerde bulunduysa da nihayet muvaffak olamayarak Kefe'den bir gemiye binip İstanbul'a geldi. Ruslar kâmilen memleketini istilâ ettiler. Ahali kısmen gemilere binip, kısmen dağlara iltica ile neticeye intizâr ediyorlardı.

44-11aha

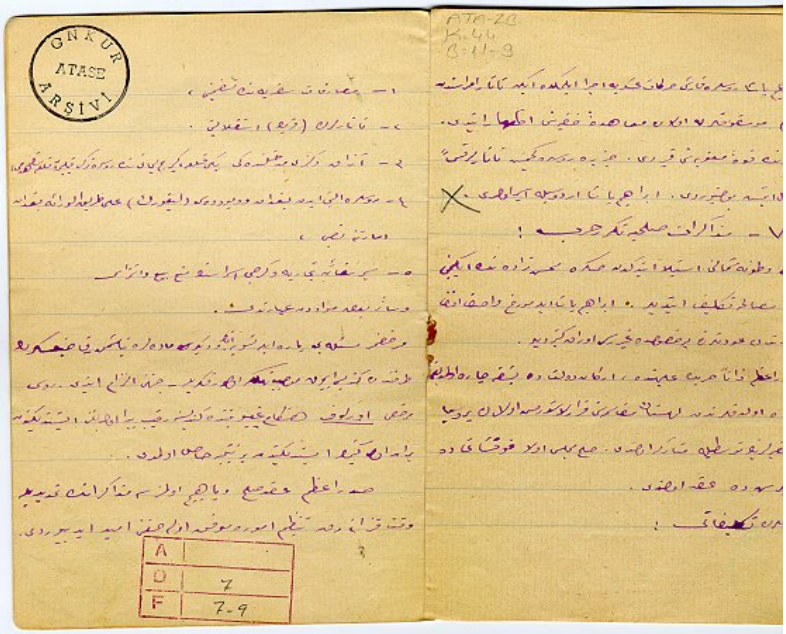
11aha

İbrahim Paşa, Ruslara karşı harekât-ı askeriye icrâ eylemekte iken Tatar ümerâsından Emre (?) Bey Moskoflarla olan muahede-i hafiyesini izhâr etti. Bu haber ordunun kuvve-i mâneviyesini kırdı. Cezire Ruslara geçmiş, Tatarlar kısmen Ruslara temâyül etmiş bulunuyordu. İbrahim Paşa ordusuyla esir oldu.

7. Müzakerât-ı Sulhiye Tekerrür-i Harp:

Ruslar, Kırım'ı ve Tuna şimâlini istilâ ettikten sonra Muhsinzâde'nin de ikinci sadâretinde musalâha teklif ettiler. İbrahim Paşa ile Vâsıf Efendi dahi esaretlerinden avdetlerinde bu hususta gayr-i resmi evrak getirdiler.

Sadrazam zaten harp aleyhinde erkân-ı devlette de başka çare olmadığı tasdikte olduklarından Lehistan mukasemesini kararlaştırmış olan Prusya, Avusturya sefirlerinin tavassutuyla mütâreke olundu. Sulh meclisi evvela Fokşani'de sonra Bükreş'te akdolundu. Rusların teklifâtı:

ATATÜRK
ATASE
ARSIVI
ATA-28
K.46
C-11-3
A
O 7
F 7-9

11ai

1. Masarifât-ı seferiyenin tazmini

2. Tatarların (Kırım)'ın istiklâlini

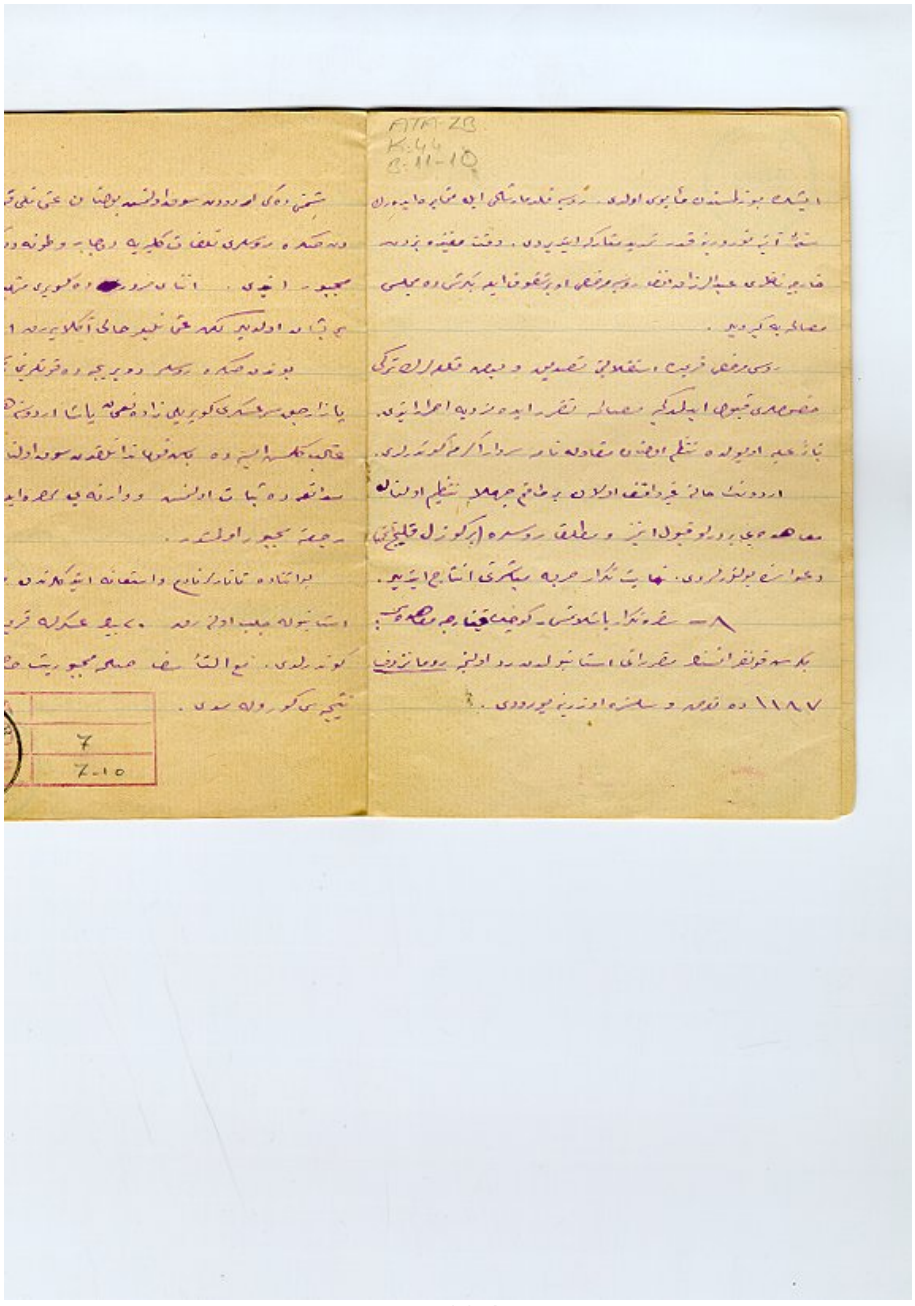
3. Azak denizi medhalindeki Yeni Kale, Kırım limanının Ruslara terki. Kaya Liman Kalesi'nin hedmi.

4. Ruslara ilticâ eden Buğdan Voyvodası (Ligor)'un alâ tariku'l-verâse Buğdan emaretine nasbı

5. Seyr-i sefâin-i tüccâriye ve Gürcü üserâsının men'-i bey' ve iştirâsı vesair bazı mevâddan ibârettir.

Murahhasımız meseleyi para ile tesviye etmek ve diğer maddelere yanaşmak kazaskerlik tarafından kendisi için mucib-i tehlike peydâ fikriyle cünhünü iltizâm etti. Rus murahhası Orlof hengâm-ı gaybubetinde kendisine rakip peydâ olduğunu işittiğinden biraz evvel gitmek istediğinden bir netice hâsıl olmadı.

Sadrazam akd-i sulh olduğunu veya hiç olmazsa müzâkerâtın temdidiyle vakit kazanarak tanzim-i umura muvaffak olacağını ümid ediyordu.

44-11aia

11aia

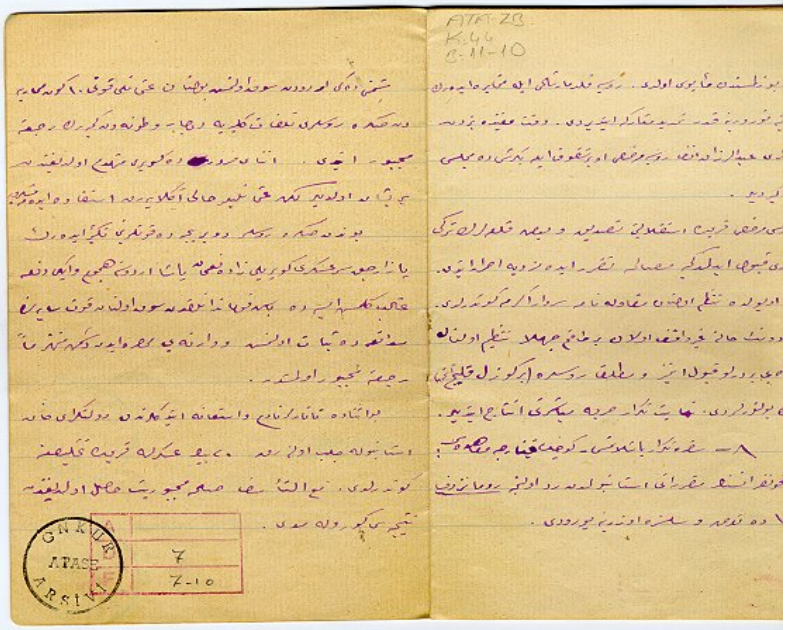
İşin bozulmasından me'yûs oldu. Rusya feld mareşali ile muhabere ederek sene-i âtîye kurûnuna kadar temdid-i mütâreke ettirdi. Vakt-i muayyeninde bizden Hâriciye Nâzırı Abdürrezzak Efendi, Rusya Murahhası Obrişkof ile Bükreş'e meclis-i musalâhaya girdiler.

Rus murahhası Kırım'ın istiklâlini tasdik ve bazı kalelerin terki hususları kabul edilmedikçe musalâha takarür edemez diye ısrar etti. Binâenaleyh o yolda tanzim olunan mukavelenâme serdâr-ı ekreme gönderildi.

Ordunun hâline gayr-ı vakıf olan birtakım cühelâ tanzim olunan muahedâtı bir türlü kabul etmez ve mutlaka Ruslara (Bir güzel kılıç etmek davasında bulunurlardı.) Nihayet tekrar harbe mübâşereti intac ettiler.

8. Sefere Tekrar Başlanması, Küçük Kaynarca Mu'ahedesi:

Bükreş Konferansı'nın mukarrerâtı İstanbul'dan reddolunca Romanzof 1187'de taarruz ve Silistre üzerine yürüdü.

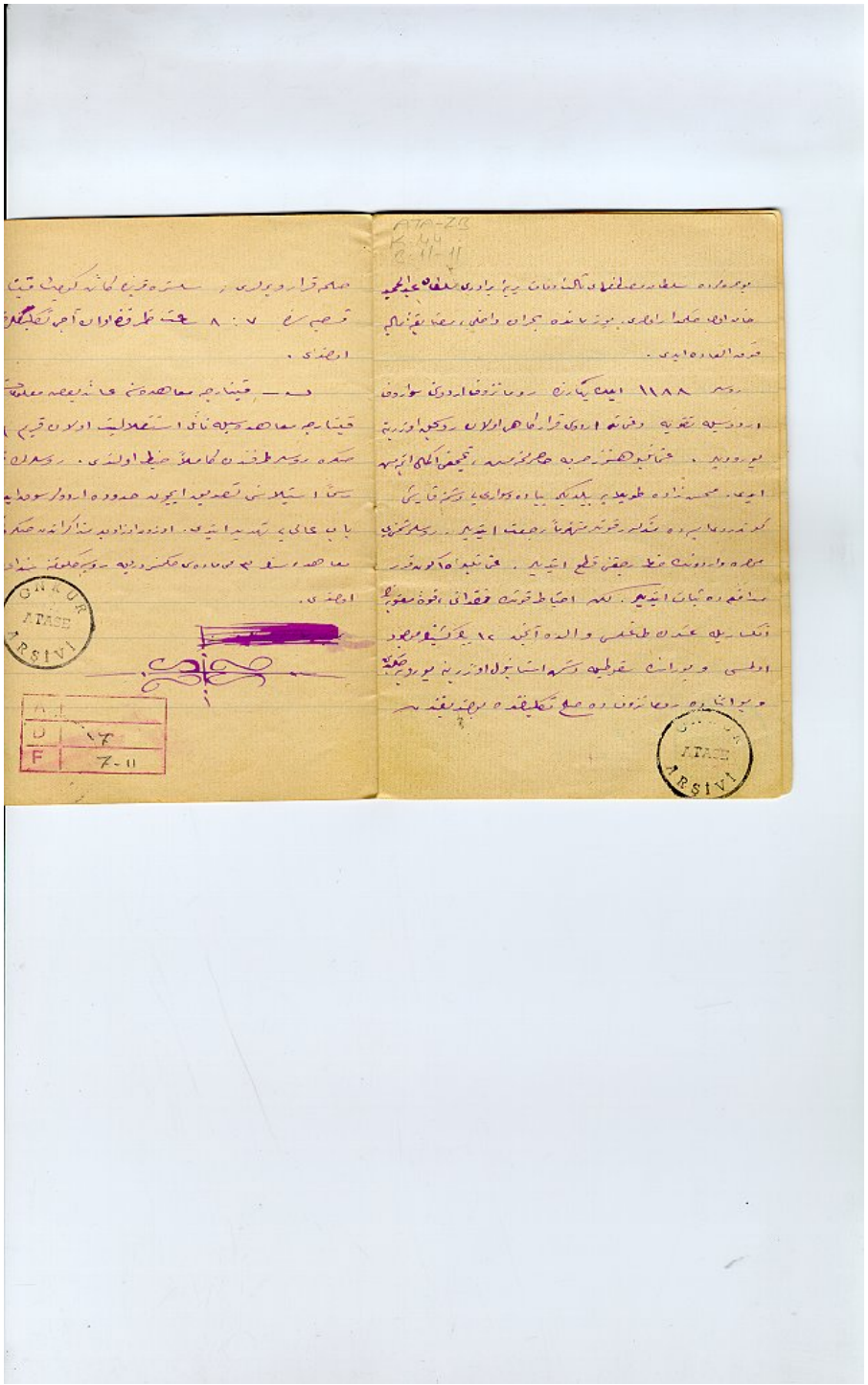
ATAT-28
K.44
C-11-10

GNKUR
ATASE
ARŞİVİ
7
7-10

11aj

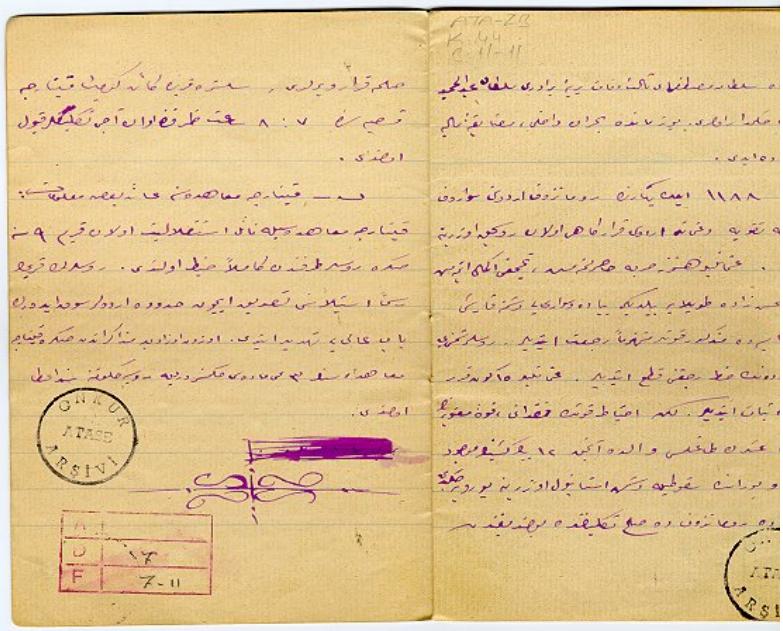
Şumnu'daki ordudan sevk olunmuş bulunan Osmanlı kuvveti 10 gün muharebeden sonra Rusları telefât-ı külliyeye düçâr ve Tuna'dan geçirerek ric'ata mecbur etti. Esnâ-yı mürûrda köprü münhedim olduğundan perişan oldular. Lâkin Osmanlılar hâli anlayarak istifâde edememişlerdir. Bundan sonra Ruslar Dobruca'da kuvvetlerini teksîr ederek Pazarcık Seraskeri Köprülüzâde Numan Paşa ordusuna hücum ve iki defa galip gelmiş ise de başkumandanlıktan sevk olunan kuvvet sayesinde müdâfaada sebat olunmuş ve Varna'yı muhasara eden düşman münhezimen ric'ata mecbur olmuştur.

Bu esnada Tatarlar nâdim ve istiâne ettiklerinden Devlet Giray Han İstanbul'a celp olunarak 20.000 askerle Kırım'ın tahlîsine gönderildi. Ma'ateessüf sulha mecburiyet hâsıl olduğundan neticesi görülemedi.

11aja

Bu sıralarda Sultan Mustafa-yı Sâlis vefât, yerine biraderi Sultan Abdülhamid Hân-ı Evvel hükümdar oldu. Bu zamanda buhrân-ı dahilî, müzâyaka-yı mâliye fevkalâde idi. Ruslar 1188 ilkbaharında Romanzof ordusunu Suvarof ordusu ile takviye ve Osmanlı ordusu karargâhı olan Rusçuk üzerine yürüdüler. Osmanlılar henüz harbe hazırlanmamış techiz-i ikmâl etmemiş idi. Muhsinzâde toplayabildiği piyâde ve süvâriyi düşmana karşı gönderdi ise de mezkûr kuvvetler münhezimen ric'at ettiler. Ruslar Şumnu'yu muhasara ve ordunun hatt-ı ric'atını kat'ettiler. Osmanlılar 15 gün kadar müdâfaada sebat ettiler. Lâkin ihtiyat kuvvetinin fikdanı, kuvve-i mâneviyenin inkisârıyla askerin dağılması ve elde ancak 12.000 kişinin mevcut olması ve burasının sükûtuyla

düşman İstanbul üzerine yürüyecekti ve bu esnada Romanzof da sulh teklifinde bulunduğundan sulha karar verildi. Silistre kurbinde kain Küçük Kaynarca kasabasında 7-8 saat zarfında â'dânın acı teklifleri kabul olundu.

Kaynarca Mu'ahedesi'ne Ait Bazı Malûmât

Kaynarca Mu'ahedesi'yle nail-i istiklaliyet olan Kırım 9 sene sonra Ruslar tarafından kâmilen zapt olundu. Rusların Kırım'ı resmen istilâsını tasdik için hududa ordular sevk ederek Bâbıâlî'yi tehdit etti. Uzun uzadıya müzakerâttan sonra Kaynarca Mu'ahedesi'nin 3. maddesi hükümsüzdür, diye Rusya Hükûmetine senet itâ olundu.

ZAMAN DİZİNİ*

26 Eylül 1529	: Birinci Viyana Kuşatması'nın başlaması.
25 Ekim 1529	: Birinci Viyana Kuşatması'nın sona ermesi.
4 Haziran 1672	: IV. Mehmet'in Birinci Lehistan Seferi.
18/19 Ağustos 1672	: Kamaniçe Kalesi'nin muhasarası.
18 Ekim 1672	: Bucaş Barışı.
7 Ağustos 1673	: IV. Mehmet'in İkinci Lehistan Seferi.
19 Eylül 1673	: Osmanlı ordusunun İsakçı'ya varması.
10 Kasım 1673	: Hotin'de Osmanlı ordusunun yenilmesi.
16 Haziran 1674	: IV. Mehmet'in Hacıoğlu Pazarcığı'ndan Ukrayna üzerine sefer düzenlemesi.
21 Ağustos 1674	: Lehistan'ın barış teklifinde bulunması.
14 Eylül 1674	: Kırım Hanı Selim Giray Han'ın Kazak Hatmanı Duraşenko ile birlikte Osmanlı ordusuna katılması.
18 Eylül 1674	: IV. Mehmet'in Ukrayna Seferi'nden dönüşü.
14 Ağustos 1677	: Kazak Hatmanı Duraşenko'nun ihaneti üzerine Cehrin Seferi'ne çıkılması.
30 Nisan 1678	: IV. Mehmet'in Rusya seferine çıkması.
20/21 Ağustos 1678	: Cehrin Kalesi'nin Osmanlılar tarafından fethedilmesi.
29 Ekim 1680	: IV. Mehmet'in İkinci Rusya Seferi'ne çıkması.
Nisan 1683	: İkinci Viyana Seferi hazırlıklarına başlanması.

* Zaman dizininde sadece incelediğimiz defterlerle ilgili olan tarihler ele alınmıştır.(YN)

13 Mayıs 1683	: Merzifonlu Kara Mustafa Paşanın İkinci Viyana Seferi için hazırlanan orduya komutan olarak atanması.
10 Haziran 1683	: Tökeli İmre'nin kuvvetleriyle Osmanlı ordusuna katılması.
14 Temmuz 1683	: İkinci Viyana Kuşatması'nın başlaması.
7 Eylül 1683	: Leh Kralı Jan Sobiyevski'nin Viyana'ya yardım için gelişi.
16 Ekim 1683	: Merzifonlu Kara Mustafa Paşanın Belgrad'da idam edilmesi.
29 Ekim 1683	: İkinci Viyana Seferi'nden ordunun İstanbul'a dönüşü.
1711	: Osmanlı Devleti'nin Rusya'ya karşı Prut Zaferi.
30 Ekim 1757	: III. Mustafa'nın Osmanlı tahtına çıkması.
1757-1763	: Koca Ragıp Paşanın sadrazamlık dönemi.
1765-1768	: Muhsinzade Mehmet Paşanın sadrazamlık dönemi.
7 Ağustos 1768	: Muhsinzade Mehmet Paşanın sadrazamlıktan azledilmesi.
8 Ekim 1768	: Lehistan'ı himaye için Rusya'ya sefer açılması.
31 Ocak 1769	: Kırım hanının Güney Rusya'ya sefer düzenlemesi.
27 Mart 1769	: Veziriazam Yağlıkçızade Mehmet Emin Paşanın Rus Seferi'ne çıkması.
1 Mayıs 1769	: Osmanlı ordusunun İsakçı'ya varması, Hotin Seferi.
12 Ağustos 1769	: Rusların Hotin'de yenilip geri çekilmeleri.
12 Ağustos 1769	: Moldovancı Ali Paşanın sadrazam olması.

9-16/17 Eylül 1769	: Osmanlı ordusunun Turla (Dinyester) nehrini geçmesi, Köprü faciasının yaşanması.
21 Eylül 1769	: Rusların Hotin'i işgal etmesi.
6-7 Temmuz 1769	: Çeşme'de Osmanlı donanmasının Ruslar tarafından yakılması.
1 Ağustos 1769	: Osmanlı ordusunun Kartal bozgunu, Bender faciası.
24 Haziran 1771	: Kırım'ın Ruslar tarafından işgali ve elden çıkması.
11 Aralık 1771	: Muhsinzade Mehmet Paşanın tekrar sadrazam olması.
9 Kasım 1772	: Bükreş'te sonuç alınamayan barış görüşmelerinin başlaması.
1 Mayıs 1773	: Mısır'da Bulutkapanoğlu Ali Bey, Akkâ'da Şeyh Zahir'in isyan etmeleri.
29 Haziran 1773	: Silistre'de Rusların yenilgiye uğratılması.
21 Ocak 1774	: III. Mustafa'nın ölümü, yerine I. Abdülhamit'in tahta geçmesi.
21 Temmuz 1774	: Küçük Kaynarca Antlaşması'nın imzalanması, Kırım'ın bağımsızlığının tanınması.
4 Ağustos 1774	: Sadrazam Muhsinzade Mehmet Paşanın ölümü.
9 Temmuz 1783	: Rusya'nın Kırım Hanlığı'nı ortadan kaldırıp Kırım yarımadasını işgal etmesi.

DİZİN (Şahıs, Yer Adları)

A

Abdi Paşa, 16, 32, 33
Abdurrahman Paşa, 14
Ahmet Paşa, 14, 16, 17, 24, 30
Alman, II
ATASE ve Dent. Başkanlığı Arşivi, IX
ATATÜRK, I, II, III, VII, VIII, IX, 1, 3, 4, 5, 7, 8
Avcı Mehmet, 20
Avcı Sultan Mehmet, 4
AVUSTURYA-MACARİSTAN, V, VI, 1, 11, 20, 12
Azak Kalesi, 19, 30

B

Baba dağı, 14, 32, 33, 34, 35
Balkanlar, VII
Belgrad, VIII, 5, 22
Bender Kalesi, 19
Boğdan, 1, 14, 17, 19, 20, 22, 25, 32, 35
Bohemya, 23
Budin, VIII, 6, 20, 22, 23, 26, 28
Buğ, 13, 14, 15, 16, 18
Bulut Kapanoğlu Ali Bey, 34

C

Cehrin Kalesi, 15, 16, 17, 18
Cezayirli Gazi Hasan Bey, 33
Cezayirli Gazi Hasan Paşa, 9
Cezayirli Hasan Paşa, 34

Ç

Çukurçayır, 21

D

Davut Paşa, 21
Dinyeper, 13, 16, 17, 18, 19
Dinyester, 14, 16, 19, 32
Dornbah, 27
Durnibah, 27
Dük Dolverek, 27

E

Ebubekir Paşa, 23, 24
Eflâk voyvodası, 14
Emin Paşa, 32
Erfurg Şatosu, 23

F

Fındıklılı Mehmet Ağa, 6, 28
Fülek Kalesi, 20

G

Genç Ali Paşa, 30
Günjendorf, 27

H

Harbiye Mektebi, 4
Hâriciye Nâzırı Abdürrezzak Efendi, 36
Harp Akademisi, 4, 7
Harp Okulu, VII, 1, 3, 4, 7, 8
Hatmen, 27
Helekünstad, 27
Hotin, 2, 8, 9, 13, 14, 27, 30, 31, 32
Humbaracı Ahmet Paşa, 8
Hüseyin Paşa, 22, 26

I

III. Ahmet, 6
III. Mustafa, VIII, 9, 30, 37
IV. Mehmet, 11, 20
IV. Mehmet, VII

İ

İbrahim Paşa, 6, 15, 16, 20, 21, 22, 23, 26, 27, 28, 35
İkinci Katerina, 8
İkinci Katherina, 31
İsakçı, 9, 13, 14, 16, 33, 34, 35

J

Jan Sobieski, 2, 5
Jan Sobiyeski, 12, 13, 14, 21, 27, 29

K

Kalenburg, 27
Kamanice Kalesi, 15
Kaptanıderya Hüsamettin Paşa, 33
Kara Mehmed Paşa, 24
Kara Mehmet Paşa, 19, 22, 23
Kara Mustafa Paşa, 5, 15, 20, 21, 23
Kartal, 9, 14, 32, 33, 34
Kırım, VIII, 1, 2, 3, 5, 6, 8, 9, 12, 13, 14, 15, 16, 19, 20, 22, 28, 31, 32, 35, 36, 37
Koca Ragıp Paşa, 8, 30, 32
Korpiyer, 7, 29
Köprülüzâde Numan Paşa, 30, 37
Kurtuluş Savaşı, I, II
Kuyucu Murat Paşa, 11, 13
Küçük Hasan Paşa, 24

L

Lanerdin Kalesi, 15
Lehistan, II, III, VIII, 1, 2, 3, 8, 12, 13, 21, 31, 35
Leopold, 6, 20, 21, 23, 24, 25, 27
Leopoldsburg, 27

M

Maksimilyan Emanuel, 27
Maksud Giray Han, 19
Mehmet Paşa, 14, 15, 21, 22, 31, 33, 34, 35
Merzifonlu Kara Mustafa Paşa, VII, 4, 5, 6, 11, 16, 20
Moldova, 9
Moldovancı Ali Paşa, 32
Mora, 33
Muhsinzade Mehmet Paşa, 8, 9
Muhsinzâde Mehmet Paşa, 31, 33, 34, 35
Murad Giray Han, 29

N

Nâdir Şah, 30
Nureddin Sultan, 22
Nutuk, VIII

P

Petersldorf Kalesi, 23
Podolya, 2, 3, 13, 15, 31
Poltava, 31
Prusya, 2, 8, 12, 30, 35

R

Raab Kalesi, 22, 23, 28, 29
Ragıp Paşa, 12, 30
Rapice, 22, 23
Romanzof, 7, 32, 34, 36, 37
Rumeli, VII, 15, 24
Rusya, II, 1, 2, 3, 7, 8, 10, 11, 12, 13, 14, 16, 19, 21, 29, 30, 31, 32, 33, 34, 36, 37, 13

S

Selim Giray Han, 13, 16, 35
Sen Etyen kilisesinin, 25
Silâhtar Hamza Paşa, 31, 32
Silistre, 7, 9, 14, 16, 18, 23, 36, 37
Silistre Valisi Mustafa Paşa, 23
Sobiyevski, 15, 19, 27
Sultan I. Mahmut, 30
Süleyman Paşa, 35

Ş

Şam Valisi Hasan Paşa, 14

T

Tosdurof, 27
Tökeli İmre, 5, 11, 20
Tuna, VIII, 6, 9, 13, 23, 24, 25, 26, 27, 28, 29, 31, 33, 34, 35, 36
Turdoşin, 27

U

Ukrayna, 2, 3, 9, 13, 15, 16, 19

V

Vâsıf Efendi, 35
Vezir Ahmet Paşa, 24
Viyana, II, III, V, VI, VII, VIII, 1, 2, 3, 4, 5, 6, 7, 11, 12, 19, 20, 21, 22, 23, 24, 26, 27, 28, 29, 12

Y

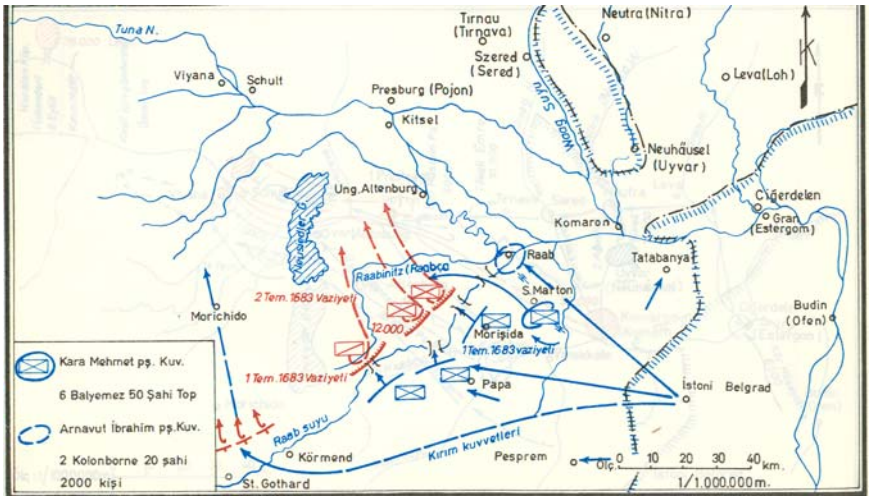
Yunan, II

HARİTALAR

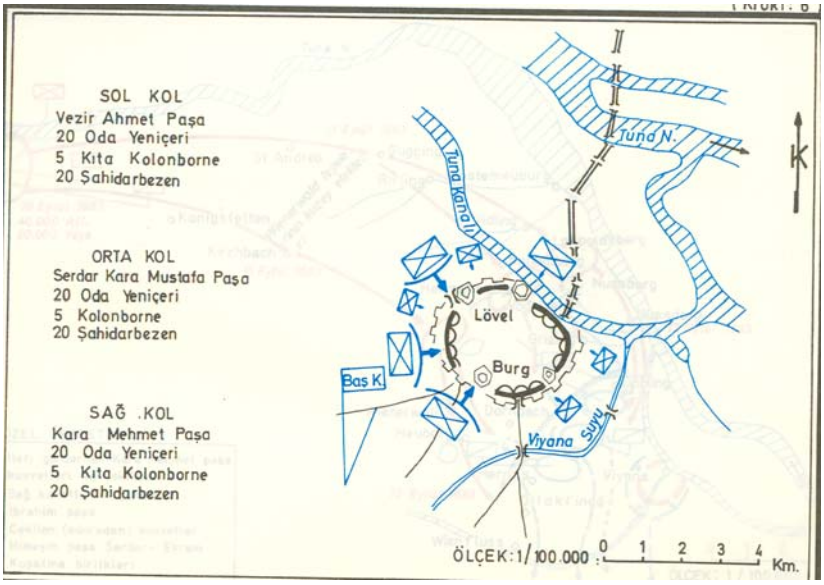
Osmanlı Devleti'nin 1699 Karlofça Antlaşması ile Kaybettiği Yerler (26 Ocak 1699)

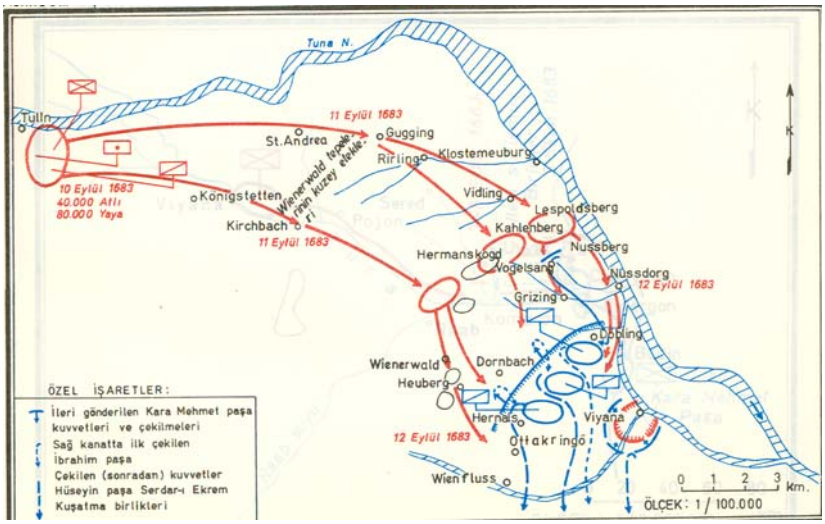
Osmanlı Ordusunun Raab Suyunu Geçişi

Osmanlı Ordusunun Viyana'yı Kuşatma Tertibi (14 Temmuz 1683)

Kahlenberg Meydan Muharebesi (12 Eylül 1683)

1768 Muharebesi ve Mora İhtilâli Dolayısıyla Mora'yı Gösteren Harita

Küçük Kaynarca Antlaşması (1774)

